ışığın göründüğü
Ufuk

Çağ ve Nesil

7

M. Fethullah Gülen

IŞIĞIN GÖRÜNDÜĞÜ UFUK

ÇAĞ VE NESİL - 7

M. Fethullah Gülen

NİL YAYINLARI

ISBN
978-975-315-088-0

Yayın Numarası
163

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Mayıs 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

Takdim

"Ruh ufuksuz yaşamaz..."
(Yahya Kemal)

"Çağ ve Nesil" serisi yedinci kitaba ulaşmış. İlk kitabın çıktığı zamanı hatırlıyorum. Onu, kitaptan öte bir şey; kıymetli bir emanet, sırlı bir mektup gibi taşırdık elimizde. Bizim neslin 'hakikate uyanmış' fertleri için bir vird, bir başucu kitabı olmuştu 'başyazı'ların ilk toplamı. Kim bilir kaç kez okuduk oradaki yazıları, kaç kez de bir dost halkasında okuyup müzakere ettik... Her paragrafında, 'yazı'nın gösterdiklerinin ötesinde anlamlar, derinlikler arayarak... Ve kitaptaki her yazı, bizim için bir tefekkür penceresi, dahası bir yol haritası olurdu. Kendimize gönderilmiş bir mektup bilirdik bu yazılardan her birini. Satır aralarında gönlümüzün yaralarına denk düşecek merhemler arar, sesimizin yankısını bu dâvudî seste bulmaya çalışırdık... 'Tarifsiz bir boşluk' içinde geçen o günlerde; kaosu, buhranları ve ümitsizliği tuz buz eden, insanı tutup ümide, aşka ve hayata çağıran; yeniden diriliş heyecanı duyuran yazılardı bunlar. Yepyeni, farklı ve etkileyici bir üslupla karşı karşıyaydık: İçten, duygulu, kararlı ve doğal... Alışageldiğimiz hayat ölçülerini ters yüz ediyor, bizim için yeni ve taptaze kavramlardan söz açıyordu yazar. İçinde yaşadığımız kaos günlerinde "Susadığımız Soluklar"ı haber veriyor, "Neslin Beklediği Kurtarıcı El"in niteliklerini sıralıyor ve "Hasretini Çektiğimiz İnsan"ı tanımlıyordu: Bu, "yaşatma yolunda yaşama zevkini unutan, başı yüce dağlar gibi dumanlı, sinesi lavların kaynaştığı kor yığını, muzdarip insan"dı... Yeniden bir huzur topluluğu hâline gelebilmemiz için kişinin, ailenin, okulun ve toplumun bütün katmanlarının kendisiyle "Hesaplaşma"sını öneriyor, insanları "Tevbe"yle arınmaya; "Merhamet"e ve "Müsamaha"ya çağırıyordu. Biz gençler için erişilmez, sihirli bir dünya resmediyordu bu kitap, hâlihazırın sert ve acımasız atmosferini sezerken bir yandan da düşüncemizde geçmişin ölmez renkleri canlanıyor, önümüzde kelimenin gerçek anlamıyla bir 'ufuk' beliriyordu...

Yaklaşık yirmi yıl önce, ilk gençliğin 'kararsız'lığı içinde kendine bir ufuk arayan ve Çağ ve Nesil'de bulduğu özgün ve duru sesin büyüsüne kapılan bu satırların yazarı, bugün bu kitaplardan yedincisine, "Işığın Göründüğü Ufuk"a 'takdim' yazmanın heyecanını yaşıyor.

"Işığın Göründüğü Ufuk", yoğun olarak 'İnsan', 'İslâm' ve 'hayat' ana fikrini

çevreleyen yazılarından oluşuyor. Fethullah Gülen Hocamız, o mukaddes hüznünün içinden sesleniyor. Yine, âşinası olduğumuz duru ve içten anlatımıyla, o kuşatıcı bakışı ve sürekli ümit dağıtan düşünceleriyle... Onun bütün eserleri, bir ümit manzumesinin parçaları gibidir. Zaman ve koşullar ne olursa olsun, asla karamsarlıktan söz açmaz o; devirden yakınmaz ve sürekli "tüllenen bir ufku" işaret eder. Onun sembollerle örülü düşünce atlasında, "ışık" önemli dokulardan biridir. Işık nurdur, ebedî şarkının nağmeleriyle yıkanmaktır; gelecektir, sınır bilmez ufuklardır... Mukaddes hüznünün gurbeti içinde, sürekli şevk çağıltıları duyan "gönüller ustası", bu şevkle hep 'ufukların tadı'nı kovalar. Ufuklardan seslenir ve şehre inip "feryâd u figân" koparmak ister. Tıpkı 13. yüzyılda, gecenin sonunda bir horoz ötüşü gibi beliren Yunus Emre'nin tavrıdır bu. Yunus'un *"Her dem yeniden doğarız / Bizden kim usanası"* deyişi gibi... Yazar, onun sesini andıran yerli, sıcak ve dupduru bir sesle konuşmaktadır. Bir ümit ve yeniden var oluş sürecinin perdesini aralamaktadır.

Işığın Göründüğü Ufuk'ta, daha ilk bakışta 'Çağ ve Nesil' serisinin diğer altı kitabındaki 'genel' kavramlardan çok 'özel'e inildiği, 'insan' ve 'İslâm' merkezli bir düşünce evreninin ayrıntılarına inildiği fark ediliyor. Bu evrenin en önemli vurgusu, İslâm'ı yeni bir bakış ve kavrayışla ele almanın vazgeçilmezliğidir.

İslâm'ın kendi orijiniyle ve daha yeni indirilmiş bir din gibi taptaze temsil edilmesi, insanın yeniden, ebedî var olmanın sırrına ermesiyle mümkün görünmektedir. "İslâm" diyor, yazar: *"Kökleri yerin derinliklerinde ve hiçbir fırtına ile devrilmeyecek kadar sağlam, dalları da dört bir yana açılmış ve her mevsim yeni yeni meyveler vaad eden bir ağaç gibidir." "Eğer hasımlarının husumeti ve önyargıları, dostlarının da cehalet ve vefasızlığı olmasaydı, bugün topyekün insanlık onun sunduğu semavî sofraların çevresinde birleşip birbirleriyle el sıkışacaklardı."*

Işığın Göründüğü Ufuk'ta Fethullah Gülen Hocamız, İslâm'ın bütün renkleri ve büyüleyiciliğiyle insanlığa ulaşabilmesini, onu temsil yeteneğine sahip insanların varlığına bağlıyor. İslâm insanı, "cismaniyetin karanlık atmosferinden sıyrılıp kalbî ve ruhî hayatın büyülü atmosferine açıldığında, ebedî var olmanın sihrini de bulmuş olacaktır. Bu insanın en büyük hususiyeti, "imanı ve bu imanı başkalarına duyurma gayreti"dir. "İnsan, kâinat ve topyekün varlığı, hatta varlığın perde arkasını yeniden yorumlamış, duygu ve

düşüncelerimizdeki tıkanıklıkları açmış" bir insan olmalıdır o.

Hayatı *"Cennet yamaçlarında seyahat ediyor gibi duyan"* bu insanların gözleri önünde geçmiş, bütün o büyüleyici renkleriyle tüllenir, ümitlerinin zirvelerinde mutlu gelecek kucak açar ve onları beklemeye durur. Ve onlar, hâlin dar mahbesinden kurtulup dünü, bugünü, yarını katlayarak iç içe yaşar ve âdeta melekler gibi zaman üstü olmanın bütün hazlarını birden duyarlar.

İnsanlığı imana, irfana, istikamete ve huzura ulaştıracak "mesuliyet nesilleri"nin en mümeyyiz vasfı "temsil"dir. Onlar önce kendi nefislerinde apaydınlık bir dünyaya uyanmış olacaklar ve yeryüzünde kendi kişisel Cennetlerini kuracaklardır. Bu kişisel Cennet nasıl bir hayat öngörmektedir? Şüphesiz çok renkli, çok sesli ve dolu dolu bir hayat... "Mesuliyet nesilleri, varlık kitabını yeniden bütün derinlikleriyle hem de duyarak, hissederek, bir mûsıkî gibi seslendirecek, bir meşher gibi temâşâ edecek; bütün eşyayı fasıl fasıl, paragraf paragraf tahlile tabi tutup kâinatın ruhundaki gizli hakikatleri ortaya çıkaracaklardır."

Işığın Göründüğü Ufuk bize kendimizi, İslâm, insan ve hayat telâkkilerimizi yeniden gözden geçirme mecburiyetini hatırlatıyor.

Anlaşılan o ki, İslâm dünyasındaki bütün kargaşanın, kısır döngülerin, buhranların kökeninde, İslâm'ı yanlış ve güdük kavrayışımız yatıyor. İslâm'ı, kendi özünde barındırdığı 'evrensel' nitelikleriyle kavrayıp hayata taşımadıkça mevcut tıkanıklıkların aşılması ve Müslümanların bir yeryüzü Cennetinde yaşamaları da muhaldir. "İslâm" anlayışındaki kavrayış eksikliği, insana bakışta da olumsuz sonuçlar ortaya çıkarıyor. Oysa İslâm, "insanlarla alâkayı onların Allah'ın sanat eserleri olmaları" esasına bağlamıştır. Bu anlayışın temeli "insana saygı"dır. İslâm'ın evrenselliği, diyor Işığın Göründüğü Ufuk yazarı, *"İnsanları dış yüzlerindeki hırçınlıkları ile değil, iç âlemlerindeki o lâhutî genişlikleri, o aktif âhenkleri ile ve her zaman iyileşmeye açık yanları ile görmeyi gerektirir."*

Fethullah Gülen Hocamız, son yıllarda ısrarla seslendirdiği hoşgörü ve diyalog kavramlarını bu kitabında temellendiriyor. Bu şümullü kavramları, çok yalın bir ifadeyle *"Herkesi kendi konumunda kabul etme"* formülüne bağlayabileceğimizi dile getiriyor. Bir gönül insanının ruh gezintileri diyebileceğimiz bu eserde öne çıkan önemli bir tema da *"sevgi."* Hocaefendi, *"Gelin, gönüllerimizle konuşalım"* diyor ve düşüncelerinin temelini, her şeyin mayasını teşkil eden 'sevgi'ye dayandırıyor. Ona göre Allah, insanları

birbirine bağlama konusunda sevgi'den daha güçlü bir irtibat unsuru, bir zincir yaratmamıştır. *"Aslında dünya, köhne bir harabeden ibarettir, onu taptaze ve canlı kılan, sevgidir. Kâinatlar bir sevgi şiiri, yerküre de onun kafiyesidir. Dünyada hiçbir değerin, sevgiye karşı koyması ve onunla rekabet etmesi de mümkün değildir."*

Işığın Göründüğü Ufuk'u bir "kendini yenileme kitabı" olarak görebilir, bu niyetle okuyabilirsiniz. Ben, hem düşüncelerimi, kanaatlerimi yeniden gözden geçirme ihtiyacı duydum kitabı okuyunca; hem de bir 'ufuk insanı'nın engin düşünce coğrafyasında dolaşmanın, her adımda bir sürprizle karşılaşmanın heyecanını yaşadım. İçim ümitle doldu; sevgiye ve insanın 'ölmez' yanlarına olan inancım kavîleşti. Yahya Kemal'in *"Ruh ufuksuz yaşamaz"* dizesini daha derinden kavradım. Bu kitabı okumaya duran herkesin aynı tadı, aynı heyecanı duyacağını ve ruhunda bahar esintileriyle yeni yürüyüşlere çıkacağını düşünüyorum.

Benim kendimce "Gençliğin el kitabı" diye adlandırdığım "Çağ ve Nesil" serisinin daha nice kitaplara ulaşmasını dilerim. "Gönüller ustası", ruhunun ilhamlarını okurlarından esirgemesin ve biz, geçici karaltılara aldanıp önümüzde hep aydınlık bir ufkun durduğuna olan inancımızı asla yitirmeyelim.

Ali ÇOLAK

İslâm'ın Büyüsü

Yeryüzündeki insanlık macerası, İslâm'la hedefine ulaşmış ve evrensel bir kurtuluş mesajı olarak yerine oturmuştur. Var olduğu günden beri yaratılış muamması karşısında sürekli didine-çabalaya iki büklüm olmuş felsefe, ancak İslâm'ın ortaya attığı değişik düşünce sistemleri sayesinde belini doğrultabilmiş ve bir kısım olumlu şeyler mırıldanmaya başlamıştır. Arz ve semadaki devasa cisimler, vahyin onların çehrelerine saçtığı nurlarla karmakarışık birer kozmik unsur olmadan çıkarak, temâşâ edilen meşherlere, okunan kitaplara ve baş döndüren armonilere dönüşmüşlerdir; dönüşmüş ve kendi hikmetleri çerçevesinde, tabiatlarının maverasını haykıran talâkatlı birer lisan hâline gelmişlerdir. İslâm'ın Hızır çeşmesi gibi sürekli fışkırıp duran kaynağından bir yudumcuk olsun nasibini alabilen bahtiyar gönüller, ebedî var olmanın zevkini duymuş ve büyük ölçüde tabiatlarından kaynaklanan yalnızlık ve ümitsizlikten kurtulmuşlardır.

İslâm'ı kendi orijiniyle duyup yaşayanlar, gönül dünyalarında birer Cennet kurmuş ve hayatlarını Firdevs'tekiler gibi zevk etmeye başlamışlardır. Onu kendine has çerçevesiyle duyup yorumlayanlar bir yana, bir kerecik olsun onun gölgesiyle tanışanlar bile, yok olma endişelerinden ve yalancı vaadlerin karanlık labirentlerinden kurtularak, muvakkat dahi olsa rahat bir nefes alabilmişlerdir. İslâm'ın, ona inananlar için önünü açtığı bir düşünce ve vaadettiği hayat seviyesinin ötesinde bir yaşama biçimi varsa o da, mü'minlerin Cennet'teki hayatları olmalıdır. Yaratıcı Kudret, ta ötelerin en son noktasına kadar onun yoluna su serpmiş ve İlâhî İrade ona, dünya-ukba Süleymanlık mührünü vermiştir. İşte bu sayededir ki, sultanlar adalet soluklamaya başlamış, kuvvet hakkın hamisi hâline gelmiş, ilmin önü sonuna kadar açılmış, hür düşüncenin boynunda zincirler paramparça olmuş, şeytanlar, boynuzlarını atıp mâbede koşmuş; melikler, zulüm ve ceberuttan vazgeçerek, melekleşme yoluna girmişlerdir.

İslâm'ın ruhundan fışkıran hikmet sayesinde –buna İslâm felsefesi de denilebilir –genel düşüncenin rengi değişmiş; yeryüzü aydınlık bir atlas hâline gelmiş; varlık ve hâdiseler âdeta, talâkatlı bir hatibe, ateş-zeban birer vaize dönüşmüş; toprak, herkesi ve her şeyi şefkatle bağrına basan bir anne hâlini almış; sular, aşk ve vuslat çağıltılarıyla gönüllerimize sonsuzun nağmelerini duyurmaya başlamış; dağlar o mehîb hâlleriyle, ovalar obalar o mütevazı

tavırlarıyla, fizikî yapılarını aşkın bir derinliğin sesi-soluğu olmuş; bağlar-bahçeler, rengârenk edalarıyla bize tebessümler yağdırmaya durmuş; güller-çiçekler, cömertçe gözlerimize, gönüllerimize güzelliklerin en nefislerini sunarak başlarımızı döndürmüş, bakışlarımızı bulandırmış; ruhlarımıza var olmanın en engin zevklerini yaşatarak, Hakk'a teslim olmuş bahtiyarlara mutluluğun en enfesini duyurmuşlardır.

İslâm'ın insanlığa Yaradan'ın en büyük armağanı olduğunu idrak edemeyen tâli'sizler –bu, bazen ona karşı bir ön yargıdan, bazen de Müslüman görünenlerin tutarsızlığından ve kötü örnek olmalarından kaynaklanabilir– onun sunduğu mesajı anlayamaz, vaadettiklerini duyup hissedemezler. Hatta bazen, böylelerinin onun etrafında dönüp dolaşmaları bile bu olumsuz neticeyi değiştirmez; çok yakındırlar ama, uzaklardan daha uzak sayılabilirler. Hep ona bakar dururlar ama, bakışlarında dalgındırlar, asla onu anlayamazlar. Yakınlık onlar için uzaklık vesilesi olmuştur; görmek de hissetmemeğe sebep.. neylersin, tabiat bu..! Diken, gülün yanında olsa da yine dikendir ve batar; saksağan, gül bahçelerinde bülbüllerle yan yana bulunsa da, hep kendini kendi sesiyle ifade eder. Işığa lânet okuyanların sayısı hiç de az değildir.. nizamla savaşanları yer yer hepimiz gördük.. gül kokusundan içi bulanıp yere yıkılan birini her hatırladığımda içim bulanır.. hâsılı herkes, kendi karakterinin gereğini sergiler vesselâm...

İslâm'ı tanıyan ve duyan bir aydınlık ruh, bütün eşyada sonsuzun çağrısını duyar ve ebed neşvesiyle coşar.. onun âsûde iklimine adım atan ayaklar baş olur; alınlarla parmak uçlarının birleşik noktası sayılan secdede mehafet ve mehabetle yüz yere süren bu çehreler, günde birkaç defa meleklerle atbaşı hâline gelir.

İslâm'a teslim olmamış başlardaki taçlar iğreti ve emanet, onun referansını almayan söz ve beyanlar ise üstûreden farksızdır.. onunla beslenmeyenlerin gönülleri boş, tâli'leri de karanlıktır; bunlar, zaman zaman parlayıp, bazı gözleri kamaştırsalar da, uzun süre parlak kalmaları ve hele çevrelerini aydınlatmaları asla söz konusu değildir. Bütün zamanları kucaklayabilmek ve sürekli renk atmadan kalabilmek aşkınlığa bağlıdır. Zamanı ve mekânı aşamayan sözler, düşünceler, sistemler, er geç miatlarını doldurur ve hazan yemiş yapraklar gibi savrulur giderler; tabiî, sahiplerinin ad ve unvanlarını da beraber alır götürürler.

İslâm, hem sabittir, hem de değişken ve gelişken; o, kökleri yerin

derinliklerinde ve hiçbir fırtına ile devrilmeyecek kadar sağlam, dalları da dört bir yana açılmış ve her mevsim yeni yeni meyveler vaadeden bir ağaç gibidir. Meyve verdikçe kızarır ve her kızarışında yeni bir çağı âbâd eder.

Dünyevî-uhrevî lezzetlerin özü-üsaresi onda, ebedî var olmanın sihri de ondadır. Onun âleme sunduğu ışık karşısında güneş bir kıvılcım gibi kalır ve gönüllerde çimlendirdiği mânâ bahçelerinin yanında İrem Bağları yalancı masallara dönüşür.. akıl, mantık ve hislerimize sunduğu enginlik karşısında koskoca kâinatlar dar bir koridor hâlini alır.

İslâm'ın insan düşüncesine armağan ettiği o taptaze sözler, düşünceler, ışıklar, bütünüyle semavîdir; hiçbiri başka kaynaktan alınmamış, başka fikirlerden beslenmemiş, yabancı ışıklarla başkalaştırılmamış, başka cereyanlarla bulandırılmamış ve fitili, başka çerağlardan tutuşturulmamıştır; aksine, ondaki her ziya, her bereket, her güzellik, her zevk, gökler ötesi âlemlerin el değmemiş turfanda semerelerindendir. Eğer hasımlarının husumeti ve ön yargıları, dostlarının da cehalet ve vefasızlığı olmasaydı, bugün topyekün insanlık onun sunduğu semavî sofraların çevresinde birleşip, birbirleriyle el sıkışacaklardı. Düşmanlar, inada kilitlendi, dostlar da, onun ufkunu kirletti, o da bizi o semavî vâridâtından etti; etti ve sadefinin içine saklanan inci gibi gidip, mahfazasına gizlendi. Güneş, ona teveccüh edenlerle ziya alış verişi yapar; çiçekler, göz kırpmadan güneşe bakabildikleri sürece renk renk urbalara bürünür ve salınırlar. Ağaçlar, su ile, toprak ile, hava ile temaslarını sürdürdükleri müddetçe canlı ve revnakdar kalabilirler.. her şey, ama her şey, teveccühü ölçüsünde teveccühle şereflendirilir ve eğilimlerine göre mükâfatlandırılır. Gönüller İslâm'a kulak vermeyince o da sesini duyurmaz; davranış ve temsil sözü derinleştirmeyince, onun da sesi kısılır ve kat'iyen ruhlarda teveccüh uyaramaz. Söz, temsil kanatlarıyla uçurulabildiği ölçüde gönüllerde heyecan uyarır ve bütün enginlikleri aşarak gider her istidada ulaşır. Sineleri her zaman saygıyla İslâm diye çarpanlar, oturup kalkıp onun heyecanıyla yaşayanlar, kendi gönülleri de dahil, ne kalebentler aşmış, ne beldeler fethetmiş ve ne vicdan medeniyetleri kurmuşlardır.!

Bizler, birkaç düzine yıkık-dökük ruh, gözümüz gönlümüz İslâm'ladır; ölürsek, onun kolları arasında ölmek isteriz; yaşarsak, sadece onun ikliminde yaşamayı düşünürüz. Bizim yaşama enerji ve hararetimiz ondan, yaşama aşk ve şevkimiz de ondandır. Zira, her şeyin yıkılıp gittiği ve unutulup hafizalardan silindiği şu fâni âlemde, sarsılmayan ve hep yerinde duran, onca sararıp giden

değerlere karşılık renk atmadan sürekli taptaze kalan sadece odur. Onun bayrağının kendi renkleriyle dalgalandığı her yerde huzur ve emniyet solukları duyulur. Onun hutbesinin okunduğu iklimlerde evrensel insanî değerler teminat altında sayılır. O, göklerdeki nizamın yerde bir iz düşümü, melekler arasındaki ahengin de cismaniyet âleminde renkli bir fotoğrafıdır. Onun ritmiyle oturup kalkanlar, kâinattaki umumî ahenge de uymuş sayılırlar; sayılır ve eşya ve hâdiselerle müsademeden kurtulurlar.

O, en taze sözlerle, som altın gibi cevherlerden örülmüş öyle bir danteladır ki, nizam adına ne atkılarındaki resanete ulaşmak, ne de nakışlarındaki zerafeti yakalamak kabildir. Onda gökler ve gökler ötesi âlemlerin ahengini, nabızlarımızın atışı ve kalblerimizin ritmiyle birden duyar ve dinleriz; sırrı ona intisabda, kalbimizin vüs'atini göklerin derinliklerinden daha engin bulur ve haşyetle ürpeririz. Hiçbir ruhî sistem, hiçbir cereyan, hiçbir felsefe, onun ruhlara verdiği derinlik, sıcaklık ve yumuşaklığı veremez. Ruh-beden, madde-mânâ, dünya-ukba mutluluğunu Allah ona bağlamış ve onun yedeğine vermiştir.

Vicdanın dilini dinlemeyenler, onu anlayamazlar.. gönül gözleriyle bakmayanlar, onu kendi orijiniyle göremezler.. Gazzâlî'nin ifadesiyle, "Akl-ı meâş, akl-ı meâd'e dönüşmez." ve Mevlâna'nın deyişiyle, "akl-ı türâbî, akl-ı semavîye inkılap etmezse", en yüksek mantıklar bile mantıksızlığa düşmekten kurtulamazlar. İnsanlık, var olduğu günden beri hep akıl ve kalb zıtlaşmalarının gürültüleriyle yaşadı. Şimdilerde olsun, eğer yeni bir "şeb-i arûs"la akıl ile kalbin izdivacını gerçekleştiremezsek, daha uzun süre bu iç çelişki devam edeceğe benzer.

Hayatın Gayesi

Bu hayatın yaşama külfetine değip değmemesi büyük ölçüde, varlığın gayesinin bilinip bilinmemesine bağlıdır. Hatta diyebiliriz ki; varlık ve insan mülâhazamızın zaman zaman bize hatırlattığı hayat muamması, daha çok duyularak, hissedilerek, yaşanarak, belli ölçüde ve âheste âheste netleşmekte ve belirginleşmektedir.

Aslında, hilkatte ilk ve icmâlî gaye bellidir; bu gaye insan, kâinat ve Allah gerçeği karşısında; iman, mârifet ve zevk-i ruhanî ufkuna ulaşarak insan olma farklılığını ortaya koymaktır. Böyle büyük ve mücmel bir planın tahakkuku ise, ancak ve ancak sistemli bir düşünce ve disiplinli bir aksiyona bağlıdır. Henüz tafsîlî düşünceye kapalı böyle basit bir ilk plan ve ilk hareket, düşünce ve aksiyon "salih daire"sinin (doğurgan döngü) ilk halkasını teşkil eder, sonra da, kalbin lâhûtî ufkuyla aklın hikmet maşrıkları arasında bir sürü salih daire yaşamaya başlar. Derken aksiyonlar daha komplike düşüncelere doğru geniş zaviyelere ulaşır, düşünceler de daha büyük projelere dönüşerek devam eder.

Hiç şüphesiz böyle bir sürecin en muhteşem üstadı, en güçlü rehberi, en bâriz karakteristiği de sağlam bir iman, şuurlu bir amel ve her amelde engin bir murâkabe anlayışıdır. Bu sayededir ki, herkesin gafletle, hatta pek çok kimsenin sarhoşça kendini içine saldığı pek câzip hayat cereyanları, bu vasıflara hâiz olanlara, hayatın gerçek mânâsını temâşâ imkânını veren birer rasathaneye dönüşürler. Çünkü onlar, düşünür; düşüncelerini aksiyona çevirir; aksiyonu yeni fikir çileleriyle derinleştirir ve her gün farklı bir doğumun sancılarıyla kıvranır dururlar; kıvranır durur ve ancak ızdırapla zonklayan beyinlerin doğurgan olacağına inanırlar. Evet onlar, şartlar ne kadar amansız, acılar ne kadar aşkın ve ruh ne kadar hafakanlar içindeyse, döl yatağındaki fikirlerin de o kadar güçlü, o kadar tutarlı ve o kadar çalımlı olabileceği inancındadırlar.

Bu itibarla da onlar, fikir sancısıyla oturur-kalkar.. varlığı her gün yeni baştan bir kere daha hallaç eder.. yerinde onu bir kitap gibi okur, yerinde bir meşher gibi temâşâya alır.. ve yerinde de iplik iplik örgülediği düşünce dantelasına nakşederler. Zaten, kâinat kitabının ruhundaki hikmet de hep bunu resmetmekte ve insanın yaratılış gayesi de hep bunu göstermektedir.

Her şeyden evvel üzerinde durulması lâzım gelen şu ki, var olma, mutlaka kadri bilinmesi gereken önemli bir nimet basamağıdır. Evet, mademki biz varız ve bizimle beraber, bizi alâkadar eden dünyalar dolusu nimetler de var; elbette

bu nimetleri devşirme, değerlendirme ve onları daha başka nimetlerin basamakları hâline getirme de bize düşmektedir.

Öyle ise her şeyden evvel, bütün istidat ve kabiliyetlerimizi hem de son kertesine kadar bu istikamette kullanarak ve Kudreti Sonsuz'un isteyip dilemesine birer davetçi mesabesinde bulunan iradelerimizin ses ve soluklarını mırıldanarak, iradî varlıklar olduğumuzu mutlak ortaya koymalıyız. Zaten bizim vazifemiz de, bu engin varlık çağlayanı içinde kendi yerimizi, kendi sorumluluklarımızı, kâinat ve kâinat ötesi münasebetlerimizi düşünmek ve ruhî mantığımızı, varlığın perde arkası değerlerini araştıran bir hikmet kaynağı hâline getirmemizdir. Bunu yapabildiğimiz takdirde, kendimizi daha farklı duyacak, daha farklı görecek, daha derin hissedecek, derken bütün varlık ve hâdiselerin dilinin çözüldüğüne, bize bir şeyler anlattıklarına ve bizimle diyaloğa geçtiklerine şahit olacağız.

Eğer yanılmıyorsam, gerçek hayat adına yakalanması gerekli olan ufuk da işte budur! Biz kâinatın en önemli bir canlı aksesuarı, hatta ruhu, özü, usâresi; topyekün varlık da bu özün bir inkişaf ve inbisatı... Öyle ise denebilir ki, bizim asıl sorumluluğumuz, konumumuzun gerektirdiği bir zaviyeden, varlığın bütün satır ve sayfalarını okuyup değerlendirerek, ruhumuzun derinliklerindeki hikmet aktivitemizi ortaya çıkarmaktır.. çıkarıp ve dış yüzü itibarıyla doğmak-ölmek arasında ızdırap çekmekten ibaret olan cismanî yaşayışın dağdağalarından sıyrılıp, kalbî ve ruhî hayata vaadedilen mânevi enginliklerde tecellî ve zevk avlamaktır.

Aslında, bu elemli hayatı yaşamaya değer hâle getiren de, herhalde, bu fâni yolculuğun her merhalesinde, ayrı bir neşveye ulaşmak ve farklı bir lütfa mazhariyet olsa gerek. Bunu başarabilen kimseler, her an ayrı bir tecellî ile mest ve sermest; ruhlarının, tıpkı bir şiirin, bir mûsikînin kendi mecrâsındaki akışının cezbesiyle pürheyecan karar noktasına koşması gibi, haz yudumlayarak, zevk soluklayarak hep O'na koşarlar.

Evet, bizim için gerçek saadet, haricî tatminlere bağlı, gelen-kesilen, akan-duran saadet değildir; bizim için hakiki saadet, ruhumuzdan fışkıran, Allah münasebetiyle derinleşen ve Cennetle noktalanan ebedî saadettir.. evet, işte, içimizden taşıp dalga dalga bütün varlığımızı saran bu neşve bizim neşvemizdir. İçimiz İlâhî tecellilerin bir güzergâhı, vicdanımız bu tecellîleri avlamaya çalışan bir seherî, ömrümüz hep pusuda ve gözlerimiz tâli'imizin ufkunda en küçük emareleri teveccüh teşrîfâtıyla karşılarken, ruhlarımız da

sürekli “Kadem bastın gönül tahtına Sultanım safâ geldin.” (M. Lütfi) neşideleriyle zevk ü şevkimizi seslendiriyor.

Bizim bugünkü nesilleri, böyle bir iman ve anlayışa, böyle bir yorum ve neşveye yükseltecek rehberlere ihtiyacımız var. Genç nesiller ancak, bu ufkun erleri arkasında koşarken, gençliklerini de, o gençliğin gaye ve hedefi çizgisinde doya doya yaşayacak.. ruhlarının sonsuzla bütünleştiği ufuklarda, fena ve zevâli aynı bekâ gibi duyacak.. ömürlerinin sâniye ve sâliselerine cihanların sığabildiğini hayretle temâşâ edecek.. ve her şeyin çehresinde ayrı bir ebediyet televvünü müşâhedesiyle ayrı bir bekâya erecek.. ve bu hayatın gerçekten yaşanmaya değdiğini anlayacaklardır.. anlayacak ve her şeyin kendi ruh semalarında tulû ve gurûp ettiğini müşâhede ederek, galaksiler arası seyahat ediyor gibi sürekli kendi derinliklerinde, sonsuzun temâşâ menfezleri arasında gelip gidecek ve bu fâni hayatı pek çok buudlarıyla birden yaşamaya çalışacaklardır.

Din Ufku

Hakikat sevgisinin bir yanını ilim, diğer yanını da din teşkil eder. Evet, insanın idrak ve şuuruyla, varlık arasındaki münasebet ve alâkanın bir tarafında hakikati keşif ve tesbit, öbür tarafında da ona karşı belirlenecek tavır söz konusudur. Birinci hususu, dinin bilgi kaynakları da dahil ilim takip eder. İkinci hususu ise, din belirler. Temelinde, varlığın tahlil ve izahı, hakikat keşfetme aşk ve iştiyakı olmayan ilim kör ve onun tesbitleri de çelişkiden hâli değildir. Ferdî, ailevî, içtimaî bir çıkar mülâhazasıyla elde edilmeye çalışılan ilmin, her zaman bir kısım tıkanıklıklarla karşılaşması mukadder olduğu gibi, bir zihniyet, bir düşünce, bir parti ve bir doktrine bağlı olarak ulaşılan bilginin de gidip er-geç sarpa sarması kaçınılmazdır. Din; kendi içindeki bilgi kaynaklarıyla engin bir ilim havzı olması itibarıyla, hakikat aşkı, hakikat tutkusu açısından hayatî bir unsur, önemli bir dinamik ve bilginin ufkunu aşan konularda da açık üsluplu, ama derin edalı yanıltmayan bir rehberdir.

Ne var ki her zaman ilmin, belli düşünce, belli cereyan ve belli doktrinlerin yedeğine verilerek, ufku sığlaştırılıp, hazımsız, mütehevvir, kavgacı ve hakikatin yolunu kesen bir gulyabanî hâline getirilmesi mümkün olduğu gibi, semavî bir gerçek olan dinin de, fanatik düşüncenin elinde kin, nefret, gayız, intikam hislerine me'haz gösterilmesi her zaman ihtimal dahilindedir. Bir objenin kendi zıddı gibi vehmedilmesi ne büyük çelişki!

Şimdi bir bilim yuvası düşünün ki –aslında o, mâbet gibi mukaddestir– şu şekilde veya bu şekilde herhangi bir felsefî cereyana takılmış, hatta ona esir olmuştur. Orada ilim, hür olmayan bağnaz bir düşüncenin elinde tutsak demektir ve cehaletin en lânetle anılanına rahmet okutturacak kadar da melundur. Ve bir din ki, siyasî-gayri siyasî bazı hiziplerin çıkarlarına vasıta yapılmak istenmektedir; artık mâbet o hizbin daraltılmış mâlikânesi, orada ibadet de bir tür teşrifat merasimi hâline getirilmiş demektir ki; böyle bir durumda, dinin de, diyanetin de lâhutîliğine kıyıldığında şüphe yoktur.

Evet, bir toplumda eğer bazıları "ilim" diyor ve bilim yuvalarını kendi villalarıymışçasına arzularının, heveslerinin, ideolojilerinin vitrini gibi kullanıyorlarsa, o ilim yuvaları çoktan mâbet olmadan çıkmış, arzuların, hırsların, nefretlerin bilendiği bir arenaya dönüşmüştür. Yine bir cemiyette eğer bazıları "dindarlık" diyor ve kendileri gibi düşünmeyenlere; düşünmeyip onlarla aynı siyasî mülâhazaları paylaşmayanlara kâfirlik, zındıklık, münafıklık

sıfatlarını yakıştırabiliyorlarsa, böylelerinin temsilinde din –günahı bu sahte temsilcilere ait– insanları Allah'dan uzaklaştırma, onların gönüllerini karartma ve ümit kapılarını yüzlerine kapama gibi tamamen onun maksad-ı tenziline muhalif bir fobi hâline getirilmiş demektir. Doğrusu, kinle, nefretle, gayızla köpüren ağızlarda ve ruhları karartan kalemlerde din düşmanlığı ne ölçüde bir bağnazlık ve şeytana sunulmuş onu memnun eden bir armağansa; "din" deyip falan görüşü, filan düşünceyi kritik adına sıkılarak havaya kaldırılmış yumruklar da o ölçüde bir yobazlık ve gök ehlini hüzne boğacak bir cehalet örneğidir.

Görünümü ne olursa olsun bir insan, hakikî imanın ne olduğunu, vicdanın ne ile seslendiğini bilemiyor, ilâhî aşk ve muhabbetten nasipsiz, Allah nezdinde büyük olan şeyleri büyük, küçük olan şeyleri de küçük görüp, küçük kabul etmiyorsa, böyle birini tam dindar görmek, dinin semavîliğine ve evrenselliğine karşı en büyük bir saygısızlık olsa gerek. Dinin de, ilmin de en büyük düşmanı, hevâ, heves ve bir kısım arzularımızın, yerinde fikir zannedilmesi, yerinde de bir dindarlık gibi gösterilmesidir. Bu husus insanlarda geniş zeminli bir boşluktur ve bu boşluğun kaynağı da onların zaaflarıdır.. bu zaafların başında da, olduğumuzun üstünde görünme ve yeteneğimizin kat kat fevkinde beklentilere girme zaafı gelir. İşte bu zaaftır ki, mâşerî vicdanın kutsal kabul ettiği ilim ve dine ait bir kısım değerlerle doldurulmaya çalışılmaktadır. Daha doğrusu din bazılarınca, kendi boşluklarını doldurmada tıpkı bir dolgu maddesi gibi kullanılmak istenmektedir. Vicdanın, böyle beşerî bir zaafa karşı, hakka kilitlenmiş en güçlü silahı hakikat aşkı ve ilim sevdasıdır.. evet, bilgiç görünen dimağların yosununu, dine taraftar gibi görünen düşüncelerin de pasını silecek bir iksir varsa, şüphesiz o da Allah aşkı, O'ndan ötürü bütün varlığa sevgi ve hakikat aşkıdır. Gönüller aşkla coşup, ruhlar muhabbetle şahlanınca, bütün beşerî boşluklar, zaaflar ya tuz-buz olur gider veya yararlı birer hayat iksirine inkılap ederler.

İnsanları Allah sevgisine ve varlıkla münasebete taşıyan hakikat aşkını, yeryüzü, peygamberlerle tanıdı ve benimsedi. İlk günden itibaren, her nebi, yolundakilere birer aşk emiri olarak rehberlik yaptı ve onlarla muamelelerini aşk kaneviçesi üzerine örgüledi, derken gidip bu ilâhî aşk havzı içinde eriyerek, misyonuyla hedeflenen gerçek değerine ulaştı. Hazreti Mesih, insan sevgisine dayalı bir hayat şiiri besteledi ve bu duyguyu değişik şekillerde seslendirerek misyonunu sürdürdü. İnsanlığın İftihar Tablosu, Fuzûlîce bir

nefesle ifade edecek olursak, "Âşıklar leşkerine mîr-i livâdır sühanım (sözüm)" diyerek dünya evini şereflendirdi ve ömür boyu da hep sevginin sesi-soluğu olarak inledi durdu.. bu ilâhî sevgi önü alınmaz bir aşkınlığa ulaşınca da, gözü aşk u muhabbetin öteler televvününde ukbaya yürüdü. Kur'ân sesinde ve mûsıkîsindeki büyüleyiciliğin yanında –imanla ve iyi bir konsantrasyonla okunabilirse– aynı zamanda bir baştan bir başa aşkın sesi-soluğu, iştiyak ve vuslatın da birleşik noktasıdır. Hakikat tutkusu, ilim sevdası, araştırma cehdi, sorgulama ciddiyeti, murakabe gayreti Kur'ân'ın hemen her sûresinde, mü'min gönüllerin dikkatini çekecek kadar üzerinde çokça durulan konular oldukları gibi, dikkatli ruhların her uğrayışlarında, yeni yeni cevherler buldukları birer pırlanta yatağı gibidirler. Kur'ân'ı dikkatle takip eden her düşünce seyyahı, mutlaka kendini bu pırlanta yataklarından herhangi birine ulaştıracak bir damarda bulur ve kim bilir hazzına doyulmayan ne yol mülâhazalarına ulaşır...

Ama ne gariptir ki, bütün acılarımızı dindirecek, asırlık yaralarımız üzerinde panzehir tesiri icra edecek ve muhteva itibarıyla zenginlerden zengin bu kitap; tutkusu başka, aşkı başka, sevdası başka; araştırmalarında sathî; değerlendirmelerinde çarpık; sorgulamaları hep başkalarına yönelik; duyguları hırs ve menfaate kilitlenmiş; aklı, mantığı hislerinin önünde; muhakemesi kaprislerine yenik; iç derinlik ve muhtevadan ziyade "vitrin, vizyon" arası gelip giden ne ruh fakirleriyle temsil edildiğinden –vebali biraz da bakanın nazarının matlaştırmasında– onun durulardan duru safvetine gölge düşmekte ve mütereddit ruhlarda da şüpheler hâsıl olmaktadır. Doğrusu, ahiret yolunda ve metafizik yamaçlarda görünseler de böyleleri, gözlerini maddî çıkar kör ettiğinden, ruh ile mânâ ile yoğrulmuş bir dünyayı kendi çerçevesiyle kavrayamayacak ve aksettiremeyeceklerdir. Dahası bunlar, başkalarının değişik zaafları üzerine kurulmuş dünyalarına bakarak, aynı silahla silahlanma, aynı malzemeyi kullanma gibi hatalara düşecek ve bir mânâda "ötekiler" dedikleri insanlarla aynı şeyleri paylaşmak suretiyle, onlarda görüp ayıpladıkları fenalıkları, birkaç gün sonra milimi milimine taklit edecek ve santim santim onları izleyeceklerdir. Böyle hedefsiz ve gayesiz bir mücadeleden şimdiye kadar kimse kârlı çıkmamıştır. Aksine herkesin, ayrı bir hüsran âh u vâhıyla inlediği böyle bir mücadelede millî ruh kaybetmiş ve zarar eden de bizler olmuşuzdur.

Kur'ân, yeryüzüne engin bir denge anlayışıyla inmiştir; o, ferdin, fertle, aile

ile, toplumla, sonra da bütün bir varlıkla münasebetlerini dengelemiş ve müntesiplerine umumî ahenge giden bir yolu salıklamıştır. Biz ise, onun ruhunu, kendi mantığımızın dar çerçevesine sıkıştırarak, evvelâ o çok genişi daraltmış, evrenseli mahallîleştirmiş; sonra da aşkını, âdiyatın zeminine indirerek onun gökçek yüzüne üst üste küsûflar yaşatmışızdır. Said b. Cübeyr, Ebu Hanife, Ahmed İbn Hanbel, İmam Serahsî... gibi yüksek mefkûre insanları zulme taraftar olmak şöyle dursun, ona karşı en küçük tavize dahi meyletmeden her zaman, Allah'a açık vicdanlarının sesine-soluğuna göre karar vermiş ve saraylardaki zevk ve safâ yerine, zindanlardaki cefâyı –estağfirullah– Hakk'a kullukla gerçek derinliği bulmuş düşünce ve vicdan hürriyetini seçmişlerdi.

Evet, hedefli yaşayanlar hedefli ölürler; ölünce de mezarları gönüller, hatta bütün bir maşerî vicdan olarak orada ebedlere kadar yaşarlar. Bu yüksek ruhlara mukabil, çıkarlarının esiri kurnaz geçinen tâli'sizler ise, dünyada her şeyi boş verir ve hep hevâlarının, heveslerinin tasmalı köleleri olarak kalırlar ki, bunların yaşamaları bir zillet, arkada bıraktıkları tam bir melânet, akıbetleri de felaket üstüne felakettir.

Kur'ân'ın sadık bir talebesi –siz ona, bir mefkûre insanı da diyebilirsiniz– kendi aşk u şevki, heyecan ve tutkularının ötesinde başkalarını da terkisine alıp sonsuza taşıyan bir ebediyet süvarisidir. O, düşünce dünyasına göre idealize ettiği ufkuna doğru ilerlerken, başkalarının realite dedikleri pek çok şeyi çiğner-geçer; çiğner-geçer de bir kısım mefkûrezedeler onu deli sanır.

Aslında, gaye ve hedef bizim için, önümüzü kesip bizi duygularımızdan yakalayan ve madde ile, menfaat ile, çıkar ile, şöhret ile çepeçevre sarılı bu dünyanın dışında, bir ruh âleminin, bir metafizik atmosferin göbeğine fırlatan bir mancınık gibidir. Ona, şöyle veya böyle kilitlenen herkes, bugün olmasa da yarın, tıpkı rampadaki bir füze gibi gidip Hak katındaki yörüngesine oturması mukadderdir. Din, bütünüyle bu ideal tipi besleyen bereketli bir kaynak, Peygamber de bu mübarek kaynağın şefkatli sunucusu, ciddiyetli temsilcisi ve onun semavî orijinine en uygun yorumlar getiren bir tefsircisidir. Bu itibarla da O, arkasındakilerine hep en iyiyi, en mükemmeli, en beşerî olanı salıklayan ve vaz'ettiği prensiplerle en uzak geleceğe açık bulunan bir müceddid, bir müşerri' ve bir inkılap insanıdır. Kur'ân'ı kendi derinlikleriyle görmeyenler, o Zat'ı da, Kur'ânî derinliklerin en mâhir dalgıcı olarak kabul edemeyenler, sözüm ona, kendi derinliklerinde –ona da derinlik denecekse– boğulmuş öyle bahtsızlardır ki, yer yer Kur'ân'da kendi sığlıklarının aks-i sadâsıyla sarsılır

geriye durur; zaman zaman tarihsellik hezeyanına sığınır ve kendi boşluklarını seslendirirler ki, bunların çoğunun yorum ve temsillerinde din, daha doğrusu diyanet ya üstûrelerle delik-deşik olmuş bir ucûbe, ya da zamana yenik düşmüş ve çağıyla savaşan –hâşâ– çağ dışı bir sistemdir.

Oysaki Kur'ân, derinliğinin sırrı duruluğu öyle engin, öyle zengin bir kaynaktır ki, her muhatap onu, kendi idrak seviyesinin ufkunu aşkın bulup daha ilk kademde böyle bir kaynağa sahip olmanın itminanına erebilir. Sonra da idrak ufkunun inkişafıyla onu hep, bir gökkuşağı gibi ve ulaştığı her noktanın ötesinde, ulaşılması imkânsız bir tâk gibi müşâhede eder. Diyanet ise, işte bu ışık kaynağının, zeberced bir prizmadan hayatın içine akan, onu yoğuran, şekillendiren öyle aşkın bir yorumudur ki, onu duyup hissedenler, onda hep seviyemizin söylendiğini gördükleri hâlde yine de taklidi imkânsız bir "sehl-i mümteni" ile karşı karşıya kalırlar.

Varlığın Mânâ Buudu

Varlığın mânâ buudu, ona açık olanlar için kat'iyen bir vehim, bir hayal, bir kuruntu, bir hezeyan değil; o bir vak'a ve bir iç sistemdir. Varlığımızın, kabul edilir şekildeki izahı, hayatımızın sırrı, yaratılışımızın gayesi, ebediyetle alâkalı arzularımızın gerçekleşmesi ve bütün bu hususlarla alâkalı düşüncelerimizin inandırıcı ve tatmin edici olabilmesi, vehimlerimizin, kuruntularımızın eriyip gitmesi ancak böyle bir mânâ buuduyla kabil görünmektedir. Mânâ buudu icmâlî imanın yolu, mârifetin, onu zirvelere taşıyan ışıktan helezonu, aşk u iştiyakın burakı, cezb u incizabın da çağrısıdır. Her mü'minin kâinat görüşü, her mârifet erinin yol azığı, her aşığın iç dinamizmi, her hak erinin sönmeyen heyecanı hep o buudun engin havuzundan beslenir. Köklerini böyle bir mebde' ve kaynağa salmış ruhlar, gönüller ve bu ruhlardan, gönüllerden taşan duygular, düşünceler öyle metafizik bir manzume teşkil ederler ki, bu sayede, mikro âlemden makro âleme kadar her şey anlaşılır bir tertibe girer ve âdeta her kelimesi yerli yerine oturmuş düzgün bir cümle hâline gelir.

Sebepleri, sâikleri bahis mevzuu olmadan herhangi bir şeyin sevilmesi, ona âşık olunması düşünülemeyeceği gibi, herkesin, her zaman mânâ buuduna açık bulunması da söz konusu değildir. Bazıları, daha doğarken ona açık olarak doğar, bütün bir ömür boyu bu istidadını geliştirir ve belli bir devreden sonra da topyekün mekânları, zamanları kuşatacak bir istiâba ulaştırırlar. Bunlar, sonsuz denecek ölçüde, mânâ ve metafizik derinliğe bir iştiha içinde hayatlarını sürdürür ve yol boyu hiç doyma bilmeyen açlar gibi yaşarlar. Aynı yollarda, âlemin elde ederek doygunluğa ulaştığı, bulup ülfet ettikleriyle zaman zaman isteksizleştiği maddî ve cismanî fenomenlere bedel bunlar, realitenin sınırlarını aşkın, kalbî hayatlarıyla doludizgin hep sonsuz bir iştiyakla yepyeni yollarda yürür, farklı menzillerde konaklar, uğradıkları her menzili o andaki hâli ve öncekiler sonrakilerle olan münasebetleriyle bir hikmete bağlar; mârifet, muhabbet ve zevk-i ruhanî adına sürekli bir arzu, bitmeyen bir iştiyakla Mecnun gibi "Leyla" der dolaşır ve ufuktan ufka koşarlar.

Yaratılanın Yaratan'la böyle bir aşk u iştiyak münasebeti, fâni ve gelip geçici varlıkların başkalaşma ve özüyle ikinci bir var oluşa ererek sonsuzlaşma ufkudur. Diğer bir yaklaşımla böyle bir münasebet, aşığın kendi varlığından sıyrılarak, nurânîleşip, mânevîleşip, mâşukunun varlığında eriyerek bütün bütün

O’nun iradesine teslim olmasıdır. İşte, böyle mânevî bir zirveleşme sayesindedir ki, bu noktaya ulaşan her ruh, kendi safveti ölçüsünde şeffaflaşır, zerre iken bütün varlığı istiâb edecek bir genişliğe ulaşır ve topyekün kâinatların bir “ahsen-i takvîm”i hâline gelir. İmanla başlayıp mârifetle gelişen, muhabbetle derinleşip aşkla sonsuzlaşan böyle bir münasebet, Hakk’ın bizde aradığına bizim bir çeşit cevabımızdır ki; böyle bir münasebet içinde her zaman kemmiyetsiz-keyfiyetsiz Allah görünür ve hep sonsuz bir huzur dalgalanır durur. İnsanlığın İftihar Tablosu’ndan bütün enbiyâ ve evliyaya uzanan çizgide binlerce ruhu, hatta çizgi farklılığı içinde Musset’ten Pascal’a, St. August’tan Jeans’a kadar binlerce aşk kahramanını pervaneler hâline getiren böyle bir haz ufkuna karşılık; insanın düşünce atmosferini karartan, onun gönlünü kasvetle bürüyen, hatta bütün bir hayatı onun için kuyu içinde kuyu hâline getiren firavunca zulüm ve çalım, nemrutça inhiraf ve çarpıklık, Nietzsche’ce hezeyan ve çılgınlık, Schopenhauer veya Maarrî’ce ufuksuzluk ve bedbinlik ise tam bir felaket mustatilidir. Birincilerin bu dünyayı, insanî kemalât ve semavîleşmenin bir helezonu gibi kullanmalarına mukabil, ikinciler, kendi ruhlarında hâsıl ettikleri karanlıklara gömülerek kendilerini ebedî ölüme mahkûm etmişlerdir.

Daha baştan mânevî hayata açık olanlar, ya da sürpriz bir inayetle sonradan böyle bir ufka uyananlar –yer yer yolları karanlıklara uğrasa da– hep ışıkla iç içe yaşar ve ömür boyu ziya avlarlar. Öyle ki bunların her sıkıntısı yeni bir açılmanın başlangıcı, her ızdırapları da bir yeni vilâdetin doğum sancısıdır.

Evet, yeryüzünde hemen bütün inşirahlar her zaman, sıkıntıyla beslenmiş ve tazyiklerin bağrında gelişmiş; her aşk u şevk dönemi de bir ızdırap ve çile faslıyla gerçekleşmiştir. Yunan düşüncesi kemalini tefekkür ve tecessüs vadilerinde aşk u ızdırapla elde ettiği gibi, Rönesans hareketi de hakikat aşkı ve araştırma iştiyakıyla beslenerek gelişmiştir. Bu ölçüde diğer tarihî tekerrürler devr-i dâiminin mânâ buudu ise üzerinde husussî olarak durulmaya değer ayrı bir konu...

Bizim dünyamızda sonsuzluk tutkusu, hakikat aşkı, sistemli tefekkür ve tecessüs başka hiçbir millette olmayacak ölçüde bir patlama dönemi yaşamış ve doğrudan doğruya ya da dolaylı yollarla asırlarca cihana ışıklar saçmıştır. Böyle bir altın çağın arkasının getirilmesini çok arzu ederdik.! Ama ne acıdır ki, sayılamayacak kadar pek çok sebepten ötürü zaman, sonraki dönemlerde bizim aleyhimizde beklenmedik acı yorumlar ortaya koymuştur. Bugün yeniden

zamanın cereyanına kendi boyamızı çalabilmemiz için insan üstü gayretlere ihtiyaç var. Böyle bir gayret sergileyip çile ve ızdırapla gerçek karakter ve istidadımızı öne çıkararak, düşünce ve hayat dantelamızı ona göre örgüleyeceğimiz âna kadar da sürüm sürüm olmamızın yanı başında, ne kendi orijiniyle dinî hayat, ne sanat, ne ilim ne de kendi kaynaklarımızdan beslenen bir ahlâkî hareket mümkün görülmemektedir, mümkün görülmemektedir; zira mârifet ve aşk sermayesinden mahrum fertler gibi, aynı mahrumiyeti yaşayan milletler de çökmeye, çözülüp dağılmaya mahkûmdurlar.

Evet, mânâ derinliği olmayan ve metafizik düşünceye kapalı bulunan ruhlar, gün gelir bütün bütün hayatî dinamiklerini kaybederek, tamamen hazan yemiş yapraklar gibi savrulur giderler.

Bir millet bu hâle gelince, yavaş yavaş kültür hareketleri durgunlaşır, genç-ihtiyar her kesimiyle toplum yorgunlaşır, ilim yuvaları şablonculuğa teslim olur; düşünce ve ilim sözcükleri gerçek mânâ ve muhtevalarını yitirir.. ve her şey tâli'sizleşen ilim yuvalarının aktörlerine bir caka ve çalım vesilesi hâline gelir. Oysaki, Eski Yunan' da olduğu gibi hicrî 4. asırda, bütün İslâm dünyasında ve batının Rönesansa yürüdüğü yıllarda o müthiş gelişmeler hep bin bir sancının bağrında filizlenmiş; hakikat aşkı ve mârifet sevdasıyla beslenmiş; sanatla, teknolojiyle resimlendirilmiş, sonra da toplumların ruh ve mânâ değerleriyle uzlaştırılarak tarihe emanet edilmiştir.

Bir-iki asır var ki, bizim dünyamızda tam bir körlük, ciddî bir ruh zaafı ve kalb aritmisi yaşanmaktadır. Öyle ki gözler hiçbir şey görmemekte, kulaklar hiçbir şey işitmemekte, vicdanlar da, her şeyi maddede arayanların "hayhuy"u arasında kendi seslerini duyuramamaktadır. Böyle bir dünyada ilim kör, diyanet topal, sanat mefluç, idare teâruzlar-tesâkutlar ağında tutarsız, siyaset çıkar ve alkışa endeksli, ilim adamları madalya ve plaket peşinde, genç nesiller çakırkeyf, serâzat ve hezeyan içinde, kuvvetliler de istibdat ve zulme kilitli, buna karşılık yığınlar da meskenet ve zilletle inim inimdir. İşte böyle bir toplumda, okuyan, düşünen, araştıran, sanat düşleyen çok insan olabilir; ama bunlar içinde çeşitli sefaletlere başkaldıran ve gönüllerinin derinliklerinde inzivaya çekilerek kendi ruh gücünü keşfetmeye çalışan insan sayısı fevkalâde azdır. Buna karşılık, her biri bir putun peşinde, her biri bir beklentinin tarassudunda, ilme saygısız, ahlâka karşı bîgâne, hakikat tutkusu itibarıyla sığ ve kendi değerlerine sahip çıkma açısından da olabildiğine vefasız fertler de sayılmayacak kadar çoktur. Gariptir, böyle bir toplumda, hafife alınan ve her

zaman küçük görülen halk yığınları hem sesleri, hem sözleri, hem de şahsiyetleri itibarıyla; kafaları kalbleri kadar karışık, duyguları düşünceleri kadar tutarsız ve sürekli mihrap değiştirip duran bir kısım elit kesimden daha istikrarlı bir görüntü sergilemektedirler.

Zannediyorum millet olarak bizim başka şeye değil, bizi böyle bir fakirlik ve uyuşukluktan kurtaracak ve bize kendi ruhumuzun sesini duyuracak "ateşten sine"lere ihtiyacımız var. Öyle anlaşılıyor ki, bu samimî sineler her biri âdeta bir magma gibi gönüllerinden fışkırtacakları lavlarla, milletimize her yerde yeni mecralar meydana getirip, bizi tâli'imizin ufkuna yönlendirecekleri âna kadar hep bu durgunluğumuzun dezavantajlarını yaşayacak, günde birkaç defa ölüp ölüp dirilecek ve kat'iyen belimizi doğrultamayacağız. Her yerde metafizik ve mâneviyata yönelmenin başladığı şu günlerde, Allah'tan, iradelerimize fer, ufuklarımıza da aydınlık bahşetmesini diliyoruz.

Kaos ve İnancın Sihirli Dünyası

Günümüzde herkes öfkeye programlanmış gibi kin solukluyor, nefretle yutkunuyor; sabit ve kararlı bir ihtirasla hasım saydığı herkese lânetler yağdırıyor.. gazete sayfalarına akan mürekkepler, televizyon ekranlarında şekillenen sûretler, radyolarda tınlayıp duran elektromanyetik dalgalar, dağ-dere, ova-oba her yerde birer şeâmet çığlığı gibi kulaklarımızı tırmalıyor, birer ürperten fotoğraf gibi gözlerimize çarpıyor ve gönüllerimizde cerihalar açıyor. Her gün, her gece duyup irkildiğimiz bunca gayız destanı ve bunca şeâmet çığlığının içlerimizi bulandırmasına karşılık çare arayanların sayısı yok denecek kadar az; onların düşünceleri de dönüp dolaşıyor, paraya, maddî refaha ve ikbale bağlanıyor. *"... duygular süflî, emeller hâr/Nazarlardan taşan mânâ ibâdullahı istihkâr."* (Âkif) Böyle bulanık bir bakış zaviyesi açısından pek az bir kesim müstesnâ millî olanın olmayandan, kapitalizmin komünizmden, onun da liberalizmden farkı yok.. hayatı, yeme-içme, uzanıp yatma ve kazanıp keyif çatma telâkkisine bağlamış böyle kimselerle, fıtratın değişmez sınırlarının mutlak mahkûmu diğer canlılar arasındaki mesafe her gün biraz daha daralmakta, iki yaka arasındaki temel farklar bir bir kaybolup gitmekte ve insanoğlu kendine rağmen yeni güzergâhlar aramakta.

Dinin, diyanetin, ahlâkın, hür düşüncenin, bize ait esprisiyle sanat telâkkisinin hafife alındığı; gücün, kuvvetin azgınlaşıp sınır tanımaz hâle geldiği; hislerin, heveslerin fikir sûretine büründüğü ve bu yalancı düşüncelerin zorla başkalarına kabul ettirilmeye çalışıldığı... evet böyle korkunç bir taassubun iç dramını anlamada zorlandığımı itiraf etmeliyim. Aydınlanmanın bir hayli yaygınlaştığı, entelektüelizmin tiz perdeden seslendirildiği günümüzde, nur ile zulmet, ilim ile cehalet arasında bulunması beklenen uzaklığın aksine, ikisinin de aynı noktada birleşmeleri bize karanlık bir terkibi gösteriyor ve ciddî bir problemin var olduğunu haykırıyor. Böyle bir çelişki de bizde, bazı kimselerin hissî iradelerinin, aklî ve mantıkî iradelerinin çok çok önünde bulunduğu hissini uyarıyor.

İşte bu ölçüde zıtların iç içe girdiği, toplumun değişik kesimlerinde üst üste kaosların yaşandığı, farklı mahreçli karanlık oyunların dünyanın çehresini karanttığı, bütünüyle yerin altının üstüne hükmetmeye başladığı, polemik ve diyalektiğin olabildiğine revaç bulduğu, bilhassa medya vasıtasıyla dedikodunun en mergûb bir metâ gibi hüsnükabul gördüğü, herkesin birbirinin

kurdu hâline geldiği, birlik ruhunun sarsılıp her tarafı karakura gibi hiziplerin sardığı, ümitlerin yıkılıp iradelerin felç olduğu, ruhların ihtiraslara yenik düştüğü böyle karanlık bir dönemde, kendi mânevî âlemimize yönelerek kendi iç dünyamızı dinlemeye, cismaniyetin karanlık atmosferinden sıyrılıp kalbî ve ruhî hayatın büyülü atmosferine açılmaya şiddetle ihtiyacımız olduğu kanaatindeyim. Âhesterevlik etmeyip bir an evvel kendine dönebilenler kendi iç dünyalarının büyü ve füsununu duyacak; dönemeyip arafta veya kendilerine göre öbür kıyıda kalan tâli'sizler ise, bugüne kadar sürdürdükleri kini, nefreti, iftirayı, tezvîri, aşağılamayı, iftirak ve ihtilâfı devam ettirip, güneşlerin kol gezdiği ve gezeceği iklimlerde bile karanlık şeyler düşleyecek, karanlık düşüncelerle homurdanacak, kendilerine hep karanlık izbeler arayacak ve karanlıklarla oturup kalkacaklardır.

Keşke, her tarafa ışığın sağanak sağanak yağdığı, yaşadığımız mübarek gün ve gecelerin feyzini onlar da duyabilselerdi.. keşke onlar da, ilhadı, ateizmi, fitneyi, fesadı sinelerinden söküp atarak, kim olursa olsun, herkesin anlayışına ve herkesin özel konumuna saygılı olabilselerdi! Belki bir gün bu beklentiler gerçekleşecektir ama, bir zamanlar oturup kalkmış materyalizm soluklamış, inkâr-ı ulûhiyetle köpürüp durmuş, yer yer gidip anarşizm ve nihilizm bataklıklarına saplanmış, Allah, peygamber, din ve diyanet düşmanları bu dirilten havayı hiçbir zaman soluklayamayacaklardır. Ah ne olurdu ya Rab, keşke kendini onlara da duyurup gönül dillerinin bağını çözüverseydin..!

Her millet ve her toplumda ilhada açık insanlar vardır ve yer yer bunların gemi azıya aldıkları da çok görülmüştür. Ama, bir başka millet veya toplumun, bu kabil boşlukları ve zaafları ölçüsünde, bizde olduğu kadar güçlü sığınakları olmamıştır. Evet, onların da yumuşatan düşünceleri, uzlaştıran inançları, sevinçle köpüren günleri-geceleri, bayramları-seyranları vardır ama, bu günler, bu geceler, bu bayramlar, bu seyranlar lahutîlik adına bomboş, neşe ve sevinç adına bir parlayıp bir sönen havaî fişekler gibi gelip geçici, ruhanî zevkler adına da hiçbir şey vaad etmeyecek ölçüde muvakkat ve cismanîdir. Evet, onların dünyasında ne Allah'la münasebetin mehâfet ve mehabeti duyulur ne de ruhun zaman ve mekân üstülüğü hissedilir; her şey yalancı ve muvakkat bir sevinçle başlar, çılgınca bir nefsanîlik içinde cereyan eder; sonra da elemli birer hatıra, esefli birer rüya ve yıkık birer hülyaya inkılap eder gider.

Bizim, Allah'la sımsıkı olma esasına dayalı mânevî atmosferimizde her ses, her söz, her davranış bir ninni gibi duyulur, bir mûsıkî gibi dinlenir ve bir

yağmur gibi başımızdan aşağı boşalır; boşalır da, sırılsıklam oluruz onun vâridâtıyla. Belli zaman ve eşref saatlere îmâ ediyor gibi her gece hilâlin ayrı bir kalıba girmesi, her gün güneşin ayrı matlaa kayması, duygularımızı, düşüncelerimizi yeni bir zaman dilimine uyararak, hayallerimizi sürekli arkasından koşturup bize kevserler gibi hatıralar sunar. Gözlerimizin önünde geçmiş, bütün o büyüleyici renkleriyle tüllenir, ümitlerimizin zirvelerinde mutlu gelecek kucak açar bizi beklemeye durur ve hâlin dar mahbesinden kurtulan bizler dünü-bugünü-yarını katlayarak iç içe yaşar ve âdeta melekler gibi zaman üstü olmanın bütün hazlarını birden duyarız. Bizimle aynı memeden süt emmeyenler, aynı duygu ve düşünceyi paylaşmayanlar, ne şimdilerde içinde mest u mahmur olduğumuz o lâhûtî derinlikleri ne de kevserler gibi yudumladığımız zevk u neşveyi duyup anlamaları mümkün değildir.

***

Bu coğrafyanın tâli'li fakat biraz mağdur; bahtiyar ama zulme uğramış büyük milleti olan bizler, inancımız, düşünce ufkumuz ve millî üslûbumuz, başka milletlerde olmayacak ölçüde, millî ruh potasında şekillene şekillene, işlene işlene öyle incelmiş, öyle zarifleşmiş ve öyle evrensel değerlerle bezenmiştir ki, fazla değil, birkaç celse bile bizimle oturup kalkanlar bu farklılığı hemen anlayabilirler. Zira bu farklılıkta her zaman bizim gönüllerimizin mukaddes hüznüyle, ruhlarımızın şevk çağıltıları duyulur. Evet, bize kulak verenler, hemen her zaman, bizim beyan ve üslûbumuzda tatlı ve romantik bir hicranın ümitle seslendirilen bestelerini, zevkli ve ebedî bir dâüssılanın da vuslat nağmelerini dinlerler. Evet biz, bir yandan "Ey sâki aşkın nârına yandıkça yandım bir su ver." diye mırıldanırken, bir yandan da "Parmağım aşkın balına bandıkça bandım bir su ver." der, hüznümüzü, tasamızı gülücüklere çeviririz. Dillerimiz bazen aşk bazen de melâl söyler; aşk u melâl başkaları için birer ızdırap sayılsa da, biz onlarda Mevlâna'lar gibi hep kopup geldiğimiz âleme iştiyakın şiirini dinleriz. Aşk ve melâl bizde, içli, gamlı bir sonsuzluk arzusundan kaynaklanan ruhun lisanıyla bir yakarıştır. İnançlarımız, duygularımız bizi hep ötelerin sihirli âlemlerinde dolaştırdığı için hemen her zaman hüzün ve neşeyi iç içe duyar; ağlamaları, gülmeleri, aynı sesin farklı perdeleri gibi dinler; sinelerimizin tasayla inip kalkmasına yüzlerimiz gülücüklerle cevap verir, gözlerimiz yaşlarla dolup taşarken vicdanlarımız İrem Bağları gibi güllerle kızarır.

Her fert için müyesser olmasa da, Allah'la irtibat bizim en tabiî tavrımızdır..

ve O'nunla münasebet ömrümüzün bütün hatıralarını zevk u şevke çeviren bir büyü gibidir. O'na ait duygularla atan sinelerimiz sürekli bir temâşâ hülyasıyla dolar boşalır; gönüllerimizde en acı hazanları bahar neşvesiyle iç içe yaşarız. Ruhlarımız her zaman, Hak'la münasebetin gereği olarak bir kısım hususî duyuş ve zevk edişlerin insiyakıyla en imrendirici tavırlara bürünür; bürünür ve bize hemen her an, hüzün ve kederlerle dolup taştığımız dakikalarda bile ayrı bir haz ve ayrı bir inşirahı duyurur. Haz veya hüzün, inşirah veya gam, imanla çarpan sinelerimizde istihalelere uğrayarak bize zevklerin en tabiîsini ve beklentilerin en reel olanını söyler. Gerçi bazen, bizim de, başkaları gibi gelip geçtiğimiz hayat güzergâhında yumuşak saatlerle sert dakikaları, tatlı haftalarla acı günleri ve gece-gündüz münavebesi içinde gelip geçen aydınlıklarla karanlıkları iç içe yaşadığımız olur; olur ama, inançlarımız, Hak'la irtibatlarımız ve ümitlerimiz sayesinde kahırların elinden ne lütuflar ne lütuflar yudumlar ve ne erişilmez zevklere ereriz! Kahrı, lütfu bir bilmeyenler azap içinde azaplarla kıvranadursunlar, biz kendi atmosferimizde her şeyin engin bir rahmete inkılap edeceğini görür; acı tatlı yanlarıyla bütün bir hayatı kevserler gibi yudumlar, yediğimiz-içtiğimiz her şeyde, oturup-kalktığımız her yerde kendi iç âlemimizin değişik dalga boyundaki nuranî inkişaflarıyla, kederlerimizin sevinçler karşısında küçüldüğünü, elemlerimizin lezzetler içinde eriyip gittiğini ve ömürlerimizin en renkli televvünlerle öteler hesabına birer sırlı mahzene aktığını duyar; fâniliğimizin ebediyete inkılap etmesi hazzıyla, ağlarken bile çevremize gülücükler yağdırırız.

Bizim dünyamızda inançlar, inançların bağrında doğup gelişen beklentiler hayatımızla o kadar iç içedir ki, ömrümüzün her faslı bizi bir dua, bir niyaz, bir namaz durağında kanatlandırır ve ahiretin kapısına kadar götürür; götürür ve gönüllerimize Cennet güzelliklerini içirir. Bu sayede her gün birkaç defa Cennet kokularını duyar gibi oluruz. Öyle ki, biz kendimizi hayatın gündelik seyrine salsak bile, gün boyu minarelerden yükselen ezan sesleri, temcid nağmeleri, camilerin pencerelerinden taşan kâmet, tesbih, tahmid ve tekbir sadâları bizi hep kendi iklimine çeker, ruhlarımıza kendi boyasını çalar, gönüllerimizi bir tambur gibi seslendirir, bir ney gibi inlettirir ve bir mûsikî neşvesiyle coşturur; coşturur da, ta iç dünyamızın derinliklerinden köpürüp gelen, bütün duygularımıza yayılan, düşüncelerimizi Cennet yamaçları gibi renklendirip dilimize, dudaklarımıza ilham çağlayanları gibi akan sırlı bir ledünnîlikle büyülenir ve olduğumuz yerde kalakalırız.

Bu büyü ve ledünnîlik, bin bir feyiz ve bereketin sağanak sağanak yağdığı mübarek gün ve gecelerde daha bir aşkınlığa ulaşır. Öyle ki, çevremizdeki her şey bir neşeye bürünür, her taraf daha bir uhrevîleşir ve ruhlarımızın metafizik hedefli heyecanları gider kendi zirvelerine, tasavvufî ifadesiyle kemâlâtlarının arşına ulaşır. Etrafımızı duyup dinleyebildiğimiz ölçüde bizler tıpkı çocuklar gibi seviniriz, çocuklar da kendilerini saf neşenin lunaparklarında sanırlar; sanır ve hep bir bayram sevinci yaşarlar.

Böyle bir dünyada sabahlar, yolu beklenen birer misafir gibi kapımızdan, penceremizden içeriye akar; akşamlar, birer sevgili gibi gelir halvethanelerimizde yanımıza oturur; geceler, Dost'la vuslatın çağrışımlarıyla çınlar durur.. ve her vadide O'na yükselmiş eller, O'ndan gelecek vâridleri yakalamak için, ruhunun gücüyle metafizik gerilime geçer "Tut elimden ey Dost tut ki edemem Sensiz." der inlerler.

Böyle bir dünyada, namazlar, dualar, gülbanklar gibi gürler ve uhrevî bir derinliğin sesi-soluğu olarak uğuldar.. gecelerin halveti bir ipek gibi ruhlarımızı sarar.. nabızlarımız, müşâhede muştusu almış bir sinenin heyecanıyla atar.. ve belki de bazılarımız, en içten duygularını, en içli sesleriyle, ifade edeceği mazmunu ifade edebilmek için çatlayıncaya kadar öten bülbüller gibi açık-kapalı her yerde şakır durur.. hâsılı, herkes kendine göre bitmeyen bir melâl ve sevinç, dinmeyen bir aşk ve heyecanla durmadan bir şeyler mırıldanır.. kendi ruhunun ra'şelerini dinler ve dinletir.. aşk u melâlle inler ve başkalarını da inletir. Evet, bir taraftan o, ruhunun heyecanını ve gönlünün ilhamlarını çevresine aksettirerek hem boşalıp hem de kendini son bir kez daha ifade ederken, diğer taraftan da herkesin müşterek hissiyatına tercüman olarak söylemek isteyip de ifade edemediğimiz müphem mânâları söyler.

İşte bu ölçüde bir iman ve ümitle, bir aşk ve ledünnîlikle, dünü-bugünü-yarını birden yaşama ufku, hayata öyle bir derinlik kazandırır ki, ukba eksenli her gönül, kendini bir his ve fikir zemzemesi içinde bulur ve hâdiselerin sıkıcı, boğucu bütün tesirinden kurtulur. Bence, bütün insanî alâkaların en sağlam esası, duyulan bütün zevklerin en temiz kaynağı ve bütün aşkların, iştiyakların, cezbelerin, incizapların menbaı da işte bu iman ve bu ümittir. Bu iman ve bu ümidi elde eden her gönül eri, zaman üstü olmayı bütün derinlikleriyle duyup yaşayabilir.

Evet, insan, bu ufku yakalayabildiği ölçüde, varlığı daha bir farklı duyar,

eşyayı daha bir farklı değerlendirir ve her şeye sinmiş Sonsuz'dan gelen tecellîlerin renk, tat, koku ve şivesiyle âdeta kendi içinde erir ve yeni bir "ba'sü ba'del mevt"le ikinci bir varlığa erer. İç müşâhedelerin, varlığın perde arkasına açık olduğu böyle eşref saatlerde insan var olmanın bütün zevklerini duyar ve bir mârifet banyosu almış gibi yabancı şeylerin sıkletinden bütün bütün kurtulur. Zaten, böyle aşka susamış ve iştiyakla şahlanmış gönüllere yer yer öteler sağanak sağanak şefkatle boşalır; kuruma endişesiyle titreyen bütün sineleri sular ve hayalleri ne çiçekler ne çiçeklerle bezer!

Bu inanç ve bu ufuk insanlarının, upuzun bir cehd ve imsak dönemine terettüp eden bu hâllerine bazılarımız akıl erdiremeyebilir; ama bütün bunlar, birer kalbî, ruhî ve hissî vak'adır. Hayatın bin bir tecellisi içinde, Sonsuz'un ruhlarımıza boşalttığı bu aşkı, bu şevki, bu şiiri, bu mûsıkîyi, aktif imsak ve büyük cehd kahramanlarından başkası da anlayamaz. Bunu anlayamayanlar bizi de anlayamazlar. Bu ince ve nazlı hayatın uzağında kalanlar, kendi uzaklıklarının karanlıklarını yaşayadursunlar, hakikati müşâhede adına bakış zaviyesini yakalayabilmiş basiretler, her zaman bu vâridâtı bütün dalga boylarıyla duyar, kevserler gibi yudumlar ve dünyevî hayatlarını Cennetler gibi yaşarlar.

Biz, döne döne duyup yaşadığımız bu zevk ve bu lezzeti, bir bayram sevinci içinde kim bilir daha kaç defa anlatacağız? Kaç defa anlatırsak anlatalım – anlatanın ifadelerindeki rekâket mahfuz– hep zevkle dinleyecek ve onları paylaşmaya çalışacağız.

Kendi Değerleriyle İnsan

Allah'ın sıfat, isim ve fiillerinin en esaslı bir nokta-i mihrâkiyesi, en parlak aynası, varlık ağacının en mükemmel meyvesi, bütün kâinatın özü, usâresi sayılan insan; muhteva derinliği ve iç zenginliği itibarıyla bütün mükevvenâta denk, damla görünümünde bir derya, zerre çerçevesinde bir güneş, nokta ölçüsünde koca bir kaside ve tırnak kadar hâliyle bütün bir varlığın atlası, en beliğ hutbeler istiabında inkişafa açık bir kelime-i câmia ve bir sırr-ı ilâhîdir.

İnsan, inkişaf etmesi ve ettirilmesi ve yaratılış gayesine göre açılması ölçüsünde o Yüceler Yücesi'nin en parlak aynası, en talâkatlı tercümanı ve bu sınırlı âlemde sınırsızlığın da bir menşurudur. Eşya ancak, onun idrak ve basiret nurları sayesinde temâşâ edilen bir meşher, okunan bir kitap hâline gelmiştir. Denebilir ki o, bu potansiyel zenginlik ve derinliğiyle bütün kâinatların ruhu ve topyekün eşya içinde Yaradan'ı en net ve iltibassız gösteren, O'nun en sadık bir şahidi ve hassas bir kıblenümâ gibi yanıltmayan bir hâliknümâsıdır.

Yörüngesini bulmuş veya rampasına oturmuş hakikî bir insan, Hakk'ın şahidi olduğu gibi yoldakilerin de rehberidir; onu bulan Hakk'ı da bulmuş ve bütün dağınıklıklardan kurtulmuş olur. Onu müşâhede eden, dolayısıyla da olsa, değişik tecelli dalga boylarında her şeyi görüp duymuş demektir.. evet düşünceleri inançları gibi dupduru; tavırları, davranışları, düşünceleri çizgisinde ve her işi rıza hedefli bir insan, görüldüğü hemen her zaman Hakk'ı hatırlatır, iradî olmasa da uğradığı her yerde Hakk'ın şahidi olduğu hissini uyarır.

İlk defa donanım ve mevhibeleriyle, sonra da bu donanım ve mevhibeleri inkişaf ettirip aşkınlığa ulaşmasıyla melekler üstü ufuklarda pervaz eden İnsanlığın İftihar Tablosu, varlık ağacının hem çekirdeği hem de meyvesiydi. İnsanoğlu, mensup olduğu bu ağaç ve onun bu müstesna meyvesiyle ne kadar iftihar etse azdır. Aslında "insan-ı kâmil" denince ilk akla gelen de O'dur. Varlık âleminde, O'nun kadar insanî muhtevasıyla zirveleşen bir ikinci insan göstermek mümkün değildir. Ne var ki, bu yüce meyve de yine, insanlık ağacının meyvesidir. İnsanoğlu "eşref-i mahlûkat (yaratılanların en şereflisi)", Hazreti Ruh-u Seyyidi'l-Enâm ise bu en şerefli türün iftihar tablosudur.

Bu uçsuz-bucaksız kâinatlar, malzeme değeri-zaman değeri-ibdâ ve inşa değeriyle, getirilip insana bağlanınca, O'nun kıymet-i hükmiyesinin bütün

varlığı aşkın olduğu kendi kendine ortaya çıkacaktır. Hatta sadece dünya değil, ukba dahi O'nun inkişaf etmiş hakikati adına planlanmış dense sezadır. O bu âlemle münasebetlerini devam ettirdiği aynı zamanda öbür âlemi de duymuş, oradaki beklentileriyle buradaki acıları, kederleri yumuşatmış ve o müthiş imanının enginliği ölçüsünde daha Cennete girmeden, vicdanının derinliklerinde hep Cennetleri yaşamış ve bu duygularını yol arkadaşlarıyla da paylaşmıştır. Bir kere daha tekrar etmeliyim ki O, bu enginliğine rağmen bir insandır ve insanlık tûbâsının da en nurlu meyvesidir.

Gerçi insan, maddesi ve cismaniyeti itibarıyla bu mazhariyetlerden uzak görülmektedir. Hatta kendi mahiyetinden habersiz yaşadığı dönemlerde, diğer canlıların altına bile düştüğü söylenebilir. Ne var ki aynı insan, akıl, iman, vicdan ve ruhuyla şu varlık meşherinin dikkatli bir seyircisi, eşya ve hâdiseler kitabının şuurlu bir mütalâacısı, varlığın satır aralarındaki esrarının da müdakkik bir gözlemcisi ve yorumcusudur. Bu itibarla o, ne kadar önemsiz görünse de, en âlî şeylerden daha aziz, Hakk'a kulluğu içinde sultanlara taç giydiren bir sultan ve küçüklüğüne rağmen kâinatlardan daha muhtevalı, eskilerin ifadesiyle bir "nüsha-i kübrâ"dır.

Böyle en üstün donanımlarla dünyaya gönderilen ve mahiyetindeki istidatlara göre en hayatî hedeflere yönlendirilen bu değerler üstü değerleri hâiz insanoğlunu, ifratlara, tefritlere sapmadan muhteva ve konumuna uygun ele alıp tahlil etme değişik din ve sistemler içinde sadece İslâm'a nasip olmuştur.

İslâm'a göre insan, insan olması itibarıyla üstündür. *"Doğrusu Biz insanoğlunu çok şerefli yarattık."* O, Allah'a, peygambere intisabıyla bu ilk pâyeyi silinmeyecek şekilde perçinler. *"İzzet; Allah'a, Resûlüne ve (dolayısıyla da) mü'minlere aittir."* Hele inancı istikametinde ortaya koyduğu cehd ve gayretlerle o, âdeta, yeryüzünde Hakk'ın gözdesi gibidir. *"Bizim yolumuzda gayret gösterip mücahede edenlere, Biz de mutlaka muvaffakiyet yollarını gösteririz; şüphesiz Allah ihsan erleriyle beraberdir."*, *"İman edip salih amel işleyenlere Hazreti Rahmân insanların gönlünde sevgi yaratır."*… gibi fermanlarıyla Kur'ân-ı Kerim, hep insanın farklı buudlardaki bu üstünlüğünü seslendirir. Evet, imanı, mücahedesi, salih ameli, yaratılışıyla mazhar olduğu her şey, ondaki insanî değerler üzerine kurulmuş birer bünyan ve onun mahiyet atkıları üzerinde işlenmiş birer dantela gibidir. İnsan, daha sonra elde edeceği mazhariyetlere, şöyle veya böyle, irade, cehd, gayret unvanları altında birer bedel sunar ama, insanlık dediğimiz ilk mevhibe hiçbir karşılık

ödenmeden elde edilmiştir ve tamamen cebrî-lütfî ilâhî bir bağıştır.

Bütün insanî münasebetler bu çerçevedeki mânâ ve muhteva üzerine kurulur ve hep onların üzerinde cereyan eder. İnsan olduktan sonra, kadın olsun erkek olsun, genç olsun ihtiyar olsun, siyah olsun beyaz olsun herkes muhteremdir, masûndur ve dokunulmazlığı söz konusudur; Irzına el uzatılamaz, malına tecavüz edilemez, yurdundan-yuvasından çıkarılamaz, hürriyeti elinden alınamaz, inançlarını yaşaması engellenemez; dahası kendisinin bile kendine karşı bu olumsuzlukları irtikap etmesine müsaade edilemez ve Allah tarafından kendisine bahşedilmiş bu insanî değerleri zedelemesine fırsat verilemez; verilemez zira o, bütün bu değerlere emaneten mâliktir. Gerçek mülk sahibi ise Allah'tır. O sadece bu emanetleri O'na karşı korumakla mükelleftir. Öyle ki o, kendine tevdî edilen bu emanetleri hep gözleri gibi aziz bilecek.. kılına bile dokunmayacak ve dokundurmayacak.. gerekirse o uğurda savaşacak ve ölecektir. "Kim malı uğrunda ölürse o şehittir, kim canı uğrunda ölürse o şehittir, kim yakınları uğrunda ölürse o şehittir ve kim yurdu-yuvası uğrunda öldürülürse o da şehittir." buyuran Söz Sultanı, insana ait bu önemli hakların dokunulmazlığını vurgular ve yaratılışı itibarıyla insanoğlunun bu fâikiyet ve üstünlüğünü ortaya koyar. Şimdilerde insanlık böyle bir anlayışın neresinde? Zannediyorum böyle bir konu bu makalenin çerçevesini aşar.

İman ve sonrası mülâhazalarda da insan, yine en mümtaz bir mazhariyeti hâizdir. Evet, kâinat ve eşya karşısında insan, semalardan daha derin ve meleklerden daha âlîdir. Yerde ve gökte bulunan her şey, kimisi doğrudan doğruya kimisi de dolaylı yollarla ona musahhar kılınmış ve bu konuda ona tasarruf imkânı verilmiştir. Bu musahhariyet ve tasarruf imkânı, insanı bu dünyaya bir misafir olarak gönderen Yaratıcı'nın, onun aczine ve ihtiyacına merhameten tamamen ona bir ihsanıdır. Böyle bir ihsan da ancak, iman şuuruyla sezilip mü'min vicdanıyla değerlendirilebilir. İmanının enginliği ölçüsünde eşyanın perde arkasına uyanmış bir mü'min, bu koskoca kâinatları kendi sarayı gibi görebilir ve canlı-cansız içindeki eşyayı da emrine verilmiş birer vazifeli kabul edebilir.

Bunun bir adım ötesinde, vicdan mekanizmasını harekete geçirip iradesinin hakkını vererek, kalb ve ruhun hayat derecelerinde seyahatler tertipleyip, mânevî zevkler yudumlayan kâmil insanların durumları söz konusudur ki, işin gidip böyle bir mazhariyete dayanmasındaki mânâyı kestirmede zorlandığımı ifade etmeliyim. Potansiyel değerlerini inkişaf ettirip bu zirvelere ulaşan insan

için denecek bir şey varsa, o da ifadenin Âkifçesiyle şöyle olmalıdır:

"Onun mahiyeti hatta meleklerden de ulvîdir.
Avâlim onda pinhandır, cihanlar onda matvîdir."

Şimdi acaba, bunca mevhibe ve mazhariyetlerle şereflendirilen insandan beklenen nedir? Bence asıl önemli olan da işte budur. Böyle bir konu üzerinde durulur ya da durulmaz, o ayrı mevzu; ama keşke, insan olmaya terettüp eden böyle önemli bir sorumluluğun şuurunda olabilseydik..!

İnsanı Sevmek

Sevgi yaşatan bir iksirdir; insan sevgiyle yaşar.. sevgiyle mutlu olur ve sevgiyle çevresini mutlu eder. İnsanlık sözlüğünde sevgi bizim canımızdır; biz birbirimizi onunla hisseder, onunla duyarız. Allah, insanları birbirine bağlama konusunda sevgiden daha güçlü bir irtibat unsuru, bir zincir yaratmamıştır. Aslında dünya, köhne bir harabeden ibarettir, onu taptaze ve canlı kılan sevgidir. Cinlerin, insanların sultanları; arıların, karıncaların, termitlerin bile kraliçeleri, bu sultan ve kraliçelerin de tahtları vardır. Krallar, kraliçeler belli yol ve belli usullerle seçilir ve gelir tahtlarına otururlar. Kimsenin intihabına ihtiyaç duymadan gelip gönüllerimize taht kuran bir sultan varsa o da sevgidir. Dil-dudak, göz-kulak onun bayrağını çektikleri ölçüde birer kıymet ifade ederler; sevgi ise kendinden kıymetlidir. Sevginin otağı sayılan gönül onun sayesinde kıymetler üstü kıymete ulaşmıştır. Sevgi sancağının gidip önünde dalgalandığı kaleler, kan dökülmeden fethedilmişlerdir. Sevgi askerlerinin ulaşabildiği yerlerdeki sultanlar, muhabbet çerisinin sıradan birer neferi hâline gelmişlerdir.

Biz, gözlerimizde sevginin zaferleri, kulaklarımızda onun davulunun, kösünün sesi bir atmosferde yetiştik. Gönüllerimiz hep onun bayrağının dalgalanma heyecanıyla attı. Sevgiyle o kadar içli-dışlı olduk ki, neticede hayatımızı bütün bütün ona bağlayıp ruhumuzu da ona adadık. Artık biz yaşarsak sevgiyle yaşar, ölürsek sevgiyle ölürüz. Her nefeste, bütün benliğimizde onu duyar; soğukta onunla ısınır, sıcakta da onunla serinleriz. Bizim harb ü darbimizde güm güm sevgi davulunun sesi duyulur; sulh u sükûnumuz da yine sevgi mehteriyle şölenleşir.

Bin bir fenalığın kol gezdiği şu fevkalâde kirlenmiş dünyada, her zaman temiz kalabilmiş bir şey varsa o sevgi, onca sararıp solan gülendam şeylerin yanında hiç renk atmadan güzellik ve cazibesini koruyabilmiş bir dilber varsa o da yine sevgidir. Dünyada hiçbir millet ve hiçbir toplumda ondan daha gerçek, daha kalıcı bir şey yoktur. Onun ninniden daha yumuşak, daha sıcak sesinin hissedildiği yerlerde bütün sesler soluklar kesilir, bütün enstrümanlar susar ve en tatlı nağmeleriyle sessizlik murâkabesine dalarlar.

Varlık bilinip görülme fitilinin, sevgi çerağından tutuşturulması sonucu meydana gelmiştir. Eğer Hakk'ın yaratma sevgisi olmasaydı, ne aylar, ne güneşler ne de yıldızlar meydana gelirdi. Kâinatlar birer sevgi şiiri, yerküre de

bu şiirin kafiyesidir. Tabiat kitabı ve eko sistemde her zaman sevginin gür solukları duyulur. İnsanî münasebetlerde de hep onun bayrağı dalgalanır durur. İnsanlar arasında her zaman revacını koruyan bir akçe varsa o da sevgidir.. ve sevginin değeri kendindendir. Sevgi, en saf altınla bile tartılsa ondan ağır gelir. Altın da, gümüş de değişik borsa ve piyasalarda her zaman değer kaybedebilirler ama; sevginin kapıları her zaman bütün olumsuzluklara kapalıdır ve hiçbir haricî müdahale onun iç ahengini bozamaz. Bugüne kadar, bütün bütün kine, nefrete, düşmanlığa kilitlenmiş canavar ruhlardan başkası da ona karşı koymayı, onunla savaşmayı düşünmemiştir. Bence, canavar ruhları uysallaştırmanın biricik iksiri de yine sevgidir. Dünyevî zenginliklerin tesir alanının dışında nice problemler vardır ki, sevginin büyülü anahtarından başka hiçbir şeyle çözülememiştir. Zaten, dünyada hiçbir değerin, sevgiye karşı koyması ve onunla rekabet etmesi de mümkün değildir. Altının, gümüşün, dövizin, çekin, senedin kartelleri hemen her maratonda muhabbet fedaileri karşısında nakavt olagelmişlerdir. Evet, maddenin patronları, onca gürültü, patırtı, şov ya da ihtişama rağmen gün gelmiş sermayeleri bitmiş, pazarları sona ermiş, ocakları sönmüştür ama, sevginin çerağı her zaman par par yanmış ve ışık olup bütün gönüllere, ruhlara akmıştır.

Muhabbet rahlesi önünde diz çöküp ömrünü sevgi meşk etmeye adamış tâli'liler, hiçbir zaman sözlüklerinde, kine, nefrete, gayza, komploya yer vermemiş ve ölümleri pahasına da olsa düşmanlığa başvurmamışlardır; vurmazlar da. Onların muhabbetle iki büklüm olmuş boyunları her zaman sevgiye selâm durmuş ve sevgiden başkasına kıyam etmemiştir. Hele onlar birer sevgi küheylanı gibi şahlandıklarında, düşmanlık duygusu saklanacak in aramaya durmuş; nefret, gayzından çatlamış; kin, öldüren bir yutkunmaya dönüşmüş ve komplo gelip sahibinin boynuna dolanmıştır.

Bugüne kadar şeytanın en tehlikeli oyunlarını boşa çıkaran bir büyü varsa o da sevgidir. Nebiler; firavunların, nemrutların, şeddatların gayız ve öfke ateşlerini sevgi kevserleriyle söndürmüşlerdir. Bütün hak dostları, şirazesi kopmuş bir kitabın eczası gibi şuraya-buraya saçılmış disiplinsiz ve asi ruhları sevgiyle bir araya getirmiş ve insanî münasebetler alış verişinde buluşturmuşlardır. Sevginin gücü her zaman Hârût ve Mârût'un sihrini bozacak kadar aşkın olmuş ve Cehennem ateşini söndürecek kadar da tesirli. Bu itibarla da sevgi silahına sahip olan birinin artık bir başka silaha ihtiyaç duyacağını sanmıyorum.. evet sevgi, namlusundan fırlamış mermi ve top güllelerini bile

tesirsiz hâle getirecek kadar güçlüdür.

İnsanın insanları sevip çevresine alâka duyması, hatta bütün varlığı şefkatle kucaklayabilmesi, biraz da kendini bulup bilmesine, kendi mahiyetini keşfedip Yaratıcısıyla olan münasebetini duymasına bağlıdır. O, kendi derinliklerini, kendi özündeki cevherleri duyup hissedebildiği ölçüde, aynı hususların başkalarında da bulunduğunu düşünür, hem Yaradan' a nispetin hatırına hem de mahiyetindeki cevherlere karşı kadirşinas davranma hissiyle her varlığı daha bir farklı görür daha bir farklı duyar ve daha bir faklı değerlendirir. Aslında bizim birbirimizin kadrini bilip birbirimize karşı saygılı davranmamız, her birerlerimizde meknî ve meknûz bulunan cevherlerin bilinmesiyle yakından alâkalıdır. Peygamber beyanı olarak kitaplara geçen *"Mü'min mü'minin aynasıdır."*[1] sözünü, daha da genişleterek, "İnsan insanın aynasıdır." şekline getirip bu son mülâhazayı o ifadeye bağlayabiliriz. Bunu yapabildiğimiz takdirde, hemen herkes, kendinde mevcut olan cevherler adesesiyle, diğer insanlarda bulunan derinlikleri, enginlikleri, zenginlikleri sezip duymasının yanında bütün bu önemli mevhibelerin hakikî sahiplerine bağlanmasını da bilir ki, bu da, bütün varlık âleminde görülen güzellik ve cemal, sonra da sevgi ve alâka adına ne varsa hepsi O'na ait demektir. Bu inceliği sezebilen bir ruh, Mevlâna gibi: "Gel, gel aramıza katıl; biz Hakk'a gönül vermiş aşk insanlarıyız! Gel gel bize katıl da sevgi kapısından içeriye giriver, giriver ve evimizde bizimle beraber otur... Gel birbirimizle içten konuşalım.. (gönüllerimizle sarmaş dolaş olalım da) kulaklardan, gözlerden gizli konuşalım.. Güller gibi dudaksız ve sessiz gülüşelim.. Tıpkı düşünce gibi dudaksız-dilsiz görüşelim.. Mademki hepimiz biriz, birbirimize dilsiz-dudaksız gönülden seslenelim.. Mademki ellerimiz kenetli, gel bu hâlden bahisler açalım; El-ayak, gönül hareketlerini daha iyi anlar, öyle ise gel dilimizi tutalım, titreyen gönüllerimizle konuşalım.." der ve gönül dilinden bize destanlar sunar.

Bizdeki bu duygu derinliğini, bu insanî alâka zenginliğini ne Yunan ve Latin düşüncesinde, ne Grek ve Batı felsefesinde görmek mümkündür. İslâmî düşünce, hemen hepimizi bir cevherin değişik tezahürleri şeklinde görür ve her birerlerimizi bir hakikatin farklı yüzleri şeklinde mütalâa eder. Zaten, Allah birliği, peygamber birliği, din, dil birliği, ülke, millet birliği... gibi fasl-ı müşterekler etrafında bir araya gelmiş insanlar –hadisin ifadesiyle– bir vücudun ayrı ayrı uzuvları mesabesindedir. El, ayağa rakip olamaz.. dil dudağı ayıplayamaz.. göz kulağın kusurunu göremez.. kalb kafa ile cedelleşemez... eğer

bunların bütünü bir vücudu tamamlayan unsurlarsa, biri iki görmek gibi bu çarpık müşâhede de neyin nesi.! Dünyamızın, Cennet hâline gelmesinin ve Cennet kapılarının ardına kadar açılmasının, açılıp bize “buyurun” edilmesinin önemli bir vesilesi sayılan aramızdaki birliği bozmak da neden.! Birlik ve beraberlik, Allah’ın muvaffak kılmasının bir yolu ise, bu ihtilaf ve iftirakın mânâsı da ne!? Ne zaman, bizi birbirimizden uzaklaştıran duyguları, düşünceleri, ruhumuzdan söküp atacak ve birbirimizi kucaklamak için yollara döküleceğiz!

Ayrı ayrı mizaç ve meşrep gibi, Allah’a ulaştıran yollar da mahlûkatın solukları sayısıncadır. Herkes ayrı bir anlayışa, ayrı bir yoruma bağlanır, ayrı bir yoldan yürür, ayrı bir köprüden geçer; ayrı bir merdivenle yükseleceği yere yükselir, ayrı bir helezonla ulaşacağı zirvelere ulaşır.. herkes farklı nağmelerle coşar, farklı enstrümanlar kullanır; ama hepsi de Hakk’ı hoşnut etmeye ve dünyayı Cennetlere çevirmeye koşar. Koşma alanı bu kadar geniş ve hedef de her yola açık ise bu hırgür de neden!? Hele bir de hasımlarımız, aramızdaki bu ihtilaf ve düşmanlıkları aleyhimizde değerlendiriyorsa...

Konuyla alâkalı düşüncelerimi bir şairimizin şu enfes sözleriyle noktalamak istiyorum:

“Zen merde, civan pîre, kemân tîrine muhtaç,
Eczâ-i cihan cümle birbirine muhtaç.”

1 Ebû Dâvûd, *edeb* 49; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat* 2/325.

İç Derinlikleriyle İnsan

Varlığın özü, usâresi insan; kâinatların fihristi ve hülâsası da insandır. Mevcudatın merkez noktasını insan tutar; canlı-cansız diğer her nesne ise onun çevresinde iç içe halkalar teşkil ederler. Öyle ki, Yüce Yaratıcı bir mânâda her varlığı ona bağlamış, onu da, vicdanındaki nokta-i istinat ve nokta-i istimdadı duyurarak kendi "câzibe-i kudsiyesi"ne. İnsan mazhariyetleri itibarıyla, bütün varlık içinde, eşyayı, hâdiseleri ve tabiî her şeyin arkasında Kudreti Sonsuzu söyleyen bir dil ve kâinatlar genişliğinde vüs'ate sahip bir gönüldür. Varlık onunla yorumcusunu bulmuş, madde onun idraki sayesinde incelmiş ve mânâ kesilmiştir. Onun eşyayı temâşâsı tamamen bir hususiyet, kâinat kitabını okuyup yorumlaması bir imtiyaz ve her şeyi Yaratıcı'ya bağlaması da bir mârifettir. Bu ufku itibarıyla onun, susup murakabe yaşaması bir tefekkür, ağzını açıp konuşması bir hikmet, her şeyi yorumlayıp ona son noktayı koyması da bir muhabbettir.

Varlığa hükmedip tasarrufta bulunma konumunda yaratılan o, maddede mânânın bütün hususiyetlerini ortaya çıkarıp yaratıcıya armağan eden de odur. Odur, insan-kâinat-Allah münasebetini duyup, sezip anlayıp mârifete bağlayan; odur kendi potansiyel güç ve derinliklerinin sırrını kavrayıp damlada deryayı, zerrede güneşleri aksettirme mazhariyeti ile meleklerin bir kadem önüne geçen. O, yeryüzünü şereflendirmesi ile, ayağı, kendinden evvel gelenlerin başlarına taç, onun küre-i arzda yaratılması da, bu maddî kitlenin semalara karşı kıvanç vesilesi olmuştur. Varlık bütünüyle bir geniş derya, o, bu deryanın en kıymetli incisi; kâinat iç içe meşherler âlemi, o ise bu meşherlerin temâşâcısı; eşya ve hâdiseler, bir dengeler armonisi, o ise bu baş döndüren ahengin hassas bir müşahididir. Onun imana bağlı düşünce ve şuurunun aydınlığında, sessizlik içinde ve zulmetlerle kuşatılmış görünen varlık gündüz gibi aydınlandı ve gönüllerimizde Cennet duygusu uyaracak bir güzelliğe büründü.

O, yerkürede otağını kuracağı ana kadar melekût ufuklarında Hakkı ilan bayrağını melekler ve ruhanîler taşıyordu; onun teşrifiyle bir başka şekilde livalaşan o bayrak, mülk burçlarında dalgalanmaya başladı ve göklere nispeten bu mini küre, ötelerin ufku hâline gelerek semalara denk bir vaziyet aldı. İman onun sevinç kaynağı, İslâm yaşam programı, mârifet yol azığı, muhabbet de iç dinamiği olduğu sürece o hep başlarda taç olageldi; tabiî zemini de onun neşrettiği nura muhtaç.. bu, Hakk'ın ona bir ihsanıydı; sebebi de başka değil,

yine O'nun has teveccühü. Bu hususî teveccüh onu "mevcut durumdan daha bedîi, güzeli ve çarpıcısı olamaz" sözleri ile anlatılan bu güzellikler meşherinin en nadide gülü ve Cennetin bir gölgesi sayılan dünyanın da biricik bülbülü olma şerefiyle şereflendirdi.

Evet, bu iç içe galeriler mecmuası, onun için nizama tâbi tutuldu ve dizayn edildi dense mübalağa edilmiş sayılmaz. Bu cihan o nadide güle bahçe, varlık deryası da o inciye sadef olmak için yaratıldı denmesi de abartı değil, vak'anın mütevaziane ifadesidir. Doğrusu, topyekün varlık; bir mânâda, insan için, insanın emrinde ve bir tamamiyet içinde insanla yorumlanıp seslendirildiğinden, âdeta ona bağlı; insan da her şeyi onun emrine musahhar kılan Yaratıcı'ya muhtaç olması açısından, insan ve Allah arasında öyle sıkı bir münasebet hissedilmektedir ki, bundan, yaratılıştan gaye insan ve onun ubûdiyeti olduğu hemen anlaşılabilmektedir.

Aslında insanın ihtiyaçları, varlığı içine alacak kadar geniş ve ebedlere uzanacak kadar da derindir. Her şeyden evvel o ebet için yaratılmıştır; ebede namzettir. Arzuları, istekleri sınırsız, beklentileri de sonsuzdur. Bütün dünyalar ona verilse açlığı giderilemez ve emelleri de sona ermez.. o, açık-kapalı her zaman dünyanın ebediyetini temenni ettiği gibi, başka ebedî bir yurdun mevcudiyetini de beklemektedir. Azıcık kalbinin menfezleri açık olan herkes, Cenneti ve Cennet bütün ihtişam ve güzellikleri ile Cemâl'inin küçük bir gölgesi olan, o güzeller güzeli Yüce Yaratıcı'yı görmeyi de arzu eder.

Evet, varlık ve hâdiselerin çehresindeki hakikatleri duyup sezebilen ve kâinat içindeki konumunun farkında olan herkes yoldadır ve aynı zamanda o kendine karşı kadirşinas, Rabbisine karşı da saygıya açık demektir. Varlık içinde, bulunduğu konumun şuurunda olmayana gelince, onun ne kendine karşı ne de Rabbine karşı saygısının olduğu söylenemez; saygısının olması bir yana, böyle biri hakikî mânâsıyla Rabbini bilemez; bilse de ululuğu ölçüsünde ona tazimde bulunamaz. Hakikî insanlık, kul ile Rabbisi arasındaki münasebetin bilinip değerlendirilmesine bağlıdır. Aksine böyle bir münasebet sezilip değerlendirilmediği yerde, potansiyel değerleri itibarıyla meleklerden dahi ulvî sayılan insanın, كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ[1] fehvâsınca, en sefil varlıklardan daha aşağılara sürüklenme ihtimali söz konusudur.

Evet, umumi mânâda iman unvanıyla ifade edilen bu nispet, büyük bir mütefekkirimizin ifadesiyle, insanı insan, hatta sultan yapan bir payedir. Böyle bir nispetin bulunmayışının diğer adı olan küfür ise, onu, canavar bir hayvan

hâline getirir ki, bu türden fertlerin teşkil ettikleri toplumlarda, büyük ölçüde, kinler, hiddetler, şehvetler, hırslar, yalanlar, riyalar, kıskançlıklar, aldatmalar, komplolar hükümfermadır ve herkes âdeta birbirinin kurdudur. Zaten, bu kabil fena huylara yenik düşmüş yığınlara da kat'iyen millet ve toplum denemez; dense dense bunlara şuursuz kalabalıklar denir. Diyojen güpegündüz, elinde fener çarşılarda insan aramaya çıkarken, ihtimal bu kabil yığınlara karşı tenbih ya da tepkisini ortaya koyuyordu. Aynı mülâhazayı bir başka zaviyeden değerlendiren *"Düşünceler"* yazarı Mark Orel: "Her sabah insanların içine girerken kendi kendime düşünürüm; yine bu gün insan şeklinde birtakım yaratıklarla karşılaşacağım. Eğer onları ürkütmeden ya da onlar tarafından ısırılmadan akşam edebilirsem mutlu sayılırım." der. Bu tespite, büyük kadın Râbia Adeviye'nin yaklaşımı ise daha ciddî ve daha sertçedir: "Ben sokaklarda pek insan görmüyorum; gördüğüm, dükkanlar önünde bazı tilkiler, kurtlar ve zaman zaman da birbirleri ile hırlaşan daha başka yaratıklardır.. bir aralık yarım bir insan gördüm ve ona göre kapandım." Bu mülâhaza sahiplerinden hiçbirinin, bu şekildeki düşünceleriyle bütün insanları karalamak gibi bir niyetlerinin olmadığı açıktır.

Bu kabil mülâhazalarda, daha ziyade mahiyetindeki insani değerleri, birer sefalet unsuru hâline getiren kimselerin iç dünyaları resmedilmek istenmiştir. Eğer insanlar, sık sık şemaillerini yaratılış gayelerine, sîretlerini de sûret çerçevelerine göre gözden geçirip gaye ile hâl, muhteva ile şekil farklılığını gidermeye çalışmazlarsa, Râbia Adeviye'nin ve Mark Orel'in gördüğü şekilde müşâhede edilmeleri ihtimalden uzak değildir.

Bazen de, bu insanlar arasında, dışı muntazam, içi oldukça perişan ve derbeder kimselerle de karşılaşırız ki, bunlar da ayrı bir türü temsil ederler. Bir düşünür bunları, caddeye bakan yanı ve arka tarafı birbirinden farklı binalara benzetir. Bu binaların ana yola bakan cepheleri temiz, güzel, görkemli ve göz alıcıdır; ama, arka tarafları kirli, perişan, bakımsız ve tiksindiricidir. Cadde tarafından baktığımızda ona "iyi" der ve değerler üstü değer veririz. Arka tarafını gördüğümüzde de biraz önce göklere çıkardığımız bu binayı yerin dibine batırırız. İnsanlar içinde de böyleleri vardır; onları tek yanlarıyla ele aldığımızda hep yanılırız; yanılır da bazen göklere çıkardığımız birisi için bir müddet sonra arz üzerinde bile yer bulamamanın darlığına düşeriz. Aslında her zaman iyi kabul ettiğimiz kimselerin çok fena yanları, fena saydıklarımızın da çok iyi tarafları bulunabilir. Önemli olan onu, olduğu gibi görüp, iyi yanlarıyla

bir yere oturturken, arka cephesini de mahiyetine uygun hâle getirme gayreti içinde bulunmamızdır.

İnsanoğlu kendi sıfat ve tavırlarının çocuğudur. Onun iyi veya kötü vasıflarından hangisi galebe çalarsa o da, o türden vasıf ve davranışlar göstermeye başlar. Bazen canavar duygulu bir insan hâline gelir; öz kardeşini bile dişler.. bazen ay yüzlü bir Yusuf'a dönüşür, zindanları aydınlatır ve Cennet koridorlarına çevirir. Bazen öyle melekleşir ki, ruhanileri bile gıptaya sevk eder. Bazen de şeytanları utandıracak şirretlikler sergiler. Mevlâna: "Bazen melekler bizim nezahet ve inceliğimize imrenirler; bazen de şeytanlar küstahlığımızdan ürperirler." derken, zannediyorum, insanoğlunda birbirinden çok uzak bu iki yakanın, aynı zamanda ne kadar iç içe olduğunu vurgulamak istemişti.

Evet insan bazen semavîleşir ve gökler kadar bir derinliğe ulaşır; bazen de o kadar bayağılaşır ki, yılanlara-çıyanlara rahmet okutturur. O, ne esnek ve eksantriği geniş bir varlıktır ki, çeşitli meziyetlerinin yanında bir sürü de rezileleri; sinesinde dünya kadar güzellikleri barındırdığı aynı anda dünyaları aşkın fenalıklara da açıktır.. iman, mârifet, muhabbet, ruhanî zevkler ona kalbi kadar yakın; insanları sevme, herkesi kucaklama, iyilik duygusu ile oturup-kalkma, hayatını başkalarını yaşatmaya bağlama, kötülükleri iyiliklerle savma, sevgiyi sevip ruhundaki düşmanlık duygusuna karşı her zaman savaş vaziyetinde bulunma ona kendi ruhunun sesi-soluğu kadar sıcak; hırs, kin, nefret, şehvet, iftira, yalan, tezvir, riya, komploculuk, çıkarcılık, bencillik, korkaklık, şöhretperestlik.. gibi fena duygular da ona pusu kurmuş, zayıf anlarını kollamaktadırlar. O, iyi vasıf ve olumlu davranışlarıyla kâinatların efendisi olabilme kıvamında iken, bazen kötü duygu ve kötü tutkuların pençesine düşerek bayağılardan bayağı bir tutsak hâline gelebilmektedir. İşte böyle bir insan zâhiren hür görünse de, hakikatte zavallılardan zavallı bir köledir. Aslında insan, kendi içinde sürdürdüğü savaşta –ki din buna "cihad-ı ekber" diyor– başarılı olduğu ölçüde hür ve faziletlidir. Onun, kendi mahiyetindeki potansiyel derinlikleri inkişaf ettirmesi ve Hak'la münasebete açık ikinci bir tabiata ulaşması, ruhunun derinliklerinde gerçekleştirdiği bu savaşı kazanmasına ve başı-ayakları aynı noktada birleşerek halka hâlini almışlık içinde bir tevazu ve mahviyetle bu zaferi duymasına bağlıdır.

Afâkîlikten sıyrılıp kendi içine eğilemeyen, ruhundaki derinliklerin yanında, mahiyetindeki çukur ve boşlukları göremeyen ve her gün kendini yeniden bir

kere daha inşa edemeyen iradesizler, hep mesafe almadan bahisler açsalar da iç âlemlerinde sürekli yerlerinde sayar, hatta kımıldadıkça biraz daha geriye kayarlar. Ömür boyu, gözlerini-kulaklarını, dillerini-dudaklarını, ellerini-ayaklarını kendi egolarının esaretinden kurtaramamış böyleleri, hep tutsak olarak yaşayıp tutsak olarak ölür giderler de bunun farkına bile varamazlar. Doğrusu, hayvanî tabiatlarının esiri hâline gelmiş bu insanlar acınacak durumdadırlar. İnsanlığını koruyup geliştirmiş olanlara karşı sevgi ve alâka onların hakkı; berikilerine karşı gösterilecek muhabbet ve alâka da onları fena duygu ve tutkuların esaretinden kurtarma şeklinde olmalıdır. Böyle bir tavır, Allah'ın mükerrem olarak yarattığı insana karşı sevgi ve O'ndan ötürü alâka duymanın ifadesidir... ve insan sevilmek için yaratılmış bir varlıktır.

1 A'râf sûresi, 7/179.

Kur'ân'ın Sihirli Ufku

Sonsuzun, kelime ve harfler dünyasında parıldayan ışığıdır Kur'ân. İns ü cinnin duygu, düşünce ve his atlasında melekutun sesi-soluğudur Kur'ân. Gün gelip de O, en müstesna bir sadef içinde inciye dönüşünce, işte o zaman, söz sarraflarının gözleri de, sararıp solmayan ve renk atmayan bir güzellikle buluştu. Kur'ân, ziya olup varlığın çehresine yağacağı güne kadar, her yanıyla ayrı bir renk, desen ve ahenk meşheri olan şu koca kâinat bir gulyabanîler ülkesi; her satırı, 'Mele-i A'lâ'nın farklı bir sırrına sadef sayılan bu varlık kitabı da bir kısım evrak-ı perişandan ibaretti. Kur'ân bir güneş gibi doğunca –hiç olmazsa olumsuz ön yargıları olmayanların nazarında– o güne kadar bütün ufukları karartan küme küme bulutlar dağılıp gitti ve varlığın o güzellerden güzel endamı ortaya çıktı; çıktı ve bütün eşya, okunup zevk alınan bir kitabın paragraf, cümle ve kelimelerine dönüştü.. O'nun sesinin duyulmasıyla gönül gözlerine nurlar indi.. ve ruhlarda köpüren duygular da, o duygulara tercüman olan diller de, ışık türküleri söylemeye başladı.

Evet, gözlerin, gönüllerin O'nunla aydınlandığı günden itibaren, kâinat ile alâkalı nice bin seneden beri çözüm bekleyen bilmeceler, iç içe problemler, birer birer çözülür hâle geldi ve insan-varlık-Yaratıcı münasebeti ayın on dördü gibi ortaya çıktı; derken, bütün muammalar mânâ urbaları giyerek hikmet yörüngelerine oturdular.

Sağlam bilgi ve sağlam düşüncenin başı Kur'ân, doğru ifadenin, mantıkî beyanın esası da yine Kur'ân'dır. O'nun ilk muhatab-ı zîşânı, bütün peygamberlerin efendisi, o Furkan-ı Zîşan da bütün semavî, gayri semavî kitapların sultanıdır.. öncekiler, O'nun gelip geçeceği yollara işaretler koymak ya da bayraklar dikmek için gelmişlerdir; sonrakiler de –biraz da kendi ruhlarının desenine göre– O'na şerh, haşiye ve dipnot düşmek için... eskiler, misalî fotoğraflarında, yeniler de, O'nun vücudî resimlerinde, meydana getirdiği büyük tesir ve inkılaplarda O'nu görmüş, O'nu tanımış ve O'na "Söz Sultanı" diyerek saygıyla dillerini yutmuş ve karşısında el pençe divan durmuşlardır. Kur'ân, değişik dalga boyundaki ışık ve renklerini yeryüzüne salarken, kadirşinas ruhlar da gözlerini ondan hiç ayırmamış ve bütün gönülleri ile O'na yönelmişlerdir.. evet O, bir çağlayan gibi göklerden gönüllere boşalırken, hüşyar sineler de, bağırlarını O'na açıp, damlasını bile zayi etmemeye çalışmışlardır.

O, bir hamlede en kuytu yerlere bile sesini duyurmuş ve şerare yapan bütün uğursuz hırıltıları bastırmış.. ön yargılı olmayan her düşüncede kevser çağıltıları duygusu uyarmış.. ve fethettiği sinelerde hicran ateşlerini söndürerek, bütün ruhlarda vuslat arzu ve ümidini coşturmuştur. Sopsoğuk tabiatlar O'nunla hararetlenmiş, ebet arzusuyla yanıp tutuşan gönüller de O'nunla serinlemişlerdir.

Her yeninin eskiyip partallaştığı, her tazenin sararıp renk attığı şu fâni dünyada, her zaman rengârenk ve taptaze kalabilen bir şey varsa, o da Kur'ân'dır. Evet O, indiği günden beri, onca muhalif rüzgâra, beklenmedik soğuğa, buza ve vakitsiz yağan kara, yer yer sertleşen atmosfere, değişen şartlara rağmen hep orijinini koruyup semavî kalabilmiş tek kitaptır. Bundan dolayıdır ki Kur'ân, ne zaman kendi lisanıyla heyecan köpüren sinelerden yükseliverse, ruhlarımızda âdeta semadan henüz inmiş bir ilâhî sofra ve Cennet'ten gelmiş bir demet turfanda hurma hissini uyarır; ne zaman O, özündeki cevherleri etrafa saçsa, inanmış gönülleri bütün dünyevî servetlere karşı istiğna ufkuna yükseltir. Kur'ân, ilâhî sözlerden nazmedilmiş bir beyan gerdanlığı, ilim feyezanlı beşer idrakinin son durağı ve lâhûtî ibrişimlerden örülmüş bütün varlığın haritasını resmeden incelerden ince bir danteladır. O'nun sesinin duyulduğu bucaklarda söz şeklindeki bütün ifadeler birer hırıltıya dönüşür; O'nun bayrağının dalgalandığı burçlarda inananların ruhlarına ışık, şeytanların başlarına da taşlar yağar ve oralarda ruhanîler iç içe şehrayinler yaşarlar.

Kudreti Sonsuz, iki cihan mutluluğunu O'nun kılavuzluğuna bağlamıştır. O'nun rehberliğine başvurulmadan kat'iyen hedefe ulaşılamaz; O'nun vesayetine sığınmayan yolcular da dökülür, yollarda kalırlar. Arkasına aldıklarını, şaşırtmadan, yanıltmadan maksada ulaştıran en son, en kâmil söz O'dur.. her zaman, herkes tarafından gayet kolaylıkla tilavet edildiği hâlde, söylenmesi imkânsız olan da yine O'dur. O'nu kendi derinlikleriyle sinelerinde duyanlar, duyulması gereken her şeyi duyup hissetmiş olurlar. O'nu tam tadıp zevk edenler de, birer "arş-ı Rahman" sayılırlar. Ve onların sesleri, her zaman meleklerin solukları ile iç içedir.

Kur'ân'ın yeryüzünü şereflendireceği güne kadar, gelmiş-geçmiş her nebi, kendi çağını aydınlatacak çerağı O'nun ışık kaynağından tutuşturmuş ve çevresindeki amansız çölleri O'ndan birkaç damla ile Cennetlere çevirmiştir.

Hatta, O'nun gölgesinin gezindiği en karanlık devirler bile, birer altın çağ

hâline gelmiştir. Aslını duyup yaşayanların dönemleri ise Cennet sabahlarından farksızdır. O'nun eşiğine baş koymuş olanlar meleklere eş, O'nun aydınlık ikliminde canlı-cansız her varlık da kardeştir.

Kur'ân'ı tam duyabilmiş bir sinenin ilhamları karşısında koca deryalar damla gibi kalır ve O'nun nuruyla aydınlanmış bir dimağ yanında güneş bir mum ışığına dönüşür. O'nun gönüllerimizde duyulan nefesi canlarımıza can ve eşyanın yüzüne çaldığı ziya ile bütün varlık da iç içe Hakk'a bürhandır. O'nun soluklarının duyulduğu en kuytu yerler bile İsrafil'den sur sesi almış gibi birdenbire dirilir; O'nu kendi şivesiyle duyan gönüller Cebrail'den nağmeler duymuş gibi gerilir; dirilir ve gerilir, zira *"Bu Kitap, iman edenler için, onların Rabbleri tarafından basiretleri açan bir hidayet ve bürhandır.."*[1] Evet O, insanî melekeleri ölmemiş kimseler için tam bir rahmet ve hikmet kaynağıdır.

Kur'ân, kat'iyen beşeriyetin çocukluk dönemlerinde mahallî risaletler çerçevesinde kalıp zaman ve mekân hudutlarını aşmayan, aşamayan diğer beyanlar gibi değildir; O, bütün zamanları, mekânları aşan ve itikaddan en küçük âdâbına kadar, bütün insanlığın ihtiyaçlarını cevaplayan engin ve zengin bir mucizedir ve O, bu derinliğiyle bugün dahi herkese ve her şeye meydan okuyabilecek güçtedir.

Kur'ân, indiği dönemdeki ilk muhatapları olan hedef kitlenin bütün muarazalarını onların yüzlerine çalmış ve onlardan, benzer muhtevada bir kitap, bir sûre, hiç olmazsa bir ayet getirmelerini istemişti. Bu ilk muarızlar O'nun beyan gücüyle büyülenmiş yer yer O'na sihir demişler; bedî' üslûbuna çarpılıp şiir demişler ve eşyanın perde arkasından verdiği haberler karşısında aptallaşıp, onu kehanete bağlamak istemişlerdi ama, kat'iyen O'nun benzerini getirememişlerdi. Nazım, nesir sözün her türlüsünü konuşan, konuşmayı seven konuşma üstadı o günkü muarızlar, dillerini yutup ve kuyruklarını kısıp inlerinin bir köşesinde sessizlik ve hacalet murakabesine daldıkları gibi, bu ifrit çağın inatçı münkirleri de, eskilerden tevarüs ettikleri muaraza ruhunun yanında, onca demagoji, diyalektik ve karşı çıkma taktiklerine rağmen, acz ve öfke içinde yutkunup durmaktan başka hiçbir şey yapamamışlardır. Zaman değişip durmuş, asırlar başkalaşmış, telâkkîler farklılaşmış, muaraza ve mücadele hissi daha bir hararetlenmiş ama, Kur'ân, bunca muaraza yolları ve muarızlar karşısında hâlâ dağlar gibi metin, deryalar gibi zengin ve gökler gibi de derin o vakur ve müessir hâliyle gönüllere ürpertiler salmakta ve başları

döndürmektedir. O, ruhlarımıza taht kurduğu günden bu yana geçen bin dört yüz küsur sene içinde, değişik dönemler itibarıyla pek çok söz sultanları yetişmiş, beyan saltanatları kurulmuş; farklı sistemler, farklı ekoller, farklı fikir cereyanları sözlerin en sihirlileri, beyanların en büyüleyicileriyle kendilerini ifade etmek ve Kur'ân'ı yıkmak için bütün cephanelerini kullanmış, her tabyaya başvurmuş ve sürekli bu Kitap'la savaşmışlardır ama, O'nun kâinat, eşya ve insanla alâkalı ortaya koyduğu esaslardaki tenasübü, izahlardaki derinlik ve inandırıcılığı, vâkî istifhamları cevaplamadaki ilmîliği karşısında hep yenik düşmüşlerdir. Evet Kur'ân, kâinata, eşya ve insan hakikatine fevkalâde çarpıcı bir uslûpla farklı bir bakış ortaya koymuştur ki, bu bakışla O, topyekün varlığı ve varlık içinde insanı bir bütün olarak ele alır ve tek bir noktayı bile ihmal etmeden her şeyi yerli yerine oturtur. Parçaların bütünle münasebetlerini, bütünün kendi cüzleri karşısındaki yerini en ince özellikleriyle sergiler.. ve bu koskoca 'kitap' ve muhteşem meşherle alâkalı insanın içinden geçen en küçük sorulara dahi değişik cevaplar verir. O, varlığın perde önü ve perde arkası esrarını en ince teferruatına kadar tahlil ederken, zihinlerde herhangi bir şüpheye kat'iyen mahal bırakmaz; evet Kur'ân, o inceden inceye tafsillerinde, ne akıllarda, ne mantıklarda, ne kalblerde, ne de hislerde herhangi bir boşluğa meydan vermez; O, insanın akıl, şuur, his ve idrakini öyle bir kuşatır ve dediklerini öyle bir kabul ettirir ki, O'nun bu aşkın tesiri karşısında âdeta insan, sıfat dairesini aşmış da Hazreti Zât'a açılmış hak yolcuları gibi hayretten dehşete, dehşetten kalaka yürür, haşyetle iki büklüm olur ve kendi kendine, *"Rabbin kelimelerini yazmak için denizler mürekkep olsaydı, hatta ona bir misli daha ilave edilseydi, denizler bitip gidecekti ama, O'nun (teşriî ve tekvînî emirleriyle alâkalı) kelimeleri bitmeyecekti."*[2] diye mırıldanır. Kur'ân, işte bu tükenmez kelime hazinelerinin altın anahtarı, iman da, bu esrarlı anahtarın dişleri ya da şifreleridir. Ben, bu anahtar ve bu şifreleri elinde bulunduran birinin kâinat, eşya ve insanla alâkalı temel meselelerde başka bir şeye ihtiyaç duyacağına ihtimal vermiyorum.

Kimse, benim, bu perişan sözlerimle Kur'ân'a methiye düzdüğüm vehmine kapılmamalıdır. Evvelâ, ben kim oluyorum ki, O'nu methedeyim.

"Onu vasfederse vasfeder Hazreti Vassaf;
Dün ve bugün melekûtta ruhanîler saf saf.
Bir ta'zim ederler ki O'nu, sanırsın tavaf."

O'ndaki bu harikulâde mazhariyetleri mücerret söz cevherleri açısından

göremeyenler çıkabilir; ancak vicdanlarını kullananların, hiçbir zaman yanılmadıkları da açıktır. Hele bir de şimdiye kadar O'nun cihan çapındaki o müthiş tesirine bakabilmişlerse...

Evet Kur'ân, yeryüzünü şereflendirdiği o ilk dönemde, hem ruhlarda, hem akıllarda, hem de gönüllerde tasavvuru imkânsız öyle bir tesir icra etmiştir ki, O'nun o ışıktan atmosferinde, yeniden hayata uyanan nesillerin mükemmeliyeti, O'nun hakkında başka mucizeye ihtiyaç bırakmayacak ölçüde bir harikadır ve bu insanların, dinleri, diyanetleri, düşünce ufukları, ahlâkları, kulluk esrarına vukufları ve mârifetleri açısından benzerlerini göstermek de mümkün değildir. Doğrusu Kur'ân, o çağda, sahabe unvanıyla öyle bir nesil yetiştirmiştir ki, bu nesil meleklerle eş değerdedir dense mübalâğa edilmiş sayılmaz. Aslında O, bugün bile, yürekten kendine yönelenlerin gönüllerini aydınlatmakta ve O'na ruhunu açabilenlere varlığın en mahrem sırlarını fısıldamaktadır. Öyle ki, kalb, şuur, his ve idrakleriyle O'nun atmosferine girenlerin birdenbire duyguları, düşünceleri değişmekte ve herkes belli ölçüde de olsa kendini, bir farklı âlemde hissetmektedir... Evet, insan O'na bir kere yürekten yönelebilse, bir daha da tesirinden kurtulamaz. Kur'ân, atmosferine çekebildiği talebesini öyle yumuşatır, öyle inceltir, öyle yoğurur ve şekillendirir ki, insan kendi kendine bir şey olacaksa, ancak bunun sayesinde olur; hatta çok defa, olmazlar bile O'nun gölgesinde tabiî bir oluşum sürecine girer; girer ve herkesi dehşete sevk eder. Kur'ân; *"Eğer dağlar yürütülecek olsaydı bu Kur'ân'la yürütülürdü, yeryüzü paramparça olup ve ölüler konuşturulabilseydi, o da yine bu Kur'ân'la olurdu."*[3] der; der zira O, kalblerde, şuurlarda, hislerde, akıllarda öyle bir tesir icra etmiştir ki, O'nun bu müessiriyeti, dağları yürütmekten, yerküreyi paramparça etmekten, ölüleri konuşturmaktan ve nice bin seneden beri çürümüş cesetlere can vermekten daha geri değildir.

Her biri birer kalb ve ruh kahramanı olan sahabî topluluğu, Kur'ân'ın feyyaz ve bereketli ikliminde neşet etmiş aşkın bir cemaattir. Onlar, arzın büyük bir bölümünde ve insanlığın beşte biri üzerinde o denli derin bir tesir icra etmişlerdir ki, dağları söküp atma, cansız cesetlere hayat olma ve arzı semaya bağlama ölçüsündeki bu harika işte, onlarla boy ölçüşecek bir başka toplum göstermek mümkün değildir. Kur'ân'a gönül veren, O'nun semavî disiplinleriyle yoğrulup şekillenen; daha doğrusu, ruhta, mânâda Kur'ân'laşan bu insanlar, o Furkan'la olmazları oldurmuş; ölü ruhlara ebedî var olmanın yollarını açmış; arzın şeklini değiştirmiş; temas ettikleri toplumlara ötelerin

zevkini duyurmuş; düşünceler üzerindeki zincirleri kırmış; ağızlardaki fermuarları çözmüş; hilkatteki müstesna yeri açısından insanoğlunu yeniden Allah'ın oturttuğu tahta oturtmuş; ona yitirdiği itibarını iade etmiş; kâinat, eşya ve insanı yeni baştan yorumlamış; tekvînî emirlerle teşriî kurallar arasındaki o derin ve sırlı münasebeti bir kere daha vurgulamış; kalb, irade, his ve şuurun nihaî gayelerini belirleyip ortaya koyarak, insan ruhundaki izafî, nisbî ve potansiyel değerlerin inkişaf ettirilme usûl ve esaslarını harekete geçirip düz insanı, insan-ı kâmil olmaya yönlendirmiş ve böylece ona, gözünün iliştiği, duygularının ulaştığı, kalbinin hissettiği her şeyde Kudret ve İradesi Sonsuz'un mevcudiyetini duyurmuş ve her şeyi götürüp, gerçek Sahibine bağlamıştır.

Bir mü'min, bu ölçüde gözü-gönlü açık, duyguları ve ruhu uyanık, düşünce ve zihni de Allah'a bağlı ise, o kimse, cismaniyete ait bütün basitliklerden uzaklaşmış; hayatı daha bir başka şekilde duymaya başlamış ve duygular dünyasının sınır ötesine uyanmış sayılır ki, böyle bir hakikat eri, her nesnede, varlığın her parçasında Allah'ın ilminin dalgalandığını, Kudret elinin işlediğini hisseder ve bir ürperti duygusu, bir yakınlık şuuruyla ümit ve haşyeti iç içe yaşar; dünyevîliği içinde öbür âlemin en son noktalarında dolaşır. Nefes alırken ümit ve beklentilerle alır, verirken de mehâfet ve mehabetle verir. Hep Kur'ân'ın haritalandırdığı çerçeve içinde ve çizgiler arasında gezinir, gezinir ve hayatını sürekli maiyyet televvünlü yaşar.

1 Bakara sûresi, 2/2.

2 Kehf sûresi, 18/109.

3 Ra'd sûresi, 13/31.

Kendi Ruhumuzu Ararken

Birkaç asırdan beri tamamen üslûbunu yitirmiş şu dünyada herkes bir şeyin peşinde; biz de kendi ruhumuzu arıyoruz. Bu aramayı devam ettirebilirsek, kendimiz olarak dirileceğimiz günlerin çok yakın olduğunu söyleyebiliriz.. evet, insanımızın kendine, kendi değerlerine yöneleceği günler yakındır. Bir tâli'siz dönemde, sımsıcak dünyasını terkederek çok garip arayışlara giren son birkaç nesil, kâh gidip maddeye ve makinaya sığındı.. kâh değişik fantezilere tav oldu.. kâh kendini en çılgınca hezeyanlara saldı ve ömrünü cinnetler içinde geçirdi.. kâh vahşileşti: Kan döktü, kan içti, kan düşündü, kan konuştu ve kanlı deliler gibi yaşadı. Onun bu dağınıklığı, bu gaddar ve amansız ortamın edip eylediklerinin dayanılmaz hâle geldiği günümüze kadar da devam etti.

Ancak şimdilerde o, az dahi olsa, boşlukta bulunduğunun farkına vararak alternatif düşüncelere kapı aralamaya, imandan söz edip, geçmişe değerler atfetmeye başladı.. evet düne kadar Allah'ı, Peygamber'i ağzına almazken, hatta milleti tahkir edip tarihî değerlerimize söverken, bugün o, pek çok düşüncesini ruh ve mânâ ile bezemekte, ifadelerini metafizik ibrişimleriyle örgülemekte.. milletçe bizim renk, bizim desen ve bizim âhengimizi vaad eden bu kutlu günler, kesintiye uğramadan bir çeyrek asır daha devam edebilse, devletler muvazenesinde milletimizin ikbal yıldızının parlayacağı muhakkaktır.

Bugüne kadar ruhî güçlerini yitirenler yitirdiler ve bir hiç uğruna, tıpkı münbit olmayan topraklarda çürüyüp giden tohumlar gibi, heder olup gittiler. Evet bugüne kadar olan oldu.. ve tarihi yanlış yorumlamanın cezası olarak da pek çok kurban verildi, ırz çiğnendi, namus hırpalandı, millî ismet ve iffetimiz defaatle sarsıldı. Bundan sonra olsun, niyetlerimizi bir kere daha gözden geçirmeli, dileklerimizi iyi tutmalı ve geleceğimiz, kanla, gözyaşıyla sulanmaması için duygu, düşünce ve hizmet mantığında boşluklar bırakmamalı ve hep tetikte olmalıyız. Belli bir ölçüde kasırgaların dinmeye başladığı ve ufkumuzda peşi peşine emareleri emarelerin takip ettiği şu dönemde, elimizdeki imkânları evirip-çevirip değerlendirmeli, zamanın ölü noktalarına bile hayat üflemeli ve ona kendi hesabımıza mutlaka bir şeyler konuşturmalıyız. Esrarı, büyüsü, muhtevası ve sonsuzluğu hakkında yeni yeni bir şeyler hissetmeye başladığımız şu varlık kitabı ve kâinat meşheri, kendi sesini, soluğunu, hikmetini bütün bütün gönüllerimize duyuracağı ve ilimlerin diliyle milletçe ruhlarımıza hayatımızın gayesini fısıldayacağı güne kadar aktif sabır içinde,

temkinli ve askerî ifadesiyle, “teyakkuz”da olmalıyız; olmalıyız ki, milletimizin ikbalini istemeyen haricî düşmanlarımıza takılarak yakını uzak etmeyelim ve kazanma kuşağında kayıplara sebebiyet vermeyelim.

Evet, milletimize vaad edilen ilâhî günlerin, bin bir şafak emaresiyle renk renk tüllendiği şu durgun görünümlü aktif zaman aralığında, geleceği omuzunda, kendi renk ve kendi deseninden livâlarla temsil edecek aydınlık nesillerin ruh ve mânâ hamurunu, kendi teknemizde, kendi üslûbumuzla yoğurmalıyız ki; milletimiz, geçmişten gelen düşünce zenginliği ve tarih şuuruyla, dipdiri olarak yeni oluşumlara taşınabilsin. Biz, milletçe bu çok önemli işi gerçekleştirmeye çalışırken, bilerek veya bilmeyerek, bu hayatî gayretlere karşı çıkmak isteyenler olabileceği gibi, onu küçümseyenler, hafife alanlar, hatta yanlış bulanlar da çıkabilecektir. Bütün bunlara karşılık, biz de, bir taraftan iradelerimizi, –ondaki şer eğilimlerinin kökünü kurutarak ve hayır meyillerini coşturarak– güçlendirmeye gayret edecek; diğer taraftan da, her teşebbüsümüzü ihlas eksenli götürmeye çalıştığımız aynı anda, plan ve projelerimizde de aklî ve mantıkî boşluklara meydan vermeme titizliğini göstereceğiz. Biz inanıyoruz ki, hedefimiz Hak hoşnutluğu, yol azığımız da iman ve ihlas olunca, Allah bizi, yol boyu inayet avanslarıyla şahlandıracak ve nerede olursak olalım, hep O’nun ekstra tecellileriyle besleneceğiz.

Evet, gözlerimizi kapayıp Hakk’a kulluk neşvesi içinde, dünyanın dört bir yanına saçacağımız tohumlar, O’nun inayetiyle bir gün mutlaka hayata yürüyecek; hatta çürüyüp gittiğini zannettiklerimiz bile, mevsimi gelince yediveren, yetmişveren başaklar gibi salınıp kendi tâli’lerinin bestelerini mırıldanacaklardır.

Yürüyeceğiz istikbale –Allah’ın inayetiyle– iman, ilim atbaşı; düşünce, ibadet iç içe; sebeplere riayet ve tevekkül sarmaş-dolaş; ümitlerimiz hareket kaynağı, sabır arkamızda koşturan bir yol arkadaşı; nikmetler aynı nimet, nimetler de beklentisiz gelen avanslar gibi her şeyin gerçek kaynağına itimat referansı..

Biz yürüyeceğiz; O da, gözlerimizde öteler dalga boylu ziya tecellileri, kulaklarımızda sözlerin en doğrusunu bulandırmadan alma yeteneği ve sinelerimizde hikmet televvünlü ilhamlarıyla bizi hep koruyup kollayacak ve yol yalnızlığına bırakmayacaktır. Elverir ki, O’nunla aramızdaki Hâlık-mahlûk münasebetini bozmayalım ve O’nun iltifatlarını, ülfet ve sürekliliğin renkleri uçuran, tazelikleri solduran hazan esintili atmosferine terk etmeyelim.

Hep yürüyeceğiz, günümüzde bütün bütün durgunlaşmış ve hantal yığınlar hâline gelmiş şimdilerin insanından, dünyaya yepyeni şeyler vaad eden aydınlık nesilleri bulup çıkarmaya doğru.. şunu-bunu karalamadan, kimseye çamur atmadan; daha çok düşüncelerimizi aksiyona göre planlayarak, aksiyonlarımızı da cankurtaran ekiplerin üslûbuyla sürdürerek.. kansız-irinsiz, kinsiz-nefretsiz yolcuların da bulunduğunu göstermek için, yollara da, yollardaki tersliklere de takılmadan hep yürüyeceğiz. Bin bir türlüsüne şahit olduğumuz cinayetlere, şekâvetlere af ilan edeceğiz iddiasında değiliz; olamayız da. Umumun hukukunun söz konusu olduğu yerde gönüllerdeki af duygusu adalete inkılap eder ve yaşama üslûbu, insanlık dışı davranışlara kapalı hâle getirilir. Evet, iyilikler ve iyiliklere taşıyan köprüler, o köprüleri geçebilme duygusuyla dopdolu insanların mükafatlandırıldığı şehrahlar hâline getirilmesi insana saygının ifadesi olduğu gibi, kötülere ve kötülüklere yol verilmemesi de, insana karşı ayrı bir ihtiramın ifadesidir. Evet, her zaman insanlar, iyiliğe imrendirilmeli, kötülüğe, kötü yollara karşı da uyarılmalıdır ki; hiç kimse: “Suç bizde değil, biz bu yollara itildik...” demesin.

Aslında böyle düşünenler, mevcut sefalet ve perişaniyetlerinin sorumluluklarından sıyrılmak için böyle tutarsız mazeretlere sığınmaktadırlar.. daha doğrusu bunlar, insan olma farklılığını kavrayamamış mütefessih ve derbeder ruhlardır. Evet, gerçek insanî ruh taşıyanlar, içinde neşet edip geliştikleri topluma ait bir kısım sorumluluklar yüklenme mecburiyetindedirler. Böyle bir sorumluluk şuuru insanî ruhun, insanî idrakin ve insanî düşüncenin gereği; insanı bu hayatî dinamiklerle donatan Zât’ın da emri ve isteğidir. Vicdan bütün bütün tefessüh etmemiş, şuur dumura uğramamış, idrak de körelmemişse, insanın böyle bir sorumluluğa karşı lakayt kalması düşünülemez.

Bizler, hakikî insan olma mülâhazası açısından, kendimizi hâlihazırdaki bütün tersliklerin sorumlusu biliyor ve yarınki dünyaların huzur, emniyet ve istikrarı adına, son bir kere daha “insan” ve “kültür” diyoruz.. diyor ve ruhumuzdaki gerçek hürriyetin ilk merhalesi ve son noktaya ulaşmanın da biricik meşalesi “iman”ın önceliğini bir kez daha vurgulamak istiyoruz.

Evet, azgınlaştırılmış nesillerin, yeniden insanlığa kazandırılmasında ilk merhale ve en birinci iş, onların imanlarını, imanlarının sürekliliğini ve o imanın, vaad ettiği şeylerle beraber insanın tabiatının bir derinliği hâline getirilmesidir. Nesillere iman kültürü aşılanarak onlara, varlığın perde önü, perde arkasını izah etmek, ruhlarına duyurmak ve onların, imanın sımsıcak

atmosferinde her şeyi şefkatle kucaklamalarını sağlamak, yakın tarihimiz itibarıyla bir türlü zapturapt altına alamadığımız, çözülüp gitmelerini önleyemediğimiz nesillere kurtarıcı bir iksir olacaktır. İmanla böyle bir temizliğe ermeyen ruh, vahşetten tamamen sıyrılamaz, tecavüzden kendini alamaz; insanları sevemez, onlarla uzlaşamaz ve hele asla semavîleşemez; semavîleşmesi bir yana, böyle birinin ihtiraslara bulaşması, ömrünü kinler, nefretler içinde geçirmesi; her zaman kirlenip kararması, körelip duygusuzlaşması, kabalaşıp hoyratlaşması kaçınılmazdır. Evet, iman, insanın varlığı daha bir farklı duymasını, dinlemesini, yorumlamasını sağlar, ona sonsuzun mârifet ve sevgisini aşılar, varlıkla birleştirir, kin, nefret ve zaaflarını tadil eder, dağınıklıktan hâsıl olan bin bir ızdıraptan kurtarır.

Günümüzde imanla böyle bir enginliğe ermiş; şimdilik cılız, fakat ümit ve istikbal vaad eden her seviyedeki nesillere, mutlaka hizmet zevki aşılanmalı, onlarda, karşılıksız, menfaatsiz, beklentisiz ve içinde şöhret, makam, mansıp vaadi bulunmayan vazife ve sorumluluk duygusu geliştirilmelidir ki; ne devletten, ne halktan, ne de bir kısım güç odaklarından destek alma, ikbal bekleme mülâhazasına girmesinler.. girmesinler ve her yerde millî düşünce meşalemizi tutuşturacak ilim ve irfanla mamur kompleksler belli arzulara, belli ihtiraslara takılıp kalmasın; hep rıza eksenli, istihdam mülâhazalı, ruh iffeti ve diğergâmlık duygusuyla devam etsin.

Bu konuda, hakikat aşkının ayrı bir önemi olduğu da mutlaka vurgulanmalıdır. Okuma, düşünme, çalışma, araştırma; hakikate hakikat olduğu için bağlanma sevdasıyla birleşince, zannediyorum cihanları fethedecek bir güç hâline gelir. Hakikat aşkı, asırlardan beri, belli konularda da olsa, bazı milletleri göklere yükselttiği hâlde, biz bu durumu, duygularına, düşüncelerine zincir vurulmuş ruh mefluçları gibi, bazen imrenerek ve özenerek, bazen de iç çekerek hep uzaktan temâşâ etmişizdir. Şimdilerde, bu önemli hususun belli bir kesim tarafından heceleniyor olmasını takdirle karşılasak bile, ciddî bir ilim zihniyetiyle ele alındığını söylememiz oldukça zordur. Biz, ruhlarda maddî-mânevî semavîleşme düşüncesi meydana getirecek olan, ahlâkî ve kültürel buudlarıyla hakikate iman blokajı üzerinde oturmuş ilim zihniyetine muhtacız. Düşüncenin sürekli inkişafı, bilginin pratiğe dönüşmesi, dönüşüp gelişme vaad etmesi şimdiye kadar ancak böyle bir ilim zihniyetinin iticiliğiyle gerçekleşmiştir ve gerçekleşecektir. İlim zihniyeti bir esastır, ilim ve teknoloji ise, onun sadece iki küçük ürünüdür. Bir dönem itibarıyla bizde, şimdilerde de

bir bölümü itibarıyla Batı'da var olan bu ölçüdeki ilim zihniyetine, bugüne kadar sahip çıkmış ne seviye insanlarına, ne azim kahramanlarına, ne yüksek performanslara ve harcanmış ömürlere şahit oluruz!

Geleceği yeniden inşa edecekler de yine bu kahramanlar arasından çıkacaktır. Onlara, hakikat aşkını, ilim sevgisini, araştırma ruhunu ve yenilenme esprisini iyi öğretebildiğimiz ve onları, ruh ve mânâ köklerine ait olanla-olmayanı birbirinden tefrik edebilecek seviyeye yükselttiğimiz ölçüde, bu daracık, kirlenmiş, tersliklere yenik düşmüş aynı dünya içinde daha geniş, daha temiz ve uhrevî güzellikleri çağrıştıracak daha âhenkli ve geniş bir dünya inşa edeceklerdir.

Bu dinamiklerle irtibatlandırılarak hakikat aşkına ulaştırılan nesillerin kendi milletlerinin kahramanları olmalarına mukabil, ruhzede, mânâzede derbeder yığınlar, milletimiz için her zaman bir âr ve ayıp vesilesi sayılacak ve toplumumuzun tâli'ini karartacaklardır.

Geleceğe damgalarını vurma konumunda bulunan aydınlarımızın, ellerindeki imkânları değerlendirerek, müstakbel nesilleri, kalblerin sultanlığına hazırlayıp, kaybetme çukurlarını kazanma zirveleri hâline getirecekleri ümidini besliyoruz.

Karamsarlık ve Vicdan Çağı

Her şeyi olumsuz yanından ele alıp değerlendirme ve her hâdise münasebetiyle karamsarca yorumlar ortaya koyma da diyebileceğimiz bedbinlik, insanoğluyla beraber var olmuş, bugünlere onunla taşınmış ve dünya devam ettiği sürece de elini onun yakasından çekmeyecek âfet ölçüsünde bir beşerî hastalıktır. *“Nice servi revan canlar / Nice gül yüzlü sultanlar / Nice cihangirler, nice hanlar”* bu gaddar hastalığın pençesinde, hazana maruz yapraklar gibi savrulmuş, içi karbonlaşan çınarlar gibi devrilmiş, zelzele ile çözülen kayalar gibi sağa-sola saçılmış ve *“harâb olup, türâb olup gitmiş”*lerdir: Gidenler gitmiş ama, iltihaklar bitmemiş; bu ölüm yolculuğu ve bu ölüm kervanı bugün bile binlerce isteklinin –olmaz olsaydı– hâlâ en mergûb metâı..

Bedbine göre varlık her zaman, bir ölüm anaforu etrafında dönüp durmakta, dünya bir meçhule, bir belirsizliğe doğru kaymakta ve toprak tabakası bir kısım kaygan faylar üzerinde her zaman yüreklere korkular salmakta, insanlar birbirlerini avlamak ve birbirlerini yemek için yekdiğerlerine tuzaklar kurmakta; günler her an biraz daha kararmakta ve her şey bir kaos içinde doğup, bir kaos içinde batmaktadır. Evet, ona göre kâinat, her an altüst olabilir.. arz, zelzelelerle delik-deşik hâle gelebilir; köyler, kasabalar, şehirler, bağırlarında binlerce insanı barındıran birer mezarlığa dönüşebilir.. toplum, değişik kesimleriyle daha ciddî kaymalara girebilir.. bugüne kadar olan oldu; bundan sonra da daha bir sürü değerin altı üstüne gelebilir, altı üstüne gelen her şey “ilelebed” öyle kalabilir... Önümüzdeki yıllarda zuhur edecek harpler-darpler, ihtilaller-inkılaplar, dünyanın, medeniyetlerin ve milletlerin sonu olabilir.. evet bedbin, her şeyi böyle görür, böyle duyar, böyle yorumlar ve şeâmetli çığlıklarla sürekli saçını-başını yolar... Bin bir fecâyi ve fezayiyle eski devirler ve eski hâdiseler bir yana, 93 Harbi, Balkan Savaşı, Birinci ve İkinci Cihan Muharebeleri, Rusya’daki kargaşa, Avrupa’daki sarsıntı ve Pasifik’teki kızıl-kıyametler bu karamsar ve isterik ruhlarca, hep sonun başlangıcı ve kıyametin şafak emareleri sayılmıştır.

Oysaki, onların vehmettikleri gibi ne bütün savaşları, ne de ihtilal ve inkılapları mutlak olarak olumsuz görmek doğru değildir.. olumsuz sayılmaları şöyle dursun, çok defa harp ve ihtilale sebebiyet veren sâiklerin insanî hedefli olmaları, savaşçı ve ihtilalcilerin de hüsnüniyetli hareket etmeleri sayesinde,

fevkalâde müspet neticeler de elde edilegelmiştir. Hele bu oluşumlar, iyiyi, doğruyu, güzeli tespit edip belirlemeye; azgınları durdurup mütecavizleri bertaraf etmeye; köhne telâkkileri yıkıp varlık ve eşyayı yeniden yorumlamaya matuf ise, yararlı olduklarında kat'iyen şüphe yoktur. Bir kere, başta peygamberlerin hareketleri ve sonra da yeryüzündeki bütün değişim ve dönüşümler, netice itibarıyla hep insanlık hesabına yararlı olagelmişlerdir. Evet, ne peygamberlerin gerçekleştirdikleri inkılaplara, ne İslâm öncülerinin tahakkuk ettirdikleri değişim ve yeniliklere ne de altın soyumuzun tarihi hercümerç etmesine tahrip ve yıkım diyebiliriz. Rica ederim, bedeviyet içinde bocalayıp duran bir topluma medeniyet yollarını göstermeyi ve çöldeki müptedî insanları, medenî milletlerin muallimi hâline getirmeyi nasıl yıkım ve tahrip kabul edebiliriz! Fatih'in İstanbul'u alarak, eskimiş ve köhneleşmiş Bizans düşüncesinin yerine Rönesansa giden bir yolu açmasını yıkım ve tahrip sayabilir miyiz? Tarık'ın Endülüs'e yeni bir ruh ve mânâ götürmesini İspanya hesabına muvakkaten bir kıyamet saysak bile, temelde bu hareket, koskoca Batı'da önemli bir "ba'sü ba'del mevt"i netice veren bir kıyamet değil midir? Alparslan, Malazgirt meydan muharebesiyle Kostantiniye'ye giden yolları açmasaydı, Doğu'nun ilim düşüncesi, ilim ahlâkı ve sanat telâkkisi Batı'ya nasıl ulaşacaktı ki.?

Varsın çarpık ve müşrik düşünce, tevhid cereyanını tahrip saysın; putperestlik, mücerret hakikatlere inanmayı yıkım kabul etsin; tepinmeyi yürüme sayan çelimsiz iradeler, "eski hâl, eski dekor" demeye devam ededursun, bizim bütün bunların birer yenilenme, tazelenme ve sonsuza açılma hamleleri olduğuna inancımız tamdır. Ne var ki dünya; özü, esası, mayası itibarıyla, hayrın yanında şerri, iyinin yanında kötüyü, güzelin yanında çirkini, yararlının yanında zararlıyı da ihtiva ettiğinden, bazen varlık ve hâdiselerin ruhundaki güzelliklerden, tenasüplerden, hakkaniyetlerden, istikametlerden daha çok, yine insan iradesiyle meydana gelen kötülükler dikkati çekmekte ve netice itibarıyla da, hayra açık bir hayli şey şer gibi görülebilmektedir.

Bu açıdan, bazı harp ve inkılapları; yaşlanmış, mukavemetini yitirmiş, mail-i inhidam bir kısım düşüncelerin, sistemlerin –dış yüzü itibarıyla ürpertici olsa da– tasfiyeye tâbi tutulması ve bertaraf edilme ameliyesi saymak daha yerinde bir tesbit olsa gerek. Bu tasfiye ameliyesi ve hayatî değişim, bir kısım çelimsiz ve dermansız ruhları endişeyle sarssa da, içleri hayat ve enerji ile dopdolu olanlar için her zaman yepyeni bir ufka ulaşma adına birer donanım vesilesi

sayılabilir.

Aslında topyekün insanlık tarihi, bir değişimler-dönüşümler, dolayısıyla da hayatî hamleler tarihidir. Tarihî teşekkül ve tekevvünlerde hâli kucaklayamayan ve geleceğe de açık olmayan pek çok toplum ve millet, bu değişim ve dönüşüm sürecinde dökülüp yollarda kalmaya mahkumdur; buna karşılık hâlin kahramanları ve geleceğin düşünce mimarları ise, her zaman bu çetrefilli yolları rahatlıkla aşmış ve istikbalin ferahfeza iklimine ulaşmışlardır; bundan sonra da ulaşacaklardır.

Hazreti Musa ve Yûşâ'nın, bütün eski Filistin ve Şeria çevresinde böyle bir değişim ve dönüşüm başlatmaları; Hazreti Mesih'in Havarileri'nin Filistin'leri ve Efes'leri aşarak kadim Roma'yı temelinden sarsmaları; ilk İslâm mücahidlerinin bir çığlık olup nokta-i istinatsız yüreklere korkular salmaları, netice itibarıyla uğranılan ve ulaşılan yerlerde birer bahar rüzgârı ve bahar selleri gibi bir tesir icra etmiştir. Evet ulaşılan bütün bu yerlerde yıkılacaklar yıkılmış ve köhneleşen düşüncelerin yerine daha canlı, daha taze düşünceler, disiplinler ikame edilmişse, bunu tahrip değil, tamir saymak icap eder.

Öteden beri zâhirperest ve bir kısım sathî düşünceler, bazı olumsuz gibi görülen hâdiseleri hep karanlık görmüş, karanlık yorumlamış ve simsiyah mülâhazalarla seslendirmişlerdir. Oysaki, onların o kapkara gördükleri olaylar şimdilerde, bağırlarında Cennetâsâ baharları geliştiriyor.. her yanı kaplayan kar gibi, buz gibi vak'alar, bir umumî doğuş ve dirilişin bestelerini mırıldanıyor.. her zaman yeryüzünde müşâhede ettiğimiz o yaygın hırçınlıklar ve tabakât-ı beşer çapındaki krizler, bunalımlar, ruhların derinliklerinde ve muhakemelerin katmanlarında âlemşümul sulh ve emniyet düşüncesini ortaya çıkarıyor ve her şey âdeta hülyalarımızdaki dünyaların gerçekleşmesini hızlandırıyor.

Aslında her değişim ve dönüşüm –temel dinî, millî dinamikler ve ana esaslar korunduktan sonra– medeniyetlere ve millî olanlara düşman değildir. Aksine –tırnak içi mülâhazamız mahfuz– her büyük çalkantı ve inkılap, büyüklüğü ve şümulü ölçüsünde, yeni düşünce sistemlerine ve yeni medeniyetlere kapı aralayan birer hayatî hamledir. Zaten bu karşılıklı beslenme ve desteklenme özelliğinden değil midir ki, her iki oluşum da birbirini yok etmeden günümüze kadar devam edegelmiştir. Bundan sonra da, daha yıllarca ve yıllarca devam edeceğe benzer. Bazı hâdiselerin çirkin olan dış yüzleri itibarıyla, tarihi yorumlayan ve sorgulayanlar, hayallerini kirlettikleri o levsiyât içinden sıyrılıp

çıkamadıkları sürece, karamsarlıktan kurtulamayacak ve tarihî hâdiseleri yorumlama adına ortaya attıkları vehimleri ile de pek çok kimsenin kafasını bulandıracaklardır. Onlar, bu yanılgıları içinde bocalayadursunlar, geceleri gündüzler takip edecek.. kar-buz, dolu-fırtına, sinelerinde baharları besleyecek.. ve *"Şu istikbal inkılabâtı içinde en yüksek ve gür sadâ (Hakk'ın) sadâsı olacaktır."*[1]

Evet, bir kere daha hatırlatalım ki, bugüne kadar devam edegeldiği gibi, bundan sonra da, yeryüzünde kavgalar bütün bütün dinmeyecek; ama hiç olmazsa belli bölgeler itibarıyla azalacak.. hayallerimizdeki evrensel barış tam gerçekleşmeyecek; ancak şimdikine göre biraz daha yaygınlaşacak.. inkılap ve ihtilal fırtınaları yer yer endişelerimizi sarsacak; fakat, ihtimal daha insanî bir mülâhaza ile cereyan edecek..

Hâsılı, bundan sonra da zaman kendi yorumlarını ortaya koyacak ve herkes de bundan nasibini almaya devam edecek.. daralan, büzüşen geleceğin dünyasında, toplumlar ve milletlerarası münasebetler zamanın referanslarına göre gerçekleşecek.. inkişaf eden ilim, mantık, muhakeme ve ilham en amansız değişim ve dönüşüm anaforlarını bile yumuşatarak, munisleştirerek insanî olan şeylerin sınırlarını koruyacak ve çağı bir vicdan çağı hâline getirecektir.

1 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.126 (İlk Hayatı).

Ruh Ufku veya Metafizik Düşünce

Yıllar var ki bu ülkede, ruh da ruh ufku da sürekli anlamsız görülmüş hatta hafife alınmış ve horlanmıştır. Bilhassa bir kısım müstağriblerle, bazı inkılapçı geçinenler "değişim" ve "dönüşüm" adı altında, varlık ve bekâmızın özü, esası sayılan metafiziği de, ruhu da, ruhun getirdiklerini de her zaman küçümsemiş ve bütün bunlara düşman kesilmişlerdir.. düşman kesilmişlerdir; zira bunlar, ne ruha ne de ruh ufkuna dair hiçbir şey bilmemektedirler. Aslında, her şeyi maddeye irca ederek muhakemelerini hep fizik endeksli sürdürmek isteyenlerin, ne ruhu, ne metafiziği ne de mânevî olanı görmeleri mümkündür. Ruhu, mânevî olanı görmeleri bir yana çağdaş pozitivistler, rasyonalistler kadar olsun, bunların maddeyi ve eşyayı görüp değerlendirdikleri dahi söylenemez.. evet bunlar, tasavvur ve tasarıları itibarıyla olabildiğine sathî, mantık ve muhakemeleri cihetiyle fevkalâde sığ; üslupları açısından da hep çocuksu ve hırçındırlar.. akılları ihsas dünyalarıyla sınırlı; ilhamları madde ile çevrili; düşünce ufukları da olabildiğine dar ve tek buudludur.

Ruh, mânâ ve metafizik, bizden, ihsaslarımızı aşkın ve içgüdülerimizin ötesinde daha engin ufuklar istediği için, bir kısım maddeci banalların bunları anlayamayacağı, dolayısıyla da bunlardan hoşlanmayacağı muhakkaktır. Diğer bir yaklaşımla bu, ruh ufkunu, metafiziği anlamayanların düşünce çizgisini aşağıya çekmek gayretlerinden de kaynaklanabilir. Evet, bu küçük insanlar ruhu, mânâyı, metafiziği devreden çıkarınca, kendilerine entel görünme fırsatı doğacaktır. Bunların sürekli; çoktan Avrupa'da ruh ufkunun da metafizik düşüncenin de kaldırılıp bir kenara atıldığından dem vurmaları, işin içyüzünü bilmeyen kitleler için, her zaman bir aldanma ve kayma vesilesi teşkil edebilir; hatta fanteziye açık bir kısım hercâi gönüllere müessir de olabilir. Ancak, bugünkü Batı'nın oluşumunda önemli bir esas sayılan bilim düşüncesi –temelde maddeciliğe müesses olsa da– hiçbir zaman ruh, mânâ ve metafiziğe karşı bütün bütün kapanmadı. O, her zaman, ruh ve mânâ mazmununu, pozitivist ve rasyonalist felsefe ile tam telif edemese de ne Eflatuncu düşünceden tamamen uzaklaşabildi; ne Paskal ve S. J. Jean'ı görmezlikten geldi; ne de Bergson'un metafizik dünyasından uzak kalabildi.. evet hemen her dönemde bu türden düşünce ve ilim adamları, hep bugünkü Batı'nın oluşumunda birer temel unsur olarak vazife görmüş ve nâzım rol oynamışlardır. Oysaki, bizdeki "değişim" ve "dönüşüm"lerde ruh ve mânâ ufku bütün fakülteleriyle eski bir metâ imiş ya da

anlaşılmaz bir kısım paradokslardan ibaretmiş gibi ya kaldırılıp bir kenara atılmış veya tahkir ve tezyif edilerek “ilericilik”, “aydınlık”, “Batıcılık” gibi bir zümre tarafından kutsanan mevhum ve izafî değerlere kurban edilmişlerdir. Hem de yerlerine hiçbir şey koymadan kurban edilmişlerdir.

Eğer ruh ufku varlığın perde arkasına açılma ve metafizik de varlığı bir küll hâlinde ele alıp değerlendirme ise –ki genelde öyle olduğu kabul edilmekte– o olmadan ne varlık ve hâdiseleri kendi çerçeveleri içinde, hakikatlerine uygun olarak yorumlayıp seslendirmek, ne de kâinatın özünü, Yaratıcı’yla alâkasını ve bizim O’nunla münasebetimizi idrak etmemiz mümkün olacaktır; zira kâinat ve onun ruhunu bilmek, hele bu bilginin pratikte neye yaradığını kavramak, bilimin ortaya koyduğu esaslar içinde, farklı branşlara göre, ayrı ayrı usûl ve metodlarla tahlil ve tetkik etmekle bu birbirinden kopuk bilim parçacıkları kat’iyen bize beklediğimiz neticeyi vermeyecektir.. beklediğimiz neticeyi vermesi bir yana; varlığın mânâ ve muhtevası bütün bütün kaynayıp gidecek ve tetkike aldığımız eşya, karşımızda bir kısım cansız resim ve şekillerden ibaret kalacaktır. Onun için biz, varlığı ruh ufkuyla duymayı ve metafizik bir mercek altında temâşâ etmeyi, onu bütün buudlarıyla görmenin ve değerlendirmenin biricik yolu olarak görüyor; böyle bir yolu ihmal etmeyi de, mantığı tâkatinin üstünde işleri yorumlamaya zorlama; aklı, mahsusât fanusu içine hapsetme ve muhakemeyi de duyular dünyasıyla sınırlandırma sayıyoruz ki, kendimizi dinleyebildiğimiz, ruhumuza kulak verdiğimiz ölçüde, vicdanlarımızın buna isyan ettiğini duyacak, mantık ve muhakemelerimizin bize başkaldırdığına şahit olacağız...

Bugüne kadar hemen her büyük düşünce akımının temelinde metafizik ve ruh ufkunun müessiriyeti mutlaka söz konusudur. Bütün eski dünya Samilerden İbranilere; Aramilerden Turanilere; Tevrat’tan Vedalara, Upanişatlardan Avestalara ve Gatarlara ve yeni dünya Zebûr’dan İncil’e, Kur’ân’dan Sünnet’e metafizik bir çağlayan içinde ve ruh ufkunun vesayetinde gelişmiş ve şekillenmiştir. Kant’tan Hegel’e, Leibniz’ten Jean’a metafizik kahramanlarını inkâr etmek bugünkü Batı’nın özünü bilmemek demektir.

Modern ilim düşüncesini, ruhla, mânâ ile savaştıranlar, eşyanın perde önünden de perde arkasından da hiçbir şey anlamayan, fizik-metafizik sınırlarını kavrayamamış ve tefekkür yetenekleri bulunmayan muhakemesiz mukallidlerdir. Hâlbuki, bilimin de, ilmin de beslendiği temel kaynak metafizik düşünce ve ruh ufkudur. Tarih boyu bütün ilmî hamleler bu kaynaktan beslene

beslene gelişmiş; ilim düşüncesi onun büyülü, engin ve sonsuzluk televvünleri ve gönüllerimize akan ilhamları sayesinde bugünlere gelip ulaşmıştır.

Eğer bundan sonra bir kere daha ilmin aydınlık atmosferinde yeni bir dünya inşa etmeyi düşünüyorsak –ki düşündüğümüze şüphe yok– bunu ancak, o engin metafizik mülâhazalarımızla vicdanlarımızdan ruh ufkunu temâşâ ede ede gerçekleştirmemiz mümkün olacaktır. Zaten yakın tarihimiz itibarıyla böyle önemli bir hususu ihmal ettiğimizden dolayı değil midir ki, onca çabaya rağmen, milletimizde bir türlü ne ilim aşkı, ne ilim düşüncesi, ne de Batı standartlarında bir ilim felsefesi geliştirememişizdir.. geliştirememişizdir; çünkü hakikat aşkı, ilim aşkı ve ilim düşüncesiyle kitlelerin gönlüne inememişizdir.

Bugün, ilim veya bilim adına kullandığımız esaslar, hayat-kâinat ve varlık felsefemiz, başkaları tarafından daha önce ortaya atılmış nazariyelerdir.. ve bunların nüveleri de kat'iyen bizim mantığımız, bizim muhakememiz, bizim sancılarımız ve bizim gayretlerimizin ürünleri değildir. Bizim ızdıraplarımızın, bizim fikir çilelerimizin, bizim ilhamlarımızın ve bizim hafakanlarımızın doğurmadığı şeylerden istifade etmeye kalkmak –hele doğrudan doğruya olursa– ruh velûdiyetimizi öldürmek ve düşünce hayatımızı kısırlaştırmak demektir.

Gerçek ilim düşüncesi, metafizik tecessüs ve ruh ufku sayesinde; varlığın herhangi bir parçası ve kâinatın herhangi bir disiplini karşısında, her zaman o parça ve o disiplini eşyanın bütününe bağlayan âlemşümul bir görüşü, bir yorumu bize anlatan düşüncedir. Böyledir; zira o, bütünü birden kompoze edebilmenin sihirli formülünü ihtiva etmektedir.. evet, parçanın verdiği ilham ve sezişler bazen belirsizliğe, izah edilmezliğe takılıp kalmalarına mukabil, bütün, kendi tamamiyetinin referansı sayılır.

Sanat düşüncesinde ruh ufku ve metafizik âdeta buud farklılığının remzi gibidir.. hatta denebilir ki, sanat telakkisi gerçek renk ve derinliğini ancak böyle bir ufuk sayesinde ortaya koyabilir. Zira sanatkârın yaptığı şey; bizim iç duygularımızın varlıkla münasebetini yakın takibe alma ve bu ihsaslarla içinde köpürüp-duran his, heyecan ve hafakanlarını yorumlayıp seslendirme, seslendirdikten sonra da bunları uygun kombinezonlar içinde bize sunarak benliğimizde sürekli, her şeyin, kendi asıl kaynağına karşı çırpınıp durduğunu resmetmektir. Değişik bir ifade ile sanatkâr; eşyadan herhangi bir unsur ve kâinattan herhangi bir televvün karşısında, duygularına akan ve ruhunu saran

ilhamları birbirine bağlayarak, kaynaştırarak ve bütün nomen ve fenomenleri bir araya getirip, her şeyi bir küll hâlinde bize takdim edebilen bir metafizik kahramanıdır.

Evet, parçaların ihsası, gerçek bir ilmî düşünce referansı olmadığı gibi, hakikî bir sanat ufku ilham etmekten mahrumdur. Yakın tarihimiz itibarıyla sanat düşüncesindeki "kemkümler"imiz, tutarsızlığımız, bir türlü "biz" olamayışımız, monotonluğumuz, dolayısıyla da tatminsizliğimiz böyle bir perspektif darlığından kaynaklansa gerek.. evet varlığın, bir bütün hâlinde müşâhede, mütalâa ve değerlendirme rasathanesi de diyebileceğimiz böyle bir ruh ufkumuz olmazsa, sanat dâhileri yetiştirmemiz şöyle dursun, sıradan sanatkârlarla sanatta tatmin ufkuna ulaşmamız kat'iyen söz konusu olamayacaktır.

Bir kere daha hatırlatalım ki, ilmin de, düşüncenin de, sanatın da, hatta fazilet, ahlâk ve kültürün de beslendikleri en önemli hayatî kaynak, böyle bir ruh ufku yoluyla ulaşılacak gerçek metafizik felsefedir. Güç ve müeyyideleri kendi düşünce zeminimizin ürünü böyle bir felsefe ile, parça parça olan bilgi kırıntıları bütün hâline gelecek ve lâhut dairesinden imkânın en uçtaki sınırına kadar her şey mahrutî olarak duyulup hissedilecek ve çok yeni yorumlarla daha enginlere açılma imkânları doğacaktır.

Bu itibarla da diyebiliriz ki, ruh ufku olmayan, dolayısıyla da kendi metafizik düşünce sistemini kuramamış milletler, kat'iyen şablonculuktan kurtulamaz; kendileri olamaz ve hiçbir zaman kendi âidiyetlerini hissedemezler. Sürekli bir hercâilik içinde bir o tarafa, bir bu tarafa yönelir.. bazen "ötekiler" dediği kimselerden bir şeyler dilenir, bazen de berikilerden.. ama, hep bir ruh ve kalb aritmisi ile sarsılır durur.. ve arkadan gelenlere de sadece ve sadece zikzaklar çizme metrukâtı miras bırakır. Evet, dünden bugüne iyi bir metafizik düşünce ile kendi şahsiyetlerini inşa edememiş milletler ve kimlik bunalımıyla ruhta lime lime olmuş yığınlar, yolun sonunda kendi kendilerini de inkâr etme mecburiyetinde kalmışlardır.

Birkaç asırlık taklitlerimiz, bu taklitlerden kaynaklanan kararsızlıklarımız, hem bizi, hem yetiştirdiğimiz nesilleri hem de arkadan gelenleri şaşkına çevirmiş, farklı düşüncelerin çarpıştığı arenalara itmiş ve millet fertlerini birbirinin kurdu hâline getirmiştir.

Biz şimdi, gözlerimiz ufuklarda, milletçe bizi, inançsızlıktan, sebatsızlıktan, kararsızlıktan ve taklitçilikten kurtararak, kendi metafizik düşünce sistemimize,

kendi sanatımıza, kendi ahlâkımıza kavuşturacak irade erlerini ve dünü-bugünü-yarını bir nokta gibi görüp değerlendirebilecek ruh kahramanlarını bekliyoruz.

Buhranlar Ufku ve Beklentilerimiz

Bir iki asır var ki toplumumuz, kendi kendini inşa mülâhazasıyla, tarihte emsali görülmemiş bir ihtilal humması içinde çırpınıp durmakta. Bilhassa son iki yüz seneden beri aydınımız, toplumun genel dokusunu birkaç defa bozup, değiştirdi, değiştirip başkalaştırdı; hatta bazen, her on-on beş senede bir, öncekilere ait olanlarla beraber, kendi getirdiklerini de altüst ederek sürekli bir "değişim" ve "dönüşüm" humması yaşadı; yaşadı ve çağlar çağlar boyu, insanımızın kaderine hükmeden, hükmederken de her zaman muallâ yerini koruyan dinî, millî ve tarihî değerlerimizi temelinden sarsarak her şeyi yerle bir etti.

Öyle ki, bu tâli'siz dönemde mâbed muhtevasından uzaklaştı.. medrese bütün bütün delik-deşik oldu.. bedîi telâkkilerimizin sembolü saraylar villalara inkılap etti.. eski saraylı şimdiki villalı, bütün bütün kendini taklit ve şablonculuk cereyanına saldı.. ulemâ, dine hizmet edeceğine ölmüş düşünceleri hortlatarak, yeni i'tizalî, cebrî, mürciî, müşebbihî fantezilere kapıldı.. siyasiler iktidar olma hırsıyla, ülkeye hizmeti, olumlu politika üretmeyi ve kalkınma projeleri hazırlamayı bir kenara bırakarak birbirini bitirip tüketme yolunu seçti.. "Devletin parası deniz...." mülâhazası, bir kere daha büyük çoğunluğu pençesine aldı ve kitleleri birer mesavî yığını hâline getirdi.. "el elden çözüldü yar elden gitti" gel gör ki, gaflet bitmedi; tarihten gelen insanî mülâhazalarımıza rağmen, demokrasiye rağmen, hatta halka rağmen sürekli levsiyat içinde dolaşıldı ve akla hayale gelmedik gariplikler irtikâp edildi.

Göz göre göre millete bunları yapanlar hain miydi? Hayır! Satılmış mıydı? Sanmıyorum.. ahmak mıydı? Hiç zannetmem.. ne idi öyleyse? Bu muamma karşısında bir şey söylemek oldukça zor; ama sanıyorum bunlar, kendilerini kendilerinden başka bir şey olma fantezisine kaptırmışlardı.. mâneviyatsız, muhteviyatsız, şurada-burada teselli arayıp duruyor ve kendilerini âdeta yeyip bitiriyorlardı. Ruh dünyaları karbonlaşmış, içleri bomboş, olabildiğine sathî ve dekolte, fikirleri cılız, bakışları miyop, bakış zaviyeleri çarpık ve beyanları da alafranga idi.. camiye sırtlarını dönmüş, kiliseden kabul alamamış, ilmin şemasına takılıp kalmış, teknolojinin "elifbe"sini aşamamış, "*müzebzebîne beyne zâlik"*[1] fehvâsınca bir orada-bir burada; ne tam orada-ne de tam burada; medeniyet düşünceleri ve kültür "yaşamları" itibarıyla a'râfa düşmüş ve hep bir berzah hayatı yaşıyorlardı.. bari şimdilerde bir farklılaşma olsaydı; ne

gezer. Aradan bunca yıl geçmiş olmasına rağmen, hâlâ istikrar kazanmamış ve oturmamış bazı müesseselerimiz, sanki oturma adına yeni kurbanlar istiyor gibi bir hâlleri var. Ben, bunca hırpalanmış bir milletin, yeniden bir kere daha kan kaybına tahammül edeceğine ihtimal vermiyorum. Ancak, görünen o ki, bir kısım eski iş bilmezlerin mirasçıları ve hakkı kuvvette gören gücün kulları, her şeyi bir kere daha altüst etme niyetindeler.. hem de birkaç asırlık bunca yanlış ve hatadan ders almamışçasına ve: "Önce yıkalım, sonra neyi, nasıl yapacağımızı düşünürüz..." gibi çocuksu mülâhazalarla...

Bizim gibi bir zaman, batılılar da, ferdiyetçi ve liberal düşüncelerle, eski değişik kültürlerden ve dinlerin ruhundan kaynaklanan kolektif duygu ve hareket nizamını tahrip ederek toplumları bütünüyle yalnızlığa ve bunalıma itmişlerdi. Öyle ki, zaten varlığını berzahta sürdüren mâbedi bütün bütün cankeş edip devre dışı bırakmış.. o dev katedralleri, mimarideki ferdiyetçilikle, yalı ve villa mimarisiyle küçülterek apartman seviyesine indirmiş.. mektebi çevreye sis ve duman püskürten bir inkâr ve ilhad yuvasına çevirmiş.. kışlayı, bu anlayışı hem de kendine rağmen totaliterize eden ve koruyan bir bekçi hâline getirmiş.. ve her şeyi aşırı ferdiyetçiliğe göre planlayıp mâşerî vicdanı da kolektif şuuru da öldürmüş.. derken bir arada yaşayan grupların yerine, serâzat ve çakırkeyf fertleri ikame ederek ortamı iştihaların, ihtirasların, dolayısıyla da kinlerin, nefretlerin, iğbirarların kol gezdiği bir kanlı arenaya döndürmüştü.. ne var ki o, oldukça erken yanlışlarını anladı ve anlayınca da, hemen süratle durumunu gözden geçirerek bu büyük tarihî hatadan geri dönüverdi...

Keşke biz de, her türlü ifrattan, tefritten uzak kalarak, fantastik alafranga saiklerin tesirine girmeden ve umursamazlığın derin derelerini aşırılığın korkunç uçurumları hâline getirmeden, akl-ı selime tutunarak, vicdanla beraberliğimizi sürdürmek suretiyle, muhakemenin yanında tecrübe ve müşâhedeyi de yanımıza alıp bir yerlere varmayı planlayabilseydik..! Ama, ne acıdır ki, onca emek-onca semek, göz nuru ve düşünceyi de içinde barındıran o korkunç levsiyata girmeyi biz de denemek istercesine, kendimizi o kokuşmuş çamurun içine salıverdik.. oysaki onlar "tarihî bir yanılgı" diyerek kendilerini inkâr saydıkları o koskoca hatadan hemen sıyrılıverip, kendi dinlerine, kendi kültürlerine ve tarihî dinamiklerine dönerek bu büyük yanlışta ısrar etmediklerini ortaya koymuşlardı...

Evet, bugünkü Batı, kuruluş dönemi itibarıyla, geçmişini çok iyi değerlendirdi.. tarihî metrukâtı karşısında alacağı şeyleri almada, atacağı

şeyleri de atmada fevkalâde titiz davrandı.. davrandı ve şimdiye kadar gelmiş-geçmiş değişik medeniyet ve kültürlerin usâresini alarak bugünkü dünyasını onun üzerine kurdu. Aslında başka toplum ve başka milletler de aynı şeyi yapmışlardı. Bırakın diğer hususları, sadece din açısından meseleyi ele alacak olursak, dünya büyük çoğunluğu itibarıyla bugün yeniden dine yönelmeye başlamıştır. Evet, Hristiyanlık âlemi –mevcut kaynakları itibarıyla her zaman münakaşaya açık olsa da– yirmi birinci asra birkaç kadem kala, yeniden kiliseye yönelmekte; Uzak Doğu insanı bir kere daha Vedaların sihirli havasıyla Brahmanizm'i yorumlamaya çalışmakta; yeni "Mahayana" ve "Hinayana"larda Budizm'in ruhunu aramakta ve koskocaman dev bir ülkede Konfüçyizm'in ahlakîliğini soluklamakta, bu itibarla da Yakın Doğu ve eski İslâm ülkelerinin bu umumî yönelişten doya doya nasiplerini almalarından daha tabiî ne olabilir ki.?

Ancak, düşmanların amansızlık ve insafsızlığı, dostların da vefasızlık ve idraksizliği yüzünden bu koca dünya, daha bir süre bunalım ve hafakanlarla yutkunup duracağa benzer. Bu da, birkaç asırdan beri bizi demir pençesinde kıvrandıran buhranların devam edeceği mânâsına gelir.

Öyle de olsa, zaman er-geç kayıp ilâhî takdirdeki yörüngesine oturacak.. dünya yeniden şekillenecek ve cihanın çehresi bir kez daha değişecek. Ve tabiî bütün bunlar, zamana hakikî derinliğini kazandıran ilim, irfan kahramanları sayesinde gerçekleşecektir. İman ve aksiyon dinamizmini harekete geçirerek yeniden bir inanç, sevgi, aşk, mantık ve muhakeme devri başlatacak olan kalb ve kafa mimarlarıyla. İmanları dağlar gibi metin, ümitleri her zaman fevkalâdeliklerle iç içe, hiçbir güç ve kuvvetin "pes" ettiremeyeceği kadar ilâhî inayetlerle destekli, bir o kadar da bunun şuurunda olan bu esâtirî kahramanlar, bin bir ızdırap içinde kıvranan ve her gün daha bir derinleşen iştiyak ve beklentilerle, milyonların, problemlerinin çözümünde kendilerine bel bağladığı son aydınlık süvarileridir. Öyle ki bunlar, duyulup hissedildikleri her yerde ruhlarda heyecan ve gönüllerde de sonsuzluk duygusu hâsıl edecek.. senelerden beri bütün beklentileri boşa çıkmış ve ciddî bir ruh sefaleti içinde inleyip duran, inleyip dururken de her zaman bir Heraklit bekleyen yığınlar, bu Mesih soluklulları duyunca, sûr sesi almış gibi yeşerecek bir "ba'sü ba'del mevt"e yürüyecektir.

Aslında daha şimdiden bir hiss-i kable'l-vukû (önsezi) ile topyekün dünya, onları sezdiği her yerde, onlara yöneliyor, onları dinliyor, onlara güven

besliyor ve kurtuluşu adına Hak inayetinin onlarda temessül ettiğine inanıyor gibi.. bundan dolayı da, gittikleri her yörede iltifatlara mazhar oluyor, alkışlanıp takdirle karşılanıyor ve köpük köpük aşk u heyecanla selâmlanıyorlar.. selâmlanıyorlar ama hâllerinde, ne takdir edilip alkışlanmanın hâsıl ettiği şımarıklık, ne çevrelerindeki hüsnüzan tufanına karşı küstahlık, ne de ferdî enaniyetlerini besleyen âidiyet mülâhazası ile bir fâikiyet tavrı yok onlarda, olmayacak da; inşaallah onlar hep sade yaşayacak, sade düşünecek ve sade konuşacaklardır. Gönül verdikleri yüce hakikat sayesinde, hayatları hep ukba buudlu ve öteler televvünlü cereyan edecek.. içtimaî münasebetleri hep meleklerinki gibi garazsız ivazsız olacak.. ve tabiî üsluplarında da asla alafrangaya girmeyecek; düşüncelerini kendi enstrümanlarıyla seslendirecek.. sözlerinin belagatini samimî olmalarında arayarak düşüncelerini ihlâsla besleyecek; hiçbir zaman cümlelerini süsleme lüzumunu duymayacak ve beyanlarında da asla dekolteye sapmayacaklardır.. halktan birer insan olarak onlar gibi oturacak, onlar gibi kalkacak, hislerini onlar gibi seslendirecek ve onlar gibi konuşacaklardır. Hatta bazen her şeyi tavır ve davranışlarının cereyanına salarak muhataplarını gönül diliyle ağırlayacak ve onlara hâlin en tabiî, en fıtrî bestelerini sunacaklardır.

Onlar, tarihî “yanılgılar”ı düzeltmek, eskiye ve yeniye ait güzel şeylerden bir dünya kurmak, semavîlikle arzîliği bir kere daha buluşturmak için hep ölesiye bir gayret içinde olacaklardır. Samimiyetlerinin derinliği ölçüsünde hizmetten başka bütün mülâhazalara karşı kapalı kalacak, yanlışlara karşı alternatif düşünceler sunacak, kimden gelirse gelsin doğrulara arka çıkacak, tahribe ve tahripçiye karşı inşa ve imarın yanında olacaklardır. Onlar iyi şeylerin horlanması, insanî değerlerin hafife alınması, tarihî dinamiklerin tezyif edilmesi karşısında hep ölür ölür dirilirler. Her insana karşı –onun her düşüncesini paylaşmasalar bile– her zaman saygılı, ince, zarif birer üslup insanıdırlar. Yeni bir mezhep, yeni bir yol ve yeni bir sistem peşinde değillerdir; ama eskilere yeni derinlikler kazandırarak en eski kıymetlerden en yeni şeyler ortaya koyacak kadar da duygu, düşünce, his ve mantık zenginliğine sahiptirler.

Herkesin maddî güce ve kaba kuvvete sığındığı günümüzde onlar, maddeyi kendi çerçevesinde kabulün yanında, sadece ve sadece ruha, maneviyata, ilâhî inayetlere güvenirler. Milletçe kurtuluşlarının, maddî zaferlerden ve ülkeler elde etmekten daha çok, insanları kucaklamadan, onların ruhlarına girmeden ve

gönüllerin kapılarını aralamadan geçtiğine inanırlar. Bugüne kadar düşmanlıklarla bir türlü açılmayan gönül kapılarının, mutlaka muhabbetle açılacağına öylesine inanmışlardır ki, sevginin en küçük bir parçasını dünyalara değiştirmezler.

Herkesin her fırsatta, kin, nefret, sertlik ve huşûnet sergilemesine karşılık, onlar, olabildiğince hoşgörü ve müsamaha ile davranır, her zaman evrensel barışa giden yolları araştırırlar.. araştırır ve bunu hayatlarının gayesi bilirler. Bu itibarla da şununla-bununla uğraşma yerine bütün mücadele güçlerini kendi nefisleri üzerine teksif ederek sürekli kendi boşlukları, kendi zaafları ve kendi tutarsızlıklarıyla savaşırlar.. savaşır ve gönüllerini ihtiras, kin, nefret, intikam hissi gibi menfî duygulardan temizleyerek hep iyilik duygusuyla yatar-kalkar ve kötülükleri iyilikle savarlar.

1 Nisâ sûresi, 4/143.

Buhran ve Kahramanlar

Bugün hemen bütün dünyada olduğu gibi, bizim toplumumuzda da iç içe bunalımlar yaşanmakta. İnanç bunalımı, düşünce bunalımı, kıstas bunalımı, sistem bunalımı, ahlâk bunalımı, aile bunalımı, idare bunalımı, rejim bunalımı gibi... Her biri tek başına en güçlü devletleri dahi sarsacak kadar derin, değişik ölçüde pek çok bunalım. Bazı yerlerde aşılabilecek seviyede hafif, bazı yerlerde ise daha başka buhranlar da doğuracak kadar kesif bu bunalımlar, bugünün ve yarının insanını tehdit eden en büyük problem olsa gerek. İdareciler, içtimaiyatçılar, terbiyeciler ve ilâhiyatçılar baş başa verip bu bunalımlardan sıyrılma yollarını mutlaka araştırmalıdırlar.

Millet ve ülkemizi tıpkı bir karabasan gibi saran bu bunalımların kökleri, Batı'da, mânevî değerlerin tezyif gördüğü, geçmişin horlandığı, metafiziğin ilim yuvalarından kovulduğu, cismaniyetin putlaştırıldığı, insan bencilliğinin azdırıldığı, ruhun bedene, kalbin kursağa, düşüncenin demagojiye kurban edildiği ve insanların maddîleştirildiği Rönesans sonrası döneme dayanır. Bu, bir Rönesans mesâvisi değil, onun ve onunla gelen hür düşüncenin sûiistimalinden doğmuştur.. doğmuştur ve o gün-bugün de ufuksuzlaştırılan ve ego merkezli yığınlar hâline getirilen kitleleri, sadece maddeye, konfora, fizik dünyaya yönlendirmiş ve onları ruhtan, metafizikten ve insanî değerlerden uzaklaştırmıştır. Tabiî bu, aynı zamanda insanın kendi özünden de kopması demektir ki, bu kopuş, onu bütün bütün problem yığını hâline getirmiştir. Milletler, kıvrım kıvrım.. fertler ve aileler, çözülmenin ağında.. demokratik kitle "örgütleri" çaresiz ve panik içinde.. ölçüler alabora.. inanç, ahlâk, aile ve gençlik en ürpertici sarsıntıların merkez üssünde perişan.. ve çoklarınca ümitler inkisarlara yenik durumda.. bütün bunlara karşılık, bu üst üste olumsuzluklara tepki duyanların tavırları da sadece bir teşhir ve bâtılı tasvir, sadece bir karalama ve ümitleri karartma gayretinden ibaret...

Bu itibarla da, kötülükler ve levsiyât başıboş.. toplum iki büklüm ve sürekli kan kaybetmekte.. onu yönlendirme mevkiinde bulunanlar gaflet içinde.. *"Yürekler merhametsiz, duygular süflî, emeller hâr / Nazarlardan taşan mânâ ibadullahı istihkâr."* (Âkif) Evet, toplum, dertlerine derman olacak usta eller beklemesine mukabil, onun dertleri, sıkıntıları, problemleri, bir yerlere varma ve belli şeyler elde etme mülâhazasına göre yorumlanmakta, birilerini karalamaya vesile yapılmakta, arzu edilmeyen iktidarları bertaraf etme yolunda

kullanılmakta, hatta pek çok millî ızdırap politize edilmeye çalışılmaktadır. Bütün bunların yanında olumlu bir kısım gayretlerin söz konusu olduğu da söylenebilir; ne var ki o da, üç-beş münevverin perakende cehdine ve birkaç insanın pasif tepkisine münhasır kalmaktadır. Buna karşılık, büyük çoğunluk, ya her şeyi devletten beklemekte veya bu düzensizliğin harika bir inayet eliyle düzeleceği şeklinde hüsnükuruntular içinde bulunmakta.

Oysaki, devlet ve hükümet yanında, gönüllü kuruluşlara, hatta teker teker her ferde pek çok sorumluluklar düşmektedir. Bu cümleden olarak, cehaletle savaşmak, eğitimle çeşitli sapıklıkların üzerine yürümek, modern ilimlerle düşünceye ışık tutmak ve din hakikatini kendi orijiniyle telkin ve temsil ederek ruhların Allah'la irtibatını sağlamak öncelikle üzerinde durulması gerekli olan hayatî konulardandır. Şu anda Türkiye ve dünyadaki genel durum, böyle mânevî bir kalkınma hareketinin bir an evvel başlatılması gerektiği istikametindedir.

Böyle mübarek bir harekete, toplumun elit kesimi, seçkin düşünce insanları, ilim adamları ve imkân sahipleri omuz verdikleri ölçüde, semere almak her zaman mümkün olacaktır. Tamamen dinî, millî ve ahlâkî değerlere yönelik böyle bir seçkinler hareketi, bugün olmasa da yarın mutlaka hedefine ulaşacak ve millet, bu iç içe bunalımlardan kurtulacaktır.

Mesele sadece, aydınımızın, eğitimden medyaya her vesileyi değerlendirerek, millet ruhu ve tarih şuurumuzun usârelerini toplumun bünyesine aşılamasına kalıyor. Evet, geleceğimizi yeniden inşa edecek düşünce mimarlarının maddeye ve makineye kilitlenmiş dünyamızı biraz da ruhî hayata, metafiziğe ve mânevî değerlerimize yönlendirmeleri yetecektir. Onun gerçek ızdırabı, bu konudaki açlığıdır ve bu açlık, giderileceği âna kadar da onu tatmin etmek mümkün olmayacaktır. Bu açıdan da eğer o, tabiatından kaynaklanan ve geçmişinden gelen hakikatlerle doyurulmazsa, olumsuz arayışlarını sürdürecek ve olmadık yerlerde çareler arayacak, efsanelere, hurafelere girecek, derken bulduğu her şey onun buhranlarını bir kat daha artıracaktır.

Bu itibarladır ki, milletçe, aşırı maddîleşmeye, insanımıza maddeci düşüncenin hâkim olmasına, din hakikatinin aşındırılmasına ve kültür geleneklerimizin yok edilmesine kat'iyen fırsat vermemeliyiz. Bir yandan bu konuda ciddî ve sıkı dururken, diğer yandan da, beşerî münasebetleri hep canlı tutmalı ve önce kendi içimizde, daha sonra da bütün bir dünyaya karşı oturup-kalkıp hoşgörü soluklamalı ve diyalog çağrısında bulunmalıyız. Farklılıkları müsamaha ile karşılamalı, her düşünceye saygılı olmalı, eğitime olduğundan da

fazla önem vermeli ve bu konuda hiçbir fedakârlıktan geri kalmamalıyız.. geri kalmamalı ve düşünce sistemimizi besleyen kaynakları bir kere daha gözden geçirip, çağımızı, akıl, tecrübe ve vahyin tayfları altında tekrar tekrar yorumlayarak, tekâmüle açık, ilme inanan ve vicdana saygı duyan yeni bir toplum inşa etmeliyiz.

Elbette ki böylesine hayatî bir oluşum, bir kısım kahramanlar isteyecektir; inandığı dava uğrunda kendini feda edecek kadar seviyeli kahramanlar. Her "değişim" ve "dönüşüm" bir küreden diğer bir küreye geçmek ve aşılmaz bir uçurumu atlamak gibidir ki, böyle bir hamle kat'iyen tehlikesiz olamaz. Bu ölçüdeki bir hamle şöyle dursun, âdiyattan en küçük hareketlerin bile kendilerine göre bir kısım riskleri vardır. Zaten biz bu dünyaya kendi saadetimizi yaşamak için gelmedik. Varsa böyle bir şey mutlaka ondan kurtulmalı; çevremizdeki insanlara, hususiyle de gelecek nesillere mutluluk vaad etme adına yaşama zevkine "elveda!" diyerek yaşatma aşkıyla gerilime geçmeliyiz. Bu bizim, burada bulunuşumuz adına en mukaddes bir hedeftir. Biz, az dahi olsa, bugün sahip bulunduğumuz bütün değerleri, kıymetleri, mukaddesleri, bizden evvel gelip-geçmiş ve bize böyle bir dünya inşa etmek için kendini tehlikelere atmış, hatta ölmüş ölmüş dirilmiş Allah inayetinin temsilcisi kahramanlara borçluyuz.. ve tabiî bizden evvelkilerden aldığımız bütün bu değerleri, hayatımız pahasına dahi olsa, bizden sonrakilere, emanette emin insanlar gibi devretme mecburiyetindeyiz.

Bugüne kadar her medeniyet birkaç düzine kahramanın eseri olmuştur. Bundan sonra hep böyle olacaktır. Günümüzde, değişik fırtınalar ve türlü türlü illetlerle sarsık bulunan bu dünyanın, o eski tül pembe günlere, mehtaplı gecelere, buğu buğu sevgiyle köpüren geleceklere ve dirilişleri dirilişlerin takip edeceği çağlara ulaşması da bu kahramanlar sayesinde gerçekleşecektir.

Kaos İçindeki Işık

İçinde bulunduğumuz çağ, vaad ettiği müspet ve güzel şeylerin yanında, bizim için hep bir ızdırap ve inkisar çağı oldu. Sadece bizim için de değil; onunla tanışırken, henüz kalbî, ruhî, fikrî ve ilmî hazırlığını tamamlayamamış milletler, âdeta, muratlarına ermeden ve umduklarını bulamadan bağırlarından hançerlenen âşıklar gibi, ümitleri ye'se, iştiyakları da hicrana dönmüş ve iki büklüm olmuşlardır. Bilhassa bizim insanımızın hâli bütün bütün yürekler acısıdır.

Evet o, asırlar boyu, devletler muvazenesindeki yerinden koparılıp atılmanın, hep başta yaşamışken ayak olmaya zorlanmanın hafakanları içinde şaşkın ve âdeta bir berzah hayatı yaşadı. Hiçbir millet ve toplum çerçevesine yerleştirilemeyecek kadar gariplikler ve tuhaflıklar içinde sürdürdüğü bu şeâmetli yolculukta, tıpkı kumarda kaybeden birinin, "belki kazanırım" mülâhazasıyla "bir daha, bir daha..." dediği gibi, her şeyi çarçur etme ruh hâletiyle iflastan iflasa sürüklendi.. bari bunca zaman içinde bir kere kazanabilseydi, ya da küçük bir kazanma ümidi olsaydı..! Ne gezer.. o hep kaybetti ve kaybettikçe de, daha bir hırsla neticesi belirsiz bu oyunun aldanan rekortmeni hâline geldi.

Vaktiyle hep ötelere yönelip semavîlik arayan başlar, dualarla göklere doğru kaldırılan eller ve O'ndan başkasına karşı, almak için değil vermek için yaratıldığına inanan gönüller, şunun-bunun kapısında zilletle dilenen sergerdanlar hâline geldiler. Bir zamanlar atalarımızın, sonsuza yürüme rampaları sayılan mâbed, ruhanîliği çarmıha gerilerek, Allah'a açık şeffafiyeti merasimlerle karartılarak, mânâ ve muhtevası şekle kurban edilerek pek çok mezar-ı müteharrikin uğradığı bir güzergaha dönüştürüldü. Varlığın bir kitap gibi yorumlandığı, bir meşher gibi temâşâ edildiği ve bir laboratuar gibi her şeyin kurcalandığı mektep, kapkaranlık dogmaların tutsağı ve küflü şablonların kafalara yerleştirildiği bir izbeye döndürüldü.. eşya hor görüldü.. tabiat yanlış yorumlandı.. ekolojik denge bozuldu.. ve dünya yaşanmaz bir Cehenneme çevrildi. Mâbedle beslenemeyen, mekteple aydınlanamayan ve kâinatla içli-dışlı olamayan ve dolayısıyla da gönle ümitler yağdıracak ufukları bulamayan nesiller, kendilerini değişik çılgınlıklara salarak hezeyanda ve yakıp-yıkmada teselli aramaya başladılar. Evet, pek çoğu itibarıyla günümüzün nesilleri, bütün bütün ebedîliği temâşâ etme istidat ve kabiliyetini kaybetmiş gibi ufuksuz,

idealsiz, mazisiz ve geleceksiz, dar bir zaman dilimine sıkışmışlığın hırçınlığını yaşamakta.

Eski ülke, eski kent, eski mahalle ve eski yuvanın yerini alan iğretilik, ruhsuzluk ve zevksizlik içinde hayata gözlerini açan, açarken de ilk defa para, şöhret, şehvet, riya, rahat tutkusu ve egoizma ile tanışan nesillerin başka türlü olmalarını beklemek de herhalde hayal olurdu. Hayatla böyle bir ortamda tanışan bu olabildiğine aç ve kendi ruhî derinliklerine kapalı insanlar, beden ve cismaniyeti her şey saydı ve onların bütün bütün insanî isteklere cevap vereceğine inanarak onlara tıpkı din ölçüsünde bağlandı, heva ve heveslerine teslim oldular.

Bu arada İslâm ruhunun, mefkûresiz, aşksız, heyecansız temsilcilerinin, din ve diyanet adına yapıyor gibi göründükleri hemen her şeyde "hakk-ı temettü" aramaları, mübarek dinimizin semavîliğini bütün bütün kararttı ve mütehayyir kitlelerin metafizik heyecanını ve din-i hakka açık temiz fıtratların insiyaklarını başka arayışlara sevk etti.. ve dahası bir kısım yalın kılıç ve palalarla kalblere iman kazacakları vehmine kapılanlar, zaman zaman da dini politize ederek bu Allah ve Cennet yolunun mânâ ve muhtevasını bütün bütün değiştirdiler.

Akıl, ilim ve vahyin meyvesi sayılan bir medeniyete öncülük ettikleri iddiasında bulundukları aynı anda, yer yer düşmanlık, kin, nefret, kıskançlık ve saldırganlığa başvurmayı da ihmal etmediler; hatta böyle davranmayı dinin gereği gibi göstererek bir mânâda mesâvî-i ahlâkı kutsadılar. Zaten böyleleri kat'iyen hüdâ erleri olamazdı; olsa olsa bunlar, cinayetlerini heva ve hevesleriyle besleyen caniler olabilirlerdi ki, yaptıkları da böyle bir karakterin gereğiydi. Aslında zaman zaman beyanlarına da akseden düşünceleri, onların tasavvur ve tahayyüllerini ele veriyordu ki, o da bize her meydanda, her sokakta kurulmuş otomatik idam sistemlerini işletmeye hazır, duyguları kanla köpüren, eli kanlı, gözü kanlı bir kısım kanlı delileri çağrıştırmaktaydı.. çağrıştırmaktaydı; zira çok iyi tanıdığımız, gönüllerinde aşkın, vefanın, imanı takdirin ve insana saygının bulunmadığı bu bulanık ruhlardan başka bir şey de beklenemezdi. Evet böylelerinden güven, hakka hürmet, herkese hakk-ı hürriyet beklemek beyhudedir.

Bütün olumsuzlukların yanında, istediğini istediği zaman göklere çıkaran ve dilediğinde gayyalara batıran; bâtılı tasvir edip sâfî zihinleri şirazeden çıkarmada kurgu-bilimlerde olduğundan da ürpertici ve o ölçüde de bir büyüye sahip bulunan bir kısım medya ise, âdeta bu bin bir menfîliğe tuz-biber

olmaktadır.. evet bugün genç-ihtiyar, kadın-erkek, okumuş-okumamış, hemen herkes bu devvâr u gaddârın elinde bir oyuncak ve bu sihirbazın meshûr bir piyonu. O, elindeki ruhsuz bir kısım cenazelere güzellikleri çirkin, çirkinlikleri güzel gösterebiliyor.. küçüklükleri alkışlattırıp büyüklüklere lanet yağdırtabiliyor.. bedeni ve cismaniyeti ruhun ve kalbin önüne çıkararak, vicdana kezzap döküp insan hissiyatını köreltebiliyor.. gıybet, iftira ve dedikoduya prim vererek dünya kadar bühtan bağımlısı yetiştirebiliyor.

Bunca mesâvînin önünde, arkasında veya yanında bulunan yarım aydınlar ise, daha çok eski dönemlerin, göğüslerinde sıra sıra madalyaları, sırmalı elbiseleri, kaytanlı urbalarıyla çalım satan saltanat ağalarını hatırlatmaktalar ki, bunların pek çoğunun dili kafasından daha büyük.. muhakemeleri yabancı şablonlara emanet.. insana saygıları burunlarından alıp-verdikleri soluklarının renginde.. ülke meseleleriyle münasebetleri menfaatleri nispetinde.. ve milletin geleceği adına plan ve projelere gelince, kafaları ve himmetleriyle mepsuten mütenasip (doğru orantılı). Ancak, dünyadaki umumî değişim ve dönüşümden onların da nasiplerini almaları mukadder gibi görünüyor.

İç içe bunca karanlığın yanında bir de inancı, ümidi, azmi, aşk u iştiyakı ve kararlılığıyla bir altın nesil var ki, her şeye rağmen, hayatı değerler üstü değerlere taşıma, varlığa ruhanîlerin soluklarından ses katma, herkese meleklerin kanatlarından bir tüy takma gayesi peşindeler.. peşindeler ve bugüne kadar kâbusa teslim olmuş, oturup-kalkıp serap kovalayan yığınlardan ayrılarak kendi ruhlarının âbidesini inşa etmekteler. Çehrelerinde evliya, asfiya ve enbiyânın boyası, ruhlarında alev alev ebediyet humması, uğradıkları her yere mesîhî bir ruhla peygamberlerin sevgi, aşk ve muştularını götürüyor ve dört bir yanda tarihin bin senelik ruh ve mânâsını seslendiriyorlar. Ellerinde yeni bir hikmet mâyesi, gönüllerinde Hakikat-ı Ahmediye humması, birkaç asırdan beri bizimle beraber bütün insanlığın da üstünü örten ve her yerde insanî duyarlılığı felç eden cehalet, gaflet, bağnazlık ve aymazlık perdelerini parçalayıp, rahmetle hakikatin buluşacağı noktaya doğru uzanan yollara su serpip ikbalimize akan hâdiselerin cereyânını kolaylaştırmaya çalışıyorlar.

Ümit ediyoruz ki, onlar iman ve aşkla Rahmeti Sonsuz'a gönüllerini açtıkları ölçüde, İlâhî inayet de onlara el uzatacak ve onlara semavîleşme yollarını açacaktır ki, bu da hepimize yetecektir. Heveslerin yüksek duygulara, yüksek duyguların da vahye ve akl-ı selîme ulaşacağı bu nokta, küllî irade ile buluşma noktasıdır ki, mevsimi gelince herkes böyle bir buluşmayı vicdanının

derinliklerinde duyacak ve bu ölçüde bir netice için çekilen her şeyin çok önemsiz kaldığını mutlaka anlayacaktır.

Kaosun Ötesindeki Dünya

Ülkemiz yeniden bir mânevî bunalım içine çekilmek isteniyor.. hakikî veya sun'î buhranları buhranlar takip ediyor.. toplum üst üste gelen bir sürü gâile ile yorgun ve sarsık.. kitleler şaşkınlık içinde.. elli noktada elli ayrı fitne ateşi.. ve şeytan bu iç içe yangına habire körük çekmekte. Kökü çok eskilere dayanan bu buhranlar döneminde, millî ve içtimaî krizler bir türlü yakamızı salmamış ve yığınlar hep kaoslarla baş başa bırakılmıştır. Din politize edilmek istenmiş, ahlâk kirletilmiş, kültür târumâr edilmiş, sanat ideolojilerin gelgitlerine terkedilmiş ve siyaset en amansız kavgaların arenası hâline getirilmiştir. Böylesi toz-duman içinde ümitlerimizi kurmak ve mutlu geleceğimizi kendine has çizgileriyle hakkını vererek soluklamak oldukça zor olsa gerek. Hatta bazılarınca imkânsız bile görülebilir.

Biz, gücümüz yettiğince, günümüzün bin bir patırtı-kütürtü ve kısır döngülerinden sıyrılarak, imanlarımızın aydınlık ikliminde, iradelerimizin alınlarında ter, bir kere daha ümitlerimizin yemyeşil tepelerini temâşâ etmek istiyoruz.

Evet, güzel sesli, latîf edalı müezzinlerin, ruhlara göklerin derinliğini, enginliğini, tadını, şivesini, merhametini, şefkatini ve semavî esintilerini boşaltarak bütün sineleri ötelerin sihirli vâridâtıyla dolduracağı; doldurup bizi bütünüyle uhrevîleştireceği o tılsımlı günler ve geceler yakındır.

O gün, şimdilerde her yönüyle çökmeye yüz tutmuş, sarsık, fersiz, durgun ve çaresizlikten sürekli geçmiş günleri sayıklayan, ağzını her açışında bir sürü şikâyetle boşalan somurtkan ve ölgün yüzlerin yerinde, gökçek çehreler, ümitle parıldayan gözler, inşirahla çarpan sineler, bir gözleri dünyada, öteki ukbada ve ruhlarında kurdukları muvazeneyi dünyaları üflemeye azmetmiş şen-şakrak azim ve irade insanları olacaktır. Aslında bu ülke ve insanımızda millî ve dinî değerlerimiz hiçbir zaman tamamen terk edilmemiş ve tarih şuuru da unutturulamamıştı; milletin bazı kesimleri durgun ve yorgun görünse de, onun duygu ve düşünce ufkunda sürekli geçmişin şanlı günleri tüllenip durmuş ve en perişan, en bitkin olduğu dönemlerde bile onda hep yeniden var olma aşk ve ümidini şahlandırmıştı.

Evet, toplum tamamen kendi özünden koparılamamış, içtimaî ve ruhî erozyon, her yerde ve her zaman aynı ölçüde tesirli olamamış.. hazan her şeyi bütün bütün kurutamamış, bağlar bitevî bozulmamış, asmalar kırılmamış,

çiçekler de bütünüyle solmamıştı. Yol kenarlarındaki ışıklar tamamıyla sönmemiş, hedef karanlığa yenik düşmemiş ve milliyet mefkûresi zihinlerden silinmemişti.. bin seneden beri mâbedlerle, türbelerle, zaviyelerle, gönüllerimize, ruh, mânâ ve şiiri boşaltan diller susmamıştı.. toprak, belli ölçüde de olsa "kuvve-i inbâtiye"sini koruyabilmiş, sular safvetiyle çağlamış, atmosfer hiç bulutsuz kalmamış, bulutları vuslata taşıyan rüzgârlar dinmemiş ve tohumlar da çürümemişti. Gün gelip de bahar yelleri esmeye; ovalar-obalar, yeşil, beyaz, pembe renklere bürünmeye; lâleler, zambaklar, papatyalar reftâre salınıp gönüllerimize akmaya ve erguvanlar kırmızı alevlerini yeniden tutuşturmaya başlayınca, her şey, hiç hazan görmemiş ve hiç kara-kışa yenik düşmemiş gibi dirilip hayata koştu.. ve bir zamanlar yaşadığımız muvakkat kesinti de âdeta mütemâdî var oluşun sihirli dinamizmi hâline geldi.

Şimdilerde toplumun hemen büyük bir kesimi, karşılıklı iyilik ve terbiye salih dairesi (doğurgan döngü) içinde, birçok müşterek duygu ve düşünceyi, birçok müşterek zevk ve ümidi paylaşarak, hem kendimize hem de topyekün dünyaya açık kendi evrensel değerlerinin muvazenesiyle meşgul. Bugüne kadar gerçekleşen hülyalar gibi, mevsimi gelince bu rüya da gerçekleşecek ve o gün, mazi kadar derin, onun ihtişamlı günleri kadar da canlı, göz kamaştırıcı bir tekevvün içinde yüzlerce duygu, yüzlerce düşünce birbirine karışarak debisi, dünyaya yetebilecek bir ırmak oluşturarak "ebed-müddet" istikbale akacağı ümidindeyiz.

Terkibinde madde-mânâ, fizik-metafizik, dünya-ukba unsurlarını ihtiva eden bu yeni oluşum, varlık ve eşya ile içli-dışlı Allah'la da hemhâl olanların insanlığa en büyük medeniyet armağanları olacaktır. O günün tâli'li insanları, bugüne kadar eşi az görülmüş bu irtifa sayesinde hep kaderlerini sevecek; bugünü değerlendirmenin yanında geleceğe açık olmasını bilecek; şimdilerde gönüllerine akseden eksiği-gediği de inanç ve ümitleriyle doldurarak ömürlerini hep üveyikler gibi gökyüzünde yüzerek geçireceklerdir.

Dünyevî ve maddî olduğu kadar, ahiret ve ebediyete de inanan bu insanların inşa edecekleri dünyadaki huzur ve itminanı duymak için, cihanın dört bir yanından, turist kafileleri gibi huzur kafileleri, hem de bir Piyer Loti iştiyakıyla selvilerimizin gölgesine koşacak ve içtimaî harimimizin vaad ettiklerine can atacaklardır. Böylesine ruh ve maddenin birleşik dünyasında sonsuzluk yudumlayıp dolaşan ruhlar, gönüllerini, zaman ve mekânları da aşarak, ta ebediyetlere saldıkları için, her şeyin hakkından gelmeye yeten, inanç, tevekkül,

teslimiyet ve Hakk'a itimatları sayesinde hep dolu dolu yaşayacak; kaybettikleri veya elden kaçırdıkları bir kısım küçük şeyleri de bir terbiye teşrîfâtı ve gönül safvetiyle geçiştirecek, elemin kalıcısını hiç mi hiç duymayacaklardır.

Elbette ki bu mâverâîliğe, şimdiye kadar gelmiş-geçmiş emsallerinde olduğu gibi öyle bir hamlede, bir nefhada ulaşılamayacak; bütün bu güzelliklerin, gönüllerin hendeselendirdiği o amudî (dikey) ufku tutabilmesi, şuuruyla ona sahip çıkması için, kalblerin bu mazhariyeti hazmedecek ölçüde sevgiyle yumuşaması, sinelerdeki aşk ve heyecanın bakışlarda tebessümleşmesi, belli nispette de olsa, fâniliğin aşılıp ruhların ezelî ve mâverâî hisleri duyabilmesi şarttır.

Aslında, böyle bir mazhariyet için kim bilir daha ne tür ciddî hazırlıklara ihtiyaç var ve ne ağır sıkıntılara katlanmak icap edecek.! Evet, insanlığı mukadder o zirvelere taşımak isteyenler, kim bilir ne zahmetlere katlanacak, ne gâilelerle yaka-paça olacaklar.! Ne hayal ve melâl mevsimleri yaşayacak, ne olumsuzluklarla karşılaşacaklar.! Nice rüya ve hülya, nice plan ve proje heba olup gidecek.! Ve kaç defa ümitsizlik ve inkisarla burun buruna gelecekler.! Kaç defa kaba kuvvet gelip onların nezaket ve zarâfetlerine toslayacak; kaç defa taassup ve mantıksızlık bir kezzap gibi temsil ettikleri akl-ı selîmin üzerine akacak.! Kaç defa onların gözünün içine baka baka menfaat ve çıkar duygusu millî ve tarihî değerleri, şurada-burada âdî bir metâ gibi peyleyecek.! Daha ne kadar merhaleler aşılacak, ne kadar çileler çekilecek, ne kadar ham ruhlar olgunlaşacak.! Ne kadar mağrur ve mütekebbir ruhlar tebaha gelip ezelî ve ebedî hakikate uyanacak.! Ne kadar gönül merhamet ve insanlık duygusuyla doygunluğa ulaşacak ve ne kadar ilâhî tevfîkin imdada koşmasına yakarışlar çekilecek..!

Kim bilir bize bu koskoca mirası bırakanlar, ne kadar ağlayıp inlediler.? Bugün evirip-çevirip istifade ettiğimiz değerleri elde etmek için ne cenderelerden geçti ve ne ölümlerle yaka paça oldular.? Şimdilerde har vurup harman savurduğumuz millî ve dinî değerlerimiz, kim bilir onlara neye mâl oldu.?

Rahmeti Sonsuz'dan niyaz ederiz ki, gerçek bedeli dünyalarla ölçülemeyecek kadar büyük olan o ulu günlerin hakikî fiyatlarını bizden talep etmesin...

Geçmiş ve Gelecek

"Ne harâbî, ne harâbâtîyim
Kökü mâzide olan âtîyim."
(Yahya Kemal)

"Muştular geleceğe, selâm şanlı mâziye."
(Kırık Mızrap)

Hiç şüphesiz bir topluma yapılacak kötülüklerin başında, o toplumu, bugünkü ve yarınki varlığının en hayatî kökleri sayılan mazideki değer ve dinamiklerinden koparmak gelir. Yıllar var ki milletimiz, hep böyle sinsi bir planla karşı karşıya kaldı; hatta ona o zenginlerden zengin tarihi unutturularak âdeta bu koskoca millet millî hafızadan mahrum bırakıldı. Aslında biz millet olarak, bu bölgede var olduğumuz günden itibaren eskilerden tevârüs ettiğimiz her şeye kendi boyamızı çalarak, onları yepyeni kıymetlere ulaştırdık ve tamamen kendimize mal ettik.

Üzerinde bulunduğumuz bu topraklar, çevremizde çağlayıp giden ırmaklar, dört bir yanımızda salınan ağaçlar, gönüllerimize ürpertiler salan mehîb zirveler, sımsıcak ve yumuşak ovalar-obalar ve her uğrayışımızda, âdeta bir ahiret koyuna uğramış gibi bizi uhrevîleştiren mezarlar ve o mezarlar içinde ibretli bir sessizlikle yüzlerce seneden beri yatan ölüler, o kadar bizimdir ve o kadar duygularımızla içli-dışlıdır ki, onlarsız edemeyiz.. aksine ne zaman onlardan uzak kalsak, ruhlarımızın ciddî bir "dâüssıla" ile sarsıldığını hisseder ve hemen onlara koşmak isteriz.

Evet biz, işte bu ölçüde gönüllerimize sinmiş bu topraklar üzerinde onun havası ile, suyu ile beslenerek yirmi birinci asrın sahillerine ulaştık. Biz, bu toprakların çocukları, mübarek tarihin mirasçıları ve torunları olmakla övündüğümüz ölülerimizin de dalları, sürgünleriyiz.

Bu itibarla da, o kendine has rengi, deseni, şivesiyle geçmişimize hayranlık duymamız ve onunla alâkalı yitirdiğimiz değerlerin hasretini çekmemiz gayet normaldir. Eğer gayri tabiî bir durum varsa o da, bu konudaki vurdumduymazlıktır. Mazi; şekil, keyfiyet ve öz bakımından bizim duygu ve düşüncelerimizin kaynağı, şimdiki mevcudiyetimizin kökü, yarınki bekamızın da esasıdır. Bu açıdan da o, bizden ne kadar uzaklaşırsa uzaklaşsın, her zaman bize bizden daha yakın olacak ve gönüllerimizin en mutena yerinde hep bir sevgili gibi kendisini hissettirecektir. Eğer bugün, millet olarak varlığımız söz

konusu ise, bunu büyük ölçüde o şanlı geçmişe borçluyuz. Biz, onun o engin çağlayanları içinde aka aka durulmuş ve gökten inen yağmur damlalarına denk bir safvete ermiş; onun vadilerinde rötuşlana rötuşlana şekillenip kendimiz olmuş ve millet ruhunun en son basamağına ulaşmışızdır. Bu itibarla da, gelişip içinde kıvama erdiğimiz böyle bir zaman dilimine karşı lakayt kalmamız, topraktan sökülüp atılan ve hava ile, su ile irtibatı kesilen bir filiz gibi kuruyup gitmemiz, hatta yok olmamız demektir.

Ömürlerimiz vefa ettiği sürece biz böyle mübarek bir zaman dilimine karşı lakayt kalmayacak, evet kuruyup gitmelere karşı hep maziye ve onun değerlerine sığınarak yaşama azmimizi bileyip geleceğe yürüyeceğiz. Bu bitmeyen yolculukta, geceler her zaman o füsunlu hâlleriyle, gündüzler mor, menekşe renkleriyle, çevremizdeki canlı-cansız nesneler kendi orijinleriyle; köylerimiz, kasabalarımız, şehirlerimiz, bizim duygu ve düşüncelerimizden fışkırıp çıkmış bize ait hususiyetleri ve hislerimize benzeyen çehreleriyle gönüllerimize sürekli geçmişi fısıldayacak ve ruhlarımıza bütün zamanları birden yaşama tılsımlarını üfleyeceklerdir.. üfleyeceklerdir zira geçmiş bizim çocukluğumuzun beşiği; gençliğimizin altın çayırları; olgunluk dönemimizin silinmez izleri; ölülerimizin mezar şeklindeki otağları ve ümitlerimizin, emellerimizin masmavi ibrişimleri ile örülmüş, örülüp Cennet bahçelerine dönmüş bir sonsuz ülke ve bir sihirli diyardır. Evet, maziye her yönelişimizde onu, ruhlarımızı değişik ilhamlarla coşturan bir ilham meleği, gözlerimizin içine gülen Firdevs bahçeleri ve gönüllerimizi şahlandıran çok sesli bir mûsıkî gibi duyar; onun hem bugüne hem de yarınlara galebe çaldığını bir iç müşâhede ile hisseder ve hâlihazırdaki varlığımızın da, yarınki bekamızın da anilmerkez (merkezkaç) bir hareketin uzantıları olarak gidip ona dayandığını görür; ondan fışkıran hâlin ve ondan kaynaklanacak olan istikbalin o bereketli çağlayanları karşısında döner döner ona selâm durur ve yine de bir şey yapamamış olmanın ezikliği ile onu kalbin kadirşinaslığına emanet ederiz.

Bilhassa, üst üste inkisarların yaşandığı, yolların gidip bütün bütün sarpa sardığı, havanın kararıp ufukların sarardığı, ümitlerin sarsılıp iradelerin çatırdadığı, hizmetlerin, dikenli tarlalar ve çakıllı yollarda yürüme ölçüsünde zorlaştığı dönemlerde mazi, o kadar sıcak, o kadar yumuşak, o kadar aydınlık, o kadar masum, o kadar diri ve o kadar kucaklayıcıdır ki; ona sığınınca birdenbire aşılmaz gibi görünen tepeler dümdüz, düzlükler de pürüzsüz hâle gelir; gelir de âdeta zindandan Firdevsî yamaçlara açılıyor gibi kendimizi rahat

ve huzur içinde hissederiz. Dahası, onun içimize saldığı ümit kıvılcımlarıyla geleceği de öyle düşlemeye başlar, içinde bulunduğumuz durumu iki Cennet arasındaki bir berzahta yürüyor gibi görür ve geçilmesi gerekli olan bir köprüden daha fazla önem de atfetmeyiz. Böylece, realitede yitirdiğimiz şeyleri bir ölçüde imanlarımızda, ümitlerimizde, duygularımızda, düşüncelerimizde dipdiri olarak bulur ve Cehennem gibi durumlarda dahi sürekli "berd ü selâm" yaşarız.

Bir iki asır var ki bazıları kendilerini, temelleri olmayan muhayyel bir geleceğin visal duygularına salarak, nice mânâ köklerimizi harap ettiler. Uğrunda onca günaha girdikleri o hayalî âtî, onların vehmettikleri şartlar içinde hiçbir zaman gerçekleşmedi; daha sonra nasıl gerçekleşeceği, hangi kriterlere göre gerçekleştirileceği ve hangi sabitelerle doğrulanacağı da belli değildi.

Oysaki, yaşanmış bir mazi, maddî, mânevî bütün dinamikleriyle esas alınarak geleceğin ona göre imar edilip şekillendirilmesinde bu belirsizliklerin hiçbirisi söz konusu değildir; değildir, zira her şeyden evvel böyle bir kabulde bir ruh ve mânâ kökü, bir kültür ve medeniyet temâdîsi bahis mevzuudur. Dün, millî varlığımıza esas teşkil eden dinamikler, yarınki varlığımız konusunda da bize ışık tutacak, ümitlerimize fer verecek, iradelerimizi güçlendirecek ve her zaman bizi şahlandıracaktır. Aksine, şanlı geçmişimize ve ona hayat bahşeden kaynaklara gözlerimizi kapadığımız takdirde zamanın yüksek debili seylâpları ve hâdiselerin amansız dalgaları karşısında her zaman zaafa düşüp sarsılmamız ve önü alınmayan bozgunlar yaşamamız kaçınılmazdır.

Hâlbuki mazi, bizim hatıralarımızda hep taze, hep pırıl pırıl ve hep güzeldir. Elbette ki bunda, onun içinde olmayışımızın, o günkü insanlarla aynı şeyleri paylaşmayışımızın tesiri büyüktür. Ama bir küll hâlinde mazi, bu kabil psikolojik mülâhazaların çok üstünde hep bir nezahetin, bir safvetin remzi ve unvanı olagelmiştir. Bundan sonra da ne o günkü muvakkat ve dar zeminli mesâvî, ne de bazı miyop bakışlı insanların yorumları onun renklerini solduramayacak, o derin ve duru kaynağı bulandıramayacak ve hiçbir güç onu yerinden oynatamayacaktır.

Şimdi eğer, bizim şu içinde bulunduğumuz dönemdeki düşünce tarzımız, bu sağlam zemin üzerine oturtulamamış ve ona böyle sağlam bir zeminde geleceğe açılma imkânı sağlanamamışsa, her şey, gece ve gündüzlerin değişmesi, yaz ve kışların dönüp durmasıyla sürekli sarsılacak; doğanların yaşlanması, yaşlıların ölmesi, yeşilliklerin sararıp solması, baharların hazanın pençesinde inlemesi

ve lezzetlerin acılaşıp elemlerin azgınlaşması misillü, toplumun ruh safveti de bozulacak, millet ruhu kozmopolitizme esir düşecek, renkler birbirine karışacak ve bütün değerler altüst olacaktır. Böyle bir durumda ise, bütün aşkların, muhabbetlerin sönmesi, insanî alâka ve irtibatların gevşemesi, içtimaî ızdırapların artması ve sarsıntıları sarsıntıların takip etmesi kaçınılmazdır.

Mâzi, tıpkı bir Kutup Yıldızı gibi hep yerinde duran güçlü bir referanstır. Evet, her şeyin değişip durmasına karşılık o hep yerinde durur, başkalarına yol gösterir ve izâfîliğin gerçeğe en yakın bir yanını temsil eder. Öyle ki o, her zaman merkezî bir nakış gibi yöresindeki bütün atkılara açık bulunur; uzak-yakın bütün tâlî nakışçıklar ise belli münasebetlerle onunla irtibatlanır ve onun ruh ve mânâsına göre şekillenirler. Bu açıdan mazi, temel esprisi itibarıyla zaman üstü bir muhtevaya sahip bir öz ve bir aslî cevher gibidir. Bu öze ve bu cevhere sahip çıkabilen milletler, onu yerinde kullanabilen kimyager uzmanlara ve cevherfürûşân sarraflara benzerler ki; asırlar ve asırlar boyu, din, ahlâk, kültür, sanat ve millî seciye gibi hayatî unsurlar hazinesinden, bugünleri ve yarınları adına akla hayale gelmedik en nadide eserler meydana getirir ve başkalarına göre yok sayılan bir zeminde hep varlık cilvesi gösterirler.. gösterir, itibarî ve izafî nesneleri hakikî kıymetlere ulaştırır, azı çoğaltır, darı genişletir, tabiî görüneni fevkalâdeliklere yükseltir ve sınırlı şeyleri sınırsız hâle getirirler. Hatta bunca tahribata rağmen biz bile, ne zaman ağzımızı açıp da “mazi” desek, sihirli bir kelime söylemiş gibi, tasavvur ufkumuza dünya kadar kapı aralanır ve âdeta bir büyü bizi çok sıkıldığımız bir zeminden, tahayyülleri aşkın ferahfeza bir iklime çıkarır ve geleceğin o dolgun, taşkın esintileriyle, düşünce ufkumuza yeni yeni renkler katarak, iç dünyamızda bize ne “ba’sü ba’del mevt”ler yaşatırlar; yaşatır da, bu kelimenin çağrıştırdığı şeylerle kendimizi her yerde rahatlıkla uçan bir balonla, bir zirveden diğer bir zirveye uçarak geçiyor sanırız. Bu mülâhaza ile de, geçmişi, içinde neşet ettiğimiz bir dünya, geleceği de yeni bir dirilişle başlayacak olan ukba gibi düşünür ve her zaman gönüllerimizde Cennetlerin füsununu duyarız.

Bir Demet Yol Mülâhazası

Derinleşmiş bir ruhun gönül yamaçlarına akseden en canlı ışıklar, daha çok yol mülâhazası ve murâkabe anında kendilerini hissettirirler. Bu dünyanın şartlarına göre yaratılan insanoğlunun, dönüp kendini Var Edene yönelmesi, mesafelere takılmadan sürekli O'na doğru ilerleyebilmesi oldukça dikkat, temkin, titizlik ve kararlılık isteyen bir konudur. Hemen herkesin, böyle önemli bir mevzuda, iptidaî ve basit bir fikri bulunsa da, yine de böyle birinin, insanlık kafilesinin rehberliğini derpiş etmiş kimselerin yol belirleyiciliğine itimat ederek, her zaman onların arkasında yol alması, onların merkezî hareketlerinin insiyaklarına kendini salarak sürekli hedef arkasında koşması icap eder ki, hedefe ulaşanlar için çok avantajlı, dökülüp yollarda kalanlar için de helâket sayılan böyle hayatî bir seyahati arızasız gerçekleştirebilsin. Şayet bu rehberler, o sahanın tecrübeli, bilgili, mârifet eksenli ve vicdan ufuklu üstadları iseler, tereddüt etmeden onların rotasına girilmeli ve hep onların yörüngelerinde hareket edilmelidir; edilmelidir, zira onlar, her zaman Hakk'a ulaştıran en kestirme yollarda yürür.. geçit veren veya vermeyen zirveleri çok iyi bilir.. halvete erebilecekleri ufukları kollar.. vuslat koyları etrafında dolaşır durur.. sürekli hedeften aks-i sadâlar alır.. bu sesleri kırmadan, çarpıtmadan arkalarındakilere intikal ettirir.. ve bu uzun seyahatte kendi üzerlerine ve takipçilerin başlarına kabarıp boşalabilecek dalgalara karşı da âdeta birer dalgakıran gibi her şeyi göğüslerler.

Işık-karanlık arası sürüp-giden bu uzun seyahatte, her zaman hedeften gelebilecek bir kısım tecelli paketleriyle karşılaşmak mümkün olabileceği gibi, mukadder bütün vâridlerin, yolculuk sonrası bir iltifat teşrifatına bırakılması da söz konusudur. Öyle ki, her yolcu bu uzun yollarda bazen, uzakta, hayal meyal çakan bir şuâ ile ürperir.. bazen, sadakat testine tâbi tutuluyormuşçasına ömür boyu bir tek şûle ile dahi karşılaşmaz.. bazen, geçtiği yollarda, her tarafın ışıklarla tüllendiğini temâşâ eder.. bazen, aralanmış bir gaybî panjurdan gizli gizli gözetiliyor olduğunu hisseder gibi olur ve haşyetle göz-kulak, dil-dudak kesilir; kesilir ve imanı sayesinde kendine açılan böyle bir tarassudu, maiyete yaklaştığının emaresi gibi değerlendirerek göğüsleyeceği ipe iyice yaklaşmış bir koşucu gibi daha bir heyecanlanır ve daha bir şahlanır.. hatta böyle bir seyahatte meleklere iştirak ettiği hissiyle öyle bir coşar ki, kalbinin ritminde bütün göklerdeki âhengin sesini duyabilir.

Bu yolda; basiret ve idrak erbabına, yerinde sağanak sağanak ve yerinde çiseleme ve çiy şeklinde gelen vâridler, hep aynı değer, aynı evsaf, aynı renk, aynı şive ve aynı dalga boyunda gelmezler. Yol boyu her zuhur ve tecelli, inancı ve ihlâsı ilk şart olmak üzere her hizmet erinin, ufkunun berraklığı, gönlünün şeffaflığı, idrakinin enginliği ve metafizik yanının derinliği ölçüsünde sık sık karşılaşacağı birer seyahat armağanıdır. Bu armağanların kimisi, mahfazasından bellidir ve şuurla buluşur-buluşmaz da hemen şükre dönüşür.. kimisi, motif ve sembol ambalajlıdır; ancak dikkat ve basiret nurlarıyla çözülebilir.. kimisi, cismaniyet ve beden ufkuna çarparak simsiyah bir örtüye bürünür ve Hak'la münasebetimizi yenilememizi ve olumlu yorumlara kapıların aralanmasını bekler.. kimisi de günah ve hatalarımızın alacakaranlığında, yer yer Hak rahmetinin enginliği sayesinde ümitlerimizle buluşsa da, çok defa yeis ve hicranlarımızın rengine boyanarak –bunu biraz da havf ve recânın birbirine galebesi belirler ve icabında farklı bir tablo da ortaya çıkabilir– düşünce ufkumuza bir zift gibi akmaya başlar.

Bu armağanlar, davranışlarımızı belli bir çerçeve içine zorlayan tavırlar, tembihler, ikazlar hangi dalga boyunda gelirse gelsin, böyle bir yolda yürümeye muvaffakiyeti vuslata davet sayanlar, en derin uykularda olsalar da, bir gün mutlaka uyanır, ruhlarının, ezelî âşinası bulunduğu Sonsuz'un sesini duyar ve ömürleri vefa ettiği sürece de hep bu iltifat çağrısı arkasında koşar dururlar. Böyle bir maraton için, eğitimli atletler gibi gerilmiş her gönül eri, bilhassa bâd-i tecellinin estiği geceleri, Hakk'a yürüme mevzuunda birer rıhtım, birer liman, birer rampa kabul ederek, seccadesiyle hasbıhâle geçtiği o en aydınlık dakikalarında, gönlünün heyecanlarını gözyaşlarıyla yoğurup ruhunu besleyen gönül saksısına bir kuvve-i imbâtiye gibi boşaltabilmişse, artık, rahmet arşının, onun adına iltifatlarla boşalmasında şüphe edilmemelidir...

Her ferde, liyakatinin kat kat üstünde iltifatlarda bulunma âdeti olan Rahmeti Sonsuz, hiç mümkün mü ki, O'na koşan vefalı yolculara –hâşâ!– alâkasız kalsın.. ve harem-i hâssına ihlâs sermayesiyle yönelenleri hususî teveccühleriyle ağırlamasın..! Aslında, böyle bir ilâhî âdet olmasa ve hiç kimseye iltifatta bulunma sözü verilmese bile, herkes o Ezel ve Ebed Sultanı'na intisap etmiş olmayı, önceden alınmış bir avans gibi kabul etmeli ve her nefes alış-verişinde bir sadakat kahramanı gibi sürekli O'nu soluklamalıdır. "İşler yolunda gitmedi, gökten vâridât inmedi." diye çocuklar gibi küsme tavrına girmemeli; rıza bilmez seviyesizler gibi müteessir olmamalı; yolun zorluğunu

ve uzunluğunu düşünerek mesafelere yenik düşmemelidir; aksine, hep "Sular gibi çağlamalı, Eyyûb gibi ağlamalı." gezip dolaştığı her yerde sadece O'na gönül bağlamalı; O'nu görme, O'nu duyma, O'nu bilme mülâhazalarıyla oturup kalkmalı ki, ebediyeti peyleyebilecek kredilerini çocuk oyuncağı türünden bazı şeyleri elde etme yolunda harcamış olmasın; olmasın ve Allah'ın lutfettiği genişlikleri his ve hevesleriyle daraltmasın; rahmetin her şeyin önünde olma esprisine himmetin her şeyi kucaklayan genişliğiyle mukabele ederek zımnî bir ilâhî mukavelenin gereklerini, tabiî O'nun büyüklüğü ve kendi küçüklüğü ölçüsünde yerine getirebilsin..

O'na doğru uzayan bir uzun yolda herkes, biraz da karakterini teşkil eden hususların sevki ile bazen yer de değiştirebildiğinden; hatta yer değiştirirken kaymalara da maruz kaldığından her vakit konumunu koruyamayabilir, koruyamayabilir ve bazen gidip dairenin en dış çemberine çarpacak kadar merkezden uzaklaşabilir. Öyle ki; dünya kadar insanın iltifat sağanaklarıyla zevkten zevke girdiği aynı anda o, olup biten inkişafları tıkanma, fütûhâtı inkıbaz, başarı şehrayinlerini şov, gülbankları da mağlupların tesellisi sayabilir. Hemen her dönemde, muvakkaten kervandan ayrılan böyle mütehayyirler olmuştur ve olacaktır da. Ancak, pek çoğu itibarıyla çok defa böyle, geçici kopukluğun ruhlarında hâsıl ettiği ürperti ve gerilimle, sıçrayıp bir hamlede merkezdeki yerlerini almış, hatta ayrılık hasretinin sıcaklığı ile, daha farklı bir bütünleşme, bir kıvam sergileyebilmişlerdir. Ne var ki, böyle bir metafizik gerilim elde etme için, iradî olarak kafileden ayrılmayı tasvip etmek de mümkün değildir; zira her ayrılış, aynı zamanda bir kayma ve durdurulamayan, hatta dönüşü olmayan bir akıntıya kapılma ile de sonuçlanabilir. Bu itibarla da, genel kitle ile aramızdaki mesafe boşluğunu ufkî aşabiliriz mülâhazasıyla, akıbeti meçhul böyle bir maceraya girilmesi kat'iyen tecviz edilemez. Yukarıda işaret edildiği ölçüde iradî olmayan ve kasda iktiran etmeyen her sürçme ve devrilmenin "ba'sü ba'del mevt" vaad eden bir yanı olsa da, her zaman aynı neticeyi istihsal etmek söz konusu olmayabilir. Muhtemel bir füyûzât hissi ve ruhî kıvam adına, muhakkak gibi görülen böyle bir felakete vicdanın "evet" demeyeceği kanaatindeyim.

Kafile içinde kalmak, genel çizgiyi korumak, rehberi ve işaretçileri takip etmek sayesinde, insan zaman zaman sarsıntılara düşse ve merkezle irtibatında tezelzüller yaşasa da, her defasında, çekim gücü yüksek bir kısım aydınlık ruhlarla karşılaşabilir ve yolda bulunma şuurunu sık sık bileyerek her zaman

canlı, taze ve güçlü kalabilir.. kalabilir ve sürekli yol alan bir toplumla müşterek hareket etme esprisi sayesinde hep zirveden zirveye sıçrayarak, yoldaki işaret ve işaretçilerin gösterdikleri ışık kaynağına karşı hâsıl olan iştiyakla, her gün, her saat, her dakika ruhunda köpüren yeni bir diriliş neşvesi duyabilir.

Böyle bir seyahat kahramanı, hiçbir zaman işini, rastlantıların eşdeğerde olmayan akıntılarına bırakmaz. El verdiği kimseler hep, kendini sarpa uğratmayacak merkezî şuuru kullananları arar.. her zaman, ciddî, vakarlı, temkinli ve çizgi çizgi ruhunun derinlikleri çehresinde tebessümleşmiş kafile başlarını takip eder.. sadakat, sorumluluk ve mükellefiyet kahramanı diğergâm ruhların arkasında olur.. ve her işinde ihlâsla hep ilerilere, daha ilerilere geçmek için kalbinin bütün heyecanıyla çırpınır-durur.. çırpınır-durur ve kabiliyetine göre bir taraftan amudî (dikey) veya ufkî (yatay) mesafelerle savaşırken, diğer taraftan da mazhariyetlerinin şuur ve idrakinde olarak, tıpkı Kutup Yıldızı gibi sürekli kendi çevresinde döndüğü hissiyle, aksiyon-düşünce iç içe pek çok zamanı birden yaşar.

Hâsılı, sabredilip yoldan çıkılmaz ve yol mülâhazaları da, hedefe ulaştırma ümidini, yönlendirici rolünü tam oynayabilirse, topyekün kafile ve onun molekülleri sayılan fertler, şuurî, gayri şuurî bu kafileler ırmağının ona doğru akıp gittiği ummana, bugün olmasa da yarın mutlaka ulaşır ve azimlerinin alnındaki ter damlalarını kevserlere dönüşmüş olarak yudumlarlar. Evet, dış yüzü itibarıyla, kendi iradeleriyle değil de, kitlenin insiyakıyla sürükleniyormuş gibi görünen kalabalıkların yol alışı, şuurlu merkezî hareketin tesiri sayesinde, ferdî aksiyonu çok aşkın pek çok zafer ve vuslat projesinin birden gerçekleştiği çok vuku bulmuştur.

Yollarda her zaman tekrarlanan, tekrarlandığından ötürü de ancak, şuurlu bakışlarca seçilebilen bu durgunluk görünümündeki aksiyonlar, bu dar mekanlı sıkışık kıpırdanışlar, bu hafif ve sessiz ilerleyişler, bu halk albenili cehdler, gayretler, sığlıklarında ummanların ürperten derinliklerini, sükûtlarında göklerin hareket ve enginliklerini, basitliklerinde ruhanîlerin semavîliklerini saklamaktadırlar.. saklamaktadırlar ve ümit edilmedik bir yerde, ümit ve beklentileri aşkın sürprizlerle kahramanlarının karşılarına çıkacaklarında da şüphe yoktur. Bütün bu cehdler, gayretler, fedakârlıklar aka aka veya kaynaya kaynaya mevsimi gelince mutlaka kıvama erecek ve uğrunda canların feda edildiği hakikat, karşı tepelerin arkasından zuhur eden bir dolunay veya

yüzlerce şafak emaresiyle geliyor olduğu müjdesiyle, tulûunu gözlemeye koyulduğumuz bir güneş gibi yavaş yavaş belirecek ve gözlerimizin içine gülerek bize ömürlerimizin ikbalini fısıldayacak, ışık hüzmeleriyle içimize akacak ve çehrelerimize kendi boyasını çalarak, alıp bizi kendi dünyasında eritecektir.

Gönüller Sevgi Arıyor

Eski düşünce kendini yenileyememenin kurbanı oldu; yenisi ise, tepkilerle, fantezilerle kendi kendini yiyip bitirdi. Her iki düşüncenin de kendi içinde bazı tutarlı yanları olduğu muhakkak; ama hep karşı karşıya ve çekişmeli olduklarından birbirlerini nakzetmenin yanında, toplum hayatında da sürekli buhranlara sebebiyet verdiler. Eski düşünce, toplumun temel dinamiklerinden, örf, âdet ve geleneklerine kadar hemen her meselede bütün bütün dışa kapanarak her şeyi kendi içinde aradı, kendi doğrularına dayandı ve bunların dışındakilere hakk-ı hayat tanımadı.. hatta bazı durumlarda o, hemen her yeniliğe karşı çıktı.. zamanın yorumlarını görmezlikten geldi.. aklın hikmet-i vücudunu kavrayamadı.. çağı kendi muhtevası ve mânâ basamağı itibarıyla değerlendiremedi.. derken, bir zamanzede olarak asrına yenik düştü ki; bu da, lakayt, lâubâli, fütursuz, endişesiz o toy Faust'un Mefisto'ya bir kere daha mağlup olması demekti.

Doludizgin eski düşüncenin yerini almaya yürüyen yeni anlayış ise, geçmişe ait her şeyi düşman ilan ederek dünya görüşünü ve hayat felsefesini kinler, nefretler üzerine kurdu; sonra da kavga ile besledi. Öyle ki, bir kasırga gibi esip geçtiği her yerde bütün eski değerleri silip-süpürüp götürdü ve mânevî yapısı itibarıyla bütün toplumu âdeta çölleştirdi. Bu korkunç içtimaî erozyondan sonra, Âkif'in ifadesiyle geriye sadece, *"Harâp eller, yıkılmış hânumanlar, kimsesiz çöller / Emek mahrumu günler, fikr-i ferdâ bilmez akşamlar."* kalıyordu. Eski düşünceyi her parçasıyla, atılmaya müstahak bir partal urba gibi gören bu alabildiğine aceleci, bu fantastik ve bu banal telâkki, geçmişten gelen her şeye baş kaldırmayı çağın hikmeti sayarak, atılması düşünülecek bazı üstûrelerin yanında koskocaman bir tarihî mirası da yere çaldı.. tekmeledi.. yerinde bütün bir mazinin yüzüne tükürdü.. hatta cedlerimize sövdü.. o muntazamlardan muntazam inanç sistemimizi hafife aldı.. an'ane ve geleneklerimizle alay etti.. cihan hakimiyeti uğrunda ortaya koyduğumuz bütün hamleleri bâğîlik saydı.. ve can alıcı hasımlarımızı güldürme adına tarihî mefâhirimizi bir komedi gibi yorumladı ve seslendirdi... Allah'a imanı boş bir teselli ve aldanmışlık, ibadet ü tâatı ömrü, zamanı israf, aşk u şevki hezeyan, ruh köküne bağlılığı nostalji sayan bu çarpık felsefe, eskiden tevârüs ettiğimiz her şeyin suratına yumruklar hâlinde kalkıp indi ve "eskiyi unut, yeniyi tut" nakaratıyla gönül dünyamızda mânâ köklerimizin zeminini paramparça etti.

Eski düşünce bazen, yanlış yorumları itibarıyla ilme, hür düşünceye karşı çıkıyor ve toplumu yaşadığımız çağın gerisine çekmek istiyordu ki, bu apaçık bir taassuptu. Yenisi ise, korkunç bir kin ve nefretle geçmişten gelen bütün değerlerimizin üzerine yürüyerek, ruh kökleriyle çağlar ötesine kök salmış bir millete, mazisizlik ve nesepsizlik aşılamak hummasına tutuldu. Her iki anlayış da oldukça saldırgan, müsamahasız ve bir kısım beşerî, hatta millî realitelerden habersizdi. Birinciler, bazı ahvalde her yeni düşünceye lânetler yağdırıyor ve çağın yorumlarına karşı kapalı kalmada ısrar ediyordu; ikinciler ise, eski saydıkları her şeyi deviriyor ve devirdikleri şeylerle bir gün millî kimliklerinin de yıkılıp gideceğini fark edemiyorlardı. Birincilerin, hiçbir değişiklik ve inkılaba tahammül edememelerine karşılık, ikinciler, bize ait her şeyden uzaklaşmayı inkılap sayıyor ve körü körüne her türlü "değişim" ve "dönüşüm"e "evet" diyebiliyorlardı. Bir gün geldi bazı kesimler itibarıyla *"Ne din kaldı ne iman; din harâp iman da serap oldu."* (Âkif). Aslında geçmişin belli bir diliminde yaşandığı gibi, günümüzde de bu iki cereyan ve bu iki düşünce tarzı bütün önleyici gayretlere rağmen hâlâ iç içe fakat birbiriyle yaka-paça; öyle ki aydınlanma iddiasında bulunanlar karanlıklara yenik.. bazı inanmış gönüller ise aklın bedahetiyle savaş içinde.. demokrasi ve insanî değerlerin müdâfii görünenler, kendi aralarında bile her türlü değere karşı fevkalâde saldırgan.. Allah'la münasebeti kimseye bırakmayan –az da olsa– bir kısım nâdânlar ise, ellerinde "Dâbbetülarz" mührü herkese bir küfür damgası basmakta.. hürriyet kahramanları, gezdikleri her yerde ellerinde esaret tasmaları.. bazı saf mü'minler kendi değerlerine düşmanlık içinde.. bilenler, bilmeyenlere karşı çalım çakıyor ve gurura esir.. bilmeyenler, bilenleri hilkat garibesi görüyor.. evet, her iki kesim de birbirine karşı olabildiğine gergin ve öfke solukluyor, pür hiddet ve patlamaya hazır bir bomba gibi...

Gerçi, her iki cephenin de bir kısım haklı yanları var; ama itidal korunamayıp ifrat veya tefritlere girildiğinden, kazanma kuşağında hep kaybetmeler yaşanıyor. Dine, diyanete sahip çıkanlar, sırtlarını, yüzlerce yıllık muhteşem bir geçmişin, mânâ, öz ve usâresine dayadıklarından, yerli olmanın verdiği bir haklı gururun yanında, gönüllerini kine, nefrete kaptırdıklarından ötürü, haklılıkları içinde haksızlık ediyor ve sevap yolunu günahlarla kirletiyorlar. Ayrıca, o mânâ, o ruh ve o özün ne ölçüde bir samimiyetle temsil edildiği her zaman münakaşası yapılacak ayrı bir konu. Şayet, öz ve mânâ dediğimiz şeyin muhtevası kaybolmuş da onun yerine alışkanlıklar gelip

oturmuş; şuur uçup gitmiş de tahtı insiyaklara kalmış; dolayısıyla da toplumda bütün tekâmül yolları tıkanıvermiş; yenilenme istidadı körelmiş; inşa gücü durmuş; düşünce, sanat ve araştırma aşkı sönmüş ve her şey nirvanaya dönmüş gibi bir durum söz konusu ise, bu ahvâl içinde *"Cemiyet yaşar derlerse pek yanlış / Bir ümmet göster, ölmüş mâneviyatıyla sağ kalmış."* (M. Âkif)

Esasen toplumumuzda, tıpkı metafizik mülâhazalar gibi, bir medeniyet, bir kültür, bir sanat istidadı bulunmakla beraber bu potansiyel dinamikleri pratiğe geçirecek hakikat âşığı kahramanlar bulunmadığından, ciddî mânâda varlık içinde bir yokluk yaşanmakta; onca imkâna rağmen, herkes âdeta çaresizlikle kıvranmakta; hemen her yerde sürpriz inayetlere bağlı görünen pasif bir beklentiye rastlanmakta ve insan şuuru, insan iradesi bir kısım mitolojik muhayyileler elinde kırılıp atılacak değersiz birer oyuncak derekesine düşürülmektedir. Doğrusu, bu ölçüde bütün değerleri altüst olmuş bir cemiyetin yığından farkı yoktur. Bu ise, insan gibi mükerrem bir varlığın sürü, ona ışık tutanların da çoban sayılmaları mânâsına gelir ki, bu da hem insana hem de onun öncülerine en büyük bir saygısızlık demektir.

Özündeki cevherleri itibarıyla fevkalâde zengin, ancak bütün bu mevhibeleri kullanamamaktan ötürü fakirlerden fakir bu birinci zümreye karşılık, ikinciler, alabildiğine maddeci, alabildiğine pozitivist veya müfrit birer rasyonalist ve realisttirler ki, sadece ellerinin tuttuğu, gözlerinin gördüğü, kulaklarının işittiği şeyleri kabul eder ve bunu her zaman o baş döndürücü mantık oyunlarıyla kitlelere kabul ettirebilirler. Ve bunlar her zaman bir kısım çocuksu düşünceleri rahatlıkla avlayabilirler; avlayıp onlara pozitivizmin, rasyonalizmin, realizmin o baş döndürücü şaraplarını içirerek, muhatap aldıkları hemen herkesi sarhoş edebilirler. Aslında bunların ortaya attıkları düşüncelerin tutarsızlıkları açık olsa da, ifratkâr, cerbezeci ve bastırmacı üslûpları yüzünden dünden bugüne saf kitleleri, hususiyle de inancı zayıf, başkalarının mantığıyla oturup kalkan ve din-diyanet mevzuunda şüphelerden kurtulamayan yığınları hep aldatagelmişlerdir.

Yıllardan beri bir kanlı kâbus gibi millet ruhunun üzerine çöken ve onu çökerten fikir şeklindeki bu evham kümelerini parça parça edip dağıtmadıktan sonra, hiçbir zaman hakikatle yüz yüze gelemeyecek, hakikat aşkını duyamayacak ve kendi ruhumuzu keşfetme imkânını bulamayacağız. Aslında, bu evham bulutları, insan muhayyilesinin uydurup, ruhun hakikatler dünyasına soktuğu, ona mâlettiği, onun gücünün tezahürü gösterdiği öyle vâhi fakat

yerleşmiş, öyle tutarsız ama zihne mâlolmuş bir tabular mecmuasıdır ki, vahiyle bilenmiş akıl ve fikrin darbeleriyle paramparça edileceği güne kadar bu üst üste tersliklerden sıyrılmamız mümkün olmayacaktır. Dünküler, ses-soluk olarak bizi ifade ediyorlardı ama, bize ait olan değerlerin, değişen dünya şartlarına göre, yoruma açık yanları itibarıyla yeniden yorumlanmaları, yeniden seslendirilmeleri lâzım geldiğini değerlendiremiyor ve kendi şartları içinde genişleyen bir dünya karşısında âdeta büzülüyor, daralıyor ve yetersizleşiyorlardı. Evet, temel disiplinler olarak dünkü değerlerimizin kıymet-i zâtiyeleri mahfuz, ama, zamanın sesine-soluğuna açık olanların, içinde bulunduğumuz zaman diliminin memelerinden beslenerek inkişaf ettirilmesi de bir gerçekti. Şimdi acaba biz, zamanın yorumlarını da yanımıza alarak yeni bir içtimaî telâkki, alternatif bir ilim anlayışı, farklı bir hukukî inkişaf ve bilinenin ötesinde apayrı bir araştırma zihniyeti ortaya koyabildik mi? Ben bu konuda olumlu bir şey söyleyemeyeceğim.. ve zannediyorum, yenilikçilerin seslerini bu kadar yükseltmelerinin asıl sebebi de işte bu konuda, yerli görünenlerin şimdiye kadar net bir şey söyleyememiş olmalarıdır. Evet, bazı dönemler itibarıyla birer değer ifade eden, fakat bugün için genel maslahatlarla çatışan ve hikmet-i vücudu kalmamış bir kısım telâkki ve anlayışlar, devrimci geçinen bazı mefkûresiz ruhların, her zaman olumsuz şekilde değerlendirebilecekleri birer sermaye hâline gelmiştir. Ve işte bu noktada düşmanlıklar el ele ve ifratlar da bağırlarında tefritleri beslemektedir.

Zaten, yıllardan beri sık sık ortaya atılıp hemen her vesile ile kavga denemeleri yapan bu kör ve topal cephelerin ne ilkinin ne de sonuncusunun yarınları yeniden inşa adına hiçbir gayretleri olmadı.. olamazdı da; zira her iki kesim de henüz ismi konmamış “bir hiç”in kavgasından başlarını kaldırıp ileriye bakma fırsatını bulamıyordu.. bulamıyordu ve milletin en hayatî kaynakları “teâruzlar-tesâkutlar” ağında harcanıp gidiyor; onlar ise yıkılıp giden onca değerin enkazı arasında birbirlerine karşı zafer işaretleri yapıyorlardı. Ve zannediyorum, geçmişe sırtını verdiği aynı anda geleceğe yürüyen ve dünyayı bir kere daha ilim ve hikmetin birleşik noktasında yorumlamaya namzet hakikat erlerini yetiştireceğimiz âna kadar da bu körler ve topallar dövüşü sürüp gidecek...

Genel ahvâl böyle bir olumsuzluğu gösterse de, biz, bilmem kaç yüz senelik o şanlı geçmişin özünü, mânâsını koruyarak geleceğe doğru şahlanan, bahar-yaz, sonbahar-kış demeden her mevsimi kendi hususiyetlerinin üstünde

değerlendirebilen.. ve millet ağacını senenin her gününde meyve verecek bir Cennet sidresi hâline getiren yarının hakikî sahibi bu alperenleri hep bekleyip duracağız. Gün gelip de bu alperenler kendilerini ifade etme fırsatını bulunca, dünya yeni bir sürece girmiş olacak ve hemen herkes eşya ve hâdiseleri daha bir farklı görecektir. Ve işte o zaman kinler, nefretler, gayzlar bir bir sönecek.. taassup putları üst üste yıkılacak.. bağnazca düşünceler götürülüp mezbeleliğe atılacak.. münasebetsiz tartışmalar yerlerini insanca musahabelere bırakacak.. öfke ile sıkılan yumruklar, bugüne kadar gerçek bir hasım gibi gösterilen insanları sımsıcak kucaklayan ellere dönüşecek.. ve insanoğlu yükselen kendi değerlerini bir kere daha yeniden keşfedecektir.

Kim nasıl düşünürse düşünsün, ben gözlerimi yummuş hep sağanak sağanak sevginin yağdığı, herkesin sevgiyle oturup sevgiyle kalktığı o günleri tahayyül ediyor ve tâli'ime gülücükler gönderiyorum.

Zıtlıklar Arenası

Yıllar var ki, toplum olarak pek çok garip oluşumun hem “fasit” hem de “salih” dairelerini birden yaşıyoruz. Bir yandan geçmişteki inkırazlara rahmet okutturacak kadar büyük çöküşlerin en ürperticileriyle künde künde üstüne devriliyor ve millî, ahlâkî, ruhî temellerimizi, mânâ köklerimizi kendi ellerimizle tahrip ederek bir yerlere varacağımızı sanıyor; diğer yandan da, değişik şafak emareleri aydınlığında ve ümitlerimizin ufkunda her şeyi bir sabah neşvesi, bir bahar canlılığı içinde duyuyor ve iç içe zıtları beraber yaşıyoruz.

Evet, günümüzün baş döndürücü teknolojisi ve onun vaad ettiği lüks ve müreffeh hayata koşan çağımız, sadece geçmişten tevârüs ettiğimiz değerleri devirmekle kalmadı; kararlı bir tahrip duygusu –buna sosyal hezeyan demek daha uygun olur zannediyorum– ve vefasızlık hissiyle şanlı mazimizden bize intikal eden topyekün inanç sistemimize, an’ane ve geleneklerimize, millî ve dinî dinamiklerimize karşı da apaçık bir savaş ilan etti; etti ve millet ruhunu hem Allah’ından, hem Peygamberinden hem de tarihinden kopararak, ona ne hicranlı, ne hicranlı yıllar yaşattılar. Bu arada pek çok toy düşünce yeni bir kimlik hummasıyla hezeyandan hezeyana koşadursun, bir hayli kimse de bir hiç uğruna harâb olup türâb olup gitti. Bu dönemde her gün yeni bir kıble arayışı, her sabah yeni bir mihraba yöneliş âdeta milletimizin kaderi oldu.. kitleler tabular arası gelgitlerin şaşkını bir oraya koşarak, bir buraya koşarak ömürlerini hiçler arkasında tüketti ve aylar, yıllar heder olup hiçliğe döküldü. Bu arada ailenin, geleneksel o mukaddes hazîresi, hem de bir fantezi uğruna paramparça edilerek hanelerimiz âdeta zıtlıkların çarpıştığı bir arenaya dönüştürüldü. O kuş yuvalarından daha yumuşak, daha sıcak evlerimiz, gelinip konulan, konulup göçülen han ve otel odalarına döndü. Bu tâli’siz barınaklarda yaşadığını vehmedenlerse, hep gerçek ve kalıcı saadete hasret, muvakkat zevk u safânın hazlarıyla coştu ve ömürlerini cismaniyetin dar mahbesinde geçiren bedenzedeler gibi yaşadılar.. iradeleri dermansız, gönülleri inançsız, ruhları aç, ufukları karanlık, ümitleri de sarsık olarak...

İlim ve teknoloji adına çağa damgasını vuran milletlerden alınması gerekli olanı alacaklarına Çin’in-Maçin’in levsiyatına talip olanlar, kendi ahlâkî değerlerini ayaklar altına aldı ve varlık içinde yokluğun dilenciliğiyle her kapıda ayrı bir tese’ül örneği sergilediler; sergiledi ve kara bahtlarının öldüren

girdapları içinde ruhsuz emellerinin esiri olup gittiler. Hem de, yakın bir gelecekte bir baştan bir başa dünyaya hükmedeceklerini, yıldızlar arası seyahat acenteleri kuracaklarını, varlığın esrarını çözeceklerini, adı konmamış keşiflerle insanın ömrünü uzatacaklarını; hatta ölüme çare bulacaklarını, ihtiraslarının acılarını aşıp tam doygunluğa ereceklerini, yaşadıkları hayatın bugünkü zevk u safâsına yeni derinlikler kazandıracaklarını hayal ettikleri bir dönemde... Bugün, gözleri hâlâ bu yalancı hülyaların büyüsüyle meshûr dünya kadar insan var; dünya kadar insan var ki, gözlerini hakikat güneşine kapayıp vehimlerinde yaktıkları mum ışığıyla hayatı götürmeye çalışmaktalar. Ama, ne hayat vehme ve hayale bina edilecek kadar basit ne de insanı bekleyen bu upuzun yolculuk bir yalancı mumla geçiştirilecek kadar önemsizdir. Bir yakın gelecekte kim bilir hangi bilinmedik sâikle ümitlerinin bağı bütün bütün çözülünce, topyekün beklentiler, ipi kopmuş tesbih taneleri gibi dört bir yana saçılacak, sağlı-sollu bütün güzergâh beklenmedik şeylerin işgaline uğrayacak, uzaklar yakın, yakınlar uzak olacak, rüyalar yıkılacak, bütün vehimler ve hayaller enkaz altında kalacak, işte o zaman ne o iddialı buluşların, ne tumturaklı felsefelerin ne de o tül pembe ümitlerin hiçbiri kalmayacak; hatta bugün müzelerde, antik çağlara ait teşhir edilegelen eşya değerinde bir hatıra kıymetiyle dahi kalmayacak.

Bilmem ki, varlık-yokluk arası yapayalnız kalmış ve varlığın hiçbir yanından inşirah verici hiçbir cevap alamayan bu bahtsızlara ve bunca yolun, hep mevcudiyetine yürüdüğü bir kavşakta gurbete, hicrana takılıp kalanlara acısak mı, azarlasak mı, yoksa oturup onların hâllerine ağlasak mı..?

Sisin, dumanın gönüllerine oturduğu, çeşit çeşit tersliklerin iradelerini felç ettiği ve ölüm girdapları etrafında dönüp durmayı hayata yürüme zanneden bu bahtsızlara mukabil aynı arenada bir de, gönül gözleri ötelerin temâşâsında, duyguları Hakk'a yönelişin heyecanıyla köpük köpük, elleri, sinelerinin bütün zenginlikleriyle Allah'a açılmış ve yağmur yüklü bulutlar gibi kendilerini salmak için esinti intizarına dalmış ruhlar var. Gönüllerindeki iffet duygusu çehrelerinin her çizgisinde nümâyân; insana saygı ve hürriyet hissi davranışlarının en belirgin rengi; üslûpları ve ifadeleri her gönülde sonsuzluk duygusu uyaracak kadar sihirli; tavırları, Hak'la irtibatlarını aksettiren harfsiz, kelimesiz birer beyan; beşerî münasebetleri sımsıcak ve ruhanîlerinki kadar içten; evleri, mektepleri, kışlaları âdeta birer mâbed, mâbedleri de o derinlerden derin ledünnîlikleriyle Cennet kevserleri sunan mukaddes birer

sebil; intizara dalmış ruhlar. İşte bunlar ellerinde hep kâseler, temiz vicdanların kendilerine yönelmelerini bir fırsat aralığı gibi bekleme heyecanı içinde; karşılık, destek ve tesir intizarına girmeden bulutlar gibi herkesin başında dolaşarak; yağmur olup her tarafa akarak; toprak gibi şak şak olup filizlere bağırlarını açarak, yerinde başlar üstünde, yerinde ayaklar altında, kendi adlarına yaşamayı unutup hep yaşatma sevdasıyla oturur-kalkar ve her yana diriliş üfler dolaşırlar. İşte bunların yontup şekillendirecekleri dünya ve gelecek nesillere emanet edecekleri tarihî miras, hem bu milletin hem de yarınki kuşakların yüzlerini güldürecektir. Aşk u şevkimizi yeni bir dirilişle ebedileştirecek ve geleceği imar etme adına iradelerimize fer verecek böyle bir "oluşum", fevvareler gibi coşan aşkın, Cennet zevkleriyle at başı hâle gelmiş ibadet neşvesinin ve varlığımızı ebedilik şarkılarıyla seslendirecek olan azmin, ümidin, imanın bir son meyvesi ve ebede yürümenin de rampası ve rıhtımı olacaktır.

Hâsılı, şimdilerde bir yandan üzerimize sürekli ışıklar yağarken, diğer yandan da hep pis kokulu dumanlar yükseliyor. Neylersin, şimdiye kadar hükm-ü kazâ sürekli böyle cereyan ettiği gibi –dileriz uzun sürmesin– bundan sonra da hep böyle devam edeceğe benzer.

"Her şey akar; su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar, birinden kir.
Akışta demetlenmiş büyük-küçük kâinat;
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat!"

(N. Fazıl)

Mülâhazalarımızın Yeşil Kubbesi

Varlığın özü, yaratılışın en anlamlı nüktesi Hazreti Muhammed'dir. O, yaratılış ağacı itibarıyla hem bir ilk hem de son gibidir. Varlık bir şiir gibi O'nun adına nazmedilmiş; vücudu ise bu manzumenin âdeta en son kelimesi gibidir. O'nun dünyayı şereflendirmesi, insanlığın yeniden doğuşunun remzi; peygamberliği, eşya ve hâdiselerin aydınlanıp gerçek değerleriyle ortaya çıkmasının vesilesi; hicreti, insanlığın kurtuluş yolu; mesajı da dünya ve ahiret saadetinin köprüsü olmuştur. Mü'min gönüller O'nun sayesinde varlığı bir meşher gibi temâşâ edip değerlendirebilmiş, bir kitap gibi okuyup yorumlayabilmiş ve O'nun aydınlık ikliminde yollar bulup Hakk'a yürüyebilmişlerdir. O'nunla hakikate uyanan ruhlar, sürekli ebediyet soluklar durur.. O'nu sîretinin derinlikleriyle kavrayabilenler, bütün ilimlerin özünü, usâresini elde etmiş sayılırlar.

Aradan bunca yıl geçmiş olmasına rağmen O hâlâ ufkumuzda yeni doğmuş bir yıldız gibi pırıl pırıl ve bütün varlığı aydınlatabilecek güçte güneş gibi –aslında O, güneşe de taç giydiren bir ziyadır– güçlü bir ışık kaynağı.. vazife ufku, gönüllere kulluk şuurunu sunan bir hikmet nüktesi, sevgiyle doygunluğa ulaşmış ruhu, varlığı birbirine bağlayan bir büyüklük emaresi.

İnsan ne zaman O'nu çağrıştıran iklime girse, kanının sevgiyle aktığını duyar.. O'nun atmosferine adımını atar atmaz, kendini Allah'a giden yolların ortasında bulur. O'nun köyünü ziyaret bile âdeta, Işık Çağına ulaşma adına bir rıhtım, bir liman, bir rampa gibidir; bu rıhtım, bu liman, bu rampa inanmış gönülleri O'nunla diz dize gelme bucağına ulaştırır ve doygunlaşmış ruhlara yeni bir aşk u şevk üfler. İnsan O'nu kaç defa ziyaret etmiş olursa olsun, müntesiplerinin derbederliğinden ötürü o mübarek hazîreyi ne kadar sönük görürse görsün, ne zaman, o yeşil, o âhenkli, o romantik, o sevgiyle tüten "metâf-ı kudsiyân"a adım atsa, ruhu hep bir güzellik, bir şiir, bir mûsıkî banyosu almış gibi o hususî âlemin derinliğini, zenginliğini duymaya başlar.. kalbi, bir vuslat mülâhazasına teslim olur, ritim değişikliğine girer ve neşe-hüzün arası bir sürü duygu gelgitleri yaşar.

Evet insan, o mehabetle tüllenen mekân, onun çeperi sayılan mübarek mâbed ve "Sidretü'l-Müntehâ"ya doğru fırlamış gibi bir edası olan yeşil kubbe karşısında, her zaman İslâm dünyasının umumî ahvaliyle alâkalı en derin mülâhazalara gömülür, en içten duygularla buluşur ve bin bir his tufanıyla

sırılsıklam olur. Bazen o kudsî mekânı bir buğu bürür; mâbedin her yanını bir hüzün sarar.. ve işte o zaman "Kubbe-i Hadrâ" şaha kalkmış gibi bir hâl alır.. ruhumuzla konuşur.. el açıp bağrındaki misafirin arkasına geçerek semalara dil döker; döker ve bize hasret ve hicranlarımızın destanlarını sunar. Bazen orada her yanı âdeta bir ışık sarar.. mescid, ayın etrafındaki hâleye döner ve kubbe, gök ehline sevinç tahiyyelerini takdim ediyor gibi bir vaziyet alır. Bazen onun göklere bakan ve için için bekleyen öyle derin bir görünümü olur ki, o hâliyle onu umumî tasalarınıza bir tercüman tahayyül edebileceğiniz gibi, sevinçlerinizi dile getiren bir gazelhân şeklinde de düşleyebilirsiniz; düşleyebilir de onun o derûnî sükûtu, o sessiz infiali içinde ne duyulmaz şeyleri duyar, ne sezilmez şeyleri sezer ve kendinizi âdeta, bulunduğunuz mekânın buudlarını aşmış da bir başka derinliğe açılmış gibi sanırsınız.

Yeşil kubbe ve onu çevreleyen mübarek mâbed; bir yandan etrafındaki irili-ufaklı dağlar-tepeler, hep sonsuzluk duygusuyla esip duran çöller-vahalar ve her zaman ötelere açık gibi duran uçsuz bucaksız beyâbân; diğer yandan da göklerin nâmütenâhiliğiyle o kadar mükemmel bir uyum içindedir ki, sanki bu mübarek kütle, semada programlanmış da, daha sonra bulunduğu yere resmedilmiş gibi bir görünüm arz etmektedir. Evet, hem en derin göklerden daha derin "Kubbe-i Hadrâ", hem çevresinde onu kucaklayan o sırlı arsa, hem de tabiat kitabının o "Buk'a-yı Mübareke"yi teşkil eden satır ve sahifeleri, âdeta titizlikle seçilmiş, mükemmel bir şekilde yerli yerine yerleştirilmişçesine bu maddî-mânevî pek çok şeyin halitası, göklerin ve yerin âdeta birleşik noktası gibi bir görünüm sergilemektedir. Az buçuk o mekânın Sahibi'ne açık bulunan ruhlar –O Sahib'e canlarımız kurban olsun– başlarını o iklime uzatınca kendilerini gök ehliyle iç içe sanırlar. Bir de âşıkların has bahçesi sayılan muvâceheye varınca, kendilerini, o makama yakışır ve ora ile uyuşur o kadar temiz çehre ve o çehrelerden buğu buğu yükselen engin bir heyecan içinde hissederler ki, zaman zaman kalbi duracak hâle gelir. Aslında orada o sekteyi yaşayanların sayısı hiç de az değildir.

Muvâcehe, âşıklar için her zaman bir liman ve bir rampa vazifesi görür. Oraya ulaşan her âşık gönül, oradan âdeta denizlerin enginliklerine ya da göklerin derinliklerine açılıyor gibi bir büyülü zaman koridoruna girer.. girer de o mübarek buk'anın o masumlardan masum hâlini ve sevimli görünümünü bir şiir gibi dinler, bir kevser gibi yudumlar ve her saniye ayrı bir zevk banyosu yapar.

Muvâcehede zaman o kadar aydınlık, o kadar gönül alıcı ve o kadar hülyalara açıktır ki, oraya ulaşan saygılı bir gönül, Asr-ı Saadet'te yaşıyormuşçasına, Nebi'nin o temizlerden temiz çehresini ve vahye açık sinesinin heyecanlarını duyar gibi olur.. gök kapılarının gıcırtılarını, Cibril'in kanat çırpışları içinde, Kur'ân'ın tok sesini muhatapların heyecanlı tavırları arasında duyar ve kendini bir kutlu çağın bereket sağanakları arasında sırılsıklam hisseder; eder de bu umumî armoniye o da gözyaşlarıyla katılır.. ve o güne kadar gönlüne sinmiş Ravza duygusunun, daha bir derince her yanını kuşatması karşısında oracıkta eriyip merkade akmayı düşünür.

Aslında, orada görülüp duyulan her şey çok içlidir. Orada mekân, mekin her şey mutlaka insana bir şeyler fısıldar durur. Âşıkların ağlama ve inlemelerinin yanında, mekânın o tâli'li ama suskun sütunları; muvâcehenin hüzünlü fakat mütebessim hâli; iki adım ötede parmaklıklar arasından hayallerimize doğan mübarek merkadin –hâşâ– metâf-ı kudsiyânın pürvefa bir mihmandar edasıyla gönül gözlerimize tebessümler yağdırması o kadar sıcak ve tesirlidir ki, içlerinde bu mahrem muameleyi duyan her gönül ölümsüzlüğe erdiğini sanır. Hatta o melekler güzergâhını böyle bir gönülle duyup bu gözle temâşâ edenler için sanki orada canlı-cansız hiçbir şey yokmuş da, sadece mehabet televvünlü bir sessizlik ve ziyaret heyecanıyla umumî bir bekleyiş varmış gibi, o makama adımlarını atar-atmaz kendilerini oranın tesirinde bulur ve onu dinlemeye koyulurlar.. o da onlara kendi usûlünü, kendi sükûtunu meşk ediyor gibi, onların duygu dünyalarına, o güne kadar asla yaşamamış oldukları en bâkir hisleri aşılar ve ruhlarına elli türlü çağrışım menfezi aralar.

Ravza'nın bağrında insan her zaman, gözlere çarpan ve gönülleri saran bir büyüyle karşılaşır. Hislerinde, düşüncelerinde bir başka âlemin esintilerini duyar.. gönlünün derinliklerinde hayalî kapılardan geçer.. en mahrem iklimlerde dolaşır ve arzın minberinin dibinde Hak beyanıyla şekillenen o ezelî hutbeyi hem de Hatîb'inin ağzından dinliyor gibi dinler ve O'na ümmet olmanın mutluluğuyla yerlere kapanır.

Böyle bir duyuş ve seziş, böyle bir zevk ve heyecan elbette bir inanç, bir kanaat, bir teveccüh ve derince bir sezinin birleşmesinden meydana gelmektedir. O inanç, o kanaat, o teveccüh ve o seziyi yakalayanlar için Peygamber Köyü, Mescid-i Nebevî, âşıklar durağı muvâcehe neler söyler neler söyler..! Evet, konsantrasyonunu tamamlamış ziyaretçiler için Ravza, orada insanların his ve heyecanlarının çok üstünde kendine has hâli, içli sükûtu,

vakarlı görünümü ve ledünnî derinliğiyle ötelere hep var olma zevkinin şiirini söyler.. göklerdeki korodan mûsıkîler dinletir ve yürekten kendisine yönelenlerin gönüllerine korlar salar ve herkese bir aşk u vuslat demi yaşatır. Sonra da yine o derin sessizliğine gömülür ve sizi vuslat otağında hüzünlü bir yalnızlık melâline terk eder.. terk eder de, o dakikaya kadar sanki size hiç esrar perdesi aralamamış gibi o kadim bikrinin iffetine bürünür.. bürünür ama, gönüllerinize ikinci çağrının davetiyesini bırakmayı da ihmal etmez.

Işığın Göründüğü Ufuk

Işık, karanlıklarla savaşarak gerçek derinliğine ulaşır.. güzellik, çirkinlikler içinde daha bir belirginleşir.. iyiler, fâikiyetlerini tam olarak ancak kötüler arasında ortaya koyabilir; hiç olmazsa bazıları için bu böyledir.. toplum, huzura ihtiyaç hissettiğinde onu daha iyi duyar; duyar ve onun için ölür ölür dirilir. Rahatı, gerçek derinlikleriyle ancak meşakkat görmüşler anlayabilir; Cenneti de sırat yaşamış, sırattan geçmiş olanlar.. karanlığın en azgın ânı ışığın şafağını soluklar.. gündüzler, döl yatağı dönemini gecenin bağrında geçirirler; baharlar da karın-buzun sinesinde. Sebepler bütün bütün tesirsizleşince, ruhları Kudreti Sonsuz mülâhazası sarar, "meşakkat teysîri celbeder" fehvâsınca, sıkışma da her zaman ferahfeza iklimlere açılmanın önemli bir rıhtımıdır.

İç içe bunalımlarla sarsılıp çeşitli kaoslar fasit dairesi içinde kıvrandığımız şu günlerde, rahatı, huzuru daha iyi anlayabiliyor.. ışığın kadrini daha içten takdir edebiliyor.. imanı ve Hakk'a kulluğu, o derin güzellikleriyle daha net görebiliyor.. kaynağı iman, vicdanlarımızdaki hakikî güveni daha engin duyabiliyor.. iyiliklere karşı arzularımızın köpürdüğünü, kötülüklere karşı da tiksinti duyduğumuzu daha açık hissediyor ve tam bir iyilik banyosu yapmak için kendimizi, şu aydınlık günlerin çağlayanlarına salarak son bir kez daha Ramazan diyoruz.

Kim bilir, şimdiye kadar kaç defa Ramazan görmüş, Ramazan duymuş, Ramazan yaşamışızdır ama, değişik olumsuzlukların milleti çepeçevre kuşattığı, iradelerimizin çatırdayıp azimlerimizin sarsıldığı ve gurbet içinde gurbetler yaşadığımız böyle kasvetli bir zaman diliminde, hırpalana hırpalana tam mazlumlaşmanın, her gün ayrı bir saldırı karşısında buruklaşmanın hâsıl ettiği farklı bir hisle –bu biraz da kulluk insiyaklarımızdan kaynaklanıyor– sinelerimizi Rabbimize açıp en içten duygularla sızlanıyor ve "Ey Müsebbibü'l-esbâb, sebepler bütün bütün uçup gitti! Düşmanların cefâsı, dostların da hâl bilmezliği acz ve zaafımıza inzimam edince yol mülâhazalarımızı yoldakilerin hayreti sardı; bahtına düştük, bizi takılıp yollarda kalan yalnızların tâli'sizliğine uğratma!" diyoruz; diyor içimizi çekiyor; maruz kaldığımız ızdırapları duyma ölçüsünde, ihtiyaç ve ıztırar hâliyle O'nun kapısının tokmağına dokunuyor; böyle bir tevhid mülâhazasına iltifatlarının ifadesi sayılan teveccühlerini, yine O'na olan itimat ve güvenlerimizle bekliyoruz ki, bu seviyede tabiatlarımızın derinliklerinde

duyarak bir başka Ramazan yaşadığımızı hatırlamıyorum ve yaşayacağımıza da fazla ihtimal veremiyorum.

Evet, şimdiye kadar bu mübarek ayı, değişik iltifat esintileriyle defaatle idrak ettik ve defaatle Ramazanlaşmaya çalıştık; millet olarak şanlı günlerin içli ve derin Ramazanları.. harb u darblerin yaşandığı o tozlu-dumanlı günlerin sisli atmosferinde, ziyası ve bereketiyle maytaplar gibi yanıp-sönen buruk Ramazanları.. maddî-mânevî iç içe yoklukların ortalığı kasıp kavurduğu hazanlı Ramazanları.. azimlerimizi ümitlerimize bağlayıp “Hak tecelli eyleyince her işi âsân eder / Halk eder esbâbını bir lahzada ihsan eder” duygularını mırıldanarak, iftar-sahur arası gelip-gidip fevkalâdeden bir kapı aralanacağı ümidiyle hep aktif bekleyişte bulunduğumuz canlı fakat yetim Ramazanları... Evet, hem birbirine benzeyen hem de benzemeyen bütün bu Ramazanlar, birer inkisar ve burkuntu faslı da ihtiva etmesiyle hep aynı tulû ile tüllendi ve gidip aynı gurûblara kapandı; kapandı ve bize o hicranlı günler adına bir seher yıldızı şarkısı sunup geçti.

Şüphesiz, bugüne kadar gelip geçen hemen her Ramazan, sezilebilen veya sezilemeyen ziyası, nuru ve kendine has tadıyla âdeta başlarımızın üzerinde melek kanatlarının rikkatli sesiyle gelip geçti. Vicdanlarının derinlikleriyle bu yumuşak sesleri duyan hüşyar gönüller, hemen her zaman bir eşref saate koşuyor gibi, beraberinde bir ebedî doğuşun müjdesini de getiren Ramazana yöneldi ve onu duymaya çalıştılar.

Bazen konjonktüre göre, o günlerin ve gecelerin ilham ettiği mânâlar ile, tıpkı havada yumuşakça yüzen kuşlar gibi rahat, âhenkli, mevzun, hallerinden memnun, aynı düzen üzerinde, belli bir ufka yürüyüş neşvesiyle, hep güzelliklere konup-kalkarak; çevrenin isinden-pasından, içlere bulantı levsiyatından alabildiğine uzak ve yaşadıkları hayatın daha muntazam, daha anlamlı, daha derin bir geleceğe aktığı hissiyle dopdolu ve gergin.. bazen de, ümidin, neşenin sonbaharını yaşıyormuş gibi tam bir inhizam içinde; iradeleri sarsılmış, azimleri kırılmış, beklenti ufukları daralmış, ruh atlasları renk atmış, korkunç bir çözülme ve bir ayrışma ile sürekli bir irtifa kaybederek, ruh ve mânâ dinamikleri itibarıyla kendi semalarının üveyki iken, ayaklarının altındaki arzın sürüm sürüm tâli’sizleri hâline gelmişlerdir.

Şimdilerde, türlü türlü baskı ve dayatmalar, tagallüpler, tahakkümler, istibdatlar bize varlığımızı yeniden keşfetme imkânını verdi. Evet, her uzvunda ayrı bir ağrı, ayrı bir sızı bulunan bir muzdaribin her an bütün mevcudiyetini

duyması gibi, biz de yıllardan beri yaşadığımız mağduriyet, mahkûmiyet ve mazlumiyetler yüzünden, sessiz ama derinden, âheste âheste fakat kararlı, sımsıkı hak mülâhazasına bağlı, ancak hakkın da hiçbir zaman birileri tarafından bağışlanacak bir sadaka olmadığı şuuruyla ve tam bir metafizik gerilim içinde geleceğimiz adına yepyeni günlere kapı aralayan bir Ramazanla el eleyiz.. el eleyiz ve meltemler gibi yumuşak, hareketsiz akan yüksek debili suların görünüşlerindeki sessizlik ve tabiî mehabetine denk bir kararlılıkla gözleri gönülleri doldura doldura kendi özümüze doğru yürüyoruz. Evet, bizimle aynı duyguyu paylaşanlar bazen, havada kanat çırpmadan duran kuşlar gibi mevzun, kendilerinden emin, daha yüksek irtifalara açık ve geniş intihab yelpazeleriyle; bazen, her şeye rağmen bir kısım seçenekleri –li hikmetin– kullanmadan aktif bekleyişleriyle; bazen de, kendilerinden beklenenin kat kat üstünde bir temkin ve ciddiyetle hep dilbeste oldukları mefkûrelerine yürüyorlar.

Yürüyorlar oruçla, teravihle, mâbetle meleklerin Hakk’a yürüdükleri gibi.. fevkalâde yumuşak, olabildiğine rikkatli, gözlerinde yaş, sinelerinde ürperti bütün samimiyetleriyle yürüyorlar durmadan. Sabahlara kadar kendilerine rağmen par par yanıp eriyen mumlar gibi, çevrelerine ışık saçıp hep karanlık yudumlayan, yaşamaya boş verip ömürlerini yaşatmaya adayan bu kahramanlar, ellerinde milletin mânâ ve ruhunu seslendiren enstrümanları, dillerinde geçmişimizin özünden, usâresinden süzülüp gelmiş argümanları bize muhteşem günlerimizi iade etme gayreti içinde çırpınıp duruyorlar. Biz de onların bu ulü’l-azmâne gayretlerini, bu gayretlerle yükselen zamanı, gelip geçici bir âna sıkıştırılmış vakitçik olarak değil de; özüyle, vâridâtıyla, vaad ettikleriyle hiçbir zaman tam geçmeyen, bir ucu en kadîmlerden daha kadîm ve mazinin şanlı bir döneminde, diğer ucu da sonsuza namzet ve hâle yaslanmış birbirinden muhteşem bütün devirleri, zaman ve mekan üstü, ruhun rasat noktasından, derin bir temâşâ zevki içinde seyrediyor ve iman sayesinde ne olmazların olur hâle geldiğini hayretle müşâhede ediyoruz.

Gerçeğe açık bu rüyalarda, onları çağrıştıracak sâikleri bulabilenler için, her yeni gün kim bilir ne bilinmezlere kapılar aralar, bize ‘‘Buyurun!’’ eder, mağmûm gönüllerimize inşirah üfler ve bizi kendimize ve hâle takılı olmadan kurtararak imanın, ümidin en ferahfeza iklimlerinde gezdirir.

Ramazan, hem en münasip bir dua, münâcât ve Hakk’a yönelme mevsimi, hem de çok canlı bir tedai kaynağıdır. Onun gökkuşağı gibi rengârenk

atmosferinde, gönüller her zaman buhurdanlar gibi tüter; her seher bir şehrayin gibi tüllenir; her koyda yüzlerce bülbül öter. Ramazanın ışıktan ikliminde her hâl, her tavır, her duygu, her ibadet, bize sadece şanlı geçmişimizden bazı sesleri, bazı sözleri, bazı düşünceleri, bazı mülâhazaları taşımakla kalmaz; onun sihirli atmosferinde bazen ta öteler ötesinden dahi neler duyar ve neler dinleriz.! Hele bu Ramazan, bir uzun imsak döneminden sonra, asırlar boyu süregelmiş bir sessizliği yırtan Ramazan ise... Ramazanın böyle bir aydınlık kaynağı olduğuna inanan bizler, küçüklüğümüz ölçüsünde değil, Ramazanın büyüklüğü ve Hak rahmetinin enginliği nispetinde onda öyle bir âhenge erer, öyle yerli yerine oturur ve öyle ufkî bir derinliğe ereriz ki, gönlümüz Hakk'a en yakın olmanın huzurunu duyar ve bütün benliğimiz yer yer O'nun rahmet tecellileri karşısında ra'şelerle ürperir, zaman zaman da üns esintileriyle sarıldığımızı hisseder gibi olur;

"Ey Rab Seni bilmemek hasret, yakınlık ateş,
Sinelerde yanan kor ocaklardakine eş..
Hele aşkın hele aşkın, aşkın tam bir Cennet.!
Ne olur aşkınla dirilmeme inayet et!"

diye mırıldanır, ufkumuzla bütünlüğümüzü gözden geçirir ve içinde bulunduğumuz havaya öyle uyarız ki, hem en saf neşelerle coşan bir çocuk, hem de bin âhı birden duyabilen bir hassas ruh gibi, iki kutuplu bir dünyanın merkez noktasında, elemi zevklerine eş, endişeleri sevinçleriyle at başı, ümitleri her zaman temkine dayalı, korkuları recâ payandalı, ikilemler içinde ama mutlaka tevhid hedefli en engin duygularla ufuktan ufuğa koşarız; koşar ve âdeta ruhlarımızın kubbesi çatlayıp da açıkta kalacakmışız gibi bir hisle ürpeririz.

Bazen, bu mübarek günler içinde yaşadığımız kutlu saat ve dakikalar, iç dünyamızı öyle ifşa eder ve sırlarımızı öyle açığa vurur ki, ifade etmeye muktedir olamadığımız düşüncelerimizin böyle net seslendirilmesi karşısında, sevindiğimiz aynı anda, gözün, kulağın kalbin önüne geçmiş olmasını düşünerek, haddimizi aşmış olma mülâhazasıyla da iki büklüm oluruz.

Ramazan esintileri bazen o kadar hâle uygun, yumuşak, mûnis ve beklenenin üstünde cereyan eder ki, gönüllerimiz çok defa tartamadığımız hislerle dolar-taşar ve biz sırlı bir akıntıyla kendimizi Cennetlere taşıyan bir köprüde veya bir mecrada sanırız; sanırız da, bu akıntı kesilecek, bu seyahat sona erecek; erecek de farkına varmadan rıhtımına kadar ulaştığımız bu Cennet koridorundan

dökülecekmişiz mülâhazasıyla ürpeririz. Ne var ki arkadan hiç beklenmedik şekilde daha derin bir tedai ve kabaran yeni bir dalgayla, tekrar hudutlarımızı aşarak kendimizi onun cebrî-lütfî çağlayanları içinde bulur; hiçbir şey olmamış gibi bu enfüsî seyahat ve müşâhedeye devam ederiz. Ramazanda hemen her gece, uzun bir yolculuğa hazırlanıyor olma çağrışımlarıyla yataklarımızdan fırlar, bedenin arzularına bir noktada kerte vurur, dünyaya kapalı, Dost'a açık duygularla O'na mahrem olacakmışız gibi bir hisle koşar ve sevinçle köpüren bir hâl alırız; alırız da dört bir yandan gelip benliğimizi saran bir kısım sihirli esintilerle gündelik düşüncelerden bütün bütün sıyrılır ve âdeta uhrevîleşiriz. Bu türlü ahvalde çok defa eşref saatler ruhlarımıza kendi büyülerini üfler ve gönüllerimizde Sonsuzun ateşini tutuştururlar. Böyle anlar bize, o kadar içli, o kadar tatlı, o kadar munis ve o kadar yumuşak gelir ki, böyle bir süreçte zamanın saniyeleri, saliseleri o kendilerine has nefasetleriyle ruhlarımızın derinliklerine sindikçe, bir vuslat çağına girdiğimiz hülyalarına kapılarak varlığımızın kubbesi çatlayacakmış da öteye geçecekmişiz gibi olur. Aslında, *"Cânı Cânan dilemiş vermemek olmaz ey dil / Ne nizâ eyleyelim o ne senindir ne benim"* mülâhazasını paylaşanlar için bu tabiî bir vetiredir.

Bu ledünnî hisler içinde ömrün dakika ve saatleri o kadar halâvetli geçer ki, onların üzerimizden böyle sür'atle gelip geçmelerinden âdeta rahatsızlık duyar ve "keşke bu şirin zaman parçacıkları hiç geçmese, zaman çağlayanı bu kadar hızla akmasa; akmasa da, iftar vaktinde yudumladığımız soğuk bir şerbeti, akıp geçtiği her noktada duyup zevk ettiğimiz gibi bu kutlu dakikaların saniye, salise ve âşirelerini de öyle hissetsek" temennisinde bulunuruz.

Güneş her sabah bizim bu duygularımız üzerine doğar; her öğlen minarelerden yükselen ezanlarıyla bizde bu hisleri çağrıştırır geçer; her gurûp ruhlarımıza hem sevinç hem de hüzün kâselerini birden sunar; her gece, bir halvet büyüsüyle gelir ve bizi bürür; bürür ve dilimizin bağını çözer, bize içimizi dökmemizi fısıldar. Biz de bu sese, seccadelere koşarak, hasret ve hicranlarımızı söyleyerek, sevinçlerimizi mırıldanarak, bazen inleyerek, bazen de çığlık çığlık seslerimizi yükselterek cevap veririz.

Böylece düşünce ufkumuzda hep aynı ruh, aynı mânâ ve sürekli O'nunla irtibat yollarını araştıra araştıra bir koca ay, "gitme" deyip yalvarmamıza rağmen çeker-gider; çeker-gider ama, onun hilâlinin gurûba kapanmasını müteakip de, güneşler gibi ufkumuzu aydınlatan bayramla yüz yüze geliriz.

Yeri ve Sorumluluklarıyla İnsan

Eğer insanoğlu yeryüzünde Allah'ın halifesi, bütün yaratılanlar arasında Hakk'ın gözdesi, topyekün varlığın özü, usâresi ve Yüce Yaratıcı'nın en parlak aynası ise –ki bunun böyle olduğunda şüphe yoktur– onu bu âleme gönderen Zât, kâinatların ruhundaki esrarı keşfetme, dünyanın bağrındaki gizli kuvvet, kudret ve potansiyel imkânları ortaya çıkarma; her şeyi yerli yerinde kullanarak kendisinin ilim, irade, kudret.. gibi sıfatlarına şuurlu bir temsilcisi olma hak, salâhiyet ve kabiliyetini verecektir ki, o, varlığa müdahale ederken ve hilâfet vazifesini yerine getirirken aşamayacağı herhangi bir engelle karşılaşmasın, eşya ile münasebetlerinde çelişkiler yaşamasın, hâdiselerin koridorlarında rahat dolaşabilsin, mahiyetine dercedilmiş bulunan istidatları inkişaf ettirmede zorlanmasın, ebedlere kadar uzayıp giden arzularını, emellerini gerçekleştirmede beklenmedik mânialara takılmasın.

İnsanoğlunun, bugünkü başarılarıyla ve eserleriyle farklı bir donanım ve imkânlarla dünyaya gönderildiği açıktır. Evet onun, kendisinden kaynaklanan onca münasebetsizliğe rağmen, bugün ulaştığı nokta ve elde ettiği muvaffakiyetlere bakılacak olursa, herhangi bir engele takılmadığı, yaptığı bazı işlerde yanlışlıklara girse de pek çok başarıya imza attığı, iradesinin hakkını yerine getirip varlığı yeniden şekillendirmeye gittiği, dünyayı imar ederek farklı bir konuma getirdiği, bilerek veya bilmeyerek, Cenâb-ı Hakk'ın, *"Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım..."*[1] tebşiriyle anlattığı ve yeni bir vazifeliler kadrosuna işaret buyurduğu semavî ihbarına tam bir ayna olduğu ortadadır.

Gerçi o bazen, meleklerin keşif ve müşâhede yoluyla ileri sürdükleri fesat endişesini doğru çıkardığı da olmuştur; ama, böyle kısmî şerlere karşı, onunla gerçekleşen geniş, kalıcı ve Cennet neticeli hayırların sayısı da az değildir. Evet, onun dünyasında nisbî fenalıklara karşı her zaman izafî hayırlar da devam edegelmiştir. İnsanlığın ayları, güneşleri sayılan salih kullar, evliya, asfiya ve enbiya ile, bir kısım kötülüklere, fenalıklara mukabil; hayırlar, güzellikler de her tarafa yayılmış, her yanda yaşanmış ve Allah'ın insana emanet ettiği hilâfet mührünün hakkı, hususiyle de yaratılış gayesinin şuurunda olanlarca kat katıyla eda edilmiştir. Yaratılış esprisini kavramış bir mü'min, farklı yaratılışıyla mütenasip farklı düşünce, farklı inanış ve farklı davranış sorumluluğuyla –ki beklenen de odur– bu âleme gönderildiğini anlar ve tavırlarını ona göre

ayarlar. Böyle davranması gerektiği insanın zahirî ve batınî donanımından anlaşıldığı gibi, Kur'ân'da onun gerçek kıymetiyle tavırları, davranışları arasındaki münasebetin sık sık vurgulanmasından da anlaşılmaktadır. Yüce Yaratıcı Kur'ân'da: *"Ben cinleri ve insanları başka değil, (Beni bilip) Bana kullukta bulunsunlar diye yarattım."*[2] diyerek, insan olarak yaratılışın, hilâfete mazhariyetin, farklı donanımın en önemli gayesini vurgulamaktadır. Böyle bir ilk hatırlatma, hem önceki nimetlere karşı bir umumî sorumluluk ve teşekkür çağrısı hem de hilâfet vazifesinin temel yörüngesini nazara verme adına önemli bir tembihtir.

En şümullü ifadesiyle kulluk da diyebileceğimiz ubudiyet, varlık ve eşya ile hem-âhenk olmanın, dünya ve içindekilerle uyum içinde bulunmanın, kâinatın sırlı koridorlarında yürürken şuraya-buraya takılmadan yol almanın, sözün özü, otağını tekvinî esaslarla teşriî emirlerin birleşik noktasında kurmuş bulunan insanoğlunun, iç âhengiyle varlık arasındaki dengesini korumanın semavî unvanıdır. Esasen bu âhenk ve bu denge sağlanmadan, insanın insanî değerlere saygı içinde ve onları koruyarak yoluna devam etmesi de mümkün değildir.

İnsan, yaratılış gayesine uygun hareket ettiği ölçüde varlık ve hâdiselerle olan münasebetlerini korumada da başarılı sayılır. Aksine, yaratılış gayesine uygun davranmayan ya da kısmen dahi olsa sorumluluklarını aksatan, kendi hedefsizliği ve başıboşluğu yanında, kâinatın dönen dolapları, işleyen çarkları karşısında sürekli müsademeler yaşar ve bir mânâda kendi evi, kendi sarayı sayılan bu dünyayı içinde yaşanılmayan bir Cehenneme çevirebilir. Daha bugünden bazıları, çok yakın bir gelecekte dünyanın, böyle bir Cehenneme çevrileceği endişesiyle tir tir titriyorlar...

Şurası da bir gerçek ki, âdi sebepler planında varlığın tâbi olduğu cebrî kanunlarla, insanın iradî genel davranışları arasındaki uyumu, ancak ve ancak kâinatları bir meşher, bir kitap gibi hazırlayıp insanoğlunun istifadesine sunan Zât bilir. Böyle bir bilgi kaynağından gelen mesajlar çerçevesinde teşriî emirlere uyum, tekvinî esasların esrarına vâkıf olmanın ve onlarla hem-âhenk bulunmanın da biricik yoludur. Evet insan, ancak bu sayede, bütün varlığın bağlı olduğu kanunlarla müsâdemeden ve boşluklar yaşamadan kurtulur ve kendi evinde, kendi sarayında bulunmanın huzurunu duyar. Aksine, insanın Yaratıcı'sından kopması, O'ndan uzaklaşması onu üst üste kopma-uzaklaşma, varlık ve hâdiselerle müsâdemede bulunma fasit dairesi (kısır döngü) içine çekecektir ki, böyle birinin iflâh olması mümkün değildir.

İnsanın, Yaratıcı'ya halife olma aktivitesi, O'na inanıp ibadet etmeden eşya ve hâdiselerin esrarına vâkıf olmaya, ondan da tabiata müdahale etmeye kadar fevkalâde geniş bir dairede cereyan eder. Hakikî bir insan bütün bir ömür boyu evvelâ, imanıyla duygu ve düşüncelerini planlar, değişik ibadet çeşitleriyle ferdî ve içtimaî hayatını düzene sokar, genel muameleleriyle aile ve toplum münasebetlerini dengeler ve arzın derinliklerinden semanın enginliklerine kadar her yerde nev'inin bayrağını dalgalandırarak gerçek bir halife olmanın gereklerini yerine getirip iradesinin hakkını eda etmeye çalışır; çalışır ve yeryüzünü imar eder, varlıkla insanoğlu arasındaki âhengi korur, arz ve semanın zenginliklerini arkasına alarak, Yaradan'ın emri ve izni dairesinde hayatın rengini, şeklini, şivesini daha bir insanî seviyeye getirmeye gayret eder.

İşte, özünde Allah'a kulluk mânâsını da ihtiva eden gerçek hilâfet budur.! Ve bu aynı zamanda en küçük bir cehdle en büyük bir ihsanın birleşik noktasıdır. İnsanı, kestirmeden böyle bir noktaya ulaştıracak hamlenin adı da ibadettir. Bazılarının zannettiği gibi ibadet sadece bir kısım belirli hareketleri yerine getirmekten ibaret değildir; o şümullü bir kulluk ve kapsamlı bir sorumluluğun unvanıdır.. ve hilâfet namıyla, insan-kâinat-Allah münasebetinin en açık, en net ifadesidir. Eğer ibadet insanoğlunun bütün esaretlerden sıyrılarak Allah'a bağlanma şuurunu kalbe yerleştirmesi, varlığın her parçasında O'na ait güzellikleri, O'na ait nizamları, O'na ait âhenkleri görüp, duyup hissetmenin adı ve unvanı ise –ki öyle olduğunda şüphe yoktur– o herkesle ve her şeyle beraber Hakk'a müteveccih olmanın, her şeyi O'na bağlamanın; bağlayıp her an O'nunla nazarî-amelî irtibatlarını yenilemenin en sıhhatli ve en kestirme yoludur. Şuurla böyle bir yolda yürüyen hiç kimse, kendisinin bir memur, vazifesinin de hilâfet gibi bir pâye ile şereflendirilmenin hakkını eda etmekten ibaret olduğunda tereddüt etmez; etmez ve şu muvakkat dünya hayatını dolu dolu yaşayıp yaşatmaya; köşe-bucak uğradığı her yere, gayret ve samimiyet mürekkebiyle nâmını yazmaya; elinin ve ününün ulaştığı her noktaya duygularını soluklamaya; zamanın, mekânın her parçasını ona bağladığı düşüncelerini nakşetmek suretiyle bütün dünyaları doldurabilecek bir derinliğe ulaşmaya ve sonsuzu peylemeye yetebilecek bir niyet enginliğiyle yaşamaya çalışacak ve böylece, ebediyetlere namzet olmanın huzuruyla kevn ü mekânları aşan, Cennetlere ulaşan en derin ruhanî hazlar içinde dolaşacaktır.

Hele bir de bu insan, tekvinî esaslarda ve teşriî emirlerde, vazife ve sorumluluğu öne çıkararak, yaptığı iş ve hizmetlerin sonuçlarına bağlanmaktan

daha çok, onların özünü ve ruhunu takip edebiliyorsa, ne neticelerin umduğu gibi çıkmayışı onu inkisara uğratır ne de kulluk iştiyakından ona bir şey kaybettirir; yaptığı her hizmeti derin bir ibadet neşvesi içinde yerine getirir ve var olmanın en üst kademesi sayılan hakikî mü'minler zirvesine ulaşmanın şükrüyle oturur-kalkar; oturur-kalkar ve asla ye'se düşmez, paniğe kapılmaz ve yol mihnetiyle bıkkınlık yaşamaz.. ye'se düşmek, paniğe kapılmak, bıkkınlık yaşamak bir yana o, nefs-i amelin özündeki o derin lezzetlerle daha bir şahlanarak, Mevlâna edasıyla: *"Kul oldum, kul oldum, kul oldum / Kullar azat olunca sevinir / Ben ise kul olduğum için şâd ve mesrurum"* der, iş ve amelin değerini, ona terettüp eden netice ile değil de, doğrudan doğruya yaptığı vazifenin sıhhati, onun hâlisane eda edilmesi ve Hak rızasına muvafık düşmesiyle ölçer ve değerlendirir. Böyle davranarak kulluğunun enginliğini, onu ücretlerle, mükâfatlarla irtibatlandırarak daraltmaz, dünyaya ait sonuçlarla, ilâhî ve uhrevî amelleri dünyevîleştirmez; aksine onu, hep sıfırın sonsuza nispeti içinde mütalâa eder ve ruhunda duyduğu bu ölçüdeki bir nispetin genişlendiriciliğiyle yaşar. Duyguları, düşünceleri ve kalbiyle bu genişliği duyup hisseden biri, Hakk'a kul olmanın rahatlığına erer ve değişik baskılardan kurtulur; kurtulmakla kalmaz, vicdanında ezmeyen, zelil kılmayan bir kapının bendesi bulunduğunu duymakla insanlığını kurtarmış ve gerçek hürriyetini elde etmiş olur. Onun ilk cebrî lütufları değerlendirmesi istikametinde böyle davranması bir vazife, Allah'ın değişik dalga boyundaki lütuflarını devam ettirmesi ise ikinci bir ihsandır.

Eğer insan, yeryüzünde Allah'ın halifesi ise –potansiyel olarak insanoğlu bu mazhariyetin biricik namzetidir– o, Allah için işleyecek, Allah için başlayacak, Allah için küsecek, Allah için sevecek, O'nun izni dairesinde varlığa müdahale edecek ve ele aldığı her işi O'na niyâbet mülâhazasıyla yerine getirecektir. Dolayısıyla da, ne başarılarıyla gururlanacak, ne yenilgileriyle ümitsizliğe düşecek, ne kabiliyetleriyle övünecek ne de üzerindeki Hak mevhibelerini inkâr edecek; her şeyi O'ndan bilecek ve gördüğü işleri birer istihdam sayarak, her yeni başarısıyla güven yenilemesi mânâsında yeniden bir kere daha Rabb'ine yönelerek itimat ve vefasını haykıracak ve günde birkaç defa Âkifçe ifadesiyle kendi kendine: *"Allah'a dayan, sa'ye sarıl, hikmete râm ol... / Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol."* sözleriyle nefes alıp verecektir. Sürekli gerilimde, her zaman azimli, daima şevk içinde, hep vazife şuuruyla oturup kalkacak ve her zaman hareketlerini, hamlelerini kulluk gayesine

bağladığı için de ne zafer ve başarılarıyla küstahlaşacak, ne de hezimetleriyle inkisarlar yaşayacaktır. Düz yolda yürürken veya yokuş aşağı inerken nasıl bir heyecan ve rahatlık içinde ise, en sarp yokuşlara tırmanırken de aynı azim ve aynı kararlılığı gösterecektir.

Evet o, bir yandan hilâfet vazifesini yerine getirme uğrunda, aklî, kalbî, ruhî, hissî bütün melekelerini harekete geçirerek her türlü tasavvuru aşkın bir performans sergilerken, diğer yandan da, sorumluluğu kapsamına girmeyen neticeler konusunda olabildiğine mütevekkil, teslimiyet içinde, yeni hamleler peşinde, alternatif oluşumlar adına ümitlerle dopdolu ve hep Allah'la irtibat peşindedir.

İşte gerçek mü'min ve tam bir hakikat eri örneği! Bu çizgide niceleri gelip gitmiş ve geçtikleri yerleri Cennetlerin koridorları hâline getirmiş.. ve niceleri de bu yollarda Hakk'ın vaad ettiği günlere doğru yürüyorlar. Gelip geçenler de, yollarda onları takip edenler de kendilerine ait özelliklerin kahramanları olarak yaşadılar ve yaşıyorlar. Küçük bir menfezle bile bu imtiyazlıları temâşâ etmek epey zaman alacak.. onlar ve siz müsaade ederseniz; bu konuyu başka bir zamana bırakalım.

1 Bakara sûresi, 2/30.

2 Zâriyât sûresi, 51/56.

İnanmış İnsanın Nitelikleri

Günümüzde her şeyden daha çok, Allah'a karşı vazifesini yerine getirme şuuruyla gerilmiş mesuliyet nesillerine ve topluma rehber olabilecek ideal insanlara ihtiyaç var. İnsanlığı, birkaç asırdan beri içinde bocalayıp durduğu ilhad, cehalet, dalâlet ve anarşi gayyalarından kurtararak, imana, irfana, istikamete ve huzura ulaştıracak ideal rehberlere. Hemen her bunalım döneminde, dinî, fikrî, içtimaî, iktisadî ve ahlâkî buhranlarla kıvranan yığınlara ışık tutmuş, insan, kâinat ve topyekün varlığı, hatta varlığın perde arkasını yeniden yorumlamış, duygu ve düşüncelerimizdeki tıkanıklıkları açmış bu cins dimağlar sayesinde, şimdiye kadar insanoğlu elli defa kefeni gömlek yapmış.. elli defa eşya ve hâdiseleri yeni baştan yorumlamış.. sığ mantıklar nazarında renk atmış, matlaşmış ve abes rengini almış varlık kitabını yeniden bütün derinlikleriyle hem de duyarak, hissederek bir mûsıkî gibi seslendirmiş.. bir meşher gibi temâşâ edebilmiş.. bütün eşyayı fasıl fasıl, paragraf paragraf tahlile tâbi tutup kâinatın ruhundaki gizli hakikatleri ortaya çıkarmıştır.

Bu kutluların mazhar oldukları en önemli hususiyetleri, imanları ve bu imanları başkalarına duyurma gayretleridir. Bu iman ve gayretleri sayesinde onlar, her şeyi aşıp Allah'a ve gerçek huzura ulaşabileceklerine, dünyayı Cennetlere çevirip ötelerde de otağlarını firdevslere kurabileceklerine inanır ve âkıbetlerinin zevkiyle hayatı da, hizmeti de âdeta Cennet yamaçlarında seyahat ediyor gibi duyarlar.

Aslında, imanın derecesi ne olursa olsun, hiçbir sistem, hiçbir doktrin, hiçbir felsefe onun insanoğlu üzerinde olumlu müessiriyetine denk bir tesir ortaya koyamamıştır. İman, kendi çerçevesiyle bir insanın gönlüne girince, o kimsenin kâinat, eşya ve Allah hakkındaki düşünceleri birdenbire değişir, derinleşir ve bütün mevcudâtı bir kitabın sayfaları gibi çevirip değerlendirebilecek bir genişliğe ulaşır. O güne kadar şöyle-böyle çevresinde görüp fakat alâka duymadığı, hatta cansız ve mânâsız bulduğu bütün eşya birden canlanır, birer dost, birer arkadaş şekline bürünür ve şefkatle onu kucaklarlar. Bu sımsıcak atmosferde insan kendini, kendi kıymeti ölçüsünde duymaya başlar.. varlığın şuurlu biricik parçası olduğunu idrak eder.. kâinatın sahife ve satırları arasında kıvrım kıvrım uzayıp giden yolların sırrına erer.. eşyanın perde arkasına dair esrarı sezer gibi olur.. derken, üç buudlu mekânın dar mahbesinden kurtulur ve kendini sonsuzun enginliklerinde bulur.

Evet her mü'min, imanının derecesine göre her zaman benliğinin derinliklerinde köpürüp duran düşünceleri sayesinde, sınırlılığı içinde sınırsızlaşır, zaman ve mekânla mukayyetken, kayıtsızlığın üveyki hâline gelir, mekân üstü varlıkların safına ulaşır ve meleklerden nağmeler dinler. Başlangıçta bir damla sudan, karmakarışık gibi görünen bir bulamaçtan yaratılan bu küçük görünümlü büyük yaratık, ruhundaki ilâhî nefhanın inkişafına zemin hazırlanabildiği ölçüde, inbisat eder; yere-göğe sığmayan, önü-sonu olmayan ve iki kutup arasındaki kemmiyete denk keyfiyetlere ulaşan aşkın bir varlık hâline gelir. Bizim aramızda dolaşır, bizimle oturur kalkar; ayakları ayaklarımızı bastığımız yerde, başı da başımızı koyduğumuz secdegâhdadır ama o, başıyla ayaklarını aynı noktada bir araya getirdiği ve bir halka hâline geldiği secdeyi kurbet yolunda bir rampa gibi kullanır ve bir hamlede Allah'a en yakın olma ufkuna ulaşır.. ruhanîlerle aynı semalarda kanat çırpar ve dünyevîliği içinde uhrevîler gibi yaşar. Böyle bir gönül, insanî duygularının gelişmesi, genişlemesi nispetinde her zaman ferdiyetini aşar; âdeta küllîleşir ve bütün inananları kucaklar.. herkese el uzatır.. ve topyekün varlığı en içten duygularla selâmlar. Karşılaştığı her şeyde ve herkeste ilâhî tecellîlerden renkler görür, desenler temâşâ eder ve sesler dinler.. her zaman değişik bir frekansta göklerin "hayhuy"u ile murakabeye dalar; meleklerin kanat seslerini duyar gibi olur.. yıldırımların ürperten tarrakalarından kuşların inşirah veren nağmelerine, denizlerin mehabetli dalgalarından ırmakların sonsuzluk duyguları uyaran çağıltılarına, tenha ormanların büyülü iniltilerinden göklere başkaldırmış gibi duran şâhikaların heybetli edalarına, yemyeşil tepeleri her zaman okşayıp geçen sihirli meltemlerden, bağlardan, bahçelerden taşıp her tarafa yayılan baygın râyihalara kadar çok geniş bir güzellikler atlasını görür, duyar, dinler ve "meğer hayat buymuş" der bütün eşya ile, eşyanın ruha benzeyen mânâsıyla o da gürler; soluklarını, dualarla, tesbihlerle gerçek değerlerine ulaştırmaya çalışır. Her zaman başı yerde, gözü bir nigâh-ı âşina beklentisiyle hep kendisine açılacağı ümidini taşıdığı kapının aralığında; ümitle gözlerini açar-kapar.. iştiyakla kapının arkasını kollar.. gaybetin ve gurbetin savulup gideceğini, huzurun ve kurbetin bir sekine gibi gelip ruhunu saracağı eşref saatleri bekler.. ruhundaki vuslat arzusuna cevaplar bulmaya çalışır.. bazen hep uçarak, bazen de yerlerde sekerek, herkesle ve her şeyle içli dışlı O'na doğru koşar durur. Her konakta yeni bir vuslat gölgesiyle "şeb-i arûs" yaşar.. her dönemeçte ayrı bir hasret ateşini söndürür ve aynı anda yeni bir kıvılcımla

tutuşur, yanmaya başlar.. kim bilir, kendini günde kaç defa "üns" esintileriyle kuşatılmış bulur ve kaç defa bu vâridâtı duymayanların yalnızlıkları ve acıklı halleri karşısında burkulur.

Evet, bu ölçüde enginleşmiş ufuklu bir ruh, her zaman kendini yepyeni âlemlere açılma rampalarında, olabildiğine gerilimli ve insanî normları aşkın bir azim ve kararlılık içinde duyar.. sahip olduğu iman ve o imanın arkasındaki kuvvet sayesinde daha ne mazhariyetlere ereceğini ve ne başarılara imza atacağını düşünür.. ufku açık, önü açık, iradesi hür ve gönlü huzur içinde yorgunluğunu hissetmeden koşar durur. Uğradığı her konakta, kendisine ve çevresine alâkası daha bir artar ve derinleşir. Tam farkına varır veya varamaz; ama ruhunu dinlediğinde, sürekli kendini, bitmeyen, tükenmeyen bir huzur sath-ı mâilinde görür; başkaları için söz konusu olan onca gurbet ve yalnızlık sâikine rağmen o, kat'iyen yol yalnızlığı ve gurbet yaşamaz; yaşamaz, çünkü nereden geldiğini, niçin geldiğini, nereye sevk edildiğini bilir ve dünyadaki bütün toplanmaların, dağılmaların farkında, gayesi ve hedefi belli bir kulvarda koştuğunun da şuurundadır; ne yol meşakkatini duyar ne de başkalarının yaşadığı korkuları, endişeleri ve ızdırapları yaşar. Allah'a güvenir, ümitle şahlanır ve mutlu yarınların masmavi hülyalarıyla zirveye ulaşma neşvesini yudumlar durur.

Evet, bu engin iman kahramanları, imanlarının derinlikleri ölçüsünde bir yandan, âlemin düşe-kalka yürüdüğü yollarda, Cennet yamaçlarında tenezzühe çıkmışçasına huzur soluklayarak yol alırlar, diğer yandan da Hak'la irtibatları sayesinde, bütün kâinatlara meydan okuyabilir, her şeyin üstesinden gelebilir; kıyametler kopsa bile endişeye kapılmaz ve karşılarına Cehennemler çıksa da korkup geriye durmazlar. Başlarını her zaman dimdik tutar ve Allah'tan başkası karşısında kat'iyen eğilmezler. Kimseden çekinmez, kimseden bir şey beklemez ve hiç kimsenin minneti altına girmezler. Kazandıkları ve başarıdan başarıya koştukları zaman, bir taraftan imtihan geçiriyor olma endişesiyle tir tir titrer; diğer taraftan da şükran hisleriyle iki büklüm olur ve sevinç gözyaşlarıyla boşalırlar. Kaybettikleri zaman sabretmesini bilir, azimle gerilir ve bilenmiş bir irade ile "yeni baştan" der yola koyulurlar. Ne nimetler karşısında küstahlaşır ve nankörlük ederler ne de mahrumiyetlere dûçâr olduklarında ye'se düşerler.

İnsanlarla muamelelerinde peygamberâne bir kalb taşır; herkesi sever, her şeyi kucaklar; başkalarının kusurlarını görmezlikten geldikleri aynı anda,

kendilerini en küçük hataları karşısında bile sorgulayabilirler; çevrelerindekilerin yanlışlarını sadece normal hallerde değil, öfkelendikleri zamanlarda bile bağışlar ve en huysuz ruhlarla dahi geçinmesini bilirler. Aslında İslâm da, kendi müntesiplerine, elden geldiğince affetmeyi, kine, nefrete yenik düşmemeyi ve öç alma duygusuna kapılmamayı salıklar ki, zaten sürekli Allah'a doğru yürüyor olma şuurunda bulunanların başka türlü olmaları da her halde düşünülemez.. başka türlü davranmaları, düşünmeleri bir yana, onlar oturur kalkar hep başkaları için hayır yolları araştırır, hayır dileklerinde bulunur, ruhlarındaki sevgiyi hep canlı tutmaya çalışır, gayza, nefrete karşı da bitmeyen bir savaş sürdürürler. Hata ve günahlarını pişmanlık hararetiyle yakar kül eder ve günde birkaç defa, mahiyetlerindeki kötülük duygularıyla yaka-paça olurlar. Gönüllerinden işe başlayarak, her bucakta iyilik, güzellik fidelerinin boy atıp gelişmesine ortam hazırlar ve Râbiatü'l-Adeviyye felsefesiyle, zehir olsa da, herkesi ve her şeyi şeker-şerbet gibi kabul eder; üzerlerine kinle, nefretle gelenleri bile tebessümlerle ağırlar ve en mütecaviz orduları sevginin yenilmeyen silahıyla püskürtürler.

Allah, onları sever, onlar da Allah'ı.. hemen her zaman sevmenin heyecanıyla coşar, sevilme duygusuyla da mest ü mahmur yaşarlar. Tevazu kanatları sürekli yerde ve gül bitirme neşvesiyle toprak olmaya teşne bulunurlar. Başkalarına saygılı oldukları kadar onurlarına da düşkündürler; müsamaha, şefkat, mülâyemet ve inceliklerinin bir zaaf şeklinde yorumlanmasına asla müsaade etmezler. Gerekirse, bir an bile tereddüt etmeden hayatlarını istihkâr ederek ahirete yürümesini de bilirler. İnançlarını yaşarken, kimsenin tenkit ve takdirlerine kulak asmazlar; asmaz sadece ve sadece kendi düşünce atlaslarının rengini soldurmamaya dikkat ederler; ederler, zira onlar iyi mü'minler olmaya azmetmişlerdir.

Mefkûre İnsanı

Çağın insanı, gayesizliğin mefkûresizliğin kurbanı olmuştur. O bazen mefkûresizliğiyle iradesinin üzerine yatarak olduğu yerde kokuşmuş kalmış; bazen de iradî olma adına etrafını yakıp yıkmış, bir anarşist, bir nihilist gibi davranmıştır. Doğrusu o, durgunlaşınca içten içe kendini yeyip bitirmiş, harekete geçince de din, diyanet, ahlâk ve adalet gibi değerleri yıkıp yerle bir etmiştir.. evet, onun kabuğuna çekilip münzevîleşmesi de sosyal çevre ile münasebete geçmesi de hep bir problem olmuştur.

Bu midesi aktif, beyni pasif, hisleri sürekli galeyanda ve kalbinin mevcudiyetinden habersiz cismanî varlığın, gündelik dedikodu dışında kalıcı, ruhlara inşirah verici ve onu geleceğe taşıyıcı kayda değer hiçbir yanı, hiçbir düşüncesi, hiçbir tavrı ve hiçbir projesi yoktur. Zayıf olduğu zaman her şeyi suskunlukla geçiştirir. Güçlendiği zaman da değişik tahrip yollarıyla kendini ifade etmeye çalışır; yer yer hazanla savrulan yapraklar gibi esintilere göre şurada-burada sürüklenir durur, zaman zaman da çer çöp gibi sıkışıp kaldığı yerde gelen üzerinden geçer, giden üzerinden geçer.

Yıllar var ki bu meş'ûm hava âdeta insanımızın tabiatı hâline geldi. Evet o, duygusunda, düşüncesinde ve gaye-i hayalinde daralıp, büzüşüp dar bir fânusun içine girmeye razı olduğu günden beri ya aşağılık komplekslerine kapıldı ya da hezeyanlarla boşalmaya çalıştı.. ve her iki durumda da millî karakteriyle savaşıp durdu. Maalesef şimdilerde de bu savaş, daha farklı bir buudda bütün hızıyla devam ediyor. Düşünün ki âlem, yeni bir çağ mülâhazasıyla projeden projeye koşarken biz büyük ölçüde hâlâ birbirini takip eden buhran fasit daireleri (kısır döngüler) içinde kıvranıp duruyoruz. Düşüncelerimiz dağınık, duygularımız süflî, davranışlarımız tutarsız, yüreklerimiz de merhametsiz.. yığınlar mânâsız gelgitlerin ağında birer oyuncak, toplum her gün ayrı bir mihrap peşinde ve rehberler de gaflet içinde. Öyle ki hangi müesseseye bir göz atsanız, içten içe kaynadığını görür ve ürperirsiniz. Evet bir düşünce hayatını ya da ahlâkı, kültürü, sanatı, siyaseti, iktisadı, hukuku içiniz burkulmadan seyredemezsiniz.

Bir dönemde, bizimle aynı kaderi paylaşmış, aynı mazlumiyet ve mağduriyetleri yaşamış çevremizdeki toplumlar da, bize özeniyormuşçasına, her türlü mesâvîde âdeta bizime atbaşı.. hatta bazı olumsuzluklarda fersah fersah bizim önümüzde oldukları bile söylenebilir. İçten içe birbirini yemeler,

sürekli harb u darp, peşi peşine ihtilaller, her zaman kuvvetin hak üzerindeki hakimiyeti ve şuursuzca taklit bu koskoca dünyanın âdeta alın yazısı. Zaten, kartalların yenik düştüğü bir mücadelede serçelerden başka bir şey de beklenemezdi.

Böyle iç içe sadmelerle sürekli sarsılan, sarsıldıkça her gün biraz daha su alan millet gemisini onarıp uzun seferlere hazırlamak için bugüne kadar inanç, azim ve ümidini koruyabilmiş yüksek mefkûreli, uzun soluklu, yaşamasını yaşatmaya bağlamış ve maddî-mânevî füyuzât hislerinden fedakârlıkta bulunabilecek babayiğitlere ihtiyaç var.. birkaç asırdan beri dünyanın üzerine çöken değişik dalga boyundaki tazyikleri, farklı görünümdeki baskıları parçalayıp dağıtacak, hiç olmazsa yumuşatıp hafifletebilecek, polat iradeli babayiğitlere. Kendi kurtuluşlarını kurtarmaya bağlayan, ikbal ve geleceklerini başkalarının mutluluğu adına toprak gibi ayaklar altına serebilen; hava gibi herkesin demine damarına karışıp, her bünyede kan gibi deveran edip duran; su gibi hasret ve hararetlerin üzerinde çağlayıp her yana hayat üfleyen; sonra da bütün hareketlerini ruhunun derinliklerinde mefkûreleştirebildiği bir mesuliyete bağlayan; ferdî sorumluluk sınırlarını aşkın bir merhamet iradesi ve bütün insanlığı kucaklayacak enginlikte bir şefkatle bize yitirdiğimiz ruh ve mânâyı kazandırmaya çalışan; çalışıp son bir kere daha bize insanî muhtevamızı hatırlatan bu yüksek idealler sayesinde öyle zannediyorum ki, bütün insanlığın yüzü gülecek, şu birkaç asırlık muzdariplerin ızdırapları dinecek ve belki de dünya yeniden bir kez daha mihverine oturacaktır.. tabiî bu arada, bunca zamandır mefkûresiz yaşayan âvâre ruhlara da birer örnek teşkil edeceklerdir.

Zaten, insanların müşterek kaderi de, onlara ayrı kalma, ayrı yaşama fırsatını vermeyecek şekilde bir program ihtiva etmektedir. Biz, gözlerimizi yumup kulaklarımızı tıkasak da hâdiseler, aramızdaki pek çok müşterek noktayı değişik yollarla kafamızın içine sokarak bizi, münferit hislerden daha çok müşterek lezzet ve elemler atmosferine çekip vicdanlarımıza içtimaîliğimizi hatırlatmakta. Zira, bizim her hareketimiz, şöyle veya böyle herkesi alâkadar ettiği gibi, âlemin en ücrâ bir köşesinde meydana gelen herhangi bir hâdise de bizi alâkadar etmektedir. Böyle bir iç içelik, biraz da insanın insan olmasından, onun duygularından, düşüncelerinden ve uzak-yakın çevresinde cereyan eden hâdiselerin müşterek tesirinden, sözün özü başkalarıyla beraber yaşama kaderinden ve paylaşma konumunda yaratılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Aslında insanoğlu, fıtratının bu ölçüde cebrî beraberliğe programlandığı sırrını

kavrayabilse, kaderin hükmünü de yanına alarak daha hızlı hareket edebilir. Ayrıca o, niyet ve iradesiyle kendini bu tabiî akışa saldığı takdirde, tabiîliğe aklî, mantıkî ve iradî bir derinlik de kazandırarak, bir yandan insan olma esprisini ortaya koyarken, diğer yandan da dileme ve niyet etme sevabını elde edecek ve iradesini kendi ebedîleşme mefkûresini çözen bir anahtar hâline getirecektir.

Onun içindir ki, "ebed-müddet" var olmayı düşünen herkes, mutlaka başkalarını da kurtarıp kucaklamayı ülkü edinmelidir ki, ebediyet yolunda kurtarıp kucakladığı herkes tarafından da kucaklanabilsin. Bunun aksine, kendi kurtuluşlarını başkalarını yıkma üzerine bina eden bencil, harîs ve merhametsiz ruhlar, sevmedikleri gibi sevilmemişler ve her kesim tarafından istiskal edilegelmişlerdir. Ayrıca, yararlı insanın yararı herkesten evvel kendine, zararlı insanın zararı da kendinedir. Tabiatında yararlı olma cevheri bulunan bir insan, tabiat ve karakterini sergileyip gönlünün diliyle kendini ifade ettiği her yerde, granitler gibi en sert gönüllerde bile taht kurabilmiş ve herkesin "vird-i zebânı" olagelmiştir.

Bencil, hırslı, kindar, merhametsiz davranan ve kendi varlığını sürdürme adına, yarasalar gibi hep harabeleri kollayan muhteris kimseler, hep ferdî dünyalarının dar mahbesinde kalmış ve müşterek bir dünyanın enginliğini hiçbir zaman duyamamışlardır. Hatta onlar o kendi daracık âlemlerinde bile asla huzur içinde olamamışlardır. Kalb ve vicdanlarında her zaman kaybeden bu insanlar, her şeyden evvel kendi içlerinde insan olma değerlerini kurutmuş ve kalblerini öldürmüşlerdir.

Evet, sadece kendilerini düşünüp başka herkese karşı kapalı yaşayan bu kimseler, birer miskinlik örneği ve ölüm-hayat arası sürüm sürüm öyle canlı cenazelerdir ki, ne hayatın sıcaklığını duyabilirler ne de yaşatmanın hararetini.

Gerçek hayat, bugünün ve yarının insanları düşünülerek planlanan ve onlar için yaşama gayesiyle mefkûrelendirilen hayattır. İşte baştan sona kadar hayatın her basamağına hakim olan böyle bir şuur, bir idrak, bir his, hakikî insan olma karakterinin tam resmi ve hadd-i tâmmıdır. Bu öyle bir resimdir ki, firasetle ona bakabilen herkes, bu fotoğrafin arkasında bütün bir varlıkla ne derin ve ne sıcak bir alâkanın bulunduğunu rahatlıkla görebilir. Bu resimde, insan, hem kendine hem de başkalarına kalb gözüyle bakar ve bakıp gördüklerini de vicdanın kadirşinaslığı ile değerlendirir. İşte insan böyle bir bakış zaviyesi sayesinde, kendi iç dünyasını daha iyi temâşâ ettiği gibi, aynı menşurla

çevresini de daha yakından görüp tanıma imkânını yakalar ve herkesi, her şeyi daha mülâyim, daha yumuşak ve daha sıcak bulur. Ne var ki, böyle bir iç derinlik, hemen birdenbire elde edilemez. O, vicdanlarımızın derinliklerinde uzun bir mayalanma döneminden sonra ortaya çıkan bir merhamet tezahürü ve gönlün dilinden bir insanî çağrıdır. Bu çağrı, gönül adamının vicdanından fışkırır, her yana kendi boyasını çalar ve zamanla da her şeyi kendi diliyle konuşturmaya başlar. O doğrudan doğruya kalbden yükseldiği için de dıştaki şerarelerden ve şurada-burada havayı kirleten parazitlerden de asla müteessir olmaz.

Göklerde ve yerde hüsnükabule açık, iman esaslı, ihsan derinlikli bu çağrıya, bir gün bütün ruhanîlerin saygıyla yöneleceği, gök kapıları aralanarak ona iltifat ve teveccühlerin yağacağı muhakkaktır. İşte esas o zaman bütün gönüller merhametle atacak, merhametle düşünecek, merhametle konuşacak, merhametle davranacak ve bütün varlığı merhametle kucaklayacaktır.. ve zannediyorum, yeryüzü, bu ölçüde bir merhametin pırıl pırıl aynası hâline geldiği işte o gün bizler de, hayatı daha içten sevecek, sevdirecek ve başkalarına ebedileşme yollarını gösterme uğrunda nefsimize ait hasis şeylerden bütün bütün sıyrılarak, vicdanın müşâhede ufkuyla hem kendimizi hem de bizim dışımızdakileri daha farklı görebilme zaviyesini yakalamış olacağız; yakalamış olacak ve sadece yapabileceğimiz iyilik ve güzellik düşüncesiyle yetinmeyip, elimizden gelmeyen iyiliklere, güzelliklere de ulaşmaya çalışacak ve bu konuda sürekli erilmez zirvelerin hülyalarıyla oturup-kalkacağız. Ulaşılmazlar ulaşılır hale gelince “tahdîs-i nimet”le gürleyecek; takatimizin sınırlarını zorlayan aşkın mefkûreler karşısında da hep ümitten soluklarımızı imanla kanatlandırarak aktif bekleyiş içinde olacağız.

Her halde iyilik aşkıyla kendi sınırlarını zorlayan böyle bir ruhî seviye, insanın en derin yanı ve kayda değer en engin yönü olsa gerek. O, bu yanı ve bu yönüyle Hak katında da, halk katında da değerler üstü değerlere ulaşacaktır ki, işte onun “ahsen-i takvîm”e mazhariyeti de bu derinliği itibarıyladır. Bu ölçüde, Allah ile iyi münasebetin neticesi olarak herkese karşı duyulan böyle bir alâka, ferdiyet planında bir mefkûre; “Beni şehit eyle, milletimi aziz eyle.” sözleriyle seslendirilen düşünce yüksek bir millî mefkûre; *“Milletimin imanını selâmette görürsem Cehennemin alevleri içinde yanmaya razıyım.”*[1] ifadeleriyle dile getirilen civanmertlik aşkın bir mefkûre; hayatına kastedenlere karşı; *“Allah’ım ümmetimi bağışla, onlar beni bilmiyorlar.”*[2] kelimeleriyle

ifade edilen âlemşümul şefkat ise mesuliyet eksenli, merhamet derinlikli kuşatan bir mefkûredir.

Kanaatimce, toplumumuzun şimdilerde, şuna-buna değil, bu ölçüde mefkûre kahramanlarına ihtiyacı var. Önce kendi milletimize, sonra da bütün bir insanlığa merhamet duygusuyla ellerini uzatabilen ve ellerini Rabbine her kaldırışında başkalarını dileyen mefkûre kahramanlarına. Böyle büyük bir ihtiyacı başkaları karşılayamayacağına göre, konumumuzun gereği kendi içimizden başlayarak onu seslendirmek de yine bize kalıyor.

1 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.616 (Tahliller).

2 Buhârî, *enbiyâ* 54; Müslim, *cihâd* 104-105.

Fesada Açık Ruhlar

Aklın, mantığın ciddî biçimde yara aldığı ve hislerin, heveslerin muhakemenin önüne geçtiği günümüzde, her zamankinden daha fazla dikkat etme konumunda olan bizlerin, çevremizde meydana gelen hâdiseleri, gerçek sebep ve sâikleriyle yerli yerine oturtabilmek, oturtup değerlendirebilmek için, kine, nefrete, düşmanlığa dayalı ve propaganda eksenli kitap, broşür, makale ya da sempozyum, konferans, panel, açık oturum gibi... belli ideolojiler etrafında yazılıp-çizilen fikir suretindeki heveslerden daha çok, düşünce namusu ihtiva eden objektif mülâhazalara ihtiyacı var. Yıllar var ki, sırf bir kısım ideolojik endişe ve hizip çıkarlarıyla alâkalı gayız ve öfke hıçkırıkları diyebileceğimiz o tiksindiren homurdanışları dinleye dinleye düşünce istikametimiz bozuldu.. beşerî münasebetlerimiz, herhangi bir ciddî sebebe dayanmayan bazı vâhî kaygılarla temelden sarsıldı.. ve milletçe, çevremizdeki onca güzelliklere rağmen hep bir kısım çirkinliklere takılıp kaldık; takılıp kaldık da iyilikleri bütün bütün görmezlikten gelerek sürekli kötülükleri öne çıkardık.. hatta daha da ileri giderek, pek çok evrensel insanî değerleri politik veya ideolojik mülâhazalarımıza feda edip kuruntularımızı âlemşümul kıymetlerin tahtına oturttuk.. gün geldi, prim yapacağı mülâhazasıyla düşmanlıkları körükleyip diyalog ve hoşgörüye karşı ilan-ı harp ettik.. cumhuriyet ve demokrasi nimetlerinden, bizim gibi düşünmeyenlerin istifadelerinden rahatsızlık duyarak her zaman bayraklaştırdığımız sistemi bile sorgulamaya kalktık.

Evet, bütün bunları yaptık ve aslında bunlar, bir döneme ait, Allah'a, O'nun Peygamberi'ne ve öldükten sonra dirilmeye inancını yitirmiş nesillerin dramıydı. Rıza Tevfik'in ifadesiyle, belli çevrelerce, Türklük ruhu apaçık ve zorla hem Allah'ına hem de Peygamberi'ne isyana itiliyordu. Geleceğin sonsuz karanlıkları karşısında, inançsızlıkla tir tir titreyen ve şaşkınlıkla gidip bir oraya bir buraya toslayan, insanî ve ahlâkî yanları itibarıyla, cismaniyetine nispeten tıpkı felçli uzuvlar gibi nahifleşmiş; millî değerleri açısından alabildiğine renksiz ve silik, tarihten tevârüs ettiği şeylere karşı fevkalâde saygısız ve mütecâviz; sürekli kendi hezeyanlarını takdis edip dururken, dinî ve millî her şeyi tekrar tekrar süzgeçten geçirme lüzumundan bahsedecek kadar lâubâli veya septist; yazarken, konuşurken işporta mefhumlarıyla düşünecek ölçüde bayağı ve ağzını açtığı her yerde, az buçuk firaset sahiplerince hemen kendini ele veren bu fikirzedeler, kendileri açısından altın çağlarını yaşasalar

da vatan evladına hep kan kusturduklarında şüphe yoktur. Millet onların gayız ve nefret bombardımanları karşısında hep inim inim inledi; onlar da bir türlü doyma noktasına ulaşamadıkları o Cehennemî kin ve hiddetleriyle sürekli homurdanıp durdular.. homurdanıp durdular ve hiçbir zaman varlık ve insanın gerçek muhtevasına, vicdanın sesine soluğuna, ruhun enginliğine yönelemediler. Yönelemezlerdi de, zira bunların ne bir ufukları ne de gaye-i hayalleri vardı.. egoları etrafında dönüp durmayı yol alma sanıyor.. ve tıpkı, her zaman sandalının bir yanındaki küreği kullanan kayıkçı gibi, aynı noktada daire çizip duruyorlardı. Kafalarındaki çarpık ve anarşik düşünceleri, dillerinden dökülen gayız ve nefret ifadeleri; kitap, gazete, mecmua sahifelerinin yanında televizyon ekranlarını karartan beyan ve üslûplarıyla bu duyguları kara, düşünceleri kara, ifadeleri kapkara tâli'sizler, dünden bugüne kendileriyle beraber milletimizin tâli' yıldızını da karartıyorlardı.

Bilmem ki, bunlara birer düşünce anarşisti demek nasıl olur?. Kendi fikirlerinin dışında –ona da fikir denecekse– her türlü otoriteye karşı çıkan, her türlü iktidarı reddeden, Bakunin'in ifadesiyle, hiçbir ayırım gözetmeden sadece yıkmayı düşleyen ve hedeflediği her şeye kaba kuvvetle ve bir hamlede ulaşmayı planlayan; ilhamlarını Neronlar, Firavunlar, Leninler, Mussoliniler, Hitlerler, Francolar, Salazarlar veya Proudhonlar, Nietzscheler, Schopenhauerler, Kamular, Marcuseler... gibi büyük ölçüde ömürlerini insanî değerlerle savaşmakla geçirmiş canilerden alan bu düşünce ma'lûlü bahtsızlara başka bir isim bulmakta zorlandığımızı itiraf edelim. Tamir ve inşa zemininde böyle hep tahripte bulunan, yıkmayı yapma sanan, her zaman müstatil bir cinnet örneği sergileyen bu insanları, günümüzün nesilleri böyle tanıdığı gibi, geleceğin insanı da böyle tanıyacak ve onları tarihin büyük anarşistleriyle beraber yâd edecektir.

Evet, duyguda, düşüncede, inançta, felsefede, tabiat "bilimler"inde hep materyalistçe davranıp anlayış ve inançlarımızı yıkarak bizi gönül dünyamızda ilhada, fikir hayatımızda teşettüte, örf, âdet ve geleneklerimizde tahribe iten, hatta kısmen muvaffak da olan bu insanlara dense dense anarşist denir; ama kat'iyen aydın ve entelektüel denemez; zira bunlarda anarşist ruhların bütün hususiyetlerinin var olduğu söylenebilir.

Bunlar, güçlü oldukları zaman zalim ve baskıcı; iktidarsız hâle geldikleri zaman hırçın ve hilebaz; başkalarının boşluklarını değerlendirmede fevkalâde mahir ve kurnaz; kendi kusurlarını örtbas etmede olabildiğine cerbezeci ve

şarlatan, hasım kabul ettiklerini yıkmada hep karalamacı ve karalamalarında da kararlıdırlar.

Evet, her yerde ve hayatın her biriminde kavgacı tabiatlarıyla düşüncelerini belli eden ve firasetli insanlara kendilerini ele veren bu olabildiğine zayıf, ama tahribin kolaylığındaki avantajları değerlendiren; bu oldukça mantıksız, fakat mugalâta ve demagojinin bütün türlerini bilen; bu tamamen muhakemesiz, ancak her zaman değişik çığırtkanlıklarla mevcudiyetlerini hissettiren bu kör ve topal yığınlar, bütün oyunlarını müstakim düşüncenin kendi içindeki tutarsızlığı ve zaafları üzerinde oynamaktadırlar.. oynarken de sanki bu ülkede yalnız onlar düşünüyor, onlar konuşuyor, onlar karar veriyor ve onlar kitleleri yönlendiriyor gibi bir imaj uyarılmakta; buna karşılık saf vatan evladı ise, kendi zaaf ve tutarsızlığının ağında bin bir ihtilaçla kıvranmakta ve hep sessiz infialleriyle içten içe kendini yiyip bitirmekte. Böyle olunca da, her yerde sadece bu bir avuç anarşistin sesi duyulmakta, onların izleriyle karşılaşılmakta, onların tahriplerinin endişesi yaşanmakta ve her olumlu hamle onların planlayıp ortaya koydukları engebelere takılmakta...

Acıdır, dün olduğu gibi bugün de bütün toplum yine onların uğursuz çığırtkanlıklarıyla inliyor, devlet, yer yer onların velvelelerinin şaşkınlığını yaşıyor, din ve diyanet onların şarlatanlığıyla sık sık hırpalanıyor; ahlâkîlik onların dünyasında bir ayıp gibi gösteriliyor ve sanat o uğursuz atmosferde hislerin, heveslerin oyuncağı hâline getiriliyor...

Hâsılı, bu anarşist ruh rahatlıkla her yere girebiliyor, her şeye karışabiliyor, bütün değerlere dokunabiliyor ve tıpkı kanser hücreleri gibi metastazla ulaştığı her uzvu kendine benzetiyor ve ona kendi üslûbunu dayatıyor. Evet o, her zaman açık-kapalı komünist usûl ve yöntemleriyle içtimaî âhengimizi sarsıyor; dine saldırıyor ve onu çağ dışı ilan ediyor. Sanatı yozlaştırıyor ve onu kuralsızlığın, kanunsuzluğun mezbeleliğine çeviriyor. Düşünceye musallat oluyor ve onu hevânın, hevesin yedeğine vererek kirletiyor. Aslında, yaptığı şeylerle, inanç, düşünce ve sanat telâkkimizi bozan bu anarşist ruh, her şeyden evvel bizim iç âhengimizi bozuyor ve ümit ufuklarımıza sisler, dumanlar püskürtüyor. Böylece, inanç ve beklentilerimizdeki koskoca bir dünya, onun için bir tımarhane –bu onun umurunda olmasa bile– bizim için de bir zindana dönüşüyor.

Tımarhane deyip delilere telmihte bulundum. İşin doğrusu, bu darmadağınık ruhu, bu hiçbir kalıba uymayan hilkat garibesini ne sıhhatli dimağlar

kategorisinde mütalâa etmek ne de hasta ruhlar albümünde bir çerçeveye oturtmak mümkündür. Akıllı deseniz, her zaman selim mantığa, ilmî müşâhedeye ve vahye karşı ciddî tavırları sizi yalanlar. Şizofreni demeye kalksanız, aldattıkları yığınların tekzibine uğrarsınız. Paranoyak olduğunu düşünseniz, temâdî tenakuzu karşınıza çıkar. Narsist diyecek olsanız, meseleyi ferdîliğe incirar ettirmiş (indirgemiş) olursunuz.. evet bunlar hiçbir kalıba uymazlar; pek çok kalıp içinde görünseler de tam bir kalıpsızlık örneğidirler.

Genç nesilleri ele geçirdikleri yerlerde, önce onları baştan çıkarır, sonra da onlardan şikâyet etmeye başlarlar. Kamu yararına deyip başına geçtikleri her işte, kendi çıkarlarını düşünür ve başkalarına boş verirler.. kendilerinden iş ve hizmet beklendiği her zeminde hizmetten daha çok laf üretirler.. emniyet ve asayişe –Allah göstermesin– müdahale etme fırsatını bulsalar, bütün düzeni kendi ruh atlaslarına çevirirler.. adalete el atsalar, hukuku o müşevveş düşünceleriyle yorumlar, umumî nizamı altüst ederler.. yollar onları vatan müdafaasına çekip götürse, cephede kelepir kovalar, cephe gerisini de kabadayılık arenasına çevirirler.. mihrabı, minberi ele geçirseler, kendilerini Allah'ın vekili görür ve halkı kapı kulları sanırlar; ağızlarını her açtıklarında ya kinle, nefretle boşalır ya da insanlara beddua ve kahriyeler okurlar.

Hâsılı, bunlar nerede ve hangi meslekte olurlarsa olsunlar, her zaman yıkıcı, insafsız, bencil ve kendi doğrularının azat kabul etmez köleleri gibi davranır ve herkesi değişik yanlışlıklar içinde görüp göstermeye çalışırlar. Zayıf düştükleri zaman kavgada yenilmiş çocuklar gibi tehditlerle teselli olur ve hep karşıya zarar verme fırsatını kollarlar. Kuvveti elde ettiklerinde herkesi ezer geçer, herkesi ağlatır ve çevrelerindeki mazlum iniltilerini bir ney gibi dinlerler. Bunların, ruhlarımızda cefa endişesiyle iç içe yaşayan dostlukları ayrı bir ızdırap; müsamaha, afv u safh bilmeyen düşmanlıkları ise ayrı bir ızdıraptır. Bunlar sadece davranışlarıyla değil, sırf yâd edilmeleri ile bile elli türlü kabalığı, hoyratlığı birden çağrıştırırlar.

Bunların belirli bir yolu, mezhebi, felsefesi yoktur. Aslında teşhisi, çerçevesi belli olmasa da bunlar birer hastadır ve hastalıkları da, mizaçlarını uyaracak değişik hâdiseler karşısında her zaman nüksedecek türdendir. Ne zaman hafakanlarının kabaracağı, ne zaman hezeyanlarının köpüreceği hiç belli olmaz. Uslu uslu otururken, bir bakarsın yakınındakilere tekme-tokat sallıyor, uzaktakilere de yazılarıyla, sözleriyle hakaretler yağdırıyor. O, ne millî göründüğünde doğrudur ne de milliyetsizliğinde; zaman zaman millî görünme

lüzumunu duyar, önüne geleni milliyetsizlikle karalar.. yer yer evrenselliğe bürünür, millî ruh taşıyan herkesi faşistlikle suçlar.. dini kabul ediyor gibi göründüğü aynı zamanda, rahatlıkla bütün dindarlara “mürteci” diyebilir.. insan haklarından söz ettiği aynı anda, bazı kimselerin o haklardan mahrum edilmesi gerektiğini vurgular ve zımnen de olsa onların, insan olmanın avantajlarından yararlanmayı hak etmemiş bir alt sınıfa mensup olduklarını ima eder.

O, toplumu oralıya-buralıya ayrıştırır ama, ne oralıdır-ne de buralıdır; o, kinin, nefretin esiri, imanın ve imanlının da en amansız hasmıdır; hasmıdır ve kendinin o tahripçi iradesi dışında hiçbir iradeye tahammülü yoktur. Bundan ötürü de, içinde bulunmadığı, bulunamadığı, bulunup alkışlanamadığı en olumlu teşebbüslerin, en ideal projelerin –tabiî bütün bunlarda onun menfaatleri söz konusu değil ve ona bir pâye ve itibar kazandırmıyorsa– hep düşmanı olagelmiştir.. düşmanı olagelmiştir, zira onun şahsen ne bir teşebbüs kabiliyeti, ne bir inşa gücü ne de bir proje üretme istidadı vardır. O sarmaşıklar gibi hep başkalarına dayanarak ayakta durmaya çalışır, onlardan beslenir, sonra dört bir yandan onları sararak hava ve ziyalarına mâni olur.

O, bir başarısızlık örneğidir, başarısızlığı kadar da başarı düşmanıdır. Şöyle veya böyle o, kendisinin içinde bulunmadığı hiçbir işi ve muvaffakiyeti hazmedemez. Bu itibarla onun hazmedemediği bir hayli insan vardır ve o bütün bunları düşman ilan etmiştir; gücü yettiklerini ezer, yetmediklerine çamur atar; en masum vatan evladını dahi karalamada bir an bile tereddüt etmez. Belki de onun en başarılı olduğu husus da işte budur. Değişik demagoji ve mugalâtalarla, o kapkaranlık düşüncelerini bazen en aydın kimselere bile rahatlıkla kabul ettirebilir.

Aslında, bu karanlık ruh, hep kendi yalancı hülyalarıyla beslenir ve vehimleriyle ayakta durur. Kinle, nefretle kendini ifade eder ve bütün oyunlarını karşı cephe kabul ettiği kesimin zaafları üzerinde oynar. Yaptığı her iş tahrip olduğundan, bazen az bir güç ve imkânla büyük işler başarıyor gibi de görünebilir. Hatta, yaptığı bu şeyler onun his dünyasına birer başarı gibi aksettiğinden sürekli onu cesaretlendirir ve onda daha büyük bir tahrip arzusu uyarır.

Doğrusu bu düşünce anarşisti bir insan ruhu zararlısıdır ve bu zararlı karşısında şimdilerde bizim her şeyden evvel, bugünümüzü, yarınımızı iyi görüp iyi değerlendirecek; ülke meselelerini dar politikacı mantığıyla değil, milletin ana problemlerini çok iyi kavramış ve alternatif çözümler üretebilen;

sözden daha çok davranışlarının eri; icmalî planda düşüncesi hareketlerinin önünde, tafsilî planda hareketleriyle yeni düşünce ufuklarına açılabilen ruh kahramanlarına, analitik zekâlara; yılgınlık bilmeyen güçlü iradelere ihtiyacımız var. İşte böyle hiçbir branşın tek ve dar görüş planına mahkûm olmayan bu gerçek bilgi ve tefekkür nesli sayesinde, bugün olmasa da yarın –inşaallah– düşünce ufkumuzu kirleten ve millî üslûbumuzu karartan tarihî bir zararlının tesir ve teşevvüşünden kurtulacağımızı ümit ediyorum.

Düşünce Kaymaları

Yıllar var ki toplumumuzda sürekli bir düşünce kayması yaşanıyor ve her gün daha da yaygınlaşan bir üslûp bozukluğu bütün duygu ve düşünceleri âdeta esir alıyor. Beyanlar fevkalâde dekolte, ifadeler olabildiğine mütecâviz, davranışlar bayağılardan bayağı, eda büsbütün yırtık; bu şirâzesizliğe esas teşkil eden hisler ve mantıklar ise akreplerin niyetleri kadar karanlık... Neyi dinleyecek, kime güvenecek ve hangi düşünceye itimat edeceksin.? Her zaman tenkide ve tahribe kilitlenmiş bu kavgacı ruhlar arenasında, en masum düşünceler, en tutarlı planlar ve projeler bile bazen teâruzların, tesâkutların insafsız dişleri arasında çiğnenip bir kenara atılmakta ve en mukaddes değerler hep pâyimal olup gitmekte.

Nedir acaba, insanımıza insanî değerler açısından bu ölçüde irtifa kaybettiren sebepler?. Nedir acaba bizi birbirimizin kurdu hâline getiren sâikler..? Şayet bu üslûpla –tabiî, buna da üslûp denecekse– bir yere varılmak isteniyorsa çok yanlış; hele bu yolla bir kısım yüksek mefkûrelerin gerçekleştirilmesi düşünülüyorsa o da bütün bütün bir aldanmışlık.. ama ne acıdır ki, biz yıllardan beri hep peşi peşine aldanmakta, hep akla hayale gelmedik yanlışlıklar yapmaktayız. Hem de yaptığımız şeyleri dünya çapında büyük başarılar gibi göstererek büyük yanlışlıklar yapmaktayız. Öyle ki, âleme örnek olacak, dünyanın şeklini değiştirecek, hiç olmazsa ülkemize çeki-düzen vereceğiz yâveleri en çok bu dönemde duyulan fantezilerden oldu. Ama, işte o tiz perdeden atıp tutmalar ve işte huzursuzluğun pençesinde kıvranan bu mübarek ülke ve mağdur millet!

Doğrusu, bu şirâzesizlikle ne dünyanın düşünce haritasını değiştirmek ne kendi toplumumuzun idbarını ikbale çevirmek ne de insanımıza yeni ufuklar açabilmek mümkün olacaktır. Bence, bu hafakanlı çevrelerin, her biri birer hezeyan ve ihtilaç sayılan düşüncelerinden doğsa doğsa ancak kargaşa doğar. Ama kat'iyen yenilik doğamaz. Aslında bugüne kadar olanlar, bundan sonra olacakların aldatmaz emaresi ise, böyle bir konuda, daha fazla bir şey söylemek de abes olsa gerek...

Orijinal bir konuyu tahlil ettiğimiz iddiasında değiliz; bu mevzu şimdiye kadar değişik mahfillerde defaatle ele alındı.. bilmem kaç kere teşhis ve tesbit imbiğinden geçirildi.. nice zengin karîha ve güçlü kalemlere iştigal mevzuu oldu.. hatta ne kapsamlı anketlerle üzerinde duruldu.. ve farklı platformlarda

farklı değerlendirmelere tâbi tutuldu; ne var ki bu teşebbüslerden hiçbiri beklendiği ölçüde yararlı olmadı.. olmadı ve hâlâ pek çok kimse düşünce ve zekâ kıymetini bu üslûp bozukluğu uğrunda harcamakta; bilgi, kültür, cesaret ve mantığını hislerinin yedeğinde götürmekte ve âdeta hep insanî değerlerle savaşarak ömrünü tüketmekte. Zaten bu fikren yetersiz, kalbî hayatları itibarıyla bomboş, muhakemeleri açısından fevkalâde tutarsız, hikmet ve ilim fakiri kimseler, biraz da hilekâr, hasis, şöhretperest, makam-mansıp-menfaat düşkünü iseler, bunların başka bir çizgi takip etmeleri de mümkün değildir.. başka bir çizgi takip etmeleri şöyle dursun böyleleri, gözlerini diktikleri noktaya ve kilitlendikleri hedefe ulaşabilmek için kanmak bilmeyen bir susuzluk ve doymak bilmeyen bir oburlukla, sürekli bu cismanî açlık ve susuzluğu giderme peşinde koşacak; ara sıra elde ettikleriyle sevinseler de, çok defa fevt ettikleri fırsatlardan ötürü kıvrım kıvrım kıvranacak, her biri insanoğluna bahşedilmiş eşsiz birer mevhibe sayılan ruhlarındaki yüksek hislerini söndüre söndüre nefsanîlik vadilerinde hep sürüklenip duracaklardır.

Zaten, bu ölçüde, insanî mantık ve muhakemesini, vicdan ve vicdana bağlı ilahî mevhibelerini yitirmiş bu kalb ve düşünce fakirlerinin, dünyanın yükselip daha bir yaşanır hale gelmesine ve insanoğlunun mutluluğuna herhangi bir katkıda bulunmaları ya da milletleri için yararlı olabilmeleri ve hele onları yeni ufuklara yönlendirmeleri kat'iyen söz konusu değildir; değildir zira, hiçbir zaman, kendini iç derinlikleriyle duyamamış ve varoluş hedeflerini kavrayamamış; dahası sevmeyi unutmuş, saygıya boş vermiş, fazileti fantezi saymış ve sürekli ne kazanacağını, nasıl kazanacağını, kimi çarpacağını ve hangi yollarla refahın doruğuna ulaşacağını düşlemiş durmuş böyleleri, ihtimal hayır yapmaya niyet etseler bile hep şerlere sebebiyet vereceklerdir. Zira, kirli ruh ve mülevves tabiatlardan temiz şeylerin meydana gelmesi hiç görülmemiştir veya ender vak'alardandır.

Gerçi daha önceleri de insanlık defaatle düşünce inhirafları ve ruh kaymaları yaşayagelmiştir ama, konu hiçbir zaman bu ölçüde bir sosyal gâile hâline gelmemiştir; gelmemiştir, çünkü günümüzün insanı bütün zekâ gücünü, muhakeme kabiliyetlerini nefsi ve hevâsı hesabına kullanmakta ve hakka, hidayete karşı da kararlı bir savaş sürdürmekte. Ayrıca o, bütün bunları zekâ ve bilgisinin her şeye yettiği ve yetebileceği kanaatiyle yapmaktadır...

Aslında ben, bugünkü insanların dünkülerden daha zeki ve daha mantıklı oldukları kanaatinde değilim. Hatta bir mânâda günümüzün zekâ

şampiyonlarının, muhakeme dahilerinin uzak-yakın dünkü insanlara nispeten daha aptal ve daha banal olduklarını düşünüyorum. Günümüz teknolojisi ve ilmî imkânlarının vaad ettiği onca avantaja karşılık, o imkânların onda birine bile sahip olmayan eski insan ihtimal daha kabiliyetli, daha muktedir ve daha tutarlıydı. Herhalde bir Kabil, günümüzdeki emsaline nispeten daha becerikli bir kâtil; Nemrut daha onurlu bir müstebid; Kârun daha atılgan ve müteşebbis bir kapitalist; Firavun daha dengeli bir mütemerrid; Sokrates daha disiplinli bir düşünür; Leonardo daha derin ve ufuklu bir sanatkâr; Shakespeare daha hülyalı, daha fettan bir edip; Goethe daha fâik bir tasvirci; Nietzsche, gözü daha kara bir âsi; Sartre daha mübâlâtsız ve mümâşâtsız bir nefis tahlilcisiydi.. evet, bunlardan her biri kendi felsefî çizgisinde –iyi ya da kötü– daha çaplı ve daha çalımlıydı.

Oysaki günümüzde, ne kendini tamamen hurafelerden kurtarmış kabul eden aydınlar, ne de dini ve metafiziği kendi derinlikleriyle kavradığını sanan ruh ve mânâ insanları, hem de sahip bulundukları onca modern imkânlara rağmen, kat'iyen selefleri seviyesinde başarılı olamamışlardır.. başarılı olamamadan da öte, her şeyi maddede arayan aklı gözlerine inmiş maddeciler de, her şeyi mânâya ircâ etme konumunda bulunan mâneviyatçılar da, muhakemeleri itibarıyla alabildiğine sığ, azim ve iradeleri açısından fevkalâde kararsız; insanî değerlere saygı bakımından eskilerden daha geri, hevâ ve hevesleri itibarıyla olabildiğine hercâi; her sabah ayrı bir cereyanın zebunu, her akşam ayrı bir anlayışın meftûnu; sürekli gelgitler içinde ve hep istikrarsız; bazen ateist ve nihilist, bazen kapitalist ve liberalist; bazen uysal ve aşamayacağı güçler karşısında iki büklüm, bazen de serseri ve âsi; ama her zaman dengesiz ve hedefsizdirler. Aslında böylelerinin, her an ayrı bir akıntıya kapılıp bir meçhule sürüklenmeleri ya da herhangi bir yanlışın cenderesinde preslenmeleri mukadderdir. İşte kara bahtlarının rüzgârlarıyla, hazan yemiş yapraklar gibi savrulup zebil olan bu zavallıları kurtarmaya da kimsenin gücü yetmeyecektir.

Öyle tahmin ediyorum ki, bu sosyal zıvanasızlığı –belki de buna içtimaî paranoya demek daha uygun olacak– yarınlara ait tehditleriyle görebilenler, daha şimdiden ürperip titremeye başlamışlardır bile. Ancak, kim ne kadar ürperip titrerse titresin, çare ve çözüm adına ortaya atılan düşünceler, dönüp dolaşıp yine sosyalizm, kapitalizm, liberalizm... gibi doktrinlere gelip dayanmakta. Arızanın hakikî merkezi ve inhirafların gerçek sebepleri tespit edileceği âna kadar da, zannediyorum biz hep bu fasit daire içinde dönüp

duracağız, toplum da bir türlü bunalımlardan kurtulamayacak.

Evet, o, siyasî buhranlardan sıyrılırken iktisadî krizlere gidecek, askerî handikapları aşarken idarî kaoslara sürüklenecek ve hep öldüren bu "kısırdöngü"ler içinde harâb olup-türâb olup gideceğiz. Şayet önümüzdeki günlerde de bu mantıkla –daha doğrusu bu mantıksızlıkla– hareket edilecek olursa, bir çuvaldız boyu yol almamız mümkün olmayacak; paneller, konferanslar dönüp dolaşıp yine "fert" ve "devlet" makûlesine gelip dayanacak; "Hürriyetçi bir düzen mi yoksa devletçi bir nizam mı? Kapitalist bir sistem mi, sosyalist bir idare mi..?" mülâhazaları asla aşılamayacak.. sonra da bir sürü diyalektik, bir sürü mantık oyunu, derken onca kaybedilmiş yıllar ve heder olup gitmiş imkânlarla kendi egoizmamız etrafında daireler çizip durduğumuz görülecektir. İsterseniz şimdi birkaç asırdan beri milletçe, yapılması gerekirken her ne hâl ise bir türlü yapılamayan hususların bazılarını arz etmeye çalışalım:

Biz, bir-iki asırdan beri millet olarak onca yenilik teşebbüslerimizin yanında, kendi millî kültürümüze dayanarak kendi ahlâk sistemimizi kuramamış; kendi metafizik mülâhazalarımızı geliştirip sistemleştirememiş; Allah, kâinat ve insan gerçekleri açısından kendi iç dünyamızı aksettirecek bir sanat telâkkisi ortaya koyamamış ve mânâ köklerimize göre bir talim ve terbiye sistemi geliştirememiş bir milletiz.

Dünyada hemen her ahlâkî sistemin özünü, sağlam bir inanç, hazmedilmiş hürriyet duygusu ve yaygınlaştırılmış bir mesuliyet şuuru teşkil eder ki, bunların hemen hepsi de metafizikle alâkalı konulardır. Küfür ve ilhadın hakim olduğu, insanların hürriyet duygularının öldürüldüğü, gönüllerden sorumluluk hissinin sökülüp atıldığı bir toplumda metafizikten bahsetmek mümkün değildir. Böyle bir ortamda ahlâktan söz etmek ise bütün bütün imkânsızdır. Kendi metafizik düşünce sistemini kuramamış toplumlar, böyle bir metafizik mülâhazaya göre kendi iç kimliklerini belirleyememiş fertler, zamanla ruhlarını, inançlarını yitirecekleri gibi, uzun zaman kendi soy kütüklerini korumaları da mümkün olmayacaktır.

Oysaki biz, millet olarak tarih boyu bizi besleyen o bereketlilerden bereketli kendi hayat kaynaklarımızı kendi ellerimizle kuruttuk.. kuruttuk ve bütün bütün ithalata yöneldik. Öyle ki, dünyanın dört bir yanından getirip dayatmalarla herkese kabul ettirmeye çalıştığımız o tuhaf milliyet telâkkisi, o acayip hayat felsefesi ve ruhumuzu yaralayan o garip sanat anlayışıyla topyekün milletin

hafızasını karıştırdık, birkaç bin seneden beri par par yanan kendi meşalelerimizi söndürerek yarasalar gibi âdeta karanlığa teslim olduk.

Şimdi bizim, şuna-buna değil, şu felsefe bu felsefeye de değil, bize kaybettiğimiz kendi ruhumuzu kazandıracak; bizi belirsizliğin anaforlarından kurtarıp kendi ahlâk, kendi anlayış ve kendi törelerimiz çerçevesinde yeni bir hakikat aşkına, ilim telâkkisine ve düşünce derinliğine ulaştıracak sihirli bir reçeteye ihtiyacımız var. Bu reçete, yüzlerce senelik millî hayatımızdan süzülüp gelen kendi metafizik mülâhazalarımız, kendi ukba buudlu hayat felsefemiz ve Allah-kâinat-insan gerçeğiyle alâkalı nübüvvet eksenli kendi sesimiz, kendi soluklarımızdır. Öyle zannediyorum ki, yitirdiğimiz değerleri elde edeceğimiz güne kadar da kendi üslûbumuzu bulabilmemiz, kendi konumumuzu belirleyebilmemiz ve düşünce kaymalarından kurtulmamız mümkün olmayacaktır.

Karamsarlığa Bir Neşter

İnsanoğlu var olduğu günden beri, çok defa hep başka bir dünya özlemi içinde bulunmuş ve zaman zaman da yaşadığı dönemi yerden yere vuragelmiştir. Böyle bir mülâhaza, vicdandaki ebet arzusu veya yitirilmiş bir cennete iştiyaktan kaynaklanması itibarıyla bir açıdan tasvip görebilir, hatta takdir de edilebilir. Ancak içinde bulunduğumuz zamandan şikâyetin sesi-soluğu olması ya da ümitsizliğin ve karamsarlığın aks-i sadâsı gibi duyulması açısından böyle bir mülâhazayı tasvip ve takdir etmek bir yana, mutlaka üzerinde durulması gereken bir hastalık olduğu kanaatindeyim. Hususiyle böyle bir mülâhaza, bütün yerleşik düşüncelere, millet ruhuyla test edile edile gelişmiş ve kökleşmiş örflere, âdetlere karşı ise, onun marazî bir ruh haletinin tezahürü ve sosyal bir paranoya olduğunu düşünmek daha yerinde olacaktır.

Bilhassa günümüzde, tamamen paradoksal mülâhazalarla, geçmişten bugüne umumun kabul ettiği her şeyi sorgulama, hatta her eskiyi, eskimiş sayarak kaldırıp atma ve şayet varsa beğenilmeyen şeylerin yerine yeni, olumlu ve millî ruh televvünlü değişik alternatifler ikame edileceğine, isyancı bir ruh hırçınlığıyla "Şimdilik her şeyi yıkalım; ille de bir şey yapılacaksa onu sonra düşünürüz" şeklinde tahrip eksenli hareket edilmektedir.

Böyle isyancı ve hezeyan televvünlü bir düşünce tarzı; devrini tamamlamış, artık gitmesi gereken köhne fikir ve anlayışların ayıklanıp atılması ve onların yerini de ter ü taze yeni yorum, yeni fenomenlerin alması arzu, iştiyak ve hasretinden tamamen farklı olduğu gibi, iyi-kötü demeden hemen her şeye rahatlıkla intibak edebilen zayıf karakterlere karşı, mutlaka gösterilmesi gerekli bir tepki de değildir. Bence böyle bir tavrın temelinde isterik bir hafakan, fikrî bir teşevvüş, avamca bir tehevvür, bir ruh hezeyanı ya da fantastik mülâhazalarla yeni bir şeyler söyleyebilme cehdi söz konusudur ki, böyle davranan bir şahıs bazen kelime ve mefhum hokkabazlığı, bazen de değişik ibham ve iğlâklarla, bir yandan kendi sığlığını saklamaya çalışırken, diğer yandan da –onlara da fikir denecekse– fikirlerini anlaşılmaz hale getirerek hep kendini peyleme peşindedir; peşindedir ve her sözü, her düşüncesi, her haliyle hep yeni meftunlar aramakta ve her zaman nefsinin meftunu olarak oturup kalkmaktadır.

Duygu ve düşüncelerinde, sürekli bir iç diyalektik ve birbirini nakzeden tezatların kol gezdiği böyle bir ruh malulü için sözü edilen durumlar tabiî kabul

edilse de bu şekilde çarpık bir ruh hâletinin birer tereddüt ve teşevvüşe dönüşerek bütün toplumu tesiri altına alması karşısında sessiz kalınamaz.

Bazen bu tarz ve bu üslûp, değişik buhran ve bunalımlar içinde bulunup da sık sık kendi nefsiyle hesaplaşan ve kendi düşüncelerini tenkit edip sorgulama cesaretini gösteren seviyeli dimağ ve dâhi ruhların alternatif sistemler arama gayretinde de görülebilir. Ama, bu iki şey, serâ ve Süreyyâ farklılığıyla birbirinden uzaktır ve birinin, ülü'l-azmâne bir cehd olmasına karşılık, diğeri tahrip yörüngeli bir hezeyandır. Birinci düşüncenin temsilcisi, yapma azmiyle gerilmiş öyle bir düşünce mimarıdır ki, her yıkması bile bir inşa temeli teşkil eder. İkinci anlayışın bahtsız mümessili ise, duyguları, düşünceleri ve tavırları itibarıyla hiçbir zaman kendi olamamış; ömrünü hep gelgitler içinde geçirmiş; yapma düşüncesi bile yıkma eksenli tipik bir tahripçidir. Her zaman "Ben bir aydınım, ben bir entelektüelim…" yaveleriyle oturup kalkar. Biraz ateizmin, biraz komünizmin, biraz da nihilizmin tesiriyle tam Araf insanı ve tam bir berzahlıktır. Duygularıyla, düşünceleriyle bu melez tip, ne tam şarklı kategorisine girer ne de garplı; aksine o, her iki dünyanın da mük'ap cahilidir ama; halini hissettirmeyecek kadar da pişkindir. *"Şark'a bakmaz, Garb'ı bilmez, görgüden yok vâyesi/Bir kızarmaz yüz, yaşarmaz göz bütün sermayesi!"* (Âkif) ona göre biçilmiş bir kaftan gibidir.

Bu sıkılmaz düşünceye göre –sağcı da olabilir solcu da– toplum hatta bütün insanlık, ürperten bir yıkılış sath-ı mâilinde.. tarihî tekerrürler devr-i dâimi içinde öteden beri devam edegelen belalar, musibetler kabaran deniz dalgaları gibi müstevlî ve amansız.. bütün idareciler Sezar'lar kadar müstebit, Napolyon'lar kadar bencil.. bütün kitleler de böyle bir saygısızlığa müstahak şuursuz yığınlardır.

Böyle olunca, şimdiye kadar doğup gelişen ve parlayıp sönen medeniyetler gibi, yirminci asrın "uygarlık"ları da bir bir sönecek ve dünya son bir kez daha kara deliğe dönüşecektir. Zaten bu menhus medeniyet daha şimdiden kendi ruhu ve kökleri sayılan önceki "uygarlık"lardan tevârüs ettiği mânâyı yerle bir etti bile. Bugün dünyanın pek çok yerinde fert tam bir kokuşmuşluk örneği.. aile kendi cüz'i fertleriyle bir çözülme içinde ve darmadağınık.. ana-baba bir zamanlar sırf bir keyif eseri olarak varlığına sebebiyet verdikleri evlatlarının keyif ve heveslerini yaşaması karşısında olabildiğine lâubâli, hatta onların ruhlarının katili.. ruhun değerleri ayaklar altında çiğnem çiğnem ve saygısızlığa emanet.. kalb ve vicdan terbiyesinin yeri sözlüklerde bile unutulmuş gibi.. ve

nesiller hevâ-yı nefsin elinde birer oyuncak.. *"Yürekler merhametsiz, duygular süflî, emeller hâr/Nazarlardan taşan mânâ ibâdullahı istihkâr."* (Âkif) Ömürlerini yeme-içme ve zevk u safâ haralarında geçiren bu ruhsuz cesetler, sürekli bir şekavet girdabı etrafında döndüklerinin farkında bile değiller. Köyde-kentte yuvalar bütün bütün his, şefkat, iz'an ve şuur mahrumu.. sokak, her dönemecinde bir sürü cadı kazanı pek karanlık bir gayya.. mektep, her yönüyle boşluğa emanet ve muhalif rüzgârlarla nereye savrulacağı belli olmayan bir ucube.. mâbed, soğuğu-sıcağı duymayan, duyup irkilmeyen insanların ârâm ettiği bir gölgelik.. aşk u heyecan ocağı zaviyeler, folklorik merasimlere teslim birer küllük.. kuvvet, gadr u zulmün kulu-kölesi ve hakkın tepesinde amansız bir balyoz.. hürriyet, zulme kilitli ruhların lütf u ihsanı.. nizam ve güven kaba kuvvetin hendesesine göre planlanmış ve her yerde çığlık çığlık âh u efgân...

Her biri bir karamsarlık resmi böyle bir tablo karşısında ne ümit kalır ne de azim. Bâtılın bu ölçüde resmedilmesinden kim ne bekler bilemeyeceğim; bildiğim bir şey varsa o da böyle bir tasvir karşısında en temiz dimağların bile bulanması, ümitlerin felç olması ve iradelerin de gümbür gümbür yıkılmasıdır. Vâkıa, iddia edilen şeylerin bazıları doğru da olabilir. Meselâ; yıllardan beri eşiğine baş koyup vefa ahd ü peymanında bulunduğumuz gaddar bir dünyanın dilenciliğinden bir türlü kurtulamadığımız; geçmişten tevârüs ettiğimiz inançlarımız, örflerimiz, âdetlerimiz gibi değerlerimizi terk edip kısmen de olsa kendi ruhumuzdan uzaklaştığımız; ilim ve teknoloji transfer ediyor gibi yabancı ahlâk ve anlayış transfer ettiğimiz doğrudur.. evet, millet gemisinin üst üste sadmelerle sarsıldığı bir vâkıa; ama duygu, düşünce ve vicdanlarımızda dirilme azmimizi felç etmeye, felçli göstermeye hakkımızın olmadığı da bir gerçek.. hatta, haktan haksızlıktan bahsetmek bir yana, ümit ve iradelerimizde olumsuz tesirler icra edecek her söz ve düşünce, her hareket ve davranış yüce mefkûremize karşı en büyük bir saygısızlık ve ihanettir.

Kaldı ki, iman, azim ve düşünce hayatımızda –bir kısım zorluklar söz konusu olsa da– her zaman ciddî bir rejenerasyonun var olduğu da apaçık. Evet, şimdilik çelimsiz görünse de, hemen her yerde iradeler, varoluş gayelerinin dantelalarını örüyor, her yanda yükselen tevbeler, inabeler, münacatlar ve bunlar kadar mukaddes saydığımız, hak yolunda koşan hak erlerinin solukları, bir yeni türden gök ehline ne besteler ne besteler dinletiyor..! Dünyanın dört bir yanında, Hakk'a yalvarışlarla çınlayan kubbelerdeki aks-i sadânın –bir hadisin

işaretine binaen– göklerde meleklerin muhaveresine mevzu teşkil ettiğini söylesem, zannediyorum mübalağa etmiş sayılmam. Bazılarımız itibarıyla, liyakatsizlik ve konumunun hakkını verememe her zaman söz konusu olsa da, dost firaseti ve düşman tecessüsünün birleşik noktasında duyulan sesin bizim diriliş neşidelerimiz olduğunda da şüphe yok.

Evet, şimdilerde yürüdüğümüz yolların bizi ulaştırdıkları meydanlardan, rıhtımlardan ümitlerimizde yaşattığımız enginliklere açılacağımız inancıyla –bütün bir toplum olarak öyle olmasak da– tıpkı Cennet yamaçlarında tenezzühe çıkmış gibi, ruh iklimimiz itibarıyla şevk ü tarab içindeyiz. Çok yakın bir gelecekte, güneş, ay ve yıldızlar bizim yamaçlarımızda, hayâ, iffet, vefa, sadakat, ilim aşkı, araştırma ruhu çiçekleri üzerinde doğup batacak. Gelip geçtiğimiz her yerde, bizim için kurulmuş bir tâk gibi hep gök kuşağının altında yürüyecek ve iç içe güzellikler yudumlayıp geçeceğimiz günler dizi dizi yollarda. Evet her yüzde tertemiz iffet duygusu, her sinede aşk u şevk feveranı, her tavırda ayrı bir uhrevî derinlik duyacağımız ve bir temâşâ zevkiyle güzellikten güzelliğe koşacağımız; koşup ak bahtımıza tebessümler yağdıracağımız günler, horozu ötmüş şafaklar gibi ufkun beri tarafında.

Günümüzde, saygısızlığın filizlenişine, hatta bir meşelik gibi her yanı sarmasına ve egoizmanın bütün ruhlara hükmetmesine karşılık, her tarafta hürmetin boy atıp gelişeceğine, her yanda mahviyet, tevazu ve inceliğin üfül üfül eseceğine inancımız da tamdır ve sürprizler sağanağının sökün edeceği günlerin arefesinde bulunuyoruz.

Bugüne kadar hayata gözlerini açan genç nesiller, hep kendi dünyalarında erozyon yaşıyor, boşluktan boşluğa sürükleniyor ve üç buudlu bir mekan ile, geçmişten gelecekten koparılmış silik, renksiz, tek buudlu bir zaman telâkkisine mahkûm ediliyorlardı. Oysaki şimdilerde aynı insanlar, ruhlarını kanatlandırabilecek ufuklu ve gayeli düşünceleri sayesinde, kendi iç derinliklerine yönelip kâinat ve insanı bir kere daha yeniden keşfetme sürecine girdiler bile. Millet ruhu ve ahlâkî değerler, o kendilerine has çizgileriyle gelip bir kere daha gündeme oturdu; hem de şuur, his, irade ve latîfe-i rabbâniye derinlikleriyle. Ve artık pek çoğu itibarıyla, genç nesillerin çehresinde pırıl pırıl ve masmavi bir hayâ nümâyân; davranışlarında dupduru bir samimiyet ve vicdanlarında da köpük köpük bir heyecan var. Işıl ışıl her yüzde parlayıp duran uhrevî güzellik ve kalblerin derinliklerinde köpürüp taşan aşk u şevk bu yeni oluşumun yanıltmayan emarelerinden sadece bir ikisi.

Bugün bu ölçüde kendini hissettiren bu temizlerden temiz nesil, yüklendiği sorumlulukları derin bir vazife şuuru ve hizmet aşkıyla yerine getirmekte ve yitirdiğimiz Cennetleri bize iade edecek gibi görünmektedir. İşte bu evsaftaki gençler, bir yandan her gün ferdî planda daha bir derinleşip enginleşirken, diğer yandan da hendesî bir genişleme ile Allah'ın ayrı bir lütfunu seslendirmekte. Evet işte bu ölçüde, milletin mutluluğunu kendi mahrumiyetlerine bina edip, yaşamayıp yaşatan, uyumayıp uyaran ve bin bir mahrumiyet içinde başkalarının vicdan ve ruhlarını doyuran çağın kudsîleri bu hasbîler, bir yandan kendi mesuliyetlerinin gereklerini yaşarken, diğer yandan da toplumun sıkıntılarına çareler arayıp onların ızdıraplarını paylaştıkları sürece, çok yakın bir gelecekte şu birkaç asırlık hafakanların dineceğinde şüphe edilmemelidir.

Aslında, her kaba şeyi, her kirli nesneyi ateşin yumuşatıp temizlemesi gibi, şu birkaç asırlık musibetler, belalar, sıkıntılar da bu millette bir temizlenme duygusu uyarmış ve ona kendi safvetiyle ayakta durabilme düşüncesini ilham etmiştir. Dün, içinin kirliliğinden ötürü, ayağına bir pranga, boynuna da bir tasma takıp onu levsiyatın esaretine salan kader –o kader hep adildir– bugün de gönlündeki ümit emareleri, irade ve azminin çelikleşmesi sayesinde ona, yeniden milletler muvazenesindeki yerine ulaşmada mutlaka rehberlik yapacaktır.

Öyleyse şimdilerdeki safvetimizi bozmadan, milletçe kendi aşk u heyecanımızı, yine kendi sesimizle seslendirir ve ruhumuzdaki cibillî cesaretle ayağa kalkabilirsek, sûrunun sesi ta eski yıllara dayanan yeni bir "ba'sü ba'del mevt" yaşamamız mukadder demektir. Hiç şüphesiz böyle bir diriliş yolu da, imanın, aşkın, ihlâsın, hamiyetin bütün duygu, düşünce, tavır ve davranışlarımıza aksetmesinden geçer...

Kaos ve Yeşeren Ümitler

Hiçbirimiz, zamanın, bize ait çerçevesi içinde kalmaya razı değilizdir; ya hayallerimizle geçmişin enginliklerinde seyahat eder hamaset solukları ya da ümitlerimizle hep geleceğe doğru kanat çırpar; iman, Hakk'a güven ve O'na itimatla kurguladığımız senaryoları yaşarız; yaşar ve nice film gibi dünyalara açılır, hayallerimizde nice filmler çevirir, nice hakikatle hiçbir bağlantısı olmayan hülyalara girer ve nice zihnî görüntüler arkasında koşarız.

Ferahfeza bir geçmişi olan, daha doğrusu böyle bir geçmişi olduğunu kabul eden herkes, zaman zaman iç âleminde geçmişe seyahatler tertip eder ve sürekli mazinin ovalarında-obalarında, köylerinde-kasabalarında dolaşır ve bir türlü eski günlerin çerçevesini aşamaz. Genç, dinamik ve dünyaya açık nesiller ise, biraz yaşama ümidi, biraz mazisizlik, biraz da hayalperestliklerinden ötürü, hep kendilerini geleceğin tül pembe rüyalarına salar ve şimdilerde bulamadıkları âsûde iklimleri istikbalin koylarında ararlar.

Her iki mülâhaza içinde de birer hakikat payının bulunduğu muhakkak; ancak, hem geçmişi kendi değer ve dinamikleriyle bugünlere taşımak, hem de geleceğe tam hulûl edebilmek, bugünün, bir santiminin dahi zayi edilmeden rantabl değerlendirilmesine bağlıdır. Evet, duygularımızın daha duru, düşüncelerimizin daha engin, gönüllerimizin daha sevinçli, ruhlarımızın daha coşkun, bünyelerimizin daha sıhhatli, zamanımızın daha bereketli, ekonomimizin daha dinamik ve devletler arası münasebetlerimizin daha tutarlı, daha imrendirici olduğu bir çerçeve içinde, geleceğin plan, proje, strateji ve uygulamalarını bugünden başlatabilir ve her mevsimde gerçekleşmesi gerekli olanı da gerçekleştirebilirsek, geçmiş-gelecek-hâl bir vahidin üç yüzü hâline gelir ve biz bu birkaç zamanı, hem de kendi derinlikleriyle aynı anda yaşayabiliriz.

Türk tarihinin altın çağları hep bu esprinin kavrandığı zamanlara rastlar. Şimdi eğer sesimizi tutarak, hafızalarımızı harekete geçirerek kendi tarihî perspektifimize sahip çıkabilirsek, bir zamanlar dalga dalga dünyanın dört bir yanına yayılmış kendi sesimizi, kendi sözümüzü derleyip-toparlayıp bir kere daha dinleyebilir; teneffüs ettiğimiz atmosferden ebediyetin enginliğini duyabilir ve onu duyabildiğimiz ölçüde de içlerimize sevinç olup akan tâli'imizin tebessümleşen emin ve âsûde dünyalarını, tıpkı ciğerlerimizi oksijenle doldurduğumuz gibi, huzur ve itminanla doldurabiliriz. Başka dünyalarda bin bir hesabın uyuşup bu yekûne varması, birbirinden farklı, ama

birbirinin tamamlayıcısı, bütün vâridât kaynaklarının bütünleşerek aynı noktaya akması bile duygularımıza kat'iyen bu zenginliği veremez.

Bir zamanlar, bu değerler bize o kadar yabancılaşmıştı ki, bu ayrılığı hissetmeyecek kadar vahşileşen duygu ve düşüncelerimizle, bizden kopup giden şeyler karşısında "elveda" deme ölçüsünde olsun vefa hissimizi ortaya koyamamıştık. Evet, elveda yüksek mefkûremize! Elveda büyük millet olma şuuruna! Elveda dünya muvazenesindeki yerimize! Elveda tarihin ruhuna hürriyet, hak, adalet anlayışını üfleyen gönüllere! Elveda şefkat, merhamet ve istikamet atkıları üzerinde örgülenmiş esâtîrî millete! Elveda hayat felsefemize ve toplum telâkkilerimize! Elveda bütün değerlerimize ve değerler üstü değer taşıyan kriterlerimize diyememiştik.. diyememiş ve koskocaman bir tarihin yağmalanmasına ve şurada-burada çürümeye terk edilişine sessiz kalmıştık. Dahası, bu dünya en hoyrat tecavüzlerle sarsılırken, sarsılıp her gün kendi özüyle alâkalı yüzlerce cevherin sağa-sola saçılışını, her şeyin ürperten bir tükenişi haykırdığını duyamamıştık.

Keşke, temel dinamiklerimizin bir bir sarsıldığı, büyük millet olma büyüsünün bozulduğu ve bize ait birkaç bin senelik ölçülerin, değerlerin, güzelliklerin, tıpkı seylaplar önünde sürüklenen kütükler gibi devrilip gittiğini o ilk gün fark edebilseydik.! Ve keşke, her biri kendi kendine bir güzellik unsuru onca ruh ve mânâ köklerimizin, bu köklerle örgülenen nizamların, ahenklerin, insanımızın ortak ve kolektif anlayışından doğan medeniyet telâkkimizin, değişip dağılacağını, başkalaşıp kendi kendini yok edeceğini daha önceden sezebilseydik!

Vaktiyle bütün benliğimizle sevip değer verdiğimiz, millî ve dinî hasletlerimizin, götürülüp tarihe gömüldüğü o dönemde, hafızalarımızdaki bulanık resimlerde, soluk hatıralarda ve hasret renkli birkaç çizgide olsun vefamızı ifade edebilseydik! Heyhat, millet hafızası ham hayaller ambarına döndürüldü ve millet ruhu şeytana armağan edildi.

Bir zamanlar, hep aşk u şevk, muhabbet ve birbirine karşı gönülden alâka ile irtibatlı milletimiz, o meş'ûm dönemde, sürekli zeval ve fânilik duygularıyla sarsıldı ve müthiş bir çaresizlik ile kaderinin acı tecellileri karşısında, Yakup gibi: *"Tasa ve dağınıklığımı Sana şikâyet ediyorum Allah'ım."*[1] deyip inledi.

Mazi, bir bilgi, bir düşünce, bir ahlâk ve bir kültür harmanı ise, o, taze, canlı ve bugün olan yanlarıyla topluma mâl edilip mutlaka hâlleştirilmelidir. Bu yapılmayıp da onun kötü yanlarının bahse konu edilmesi ve ondan intikam

alınması ne mümkündür, ne de yararı vardır. Bence, bunca yıllık mazlumiyet, mağduriyet ve perişaniyetin, hamiyetli ruhlarda üst üste heyecanlar hâsıl ettiği bir dönemde, daha azimli ve daha şuurluca yaşadığımız çağın üzerine giderek ona mutlaka kendimizi ifade etmeli ve dünyayı yeniden şekillendirecek kendi mânâ köklerimize sahip çıkmalıyız. Geleceği belirleyecek bu perspektiftir.. ve şu yaşlı, tutarsız, dermansız dünyanın da buna ihtiyacı vardır. Kim bilir, belki de bizim dirilişimiz bütün dünyanın da dirilişi olacaktır.

***

Şimdilerde zaman, geçmişi geleceğe taşıyan; taşıyıp aşılayan bir rüzgâr gibi esiyor. Hâdiseler, ümit ve azimlerimizi şahlandıran birer ses ve birer nefes olarak ruh ufkunda, tıpkı Cennet kapılarının gıcırdayışlarını aksettiriyor gibi gelip gelip gönüllerimize çarpmakta. Öyle ki, bir füze ile semanın mavi derinlikleri içinde seyahat ediyormuşçasına dolaştığımız her yerde, varlığın O'na bakan yanlarıyla beslenen ve o muhteva zenginliğiyle çağlayıp vicdanlarımıza akan, çehrelerimizde tebessümleşen, dillerimizde aşk u şevkin "hayhuy"u hâline gelen ve bir tatlı serinlik ile hicranlarımızı vuslata, hasretlerimizi maiyete ulaştıran; derken bize, kendi var oluşumuz içinde zaman-üstü, mekân-üstü "oluşum"ların kapılarını aralayan bir lâhutîlikle iç içe yaşarız.

Aslında, şimdilerde dünya, tarihin dölyatağında gelişen ve her bucakta renklerin en büyüleyicisine, seslerin en tesirlisine kapanan öyle bir nevbahar arefesinde bulunuyor ki, her gün birkaç defa âtiyi iman ve ümitlerimizin ufkunda güneşler gibi temâşâ ediyor ve ilâhî ihsanların, meleklerin kanatlarında yağmur damlaları gibi, ova-oba her vadiye sağanak sağanak boşaldığını duyuyor, yıldırım ve şimşeklerin kol gezdiği yerlerde sürekli rahmetle sarmaş dolaş oluyoruz.

Dünyanın en güzel coğrafyalarından biri olan bu altın kuşak ve onun incelerden ince insanına gösterilen alâka, her zaman onun gerçek değerinin pek çok altında olmuştur. Bu dünyanın böyle duyulup değerlendirilmesinde zaruret vardır. Kendimizi ve dünyamızı bu seviyede hissedebildiğimiz takdirde, ona karşı bugüne kadar yapılan aynı vefasızlıkların tekerrür etmeyeceği kanaatindeyim.. öyle zannediyorum ki, dünün olabildiğince mazlum, mağdur, mahrum nesilleri, geleceğin de fikir işçileri, kendi insanlarının ve kendi dünyalarının güzelliklerini, şimdiye kadar duyduklarının kat kat üstünde duyacak, Kudreti Sonsuz'la aralarındaki münasebeti daha bir derinleştirecek ve

“tarihî yanılgılar” sürecinde meydana gelmiş bulunan bütün uçurumları aşacak ve bütün olumsuzlukları yenebileceklerdir.

Tamamen kendi kaynaklarımızla beslenmeye yöneldiğimiz o tül pembe günlerde varlığın tadı, kokusu, rengi, şivesi ve ifade ettiği mânâlar, engel tanımaz bir aşkınlık içinde surlardan ve burçlardan taşarak her eve, her köye, her kasabaya, her şehre akacak ve liyakatlerimiz ölçüsünde yatak odalarımızda dahi bize, kendi şölenlerinin neşvesini yaşatacaklardır.

Geçmişin bir bölümünde milletimizin, değişik baskılar altında gelişme fırsatını bulamayan duyguları, düşünceleri, hayatı yorumlamaları, ebediyet mülâhazaları, kendine has o ledünnî derinliği ile mevsimi gelince yeniden yeşerecek, tomurcuklar gibi açacak ve dünyanın herhangi bir yerinde bulunmayan meyveleriyle herkese gerçek hayatın letafet ve nefasetini sunacaklardır. Evet, mevsimi gelince, herkes, var olmanın, yaşamanın, hayatı mârifet ufkunda sürdürerek Allah’la münasebetin; O’nu bilip yürekten sevmenin ve ruhanî hazlar zemzemesi içinde bütün acıların, ızdırapların, yeislerin ve inkisarların hakkından gelebilecek ve o parlak kaderini tevekkül ve teslimiyetle düşüne düşüne, içinde ömür sürdürdüğü, ahirete göre dar bir koridor sayılan dünyayı, Cennet yamaçlarında seyahat ediyor gibi duyacaktır.

Evet, inanan sineler ve kendi derinliklerini sezebilen ruhlar, karşılaştıkları herkese, temâşâ ettikleri her manzaraya candan birer dost rikkatiyle eğilecek ve böyle bir beraberliğin neşidelerini mırıldanacaklardır.. mırıldanacak ve dolaştıkları her yerde, varlığın perde arkasından ruhlarına akan mânâları duyarak: *“Öyle bilmezdim kendimi/O ben miyim ya ben O mu?/Âşıkların budur demi.”* (Gedâî) diyecek ve duygularının şiirler gibi nizamîleştiğini, düşünmelerinin ruhanî lezzetlere inkılap ederek onun bütün benliğini sardığını duyacak.. ve her biri âdeta bir bayram arefesi o hisli, o sıcak ve o yumuşak günlerin, o zengin ve dupduru gecelerin, her şeyi neşeye, sevince çeviren atmosferinde hemen herkes: “Olandan daha câzibi ve daha enfesi yok!” mülâhazasıyla, sürekli hayretten hayranlığa gelip gidecek ve bir tığ gibi kendi kaderinin dantelasını örecektir.

En iyi dönemlerde bile bazen her yan biraz sisli ve biraz dumanlı görünebilir; ama rica ederim bu, sağanak sağanak başımızdan aşağıya dökülen nimetlerin çeşitlendirilmesi, yeknesaklığın hâsıl ettiği bıkkınlığın giderilmesi, duyduğumuz zevkleri, lezzetleri pozitif olarak hep aynı derinlikte duyabilmemiz; geldikleri gibi giden, gidince de yerlerini negatif hazlara terk

eden sıkıntıların, ızdırapların mânevî zenginliklere dönüşmesi değil midir? Zaten, bu kabîl sıkıntı ve ızdıraplar, her zaman mutluluklarla köpüren o uzun saadetli günlere nispeten çok az yer işgal etmektedir. Şairin "Gam karar eyleyemez hande-i hurremdir bu." dediği gibi, başa gelen şeyler bir bir gelir ve hep tahammül çerçevesi içinde kalır.. ve tabiî dünyalar kadar vâridât bırakır öyle gider.

Aslında bunlar, Allah, insan sonra da varlık ve hâdiselerin Hak'la münasebetini kavrayabildikleri ölçüde, hayatın keyfine, lezzetine, neşesine ve ruhanî hazlarına o kadar açılırlar ki, her gördükleri, her duydukları, her değerlendirdikleri şey, onlara pek çok irfan kapısını birden açar ve nazarlarını sürekli varlık ötesi hakikatlere çevirir. Hem öyle bir çevirir ki, artık böyleleri her gün, her hafta yeniden bir kere daha hayata uyanır; mütemadiyen ışıktan yollarda yürür; ufkî geçişlerle dünya-ukba sahilleri arasında gelir-gider ve duyup zevk ettikleri her şeyi bir saadet vaadiyle paylaşırlar. Onların, Yüce Yaratıcı'nın lütuflarına açık duyguları, emme-basma tulumbaları gibi her zaman onların ruhlarına itminan ve huzur pompalar. Yer yer hâdiseler, gönül diliyle, onlara hayatın mûsıkîsini duyurmak için bir mızrap gibi onların ses veren tellerine dokunur; dokunur ve onlara çok az kimseye nasip olmuş çocuk neşesi tadında ve âşık bir kalb gibi dolgun ne zevkler, ne lezzetler ilham eder!

Onların ufkunda her mevsim, bir sabah ihtişamıyla doğar; her saat apaydın ve yumuşak, vaad ettiği şeylerle de inşirah dalga boylu, cıvıl cıvıl ve olabildiğine lezzetli, ebediyet televvünlü olarak gelişir ve onların içine akar. Onlar hayatlarından memnun, kaderlerinden hoşnut ve sürekli bir dua tavrıyla içlerini Yaratan'a boşaltır ve hiçbir psikoterapiyle ulaşılamayan bir ruh ve irade mukavemetine ulaşırlar. Ara sıra havanın kararıp, zirveleri dumanların tuttuğu zamanlarda da, dilleriyle, edalarıyla birdenbire değişir; recâ ile Hakk'a el kaldırır; mehâfet ve mehabetle boyunlarını büker; O'nun şefkatine sığınır ve kalb diliyle O'na ne nağmeler sunarlar.! Gönüllerinin duruluğunda emeller ve hülyalarının enginliğinde arzularla, hayatları uhrevî buudlu ve tâli'leri gökyüzündeki yıldızlar gibi pırıl pırıl hep aşkın yaşarlar.

Bazen, hemen herkes için, dolu dolu lezzetlerin her yana sindiği ve her şeyi fevkalâdeliklere yükselttiği öyle müstesna zamanlar olur ki, insan tâli' kuşunun başına konduğunu hissediyor gibi olur.

Aslında dikkat edilse bu coşkun hayat çağlayanı, her zaman duyulabilir.. her zaman gönüller, ruhların uçuştuğu âleme geçebilir.. ufuklar sürekli yol

gösterebilir.. ışık her zaman karanlığı bozguna uğratıp onun otağına oturabilir.. ve aşkla yanan sineler her zaman ebedî vuslatın elinden şerbetler içebilir. Yeter ki, zaviye belirlenip, kalbin balansı da ona göre ayarlansın...

1 Yûsuf sûresi, 12/86.

Kaos ve Ramazanlaşan Ruhlar

Günümüzün insanı fevkalâde bıkkın, tedirgin, yarınlarından endişeli ve her an beklenmedik bir kısım sürprizlerle karşılaşılacağı paniği içinde iki büklüm. Şüphesiz bunda, bazı karamsarlık tellallarıyla, bazı medya kuruluşlarının, birer uğursuzluk ve ümitsizlik enstrümanı gibi Allah'ın günü kapkaranlık fikirler –onlara da fikir denecekse– döktürmelerinin tesiri çok büyük.. belki de, bu kapkaranlık tablonun gerçek müsebbibi de işte bunlar; zira bunlar, ne zaman ağızlarını açsalar hep öfke, kin, nefret ve gayz mırıldanmakta; mırıldanırken de sanki şuuraltı mahzenleri patlamış da, içlerinde olan her şey şuraya-buraya boşalırcasına, milletin ruhuna her gün ayrı bir şeâmet pompalanmakta; hem de hiç tavır değiştirmeden, yanlış-doğru tefrik etmeden, yapılan bu şeylerin millete neye mal olduğu hesaba katılmadan, kararlı bir nefret ve ihtiras mantığıyla her gün sürekli aynı şeyler tekrar edilmekte. Dahası, toplumun bazı kesimleri diğerlerine karşı potansiyel suçluymuş gibi gösterilerek bunlar arasında ısrarla kavga ortamı hazırlanmakta; hatta her şeyi bütün bütün çıkmazlara sürükleyip devleti çaresizlik içinde göstererek bir kısım antidemokratik oluşumlara kapı aralanmakta ve davetiyeler çıkarılmakta...

İşte böyle kararsız bir ortamda, aklı, mantığı hislerine veya kaba kuvvete yenik heyecan insanlarının yanında, şöyle-böyle düşünen kimselerin bile bazen bu umumî havanın gerginliğinden, bazen sahip oldukları kuvvetten ötürü akla, mantığa, muhakemeye riayet edememelerinden; bazen de çaresiz hâle gelmiş yığınların yeni bir dünya hasretinden, mevcut sıkıntı ve huzursuzluk daha bir şişerek veya öyle gösterilerek, toplumun hemen her kesimini bir kısım alternatif arayışlara sevk etmekte ki, böyle bir kaos içinde bulunan kitlelerin neler yapabileceğini ve yaptırabileceğini kestirmek zor olmasa gerek.

Bereket dört bir yanda böyle iç içe bunalımların yaşandığı bir dönemde, son bir kere daha kendimizi Ramazanın o sımsıcak atmosferi içinde buluyor; herkesin düşe kalka o tozlu-dumanlı yollarda yürüdüğü aynı anda, kendimizi cennetâsâ bir iklimde hissediyor ve bütün bütün mânevîleşerek ruhlarımızda "berd ü selâm"lara erdiğimizi duyuyoruz.

Evet, bazı kimselerin en insafsız şekilde zamanı ve zemini karartıp her şeyi Cehenneme çevirdikleri günümüzde, başımızı kaldırıp iman gözüyle bakabilsek bizi hiçbir zaman yalnız bırakmayan Hak rahmetinin, gökteki hilâlin efsunlu beyanı, mâbed ve minarelerin sihirli ifadesi ve mahyaların esrarlı diliyle, bir

kere daha gönüllerimize aktığını ve ruhlarımızı mâneviyatın ferahfeza iklimlerine ulaştırdığını duyup hissedecek, tâli'lerimize tebessümler yağdıracağız. Aslında böyle bir uhrevîleşme, üç ayların ufukta belirmesiyle başlar ve Ramazana kadar da her gün-her gece, ona hazırlayıcı bir şive ile tulû eder ve mevsimi gelince de insanlara nur ve huzur aşılayıcı bir edaya ulaşır. İşte Ramazan, böyle üç aylık bir Hızır'la yolculuğun en son halkasını, Allah'a yakın olmanın en net ufkunu ve öteleri vicdanî bir temâşâ ile temâşâ etmenin de en açık tarassut noktasını teşkil eder. Zira Ramazan; varlığın olanca güzelliklerinin, daha net bir şekilde inanan insanların gönüllerine boşaldığı, onların ruhlarındaki inceliğin, letâfet ve nuraniyetin gürül gürül ifade edildiği bir teveccüh ve iltifat ayıdır.. evet onun o cıvıl cıvıl hâli, bütün gök ehlinin bizlere karşı teveccühünün bir aks-i sadâsı gibidir. Ramazanı idrak eden mü'min gönüller, her zaman semanın derinliklerinde perde perde yükselen o melekûtî seslere cevap veriyor gibi kendilerini bir aşk ve heyecan içinde bulur; iman, mârifet ve muhabbetleri ölçüsünde ruhanî zevkler adına ne mûsıkîler ne mûsıkîler dinlerler. Ramazan mûsıkîsinin en tabiî unsurları sayılan mü'min gönüllerin, kendilerini ifade esnasında o içten sesleri ve her lahza değişik bir tedai ile bütün benliklerini saran ledünnî zevkleri bilhassa gece saatlerinde öyle edalara ulaşır ki, konsantrasyonunu tamamlama bahtiyarlığına ermiş her ruh, kendi kendine: "Yoksa Cennet, Ramazanın arka yüzü mü?" diye mırıldanır ve onu âdeta Hakk'a vuslatın bir koyu gibi duyar. Hele sahurlar, sahurlardaki salâ ve temcidler bu umumî havaya kendi boyalarını çalıp gönüllerimize uhrevîlikler yudumlattırdıkları o derin dakikalarda –bu derinliği herkes sezemeyebilir– bizlere ne sürpriz şeyler, ne sürpriz şeyler anlatırlar.

Evet, bir yandan minarelerden taşıp evlerimizin içine akan tekbirler, tehliller, temcidler; diğer yandan sahur telaşıyla bir oraya-bir buraya koşup duran çocuklar, gençliklerinin gerçek bedelini ödeme temkiniyle hareket eden delikanlılar; yüzlerinde-gözlerinde hep inanmış olmanın vakar ve ciddiyeti o mehabet âbidesi yaşlılar, evet, her biri belli ölçekte, tıpkı bir koronun farklı enstrümanlarıymışçasına ayrı ayrı olmanın yanında müşterek ritimleri, aynı tondaki heyecanları, gönül gözleri eşyanın perde arkasında o içten hâlleriyle o kadar derin, o kadar muhtevalı ve o kadar yürektendirler ki umumî tavırları hep Cennet yamaçlarında Hak cemalini temâşâya koşan insanları düşündürür ve hatırlatırlar.

Dünyada Ramazan günleri kadar füsunlu, onlar kadar renkli ve derin bir

başka zaman dilimi gösterilemez. O her gelişinde yeni bir şive, yeni bir eda, yeni bir zenginlikle gelir; gelir ve bitevîliği ile kendine has renk renk dilimlere ayrılır: Onda seherler her zaman, göklerin derinliklerinden gelen bir mavilikle tüllenir.. sabah ezanları, sabah namazları başka vakitlerde olmayan bir büyüye dönüşür.. gündüzler iç içe ümitlerin, beklentilerin sırlı koridorları gibi oruçluları bir vuslat hissine çeker.. iftar saatleri, dil-damak lezzetlerinin çehresinde içten içe her zaman şeb-i arûsu çağrıştırır.. teravihler ruhlarımıza Dostla halvet olmanın toyunu-düğününü duyurur.. evet Ramazan o bitevî ışıktan, renkten parçalarıyla duygularımıza sürekli ayrı ayrı şeyler fısıldar.. tam bir yekparelik içinde ötelerin bayıltan renkleriyle gönüllerimizin yamaçlarına boşalır ve bizlere zaman ve mekan üstü ne harikulâdelikler ne harikulâdelikler ihsas eder; eder de, çok defa kendimizi bu dünyanın dışında büyülü bir âlemde dolaşıyor sanırız. Öyle ki, günün her saatinde ve gezdiğimiz her yerde, ötelerden gelip ruhlarımıza boşalan bir ilâhî mevhibe sağanağını duyar, tıpkı çiçeklerin içine girip onların özünü, usâresini emmeye çalışan, çalışırken de hep ayrı bir zevke eren arılar gibi her lahza ayrı bir feyiz ve bereketin doygunluğuyla yaşar ve ayrı bir lezzeti paylaşırız. Böylece, Ramazanın o kendine has esintileri, günün hiçbir saatinde tamamen dinmeden hep sürer gider ve Ramazanlaşan gönüllerimizde; o ezelî teveccüh, o hususî ve ekstradan iltifatlarının yanında; evde, sokakta, mâbette, mektepte, kışlada duyduğumuz müşterek heyecanlardan, hayallerimizde derinleşip üstûreleşen manzaralara; iman ve kabullerimizin kesip biçip şekillendirdiği duygularımızdan, mantıklarımızın, muhakemelerimizin temkinli yorumlarına kadar nice konuda bir sürü resim tüllenir ve ruhlarımızı sarar; sarar da hislerimizi, arzularımızı her lahza ayrı bir hazza uyarır ve ayrı bir zevk olur gönüllerimize boşalır. Ramazanlaşan gönüller bu vâridleri bazen doğrudan kendileri duyarlar, bazen başkalarının duygularında veya simalarında hissederler; bazen de, kendi kapalılıkları yüzünden sürekli onlarla konuşmak, şiir söylemek, mûsıkî dinletmek isteyen o mübarek saatleri, dakikaları ne duyar ne de zevk ederler. Böylece içinde arka arkaya semavî sofraların inip kalktığı bir zaman dilimi hep çay gibi akar gider de bir damla ölçüsünde olsun kendini ifade etme fırsatını bulamaz.

Ramazanları anlayan insan aklı, duyan insan vicdanı, zevk eden de insan kalbi olduğuna göre, varlığı görüp hissetmek, duyup değerlendirmek için göze, kulağa, mantığa, muhakemeye ihtiyacımız olduğu gibi, Ramazanı duyup zevk

etmek için de akıl, şuur, kalbin harekete geçirilmesine, harekete geçirilip uyanık tutulmasına ihtiyaç hatta zaruret vardır.

Zira çok defa, en aydınlık günlerin içine girer-çıkar, en renkli saatleri tekrar tekrar yaşarız da bunların farkına bile varamayız. Bazen de iyi bir konsantrasyon sayesinde, o ölçüde parlak ve renkli olmayan dakikaları öyle bir duyar ve yudumlarız ki; kendimizi Cennet bahçelerinde ve kevserlerin başında sanırız.

Her şeyden evvel, bu mânevî güzelliklerin gönüllerimize akıp, içlerimizde birer zevke dönüşmesi için, bakış açısı ve teveccühün çok iyi belirlenmesi gerekir. Bu yapılabildiği takdirde, Ramazan birdenbire öyle farklılaşır ve bize o kadar derince işler ki, duygu dünyamızın tomurcuklar gibi sürekli inkişaf ettiğini duyar ve kendimizi mânâlarla, hislerle taşkın bir atmosfer içinde hissederiz; ederiz de çevremizdeki her şeyin dili birdenbire çözülür ve birer hatip gibi ruhlarımıza en duyulmadık hutbeler irad eder ve bugüne kadar hiç söylenmedik sözler söylerler; seherler-sahurlar, ezanlar-namazlar, minareler-mahyalar, sokaklar-sokaklardaki lambalar, her yerde yükselen Kur'ân sesleri, hafız nağmeleri, imamın solukları-cemaatin çehresi, çocukların çığlığı-yaşlıların temkini.. evet bütün bunlar ruhlarımıza neler söyler neler!. Söyler de o harfsiz, kelimesiz beyanlarıyla gönüllerimize türlü türlü ziyafetler çekerler.

Hemen her Ramazan; arzuları kâinatlar kadar geniş, emelleri ebedler kadar engin gönüllerimize, en sürpriz hisler ve mânâlarla sağanak sağanak boşalır; yağmurla dirilen toprak gibi ruhlarımızı harekete geçirir, duygularımıza yeni bir "ba'sü ba'del mevt" vaad eder, vicdanlarımızı daha bir duyarlı hâle getirir ve lezzet olur oluk oluk içimize akar.. hem bütün kederlerimizi, acılarımızı unutturacak şekilde öyle bir çağıltıyla akar ki, onu hep bir şiirden, bir histen ve iç içe hayallerden örülmüş gibi görür; başka bir derinleşme kaynağı arama vehminden kurtulur, ruhlarımızın Hakk'a kullukla elde ettikleri hürriyet zevkini paylaşır ve "Kul oldum kul oldum; Hakk'a esarette gerçek hürriyeti buldum." der neşe ile çığlıklar atarız.

Ramazan, hemen her zaman o kadar aydınlıklarla gelir ki, bütün bütün kirlenmiş ve gönül dünyasında iç içe karanlıklar yaşayan nefsin âzat kabul etmez kapı kulları bile, mutlaka onun atmosferinde bir şeyler duyar; bir şeyler söyler ve duygu, düşünce dünyalarında farklı edalara ulaştıklarını hissederler.

Evet, bir kısım gafil gönüller uyuklamaya devam etse de; lâubâli ruhlar serâzat yaşamalarını sürdürse de; ölü vicdanlar ülfete, ünsiyete yenik düşse de

Ramazan, o ışıktan, renkten, sesten şivesiyle en paslı kilitleri bile çözerek, ezanları, salâları, sahurları, iftarları ve teravihleriyle sessiz sessiz içlerimize akacak ve en katı gönüllere dahi mutlaka bir şeyler söyleyecektir.. söyleyecektir; zira Ramazan onu söylettirecek güçte ve nuraniyette, insan da bunları seslendirecek fıtrat ve istidattadır.

Bayram

Bayram, bütün bir Ramazanın özü, usâresi ve ötelerin sihirli vâridâtıyla gelir boşalır başımızdan aşağı ve bize bitiş içinde başlangıcın müjdesini verir. Böyle bir müjdenin duyulup hissedilmesi, fertten ferde, toplumdan topluma değişebilir; geçirilen Ramazanın derinden duyulması, gönüllerin Ramazan rengine boyanması, şuurların ötelere ve ötelerin de ötesine uyanması ölçüsünde bayram da daha bir nazlı gelir, daha bir farklı yaşanır ve daha bir büyülü geçer.

Gönüllerin derinliğinde duyulan bir bayramda her ses, her soluk, her hareket, her davranış ruhlara tesir eden müphem, fakat sihirli öyle beyan tarzlarıdır ki, azıcık ifade ve hâlden anlayanlar için daha müessiri olamaz. Genç-ihtiyar, kadın-erkek, âlim-cahil, talebe-muallim, işçi-esnaf gönlünün menfezleri az açık olan hemen herkes belli bir seviyede bu beyanın sihriyle oturur kalkar ve bulunduğu her ortam da bayram rengiyle tüllenir, bayram sevinciyle tebessüm tebessüm bütün gözleri okşar ve gönüllere kevserler gibi akar.

Bayram, her kesimden insana fevkalâde mûnis gelir.. hemen herkesin içine işler.. herkese kendini dinletir ve ne yapar yapar herkesi mutlaka kendi atmosferine çeker. Kimseye karşı cebir kullanmaz, protokollere bağlı kalmaz, açık-kapalı kendisini kabul etmeyenleri tehdit etmez, ama herkes ona yürekten, gönüllü ve selim fıtratının tabiî insiyakları ile koşar; koşar ve onu kutlamaz, sadece yaşar.

Bayrama eren bütün inanmış gönüller, onun senelere denk ışıktan saniyelerini yaşarken, kendilerini hep sevincin, neşenin bürüdüğü sırlı bir atmosferde sanır ve gezip dolaştıkları her yerde, yukarılardan başlarına bir şeylerin boşaldığını, boşalıp ruhlarının derinliklerine kadar her yanlarını sardığını duyar; bütün benlikleriyle o vâridâtın kaynağına yönelir; derken, canlı-cansız çevrelerindeki her varlığın eriyip gittiği ihsaslarıyla kendilerini ötelerin davetlisi birer misafir gibi düşünerek hep sınırlarını aşkın yaşarlar. Böyle ruhanî bir atmosferde kendi mevhibelerini duyup seslendirmesini bilenler, mârifet ufuklarının aydınlığı ve zenginliği, aşk u şevklerinin canlılık ve harareti ölçüsünde, hayatlarına bu engin hislerini karıştırarak, her zaman, kendileriyle beraber çevrelerindekileri de lezzetten heyecana, aşktan insanî münasebetlere sürükler dururlar.

Ramazanda çok defa, her ses, her soluk, her davranış bize, âdeta beşiklerimizin başında ninni söyleyen annelerimizin içli nağmeleri gibi gelir.

Bazen bu sözleri, bu düşünceleri o kadar ince, bu tavırları ve bu davranışları o kadar yumuşak buluruz ki, gezip dolaştığımız her yerde, aldığımız bu nezaket banyosuyla kendimizi kuşlar gibi hafiflemiş, ruhanîler gibi de mekân üstü bir hâl almış zannederiz.

İnsan, bayramda karşılaştığı birinden gördüğü muameleyi, karşılaşacağı daha başkalarından da göreceği mülâhazasıyla, gün boyu, realitenin elinden yudumladığı zevk ve lezzetlerin yanında, iyiliğe bu kadar açık insanlardan göreceği mutasavver hazları da doya doya yaşar; realitelerle tasavvur ve tahayyül dünyasından kendine göre yepyeni bir âlem inşa ederek, mekânın dar üç buuduna karşılık ve zamanın izafîlik esprisine dayalı göz görmemiş, kulak işitmemiş, dünyevî aklın sınırlarını aşkın bir sihir dünyasında dolaşır durur.

Evet bayram, bazen tam bayramlaşabilmiş insanlarla o kadar aşkınlığa erer, o kadar ledünnîleşir ve o kadar Cennet'in cuma yamaçlarına dönüşür ki, insan yer yer onu kendi dublesi, zaman zaman da melek tüylerinden örülmüş kanatları gibi hisseder ve gezdiği her yerde bu gizli refikin azizliğini görür ve heyecanını yaşar. Gerçi bayram, bir ölçüde herkese kendi boyasını çalar; herkesi kendi gibi söyletir ve herkese hükmettiğini bar bar bağırır ama, onun bazı ruhlar üzerindeki tesiri daha bir başkadır.

Bazen bayram, minarelerin gülbanklar gibi gürleyen sesinde, mihrapların ukba buudlu iniltisinde o denli farklılaşır ve aşkınlaşır ki, o eşref saatlerde hemen pek çok kimse, göklerin bütün mânâ ve usârelerinin üzerlerine boşaldığını ve ötelere ait esrarın sağanaklaştığını sanır ve her an ayrı bir Cennet duygusu yudumlar durur.

Hemen her bayram, onda füyuzât hislerimizi coşturacak âmillerin güçlülüğü nispetinde, onu başımızın üstünde ışıktan, renkten, mânâdan, ruhtan örülmüş bir kubbe gibi tahayyül eder ve kendimizi, o kubbede bulunan irili-ufaklı menfezlerden sonsuzu temâşâ etme konumunda hissederek, imanın mü'minlere kazandırdığı bu engin mülâhaza sayesinde, bu daracık zaman ve mekânın ne kadar çok buudlu olduğunu düşünür; çok kanatlı, çok buudlu melekler gibi duygu ve düşüncelerimizle bir yerde fakat çok aynada, hâl fânusu içinde ama kanatlarımızı hem maziye hem de âtiye açılmış görür, çok zamanlılığı ve çok mekânlılığı birden yaşarız, hatta bazen bu mülâhaza daha da genişleyerek bizimle beraber başkalarını da içine alacak vüs'ate ulaşır ve bütün bir inananlar olarak, henüz vicdanlarımızda imanî bir nüve mahiyetinde varlığını hissettiğimiz Cennette, ruhların uçuşup durduğu tepelerde, onlarla beraber kanat

çırpıp sonsuza uçtuğumuzu düşler; liyakatlerimizi aşkın bu bin bir vâridât karşısında her birerlerimiz, *“Değildir bu bana lâyık bu bende / Bana bu lütf ile ihsan nedendir?”* mırıltılarıyla hayretlerimizi ifade eder ve kendi kendimize “Meğer bayram buymuş!” deriz.

Bazen, Rahmeti Sonsuz’a olan inançlarımızın feveranı sayesinde, vicdanlarımızda patlayıp çevremize yayılan ışık tufanları, etrafımızdaki maddî çeperleri darmadağınık edip her yanı öyle bir nura gark eder ki, vicdanın çok menfezli o engin rasathanesinden gökleri bütün derinlikleriyle temâşâ eder gibi olur, varlığın perde arkası esrarına ulaşır, bu dar âlem içinde yeni âlemlerin inkişafını yaşar, tecessüs ve hayallerimizde de olsa, şu birkaç buudlu mekânın üstüne çıkarak, mekânların “lâmekân” olduğunu, cümle cisimlerin cân olduğunu, Hak tecellilerinin ayân olduğunu duyar gibi olur, iliklerimize kadar üprerir; mehabet ra’şelerinin yanında muhabbetin sıcaklığını da hisseder ve *“Ey Rab Senin varlığını duymak bir Cennet / Ne olur beni de bu duygu ile âbâd et.”* der, ona intisapla yaşamanın ne erişilmez bir pâye olduğunu zevk eder.. “Hazîretü’l-Kuds”e daha yakın olma yollarını araştırır.. hep O’na koşar.. O’na bağlı yaşar.. O’ndan ötürü her şeyi kucaklar.. baharları zevkle temâşâ eder.. çiçekleri koklar.. varlıkla hasbihâl içinde olur.. zaman gelir, dağlarla, tepelerle, ovalarla, obalarla söyleşir.. hayat ve varlık karşısında mü’min olmanın bütün hususiyetlerini ortaya koyar.. ve sık sık en nazlı dilekler, en içten iniltilerle O’nun kapısının tokmağına dokunur, sonra başımızı o kapının eşiğine koyarak içimizi sadece O’na dökeriz.

Ezanlar, kâmetler, namazlar, dualar, münacatlar, istiğfarlar, iç murakabeler farklı yöntemlerle o kapıya yönelmenin birer remzi ve işaretidir. O kapının önünde yükselecek bu ses ve bu davranışlar, ruhun solukları olması ölçüsünde, ötelerde nasıl kabul görür onu bilemem ama, biz, bazen varlığımızın, o duyuş ve söyleyişler içinde eriyip gittiğini hissederiz. Öyle ki bazen, içimizden kaynayıp gelen duyguları ifadeye kelime yetiştiremediğimizden fokur fokur kaynayan bir sükûta gömülür ve sessiz infiallerimizle, bu içli, bu derinden, bu ledünnî durumumuza bir yerden cevap verileceğini, bizim susmamıza bedel, ötelerin sesinin gürül gürül yükseleceğini beklemeye koyuluruz. Meleklerden mi, ruhanîlerden mi, yoksa kendi vicdanlarımızın meçhul bir menfezinden mi kopup geleceğini beklediğimiz böyle bir sesi net duymasak bile, mutlaka cevap verildiğine ve verileceğine inancımızla, ürpertilerimizde onu duyar gibi olur, haşyetle sarsılır veya sevinç gözyaşlarıyla boşalırız.

Hemen her zaman, böyle bir ruh hâliyle, hayata bakışımızın değiştiğini, her varlık ve hâdisenin bir farklılaşma süreci yaşadığını görür gibi olur, içine sürüklendiğimiz bu fevkalâdelikler karşısında, bizden olmayanların hiçbir zaman duyamayacakları, bizi anlayamayanların kat'iyen anlayamayacakları neler duyar ve neler hissederiz..!

Bu duygu ve bu hisler sayesinde bazen, erken dönemlerde ve iptidaî bilgiler mahiyetinde ruhumuzun derinliklerine yerleştirilen o mukaddes fakat müphem gerçeklerin, kuvve-i inbatiyesi iman ve nur olan kalb yamaçlarında, nasıl çiçekler gibi açtığını, bir çocuk safvetiyle kabullendiğimiz o mücerret hakikatlerin ne kadar varlığımıza ait olduğunu duyar ve içlerimizde sessiz sessiz uyuyan esrarın nasıl tomurcuklaştığını, nasıl meyveye yürüdüğünü hayretler içinde zevk ederiz.

Hâsılı, her bayram bizim dünyamızda, bir dolunay gibi doğar.. ufkumuzu bir gökkuşağı gibi tutar.. ışık kaynağı ötelerden, bize donanma gecelerinde göremeyeceğimiz şehrayinler yaşatır.. arz üzerinde uğradığı hemen her dairede, bir teşrifat üslûbuyla bizler gibi bütün başkalarını da ayağa kaldırır.. şivelerin en mükemmeli, nağmelerin en tatlısıyla ruhlarımıza demet demet besteler sunar.. ima ve işaretleriyle meraklarımıza kapılar aralar ve gönüllerimize uhrevîlikler fısıldar.

Ölümün Hatırlattıkları ve Ötesi

İnsanoğlu, ölmek için var olur, dirilmek için ölür ve ebediyeti duyup yaşamak için de dirilir. Bir bir gelinir bu dünyaya.. bir bir yürür herkes bu upuzun hayat yolunda.. onca müştereklere rağmen herkes kendi kaderiyle oturur-kalkar.. kendi kaderini yaşar ve programlandığı çerçevede, daha sonra bir başka hayatı duyup yaşamak için arkasına bakmadan yürür ebediyete.

Evet insan, dünyaya daha ilk adımını attığı andan itibaren, onun için geriye sayma başlamış demektir. Hatta embriyolojik sürecin mebdei, bir mânâda onun için sonun başlangıcı sayılabilir. Çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemleri bu vetirede sadece birer konaktırlar. İnsan nasibi ölçüsünde ya bu konakların hepsine uğrar ve bir süre misafir olur veya yürüyen bir trenden dışarıya atılıyor gibi, ümit edilen menzile ulaşılmadan, herhangi bir meçhul noktada, kendisine cebrî bir çıkış verilir ve onun için dünya ile alâkalı her şey biter. Her gün bu kabîl hâdiselerle, duyguları delik deşik ve düşünceleri allak bullak yolculuklarını devam ettirenler ise, son durak mülâhazası veya gerçekten O'na yaklaştıklarından ötürü, sürekli ense köklerinde yokluğun sopsoğuk elinin dolaştığını sanır, onun rengiyle sararır, her an sürpriz bir bitişin şokuyla tir tir titrer, hazan yemiş yapraklar gibi sarsılır ve her zaman kendilerini amansız bir çözülüşün pençesinde hissederler.. ederler de, günler, haftalar, aylar ve yıllar ilerledikçe, daha bir artan hafakanlarla kıvrım kıvrım kıvranır, işittikleri her seste ölüm ağıtlarından nağmeler dinler ve ruhlarındaki Cehennem zakkumunu besleyen esintiler ölçüsünde, her gün birkaç defa ölür ölür dirilirler.

Mevsim dönüp de hayatın sonbaharı gelip çatınca, âdeta her şey ve herkes tarafından terk edildiklerini hisseder.. bütün varlığın kendilerine arka çevirip onları yalnızlığa attığını sanır.. dört bir yanın poyrazla inlediğini duyar gibi olur ve hazanla sararıp düşen her yaprakta kendi makûs kaderlerinin yazılarını okur.. çığlıklarını dinler, inkisarla iki büklüm olur.. buruklaşır.. ve hele ötelere inançları da yoksa, ruhlarının alacakaranlığında hayatlarının gurûb sonrasını tahayyülle sürekli yutkunur ve ölüm terleri dökerler.

Artık, ne çevrelerinde neşeyle köpüren hayat, ne varlığın rengârenk güzellikleri, ne kuş cıvıltıları, ne ırmak çağıltıları, ne koyun-kuzu meleyişleri, ne de tabiat meşherinin o temâşâsına doyulmayan manzaraları onlara hiçbir şey ifade etmez.. etmez ve onlara göre artık her ses bir ölüm ağıtı.. her güzel manzara plastize bir hüzün paketi.. her doğum, bir ölüm referansı ve doğumlar

ölümlere emanet.. her sevinç de bir aldanmışlık ve teselli mırıltısıdır. Bunların iç dünyalarında elemleri elemler kovalar, kâbuslu rüyalarda olduğu gibi gönülleri ve dilleri sürekli korkulara takılır, "kemküm" eder. Her zaman bakışları bulanık, başları dumanlı, yaklaşan sonun şokuyla hezeyandan hezeyana sürüklenir ve daha mezara girmeden hep kabrin sadefleşmiş kemikleri arasında yılanlarla-çıyanlarla âdeta saklambaç oynarlar. Yer yer burunlarının yokluğa değdiğini ve ufalanıp toz toprak hâline geldiklerini hisseder ve her biri ayrı ayrı kendi kaderinin ağında "Keşke anam beni doğurmasaydı!" der, inler.

Gönüllerini imanla donatmış ve kalblerinin balansını ötelere göre ayarlamış "İman hem nurdur, hem kuvvettir, hakikî imanı elde eden adam kâinata meydan okuyabilir." duygu ve düşüncesiyle tam bir metafizik gerilim içinde bulunanlara gelince; onlar, çocukluklarını bir zevk zemzemesi içinde duyar ve her zaman var olma şevkiyle haykırır.. gençliklerini Yusuf gibi birer iffet ve irade kahramanı olarak disiplinlerle geçirir.. olgunluk çağlarını arkadan gelenlere örnek olabilecek davranışlarla süsler ve yollardaki reflektörler gibi sürekli düz yolda yürümenin lazım geldiğini vurgular.. yaşlılık dönemlerini de "ulü'l-azmâne" bir kararlılık, ciddiyet içinde ve nebileri hatırlatan bir itminanla, cennet koridorlarında seyahat ediyormuşçasına inançla, azimle ve ümitle sürdürürler.

Başkalarının kaybetme hezeyanlarıyla çıldırıp durduğu, en amansız gibi görünen demlerde, onlar, her zaman imanlarının, ümitlerinin meyvelerini devşirir ve bütün hassasiyetleriyle burada var olmanın, ötede de ebedî kalmanın neşvesini duyar ve âdeta ömürlerini bir şiir, bir hayal ikliminde yüzüyor gibi geçirirler. Öyle ki, Allah'a ve ötelere imanın herhangi bir faslı, herhangi bir ifadesi karşısında, sihirli balonlarla, fezanın sonsuzluğunda ötelere yürüyor gibi ruh-efzâ bir seyahat yaptıklarını sanırlar. Kendini duygularının, düşüncelerinin büyüsüne kaptırma ölçüsünde her inançlı ruh, şöyle ya da böyle cismaniyetten uzaklaşıyor ve ruhanîliğin enginliklerine açılıyor gibi olur ve ötelerin tasavvurları aşkın bütün romantizmini birden duyar.

Evet, her imanlı gönül, varlığın, her zaman güzelliklerini temâşâ ettiğimiz şu esrarlı meşherinde ne harikalara, ne harikalara şahit olur!. Ne büyülü sesler duyar!. Ne aşkın şeylerle yüz yüze gelir!. Gelir de yol boyu, kendisini selâmlayan nice güzelliklerden iltifat görür.. nice ses hevenkleriyle büyülenir, kendinden geçer ve âdeta rüyalarda olduğu gibi, her gördüğü, her duyduğu, her düşündüğü şeye çarçabuk ulaşır ve kendini sürekli bir zevk çağlayanı içinde

hisseder.. hisseder ve ömrünün bitmesini kat'iyen istemez.. dünyaperest ruhlar gibi değil; varlığın tenteneli perdesinin arkasındaki hakikî güzelliklere, Güzeller Güzeli'nin cemalinin değişik dalga boyundaki tecellilerine vurgun olduğundan dolayı ömrünün bitmesini istemez.

Daha doğrusu bunlar, ötekilerin, o dünyalarını karartan ruhlarındaki Cehennem zakkumuna bedel kalblerindeki iman çekirdeği sayesinde kendilerini her zaman, ahiret âlemi ve onun zevkle tüllenen manzaraları ile yüz yüze, Cennet ve onun Hakk'ı temâşâya açık yamaçlarında tenezzühte sanır ve bir bakıma, fiziği-metafiziği, dünyayı-ukbayı, ruhu-bedeni bir bütün hâlinde duyar ve yaşarlar.

Gün gelip de öteler perde aralayınca, düşüncedeki Cehennem tohumu, kapkaranlık bir kâbus gibi her yanda kendisini hissettirir.. magmalar gibi köpürür ruhlara korkular salar.. bir sis, bir duman gibi bütün ufukları kaplar.. azap olur canları yakar.. musibet olur sağanak sağanak yağar.. ve tabiî gönüllerdeki tûbâ-i Cennet çekirdeği de dal-budak salar.. bağrında göverip geliştiği gönüllere tebessümler yağdırır, revh u reyhanla tüllenir.. yapraklarına tutunanları sırlı asansörler gibi huzura, emniyete, rıdvana ve ebediyete taşır.. Cennetle buluşturur, Hak Cemali'nin temâşâ edildiği ufka ulaştırır. Hâsılı her iki zümre de sinelerinde taşıdıkları çekirdek ve tohumun inkişafıyla vicdanlarında icmâlen duydukları şeyleri, tafsilen ve fiilen görüp yaşayacakları ayrı bir buuda intikal eder de her şeyi ayan beyan görmeye başlarlar:

Evet, hele *"Sûra üfürüldü mü, işte o gün çok çetin bir gündür; (bilhassa) kâfire (hiç de) kolay değildir."*[1] Ya o *"Göklerin yarılıp parçalandığı, Cehennemin köpürüp alevlendiği ve Cennetin yaklaştırıldığı an, her nefis, dünyada ne hazırlayıp oraya sunduğunu (mutlaka) bilecektir."*[2]

"(İşte) O gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar (kaçar; çünkü) o gün herkesin, başından aşkın bir işi var.. yüzler vardır o gün parıl parıl, gökçek ve sevinçle mütebessim.. yüzler de vardır, karanlık ve toz-toprak bürümüş, işte onlar kâfirler ve mücrimlerdir."[3]

"Şüphesiz kâfirler için zincirler, bukağılar ve çılgın alevler hazırladık. İyilikle oturup kalkanlara (gelince, onlar) kadehlerle kâfûr karışımı (kevserler) içerler."[4]

Arzın darmadağınık olup, yıldızların bağı kopmuş tesbih taneleri gibi sağa-

sola savrulduğu o dehşetli gün, dimağlardaki Cehennem tohumu ve gönüllerdeki Cennet çekirdeğinin ayrı bir inkişaf faslıdır: Evet bir yanda: *"Hayır hayır! Yer çarpılıp paramparça olduğu, meleklerin saf saf (olup durduğu) ve Cehennemin getirildiği o gün (evet işte o gün) insan her şeyi anlar (anlar ama) onun için (artık anlamanın) ne yararı var ki? (O) keşke bu hayatım için (bir şeyler hazırlayıp) gönderebilseydim, der.. artık O'nun azabı gibi kimse azap edemez ve O'nun gibi kimse zincire vuramaz."*[5] Ürperten bir tablo; diğer yanda da: *"Ey itminan içindeki nefis! O senden, sen de O'ndan razı olduğun hâlde dön Rabbine! (Dön) kullarım arasına katıl ve Cennetime gir!"*[6]

Nimetlerin bayıltan güzellikleri, musibetlerin ürperten çirkinlikleri ve yol boyu, tûbâ-i Cennetin üfül üfül esintileri, Cehennem zakkumunun da sam yeli gibi iliklere işleyişi hissedilir: *"O gün nice yüzler ışıl ışıl ışıldar ve Rabbi'ne bakar; nice yüzler de vardır ki, ekşir, asıklaşır ve belinin kemiklerinin kırılacağını sanır; (sanır ve iki büklüm olur)."*[7] İkincilere: *"Haydi yalanladığınız şeye doğru yürüyün! Yürüyün, gölgesi olmayan ve alevden korumayan üç buudlu (katmerli) Cehennem karanlığına! O karanlık ulu ağaçlar gibi kıvılcımlar salar. O (kıvılcımlar) kalın urganlar gibidirler. O gün Hakk'ı yalanlayanların vay hâline!."*[8] Birincilere de âdeta tebrikler yağdırılır ve: *"Şüphesiz müttakiler gölgeler (altında), çeşmelerin yanında ve iştihalarının çektiği meyvelerin başındadırlar. (Onlar) amellerinizin mükâfatı olarak afiyetle yeyin, için!. İşte biz iyilik edenlere böyle karşılık veririz."*[9] müjdeleriyle karşılanırlar.

Evet *"Vaad edilen (o büyük) hakikat gelip çatınca, küfredenlerin bakışları donakalır. 'Vah bize! Biz bundan gafilmişiz; daha doğrusu biz zalimlerin ta kendisiymişiz' (derler ve onlara) siz ve Allah'tan başka bütün taptıklarınız Cehennemin yakıtlarısınız ve oraya döküleceksiniz denir."*[10] *"Kendilerine tarafımızdan saadet vaad edilenler ise, işte onlar, Cehennemden uzaklaştırılmışlardır. (Öyleki) Cehennemin hışırtısını bile duymazlar. Onlar, canlarının istediği nimetler içinde ebedîdirler. En büyük korku bile onları tasalandırmaz.. ve melekler onları: 'İşte bu, size vaad edilen sizin gününüzdür' (muştularıyla) karşılarlar."*[11]

Müttakiler, bir de kitaplarını sağdan alma sevinciyle coşar, neşe çığlıkları atar ve şükranla iki büklüm olurlar: *"Kitabı sağdan verilen: 'İşte alın, okuyun bu kitabı! (Zaten) ben böyle bir hesapla karşılaşacağıma inanıyordum' der.*

Ve artık o, hoşnut olacağı bir yaşayış içinde, (meyvelerin) salkımları (burnunun dibine) kadar yaklaşmış Cennettedir. Ve onlara: Geçmişte yaptığınız amellere karşılık, afiyetle yeyin, için, denir. Kitabı soldan verilenler ise: 'Âh keşke, bana bu kitap verilmeseydi! Keşke hesap nedir bilmeseydim!. Ve keşke ölüm işimi bitirmiş olsaydı! Malım hiçbir işe yaramadı. Güç ve hâkimiyetim yok olup gitti"[12] der hasretle inler.

Artık *"mücrimler, şaşkınlık ve azap içindedirler. O gün (onlar) yüzükoyun sürüm sürüm ateşte sürüklenirler; (sürüklenirler de onlara): 'Tadın ateşle teması' denir."* [13] *"Müttakilere (gelince) Cennetlerde, ırmakların başında, Kudreti Sonsuz Melik'in nezdinde, sıdk makamında (birer yâd-ı cemil)dirler."*[14]

Bir yandan gözlerin görmediği, kulakların işitmediği nimetlerin sağanak sağanak yağması, diğer yandan da Cehennemin gayzla gürleyip öfkeyle köpürmesi ve mazhariyetlerine imrenilecek, istihkaklarından ürperilecek insanlarla her şey ebediyete akar durur: *"Takva erbabına geleceğin en güzeli vardır: Adn Cennetleri, ardına kadar kapıları açılmış, (onlar da, bu Cennetler içinde) tahtlara yaslanmış olarak (çeşit çeşit) meyveler ve içecekler isterler. Yanlarında da, gözleri eşlerinin üzerinde, dilberler vardır."*[15] *"(Orada) azgınlara da en kötü bir azap (söz konusudur): Gider Cehenneme yaslanır; o ne kötü bir istirahat döşeğidir! Tadıp duymaları için (onlara) kaynar bir su ve bir de irin (verilir), bu türden daha çift çift azaplar..."*[16]

Kimileri ferih fahûrdur. Değişik mazhariyet ve iltifat sağanakları karşısında; kimileri de buruk, ekşi ve hezeyan içindedirler: *"Defterini sağdan alanlara gelince, nereden bileceksin ki, (o büyük mazhariyeti)?. Onlar dikensiz sedir ağaçları, salkım salkım muzlar arasında ve upuzun gölgeler altında çağlayıp duran ırmakların başındadırlar."*[17] *"Kitabını soldan alanlara gelince, nereden bileceksin ki (o korkunç mahrumiyeti)?. Onlar iliklerine kadar işleyen kaynar bir su içinde, serinlik ve rahat vaad etmeyen kapkara bir dumanın gölgesinde (bekler dururlar); zira onlar dünyada, şımarıklık içinde, günahlarda hep ısrarlı idiler."*[18]

"(Artık) o gün, Cennetliklerin ebedî kalacakları yer en hayırlı bir yer, dinlenecekleri makam da en güzel bir makamdır."[19] Gönüllere akan zevkleri yudumlar ve kendi kendilerine: *"Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun!*

Şüphesiz bizim Rabbimiz, günahları bağışlayan ve şükürlere de karşılık verendir. O'dur ki, bizi böyle bir makama yerleştirdi.. bir makam ki, (insana) ne yorgunluk ârız olur ne de usanç gelir.''[20]

1 Müddesir sûresi, 74/8-10.

2 Tekvîr sûresi, 81/11-14.

3 Abese sûresi, 80/34-42.

4 İnsan sûresi, 76/4-5.

5 Fecr sûresi, 89/21-26.

6 Fecr sûresi, 89/27-30.

7 Kıyâmet sûresi, 75/22-25.

8 Mürselât sûresi, 77/29-34.

9 Mürselât sûresi, 77/41-44.

10 Enbiyâ sûresi, 21/97-98.

11 Enbiyâ sûresi, 21/101-103.

12 Hâkka sûresi, 69/19-29.

13 Kamer sûresi, 54/47-48.

14 Kamer sûresi, 54/54-55.

15 Sâd sûresi, 38/49-52.

16 Sâd sûresi, 38/55-58.

17 Vâkıa Sûresi 56/27-31.

18 Vâkıa sûresi, 56/41-45.

19 Furkan sûresi, 25/24.

20 Fâtır sûresi, 35/34-35.

Merhamet Çağrısı

Bizimle aynı kaynaktan beslenmeyen, aynı memeden süt emmeyen ve geçmişten gelen aynı değerleri paylaşmayanların, ızdıraplarımızı anlamaları mümkün olmadığı gibi genel tavırlarımız karşısında kendilerini hayretten alamayacakları da açıktır.. açıktır; zira bugünü ve yarını sadece fizikî çerçevesi ile değerlendirip hayatı da münhasıran cismanî yanlarıyla ele alanlara göre, bedenin o sığ ve muvakkat zevk u sefâsından başka bir şeyin duyulup hissedilmesi mümkün değildir; mümkün değildir ve bu çarpık telâkkiye göre, cismaniyet ve bedenin dışında kalan konular üzerinde durmaya bile değmez.. ne dünümüzün ne de uzak yarınlarımızın herhangi bir kıymet-i harbiyesi yoktur. Geçmiş de, gelecek de hâli kaybetmiş toplumların teselli sığınağıdır. Varsa da bugün-yoksa da bugün; gerisi ömrü berbat etmektir. Evet, kendini böyle dar bir perspektife hapsetmiş bir zihniyetin *"Benim bildiğimi bilseydiniz az güler, çok ağlardınız."*[1] ufkuyla alâkalı mülâhazaları anlaması çok zordur. Oysaki bu beyanın sahibi Söz Sultanı, neye ağladığını çok iyi bildiği gibi, ebet için yaratılan ve donanımı ile ebede namzet bulunan, iç dünyası itibarıyla da, iman, mârifet, muhabbet ve zevk-i ruhanî dışında hiçbir şeyle tatmin olmayan olgun ruhlar da neye ağladıklarını ve neyin arkasında olduklarını çok iyi bilmektedirler.. ve bunlar için de, oturup ağlamayı gerektiren dünya kadar sebep var.

Evet, bugün hemen herkesi derinden alâkadar eden inanma ve huzura erme ya da kendini inançsızlığa salıp ızdıraplar içinde kalma davasının yanında, çözüm bekleyen yığın yığın içtimaî, iktisadî, siyasî ve kültürel problemler var.. toplum hayatında pek çok huzursuzluğun kaynağı sayılan hakkaniyetsizlikler, adaletsizlikler var.. insanî değerler açısından ve insaf esaslarına göre yeniden gözden geçirilip paylaştırılması gerekli olan haklar var.. sonsuzla alâkalı ümitlerimiz, emellerimiz ve bu ümitlerimizi, emellerimizi gerçekleştirme mevzuunda aşılmaz gibi görünen kaba kuvvet tahşidatı ve antidemokratik engeller var... Hâlâ pek çok meselede hisler akla, mantığa hükmetmekte ve nizamlar, intizamlar kuvvetin ölçü tanımazlığına emanet.. ve hâlâ, dünyanın pek çok yerinde yanlış kabul edilen şeyler veya insanî kusurlar kanla, gözyaşı ile yıkanmakta.. zaman zaman insanların iradeleri de, düşünceleri de hiçe sayılarak yığınlar zorla Cennete götürülmeye çalışılmakta, ya da hoyratça Cehenneme itilmek istenmekte.. her gün yeni yeni kamplar oluşturulmakta, her takım kendi

mantık ve kendi doğrularının kavgasını vermekte ve her düşünce kendine göre bir hayat tarzı resmetmekte.. dahası herkes bu dar resme uydurulmaya çalışılmakta ve öyle yaşamaya zorlanmakta.. hâlâ yüzlerce yerde, ferdî şuur ezilmekte, içtimaî irade felç edilmekte ve vicdanın gözlerine kezzap dökülmekte...

Oysaki, ferdî ve içtimaî bunalımlardan sıyrılmanın ve toplumları kıvrandıran değişik tazyikleri hafifletmenin en kestirme yolu onların vicdanlarına müdahaleden vazgeçip onlara kendi şuurları ve iradeleri ile var olma esaslarının gösterilmesidir. Evet, kitlelerin insan olarak kalmaları ve insanî değerlere yönlendirilmeleri, toplumda vicdan mekanizmasının canlı tutulmasına, irade ve şuurun saygı görmesine bağlıdır. Fert, kendi şuur ve iradesi ile var olduğu ve başkalarını da kurtarabilecek kıvama erdiği ölçüde gerçek vatandaş sayılabilir. Fertleri bu ölçüde donanıma sahip olmayan toplumlarda içtimaî, iktisadi, siyasî veya idarî problemlerden sıyrılmak mümkün değildir. Evet, parçaları yetersiz, tutarsız ve lehimle bir araya getirilmiş yığınlara millet denilemeyeceği gibi millet görünümündeki bu şirazesiz eczanın herhangi bir istikbal vaad etmesi de söz konusu değildir. Milletçe kurtulabilmemiz için, fert fert kurtarıcı bir ruhla tam bir metafizik gerilime geçmemiz şarttır. Millî tâli'imizin ikbal yıldızı, başkalarını kurtarmak için kenetlenmiş ellerin semaya kalktığı noktada içlerimize inşirah veren bir sürprizle belirecektir.

Ruhlarımızda, inancın o kendine has derinliklerini duymamız; ibadetlerimizde iradelerimizin ter, ızdırap ve sancısını yaşamamız; hareketlerimizde ahlâkî olmamız; his, irade, şuur ve gönül hayatımız itibarıyla yeniden dirilmemiz, dirilip her şeyi kalbin kadirşinaslığı ile tartıp değerlendirmemiz bizleri arzu edilen kıvama taşıyacak esasların özetini teşkil etmektedir. İşte bu esaslarla biz, enginleşip ferdiyet sınırlarını aşan bir duyma, bir dileme ve dilediği şeylerin şuurunda olma, hatta bunun bir adım daha ötesinde her şeyi sonsuzla irtibatlandırıp semavî kriterlerle değerlendirme sayesinde tam açılıma geçecek ve insan olmanın bütün avantajlarını paylaşarak "ahsen-i takvîm"e mazhariyetimizi bir kere daha seslendirmiş olacağız. Zannediyorum bu temel espriyi kavrayabilmiş bahtiyarlar, başkalarını kurtarmaya namzet olmaları ölçüsünde, kendi geleceklerini de teminat altına almış olacaklardır.

Evet, bir kere daha hatırlatmalıyım ki, toplumu kurtarma hedefine göre

planlanamamış ferdi kurtarma projeleri neticesiz ve akîm kalacağı gibi fertlerin irade, şuur ve gönüllerinde öldürdüğümüz değerleri toplumda var etmemiz de mümkün olmayacaktır. Evet, kurtarıcılık hedeflenmeden kurtulma plan ve projeleri birer kuruntu, ferdî dirilişi baltalayarak milletçe bir yere varılabileceği zannı da bir avuntudur.

Bu itibarla biz, evvelâ kendi el ve ayaklarımızın bize ait olduğunu şahsî şuur ve iradelerimizde belirleyip, sonra da başkalarıyla el ele tutuşarak maşerî şuur ve irade ile bütün problemlerimizi çözebileceğimize inanıyoruz. İşte bu şekilde davranma sayesinde, bir taraftan hep başkalarına hayat iksiri sunarken, diğer yandan da ferdî hayatımızın verimliliğini koruyarak, hatta artırarak maddî-mânevî yükselişimize süreklilik kazandıracağımız kanaatindeyiz. Evet, biz inanıyoruz ki; bir düşünce, bir plan ve bir gayret ne kadar diğergâmlık ifade ediyor ve ne kadar başkalarını tutup kaldırmaya matuf ise, o ölçüde tutarlı ve istikbal vaad edicidir; zira insanları yaşatan kurtarma mefkûresidir; öldüren veya felç eden de menfaat tutkusudur. Ömürlerini şahsî çıkar uğrunda tüketen insanlar her zaman kirli politikalar içinde olmasalar da bir gün mutlaka kirlenmeleri kaçınılmazdır. Hayatlarını başkalarına diriliş üflemekle canlı tutanlar ise, herkesin yapraklar gibi hazanla savrulduğu yerlerde bile gezer, çevrelerine hayat iksiri sunarlar.. ve işte bunlar, her zaman dünya ve ukbayı içine alacak olan çok yönlü bir maratonun "rıdvan"a namzet kahramanlarıdırlar.

Başkalarının varlık ve bekâsını, sırf kendi çıkarlarının kaynağı olması itibarıyla kabullenmiş görünen "kirli politikacı"nın ne dostluğuna güvenilebilir ne de düşmanlığından emin olunabilir. O, oturur kalkar sadece çıkarlarını düşünür. Onun için el öper-etek öper ve hiç olmayacak insanlar karşısında bile hep serfürû eder.. çıkarları onu gerektiriyorsa, gücü yettiklerini ezer-geçer; baş edemeyeceği kimseler için de sürekli komplolar planlar durur.. kuvvetli olduğu zaman hep amansız davranır; zayıf düştüğü dönemlerde de iğrenç bir mütebasbıs kesilir.. o, başkalarına karşı hep samimiyetsiz olduğu gibi, çok defa kendi oyunlarına yenik düşerek kendi kötü akıbetini de hazırlamış olur. Ona sorarsanız, aklı sıra, âlemi aldattığına, herkesi idare ettiğine ve yolunca davrandığına inanır. Oysaki zavallı, hep gülünç duruma düşmekte ve yarınlarına ait itibarını delik deşik etmektedir. İnsanların bazılarında böyle ruhu yitirilmiş bir aldatan zekâ, aslında çok ciddî bir zaaf ve onulması güç bir ruhî rahatsızlıktır. Böyle bir zaaf ve rahatsızlıkla mâlûl kimseler, kalıcı ve

başkalarına yararlı herhangi bir işleri ve hizmetleri olmasa da, bazen idareli ve kurnaz davranarak, bahar-yaz, sonbahar-kış hemen her mevsimde bir kısım primler elde edebilirler.. edebilirler ama, gelecekleri adına da ne itibar ne kredi; yeniden kendilerini bir tabasbus içinde ve el-etek öpme kuyruğunda bulurlar.

Buna karşılık bir hizmet erinin davranışlarının temelini, uzun bir hazırlık ve fikir çilesinden sonra, onun vicdanından kaynaklanan hak arayışı hedefli bir merhamet çağrısı teşkil eder. İşte bu çağrı, hemen her zaman ferdî sorumluluğun çok üstünde ve içtimaî vazife şuurunun sınırlarını zorlayacak kadar aşkın ihlâs derinlikli bir çağrı ve tam bir gönül adamı işidir. Bu gönül adamı, her hayırlı işin önünde, her işinde kendi çizgisinde; bütün davranışlarında dupduru ve berrak; çevresinde olup bitenler ne denli amansız olursa olsun, hiçbir zaman bulanmayacak kadar kendi temelinden kaynaklı ve yol-yön değiştirmeyecek kadar da kararlı; iç ve dış duyguları itibarıyla Hakk'ı görüp Hakk'ı duymaya, Hakk'ı bilip Hak'la olmaya kilitlenmiş ve halkla beraberliği de, böyle bir temâşâ noktasından duyup değerlendirme kıvamında tam bir uhrevî-dünyevîdir.. evet, böyle bir dünyevîliğin her menfezinden ahiretin şahikalarını müşâhede etmek mümkün olabileceği gibi, onun yaşadığı hayat da hemen her varyantıyla ona bir ahiret koyu asudeliğini tattıracak kadar berrak ve engindir. Öyle ki bu saflardan saf açık gönül, başkalarının bilmem ne kadar sene sonra kavuşmayı düşledikleri bir mutlu sona daha şimdiden ulaşmış, Hak beraberliğine ermiş ve Mele-i Âlâ'nın sakinleriyle diz dize, omuz omuza gelmiş sayılır ki, bu da onun hep kazançta olduğunu gösterir. Evet bu gönül adamı hep içten ve derin; hep büyük projeler peşinde, yüceliklere namzet.. ve oturup kalkıp merhamet düşünmekte, merhamet konuşmakta ve sürekli kendini merhametle ifade edebilme fırsatlarını kollamaktadır.. herhangi bir ayırım yapmadan hemen herkesi bir ebedî mutluluğa kavuşturma konusunda o kadar yürekten ve coşkundur ki; böyle bir mefkûreyi gerçekleştirme mevzuunda, dünyevî menfaat, çıkar veya makam, mansıp mülâhazaları bir yana o, mânevî hazları ve ötelerle alâkalı füyuzât hisleri adına da hep fedakârca ve hep aşkın yaşar. Hem kendi ruh dünyasında hem de toplumla münasebetlerinde, hem kendi iç âlemini tahlilde hem de çevresindekileri görüp gözetmede sürekli bir Yüce Güç'ün huzurunda bulunma ruh hâli sergiler ve herkesin ölüp gittiği yerlerde o üst üste dirilişler gerçekleştirir.

O, nefsinin istemediğini başkaları için de istememenin çok ötesinde kendine

hoş gelen her şeyden başkalarının yararlanabilmesi için çırpınır durur, hatta bu uğurda ölür ölür dirilir.. ve ufkunun enginliği ile bir yandan zalimlerin kalbinde bile merhamet duygusunu harekete geçirmeyi başarırken, diğer yandan da mazlumların yanında bulunmayı Hak'la beraberliğin en önemli bir vesilesi sayar ve hep onlara bir nokta-i istinat olur.

Yaşatma tutkusu, kahramanımızın davranışlarını belirleyen önemli bir faktördür. Böyle bir misyona ehliyet arayışı onun her zamanki kaygısı.. en yüksek hırslardan daha yüksek bir hırsla Hak hoşnutluğunun arkasında olması ise onun en bariz vasfıdır. O ölüp ölüp dirilirken bile, diriltme şuurunun hazzı ile ne bir acı duyar ne de herhangi bir sarsıntı yaşar. Elde ettiği başarılarını Hak inayetinin bir tezahürü kabul eder ve her gün birkaç defa kendini sıfırlar.. dahası, vesile olduğu işlere arzuları, hisleri karışmış olabileceği mülâhazasıyla tir tir titrer ve "Bana Seni gerek Seni." der inler.

Yıllar var ki biz, işte bu kutlu ellerin, altı üstüne gelmiş ve "Harap eller, yıkılmış hânümanlar, kimsesiz çöller." sözcükleriyle resmedebileceğimiz bir âlemi yepyeni bir dünyaya çevirecekleri günü hep bekleyip durduk. Bu iman, bu ümit ve bu azimle daha yıllarca beklemeye de kararlıyız. Her zaman temiz gönülleri merhametle donatan Rahmeti Sonsuz, birkaç neslin soluklayıp durduğu o ümitle şahlanmış gönüllerimizi dilerim inkisara uğratmasın..!

1 Buhârî, *küsûf* 2; Müslim, *küsûf* 1.

Beşinci Kat

Bugün medeniyetin bin bir gürültüsü, yaşadığımız kentteki mimarînin soğukluğu ve şehirlerin her gün biraz daha yabancılaşması karşısında pek çoğumuz, büyük kentlerin, dev metropollerin dışında ayrı bir iklim, sessiz bir bucak, tabiata açık bir koy arama mülâhazasıyla neler düşünür, nelere katlanır ve ne planlar, ne projeler yaparız.. yaparız da, senede hiç olmazsa belli bir müddet, belki her ay birkaç kez, içinde bulunduğumuz atmosferden sıyrılarak ya bir ormanın üfül üfül iklimine, ya bir korunun sessizliğine, ya bir koyun asudeliğine ya da bir çağlayanın tabiatla çağıldayan harimine koşarız.. koşar ve varlığı duymaya çalışır, tabiatı bir mûsıkî gibi dinler.. gözümüzle, gönlümüzle, hatta bütün duygu ve uzuvlarımızla şehirlerin dışındaki farklılığı yudumlar ve kendimizi bir kere daha hissederiz.

İnsanlardan kaçma mânâsına değil, insanlığı bütün derinlikleriyle duyma yolunda böyle bir uzlet, insanın paslanan, kendinden saykıllaşan özüne seyahati demektir. Ben şahsen, böyle bir duyuş, böyle bir tadış ve böyle bir hissedişi değişik esinti buudlarıyla birçok defa yaşadım.. zevk ettim.. fırsat el verirse yine de yaşamayı düşünürüm.

Ancak bütün bu düşünce ve mülâhazalar mahfuz, fakir, bu kabil özlemlerle sık sık, harimine koştuğum kerameti kuruluş gayesine ve içindeki masumlara ait bir yer var ki, orası hemen her zaman ruhuma, ırmakların çağıltılarını, ormanların uğultularını, tabiat kitabının fısıltılarını birden boşaltmış ve gönlümde varlığın bir birleşik noktası gibi duyulmuştur. Öyleki, oraya ne kadar alışmış ve onun güzelliklerini ne kadar kanıksamış da olsam, onun harimine her girdiğimde veya oraya ulaşma yol mülâhazasına daldığımda, âdeta bir mûsıkî, bir romantizm banyosu almış ve hususî bir maneviyat âleminin varlığını kalbimin kadirşinas katmanlarında duymuş gibi, ruhumda bir metafizik gerilim ve gönlümde bir şahlanış hissetmişimdir. Evet, sanki oranın, ferahfeza ikliminden kalblerimize, sürekli bir şeyler sızıyormuşçasına, ben ve arkadaşlarım o mekânda her zaman bir neşe ve zevk hissetmişizdir. Geleceğin değerlendirmecileri bu sırlı mekânı hangi ad ve unvanla anarlarsa ansınlar, biz oraya “Beşinci Kat” demiştik. Beşinci kat olması, beş rakamıyla mukayyet değildi; o sadece bir çizgiydi.. bu müsemma onuncu, on beşinci kat da olabilirdi; ama değildi ve o, sadece mevcut binanın en üst katında bir çekme daireden ibaretti.

Beşinci Kat her zaman, bulunduğu yerden başını göklere kaldırmış gibi, semaları gözeten ve hep öyle tepeden bakıp, istikbal edeceği misafirleri bekleyen, için için bir hâli ve bir teşrifat edası içindeydi. O, güvenli bir insan çehresine benzeyen cephesi ve değişik maksatlara açık girintili-çıkıntılı başı secdede Hak kullarını andıran arka bölümleriyle, hep bize heybet fısıldamış, ruhlarımıza ra'şeler salmış ve her zaman ümit rengine bürünerek gözlerimizin içine gülmüştür.

Beşinci Kat, sırtını sağlam bir zemine dayamış gibi oldukça rahat görünümlü.. ve bazen küçük bir dağ zirvesi heybetiyle, bazen de çömelmiş orta boy bir tepe şeklindeki hâliyle hep bize mehabet gamzetmiştir. Hatta o, çevresindeki ona nispeten küçük binalar, altında ve üstünde dört bir yanını saran ağaçlar arasında, kalbimizin her zaman duyup hissetmeye hahişkâr olduğu bir manzara konumundadır. Onun, göklerin mavisi ve yerin yeşilliklerinin birleşik noktasındaki bu müstesna konumu, bize hep annelerimizin şefkatini, babalarımızın irade ve kuvvetini, gençlik duygularımızın his ve hayal dolu saatlerini hatırlatır. Bu müstesna mekânda her zaman, dört bir yandan kopup gelen tabiatın o kendine has natürel ses ve solukları, yanı başınızda veya biraz aşağılarda, tabiatın nağmelerine göre kısmen rötuşlanmış çocukların çığlıklarının çiğ çiğ üzerinize dökülüşü; bulunduğunuz yerin mânevî havası ve şivesiyle birleşerek size alabildiğine derin o şanlı geçmişimizin her telden nağmeleri gibi gelir. Bu nağmeler sanki, zuhur ettikleri zamanın atmosferini delik deşik edip kendi "oluşum" şartlarını aşarak, zaman üstü bütün vâridâtlarını, tarih hareminin el değmemiş bütün mahrem sırlarını, gelecek günlerin tat ve şivesiyle macun hâline getirip size sunduğunu sanırsınız; sanırsınız da, dünü tahayyül ederken, ayaklarınızın günümüzün zeminine bastığını ve gönüllerinizin de yarının ufuklarında attığını duyarsınız.

Evet, hassas ve duyarlı bir ruh, bu masmavi iklime hemen her yönelişinde, tozlu, dumanlı ve oldukça bulanık bir âlemden sıyrılıp, gökler kadar derin, yerler kadar zengin, analarımızın bağrı kadar sıcak bir güzellik ufkuna yürüyor gibi olur. Bu şefkat ve güzellik âleminin havası, ziyası, tadı, şivesi o kadar munis ve o kadar yumuşaktır ki, o tarafa doğru, otobüs, taksi veya bir başka vasıta ile hemen her seyahat âdeta, ruhun zaferine doğru bir yolculuğu gibi duyulur.. ve ciğerlerimizi oksijenle doldurmak için, ulaştığımız zirvenin tertemiz havasını yudumluyor gibi bir hâl alır. Hiç şüphesiz bu temiz iklimi ziyaret, kalbimizin en derin noktalarına sinmiş en silinmez hatıralar gibi hâlâ

taptaze durmaktadır. Öyle zannediyorum ki, bütün dünyanın zevkleri, lezzetleri, hiçbir zaman bize, bu çok farklı unsurların birleşmesinden meydana gelen ledünnî hazları veremeyecek ve dünyada hiçbir zaman parçası da o mekânda geçen saniye ve saliselerin gölgesine ulaşamayacaktır. Hatta o mekân olduğu gibi kalsa, onun o mübarek müdavimleri de oraya gelip gitmelerini devam ettirse, ben şahsen, bugüne kadar sürüp gelen o farklı geçmişin bundan sonraki ömrümde hep aynı çizgide kalsam bile ruhuma vaad ettiği yeni şeyleri duyacağıma emin değilim. İhtimal bu mekânın, kuruluş niyet ve mülâhazalarının çizgilerini tam aksettirdiği o ilk günlerin havasını, tadını, şivesini duymak mümkün olmayacağı gibi, onun gerçek derinlik ve zenginliğinin ana unsurları sayılan ve bugün çoğu itibarıyla göçüp gitmiş o eski müdavimlerin eksikliği de hep derinden derine hissedilecektir.

İlk günler itibarıyla orada, o kadar bizim dünyamıza ait bir terbiye ve nezaket ve bir teşrifat anlayışı göze çarpardı ki, oraya ömründe bir kere uğrayanlara bile mutlaka bir şeyler bulaşırdı –estağfirullah– onların ruhlarına bir kısım ledünnîlikler sinerdi, sinerdi de, aradan yıllar ve yıllar geçse dahi, bir gün onlar da mutlaka ruhlarının derinliklerinde kuluçkaya yatmış hatıraların tedaileriyle hülyalarında o mânâ iklimine yönelir ve uhrevî zevkleri adına ne nağmeler ne nağmeler dinlerlerdi...

Evet, insan eğer bütün bütün kör değilse, bu mekâna uğradığında mutlaka onun yüzüne, gözüne, sözüne, edasına bir ruh, bir mânâ, bir şiir siner ve ona nice nezih hayal âlemleri kapılarını aralardı. Doğrusu bu mekân hemen her zaman, duyguları besteleyen, düşünceleri besleyen ve ruhları coşturan büyülü bir yerdi. Bu hususî mekânın ruhlarımızda hâsıl ettiği his zenginliği sayesinde, şehir hayatının zahmet ve sıkıntılarıyla iki büklüm ve ard arda solup giden günlerimizin duygu ve düşünceden yana ne kadar fakir geçtiğini anlamak için herhalde psikoloji uzmanı olmaya gerek yoktu... Evet bugün, tıpkı yük arabaları ve nakliye vasıtaları gibi tıklım tıklım dolu ve korkunç bir sıklet altında geçen hislerimizin hiçbirini duya duya yaşayamıyor, onların varlıklarını kendi derinlikleriyle sezemiyor ve âdeta kendi zenginliklerimize karşı kapalı yaşıyoruz. Oysaki Beşinci Kat ve o mânâdaki yerler, pekâlâ hislerimizin inkişaf edip gelişmesi için müsait birer ortam teşkil edebilir ve edebiliyordu da.

Her gün çok değişik yerlerden gelen farklı insanlarla karşılaşmak.. haftada birkaç defa mantık-muhakeme dudaklarından farklı kültürlerin usârelerini yudumlamak.. her gelene teşrifat merasimini eda ederken onlara, bu mekânı, o

günün çok yönlü yeni ilhamlarıyla bir kere daha yorumlamak.. çevrenin temâşâ noktalarını, ziyaretçilerin ilmî, idarî, siyasî, felsefî kimliklerinin çağrıştırdığı muhteva ile yeniden bir kere daha tefsir etmek.. günün değişik saatlerinde, ilâhî iltifatların farklı tecellî matla'larını vicdan menfezlerinden tekrar tekrar müşâhedenin zevkini yaşamak.. tulûu gözlemek, gurûbu seyretmek, mehtapla konuşmak.. yıldızlarla hasbıhalde bulunup hayal peyklerine binerek galaksiler arasında dolaşmak bu mekândaki hususî derinliği açısından görmenin, hissetmenin, duymanın, içe sindirmenin, değerlendirmenin değişik dalga boyunda farklı öyle televvünleri idi ki, buraya ulaşan hemen herkesin bakışlarını yontar, şekillendirir; fikirlerini biler ve enginleştirir; ruhlarını inceltir ve şeffaflaştırır ve hususiyle de bu katın mânevî haz ve tiryakilerine kitapların verdiğini ve vereceğini aşkın öyle bir mârifet bahşeder ki kıtmirleri müstesna bu güvertenin kutlu sakinleri, tesbihle yükselen nefesleri âdeta bir çiçek kokusu gibi duyar.. tekbirle kanatlanan âvâzı, ışık huzmeleri gibi göz bebekleriyle emer.. hamd ü senâları, göklerin üzerimize titreyen gölgeleri gibi hisseder.. ve Allah'a teveccühü kalbin en saf ve ritmik vuruşları gibi duyarlardı.

Bu mübarek hazîrenin –biz öyle zannediyor da olabiliriz– hariminde az dahi olsa, ârâm etme imkânı bulan hemen bütün misafirler, müstahdemler, talebeler, değişik programlar münasebetiyle bir akşamlığına gelip konan, konup göçen ashab-ı mesalih, burada koklanan, duyulan, sezilen veya öyle olduğuna inanılan umumî havayı bozmamak, başkalarının konsantrasyonuna dokunmamak, herkese açık bir kısım mânevî zevk ve lezzet kanallarını münasebetsiz şerarelerle kirletmemek için, gezip dolaştıkları her yerde kırılabilecek kristaller varmışçasına, olabildiğine nazik ve kibar davranır, dikkatle oturur kalkar ve âdeta bir ruhanîler topluluğu manzarası sergilerlerdi. Öyle ki bunların, gözlerinin önünde sanki nihaî buudu masmavi bir ukba derinliği, başlarının üstünde ruhanîlerin kanat çırpış sesleri, düşüncelerinde bütün bunları temâşâ edebilme genişliği ve gönüllerinde bunları ve dahasını tatma enginliğiyle her şeyi kucaklamaya yeten bir insanî derinlikleri vardı.

Aslında hemen her atmosfer, her çevre, biraz da ona uyulunca, onun ruhuna nüfuz edilince ve onunla aramızdaki sevgi bağları tam sezilince netleşir, derinleşir, âdîlikleri aşarak fevkalâdeliklere ulaşır, derken, içindekilere daha bir talâkatle seslenir ve onlara ruhunun enginliklerinden gelen en mahrem bir mûsıkîyi dinletir. Beşinci Kat'ın bize, hemen her zaman bu vâridâtın en zengin

bir sâkisi olduğunda şüphe yoktur. Evet o, oturduğu yer ve konumuyla bu mânânın mücessem bir heykeli gibidir.

Beşinci Kat ve onu omuzlarında taşıyan bina, bulunduğu nokta ile o kadar ciddî bir uyum içindedir ki; sanki onun plan ve projesi acemi, amatör bazı kimselerce değil de –aslında bu öyle olmuştu– ruhanîlerin ilhamlarıyla müeyyed bir dimağ, hem de onun bütün hususiyetlerini, çevresiyle münasebetlerini, bizim ruh dünyamızla derin alâkalarını kompüter tekniğiyle değerlendirmiş de öyle tatbik etmiş gibi, fevkalâde tenasüp içinde bir görünüm arz etmektedir.

İnsan, ne zaman onun üfül üfül esen iklimine adım atsa, daha temelinin ilk atıldığı gün toprakla buluşan ve yanı başlarında yükselen binayı takip edercesine her gün santim santim büyüyen ağaçların, ince ince salınışlarını, bir mûsıkîye dönüşen hışırtılarını duyar, o bina ve o ağaçlara emeği geçmiş insanların hayalleriyle karşılaşır.. birkaç adım daha ilerleyince, her yanda salınan selvilerin, çamların, kavakların ve salkım söğütlerin serin ikliminde kendini bulur ve onların hoşâmedîlerini almış gibi ilerler. Ana binayı aşıp da, ona nispeten oldukça küçük ve âdeta bir yavru, bir çocuk gibi sevimli, masum Beşinci Kat'a ulaşınca, kendini münzevî bir sessizlik ve sâkit bir şiirin büyüleyiciliği içinde bulur.

Beşinci Kat'a hem merdivenlerle çıkılır hem de asansörle.. merdivenlerden çıkarken, hemen her katta kapıları koridora açılan pek çok odalarla karşılaşılır. Bunlar bizim, eşiklerini pek fazla aşıp, aşındırdığımız yerler değildir. İç âlemleriyle bize meçhul ve sakinlerine malum bu odalarda okul veya yurt talebeleri kalır. Birer birer bütün katlar aşılınca, sonunda insan kendini terasla iç içe bir mekânda bulur. Burası oldukça geniş ve ferahfeza bir yerdir. Buranın rahatlatıcı havasını çok iyi bilen bizler, asansörü kullanmıyorsak, merdivenleri birer-ikişer sıçrayarak çıkar ve âdeta bir an evvel yukarının temiz ve âsûde havasını teneffüs etmeye koşardık..

Burası, gerçekten de binanın en güzel, en aydınlık, en ferah, en büyüleyici ve gönüllerimizi uhrevî hülyalarla süsleyici müstesna bir yeriydi. Buraya ulaşınca, şehir, büyük bir bölümü itibarıyla âdeta ayaklarımızın altında kalır.. deniz gözlerimizi okşar, serinliğiyle bizi selâmlar.. ve çevredeki tümsekler, tepeler gıptayla bizi seyrederlerdi. Binanın içinde dolaştıkça, kendimizi daha bir büyülenmiş hisseder ve her yanımızı âdeta uhrevî esintilerin kuşattığını sanırdık.. ve hele her köşede kalblerinin safveti yüzlerine vurmuş, hisleri pırıl

pırıl gözlerinde nümâyân, yüzleri tâli'lerine tebessümle süslü bir sürü temiz çehreyle karşılaştıkça, kendimizi varlığın perde arkasında seyahat ediyor gibi anlaşılmaz bir derinlik içinde bulur ve ne hayaller yaşardık.!

Beşinci Kat'ın en önemli güzellik unsuru sayılan bu kutlu sakinler, hemen hepsi de hâlinden memnun.. ömürleri pür neşe.. günleri okuyup düşünme-düşünüp Hakk'a yakınlık arama hisleriyle dopdolu.. ve birer derinlik namzetleriydiler. Yanlarına gelen misafirler, onlar için ayrı bir haz vesilesi ve onlara hizmet de payeler üstü bir payeydi. Bu katı şereflendiren kutlu konukları memnun etmek için, âdeta onların çevrelerinde fır döner ve tıpkı halâyık gibi onların hizmetlerine koşarlardı.. hatta bir mânâda gelen misafirler, onların hayatlarının yeknesaklığını tadil ettikleri için, her zaman gelen konukları minnet ve şükranla karşılar, uğurlarken de, en mükemmel teşyi törenleriyle uğurlarlardı.

Bu temiz insanları, bu ölçüde hayata bağlayan, onlara yaşamayı sevdiren ve başkalarına faydalı olma duygusuyla coşturan hiç şüphesiz onların din hisleri, ahiret itikatları, Allah'la olan içten münasebetleri, geçmişten tevarüs ettikleri medeniyet telâkkileri ve millî üsluplarıydı. Hem onların bu ledünnî hâlleri hem de yanlarına gelen farklı kültürlerin, farklı anlayışların yontup şekillendirdiği o ayrı ayrı insanların hâli ve tabiî mekânın hususiyeti orada bulunan hemen herkese öyle dokunur, derecesine göre herkesin ruhunu öylesine büyüler ve herkesi öylesine kendi sükûtuna çekerdi ki, biraz duyarlılığı olan her ziyaretçi, içeriye girdiği andan itibaren bir daha bu sihrin tesirinden kurtulamazdı.

***

Ben Beşinci Kat'ı, bir deniz gibi her şeyi içine alıp eriten bir dev kentin ortasında veya bir kenarında, o koca ummana meydan okuyan ve hep dalgaların üzerinde kalmasını bilen bir nilüfer gibi tahayyül etmişimdir.. ve bu mülâhaza ile de onu, onca değişen şeye rağmen hiç değişmeden varlığını sürdüren ve sürekli ruhuma en enfes rayihalar neşreden şirin bir çiçek gibi koklamış ve tasavvurlarımı aşkın bir nefasetle içime aktığını hissetmişimdir. Hatta ben, onun sekine ve ruhanîlere açık iklimini, gönüllerimizin zaman ve mekân üstü âlemlere yükselmesinde bir rıhtım, bir liman, bir rampa gibi görmüşümdür.

Her şeyin normal mecrasında olduğu dönemlerde veya değişik med ve cezirlerle bütün mecraların ve eksenlerin kendilerine rağmen kaymalar yaşadığı günlerde ne zaman, Beşinci Kat'a girmişsem, onun genel havasının ve canlı-

cansız aksesuarının ruhuma ilham ettiği mânâlar sayesinde his ve fikirlerimin daha derin tabakalarına inmiş ve onun büyüsünü daha derinden duymuşumdur.. evet, bu mekânda her zaman içime açılan bir hayal kapısı bulmuş ve ondan geçerek kendi küçük ve mahrem dünyamın mahfazası içine oturmuşumdur. Aslında, onun içindeki bu derunî his ve duygular, elbette ki pek çok müşâhede, hatıra, tevafuk, müzakere, musahabe ve dünya kadar acı-tatlı hâdiseden kaynaklanıyordu. Hatta bu iç ve muhteva, binanın fizikî yapısının yorumlanmalarına da aksediyordu. Öyle ki, bize göre bu bina, sanki herhangi bir insan eliyle yapılmamış da, yerin derinliklerinden fışkırmış, arz ve göklerin pek çok sırlarını ihtiva ediyormuşçasına alabildiğine derin görünürdü. Fakir bazen onu, ayakta Mâbud'a kıyam eden bir âbid, bazen bir dağın zirvesinde secdeye kapanmış bir mahviyet insanı, bazen de Yaratıcısı'na el açmış yalvaran bir gönül eri gibi tahayyül ederdim.

İşte bütün bu hislerin, ruhumda hâsıl ettiği enfüsî mülâhazalarla ben, bu mübarek mekâna içindeki kutlu sakinleri, o fevkalade temkinleri ve sükût içindeki talâkatlarıyla her zaman bana şiir söyleyen, mûsıkî dinleten, esrar meşk eden, ders veren birer hatip, birer edip, birer bestekâr, birer heyecan insanı olarak görmüşümdür veya hep öyle görmek istemişimdir.

Bu katta, herkesin, aklını kullanması, iradesini şahlandırması, ruhunu dinlemesi ve ferden-ferdâ maveraîliklere açılması önemli bir esas olmakla beraber, sık sık kendisine başvurulan, akıl danışılan, dert yanılan ve bir ölçüde bazı proje ve planlarda müracaat edenlerin tevazu mahviyet ve terbiyelerinin gereği merci görünümünde biri de bulunurdu.. bulunur ve teker teker bütün "ashab-ı mesalih"i dinler.. kendince, danışılan şeylerde danışmanın hakkını vermeye çalışır.. dertlilere "çare" diye mutlaka bir şeyler söyler.. ashab-ı mesalihin gönlünü hoş tutar.. bazen de iş ve problem bombardımanı karşısında bunalımdan bunalıma girer; başkalarının derdine çare bulayım derken kendisi çaresizlikle inlerdi. Bütün bunlar bazen anlaşılır, bazen de anlaşılmaz; ama mutlaka bir devr-i fâni gibi hiçbiri uzun zaman hükmünü devam ettiremez.. bir bir gelir, bir bir gider ve yerlerini zevkli hatıralara bırakırlardı bizde; bir başka gün veya ikinci bir kez binadan içeriye girdiğimizde, bütün bu olanlar, geride hiçbir sır bırakmamış gibi, koca bina, yine o eski şiirli, sihirli hâline bürünerek, ruhlarımız üzerinde, içine ilk girilen bir mâbed gibi tesirli olurdu.

Hiç şüphesiz Beşinci Kat'ın en önemli mekânı, onun o geniş salonu ve değişik istihalelerle salon hâline getirilmiş bulunan teras katıydı. Çepeçevre

hemen her tarafın ve denize kadar bütün ufukların temâşâ edilebildiği bu yer, her yanı camekanlarla kapalı, hem açık hem de kapalı diyebileceğimiz bir gariplik içinde ve umum binanın ruhunun özü gibiydi. Motorla işleyen mini bir şadırvanla küçük bir şelale de, bütün tabiat unsurlarını bağrında toplama gibi bir tabiîlik duygusunun eseri olarak, onun bir yanına yerleştirilmişti ki, orayı görünce insan tam bir "tabiat meşheri" demese de tabiatın önemli bir kesitiyle karşı karşıya bulunduğunda şüphe etmezdi... Zaman zaman bu mini şadırvandan sular akar ve şelale de böyle bir kata göre biraz da tiz perdeden diyebileceğimiz o gürül gürül sesiyle bu umumî senfoniye ses katınca camekânların önünde o âna kadar uyuyor zannettiğimiz ağaçlar, çiçekler bu mûsıkîyle uyanırmışçasına raksa geçer veya bu umumî manzaranın çağrıştırmasıyla biz öyle hayal ederdik ve hepimizin yüreklerinin ritminin de, ona göre atmaya başladığını duyar gibi olurduk.. kim bilir hislerimizi hangi takdir ifadeleriyle dile getirir ve kendi kendimize tabiatın bu küçük kesitinde, umum varlığı bütün güzellikleriyle mülâhazaya alır ve "Kâinatta hâlihazırdaki mevcuttan daha baş döndürücüsü olamaz." diye mırıldanırdık.

Beşinci Kat'ın misafirlere mahsus ve her zaman uğranılmayan diğer odalarında olduğu gibi bu büyük mekânlarda da düzgün çerçeveli, içinde önemli yazılar, manzaralar, hatta ışıkla derinleştirilmiş Kâbe ve Ravza resimleri önemli birer yer işgal ederdi. Bu arada "Devlet, kalem ve kılıçla vardır." esprisini aksettiren özel bir harita da bütün bir duvara tek başına sahip gibi görünürdü. Bütün bunlar seri imalat veren bir tezgahtan çıkmış gibi basit şeyler değildir; bu kattaki hemen her şey, suyu, havası, yeşili, dekoru ve daha değişik aksesuarıyla Beşinci Kat'ın ruh, mânâ ve edasına çok yakışan farklı renkte çiçekler gibiydi. Tedai ettirdikleri şeyler itibarıyla, orada cereyan etmiş dünya kadar hâdiseyi ve oradan gelip-geçmiş pek çok insanı hatırlatırlardı. Mini müze yüzlerce hatıranın bir diskete sıkıştırılmış resmi veya kodlanmış bir hatıralar albümü gibiydi.. bundan dolayıdır ki, buradaki eşya, zatî değerleri itibarıyla değil, şifresi oldukları hatıralar açısından ele alınmalıdır. Ben bir gün, bunların mutlaka böyle değerlendirileceğine inanıyorum. Zira bu mekân biraz da, her biri bir hülyanın resmi bu hatıralarla genişlemekte ve bütün mekânlara, zamanlara açılan bir hayal ülkesi hâline gelmektedir.

Her sabah, Beşinci Kat'ta bütün aydınlığıyla bir başka yaşanır.. öğlenler, sıcaklığını daracık sokakların başına boşaltarak, yanına en ince meltemleri alır ve onun üstüne yığar.. akşamın alaca karanlığı bir sürü vâridâtın muştusu ile

onu rikkatle okşar geçer.. ve bütün bunlar, bizi günde birkaç defa, nimetlerin çehresinde O'nu anmaya, duymaya çağıran âdeta birer "eşref-i saat" olurdu.

Ben bazen, bir koltuk üzerine oturur; bir yandan şelaleye bakar, bir yandan da ağaçların, çiçeklerin nazlı nazlı salınmalarını seyreder ve hayalî resimlerle, aradaki boşluğu da doldurup, terastaki bu raks ve cümbüşün yerdeki ağaçlarla bitevîliğe erdiğini tahayyül eder ve hepsinin bir bütünlük içinde el ele, omuz omuza verip "Yâ Hû" dediklerini, yatıp kalkıp çevrelerine gülücükler yağdırdıklarını hayalen duyar; imanın sevginin darları nasıl genişlettiğini, mânâsız gibi görünen şeyleri nasıl mânâlandırdığını, mütenahiyi ne denli eb'âda sığmaz hâle getirdiğini düşünür ve Rabbime şükrederdim.

Güneşin ışınları, günün hemen her saatinde bu salondan ayrılmama ısrarını gösterir; binanın içine sızmak için her yandan pencereleri zorlar ve bu mekânı, her yandan hüzmelerini başına sararak bir güneş otağı hâline getirirdi. Bu salonun, minder veya kanepeleri üzerinde oturup düşünürken, burada dinlediğim uhrevîlik; sanki üst üste yığılıp katmerleşmiş, güya senelerden beri içine hiçbir yabancı duygu, düşünce girmemiş, sürekli kendi ruh ve mânâsıyla derinleşe derinleşe koyulaşmış, sabitleşmiş gibi gelirdi bana; gelirdi de gönlümün üzerinde bir mûsikî tesiri icra ederdi. Hatta, bir enstrüman sustuktan sonra, uzun zaman kulaklarımızda, az önce onun tellerinin veya tuşlarının susan iniltilerini hâlâ dinlediğimiz gibi, saatler ve saatler boyu, orada vuku bulan bir derinliği duygularımızla dinler ve bu mekânı içinde terennüm edilen güzellikler ve derinliklerle dopdolu sanırdık.

Burada hemen her zaman yapılan ibadetlerin, müzakere edilen konuların; düşünce ve inanç dünyamızla alâkalı tahlillerin, terkiplerin; daha başka içtimaî münasebetlerin bir rüya ve hülyası hissedilirdi.. evet ben, bu müstesna mekânda, çok defa esrarlı bir akımla ürperdiğimi, sırlı bir sükûnet, bir sekineyle irkildiğimi hatırlarım. Eskiden burada tasavvufî bir duyuşla, halvette vâridât tecellileri yaşayarak sık sık hülyalarımın tepesinin delindiğini hissetmiş ve hayretler yaşamışımdır. Yaşamış ve yalnız kaldığım bazı dönemlerde, buranın tadının, neşvesinin ve hususî esintilerinin ne kadar farklı estiğini duymuş ve bu buk'anın her yanından fışkıran mânâların çevreyi kuşatmasına şahit olmuşumdur.

Fakir, sistemli hülyalarımın tadını ilk defa Beşinci Kat'ta duydum.. ve kendi kendime: Meğer bugünkü hülyalarımla geçmişteki hayallerimin nokta-i iltisakı bu mekânmış dedim. Doğrusu ben, Beşinci Kat'ta kaldığım sürece, çok defa

akl-ı meâşım durur.. düşüncelerim bağdaş kurup oturur.. gönlüm gider anlaşılmaz bir vuslat lezzetine dayanır ve ben orayı âdeta, Dost'a ulaşmanın bir rampası sanırdım. Öyleki, ruhumun derinliklerinde çiçekler gibi açan hülyalar, Cennet güzelliklerinin sırlı birer yansıması gibi gelirdi bana.

İçinde daha çok kalıp istirahat ettiğim odacık herkese açık bu mübarek mekânla hem iç içeydi hem de ondan ayrıydı. Çocukluğumdan beri ruhumda taşıdığım o eski rüyalarımı derinleştirmek için bu hücrenin hususî hazırlanmış gibi bir hâli vardı. Bu odacık aynı zamanda, henüz keyfiyetlerini keşfedemediğim bir düzine düşünceye de beşik ve meşcerelik gibiydi. Öyle ki, o henüz tam zapturapt altına alınmamış duygularımı, düşüncelerimi bağrına basıyor, sallıyor, besliyor, büyütüyor ve aklımın önüne koyuyordu. Kim bilir bu odada, kaç defa o eski hülyalara dalıp, yaşadığım hayatın içinde, biri bedenimle, diğeri de inanç, kanaat, düşünce ve hayallerimle iki hayatı birden yaşadım. Evet, sanki bu gündelik hayat bana yetmiyordu da, hülya kılıcıyla onu paramparça ediyor ve daha engin bir âleme açılıyor gibi, maziye, geleceğe birden tutunuyor ve kendime göre yepyeni bir hâl inşa ediyordum.

Evet, hemen her zaman ömrümün ahengine uysam da, bu odada benliğimin içinde bulunan gizli hayatımla kalmayı tercih eder, sonra da ondan yeni bir hayata realite köprüleri kurar; aklım, mantığım ve duygularım hep geleceğin ufuklarında kendime göre bir âtî dantelası örmeye çalışırdım. Bu itibarla da burası, her zaman ikinci ve daha zengin olan hayatımın inkişaf etmesine, genişleyip kendini aşmasına müsait ve ruhumu, hülyalarımı besleyen büyülü bir köşecikti.. burada hep, gönlüme göre geçeceğini ümit ettiğim bir istikbal ufku önüme açılır ve bana sürekli yeni doğuşlardan dem vururdu. Zaten, benim gibi hayalperestlerin kuruntu dünyalarında, geleceğin vaad ettiği şeyler gökleri dolduran yıldızlar kadar çoktur. Katı realistler yadırgayadursunlar ben, her zaman böyle bir hayal üstünde toplanıp dağılan ideallerimin pırıl pırıl çehrelerini temâşâ eder; küçük odamla beraber o koca binanın ve o binayla beraber dev kompleksin ve onunla beraber de bütün bir şehir ve hatta kâinatın sırlı bir kısım ittisal noktaları var olduğuna inanırdım.

Aslında, bu küçük oda gibi o koca binanın da hangi bölümünde olursam olayım herkes her zaman duymasa bile ben, ledünnî bir şiirin, ruhanî bir ilâhînin ve alelacele Dost'a vuslat hazırlığının heyecanını duyar gibi olurdum. Evet, kim bilir kaç defa, bu kapıları harice kapalı, kendi içinde sırlı mekânın herhangi bir köşesinde kendini kendi hayalî zevklerinin çağlayanına salmış ve

kendi enfüsî ahengiyle dopdolu, gönlünü derinden duyup hissetmeye çalışan, ama kolu kanadı kırık bir insan gibi, bir değişiklik ve bir başkalaşma iradesi duymuşumdur.

Kim bilir, benimle beraber daha niceleri, ruha pek çok şey vaad eden bu âlem içinde, ne derin idrakler ufkuna ulaşmış ve ömürlerini yıldızlar arasında seyahat ediyor gibi geçirmişlerdir. Ben bu mekânda hep zamanın çok farklı ve saatler üstü geçtiği kanaatini taşıdım.. taşıdım ve çok kere bir rikkat ve titreyiş içinde bulundum. Doğrusu bu mekân, pek çok kimsenin de kendi içlerinde hissettikleri gibi, benim gönlümün içini de âdeta aksettiren bir yerdi.

Burada, canlı-cansız her şey nazlı birer çiçek gibi güzelliğinin son damlasına kadar açılmış renk renk letafet soluklar ve her motif umumî bir ahenk içinde rengini, çizgisini, resmini, manzarasını, şiirini hep büyülü bir lezzetle ruhlarımıza duyururdu. Tıpkı bir paragraf içinde, her cümlenin umumî ifade ve ahenge destek olması gibi, burada her şey bir “sehl-i mümteni” edasıyla umumî hedefi aksettiren ince bir remz ve sembol gibiydi.

Fakir, değişik şehirlerde pek çok farklı mekânlarda ikamet ettim; ne hayal ve melâller gördüm ama, bütün bunlar arasında, hafızamda en derin izleriyle her zaman kendini hissettiren sadece Beşinci Kat oldu. Ve zannediyorum, hafızamın unutmamaya kararlı olduğu o bir sürü hatıralar zinciri de yine hep Beşinci Kat’ta cereyan etti. En derin murâkabelerime, en derin muhasebelerime daha çok bu mekân şahit oldu. Ömrümün vefa edip etmeyeceğini bilemem ama, yarınki hülyalarımın da orada süzülüp realitelere dönüşmesini, duygularımın orada yontulup, şekillenip ideallerimdeki dünyanın her yanına yayılmasını arzu ediyorum.

Gel Gönüllerimizle Konuşalım Demiştik

Gönüller arası iç içe uzayıp giden pek çok gizli yollar vardır. Herkes kendi ufkunda seyahat ederken, bilerek ya da bilmeyerek bir sürü de kesişme ve "örtüşme" noktalarında beraberlik yaşanır ve ne sürpriz hâdiselerle karşılaşılır. İnsan için nisbî hakikatler sayısınca hedefler olduğu gibi, o hedeflere yükselmenin ve ulaşmanın da farklı pek çok merdiveni, köprüsü, helezonu vardır. İnsanî melekeleri gelişmiş uyumlu mizaçlar ve evrensel değerlere saygılı gönüller, sürtüşmeden, kavga etmeden, birbirini karalamadan yürürler kendi izafî hakikatlerinin semalarına; hem de, herhangi bir trafik problemiyle karşılaşmadan. Bunların dünyasında farklı renkler, farklı şekiller, farklı kültürler, farklı düşünceler ve farklı kanaatler, sathî (yüzeysel) görüntülerle alâkalıdır. Onların derinliklerinde ise her zaman sessiz bir canlılık, dengeli bir hareketlilik ve şiirimsi bir hareket vardır ve imrenilen bir sükûnet ve huzur örneği sergilerler. Bunlar, üst taraflarındaki zaman zaman köpürmeleri, birbirini takip eden dalgaları, ara sıra belli ölçüde de olsa homurdanmaları ve yeşil, mavi, siyahımtırak renkleriyle tıpkı engin denizleri andırırlar. Satıhlarında belli farklılıklar yaşansa da, derinliklere inildikçe her şey silinir gider; ne köpükten eser kalır, ne homurdanmadan bir ses, ne de renklerden bir çizgi.

Biz, bir sürü garip, yıllardan beri gönüllerimizde hep bu enginliği duymaya çalıştık; insanları bir kısım farklı sâiklere bağlı dış yüzlerindeki hırçınlıkları ile değil, iç âlemlerindeki o lâhûtî genişlikleri, o canlı sükûnetleri, o aktif âhenkleri ve her zaman iyileşmeye açık yanları ile görmek, kabul etmek istedik. Daha başka türlü düşünmemiz de mümkün değildir; zira Müslümanlığın âmir hükümleri de bunun böyle olmasını gerektiriyordu ki, bu, aynı zamanda onun evrenselliğinin ifadesiydi. Biz de, her zaman onu böyle duymaya, böyle hissetmeye ve bütün mülâhazalarımızı onun bu esprisine bağlamaya çalıştık. Öyle ki, bir yandan kendi dinimize, kendi hayat felsefemize sımsıkı sarılırken; diğer yandan da başka dinî telâkkilerin, felsefî görüşlerin mevcudiyetini birer realite olarak görüp, "herkesi kendi konumunda kabul ve herkese saygı" sloganıyla sürekli beraber yaşamanın yollarını araştırdık. Bu temel felsefeye bağlılık sayesinde de hiç kimseyi, din, iman, mezhep ve düşünce farklılığı gibi hususlardan ötürü hor görmedik.. incitmedik. Onca tecavüze uğradığımız, ısırıldığımız, tahkire, tezyife maruz kaldığımız hâlde mukabelede bulunmadık;

hem de bir hayli mukabele sebebi olmasına rağmen mukabelede bulunmadık; bulunmadık ve her türlü şetme, şamataya "eyvallah" deyip, "mukabele-i bil misil"e zalimce bir kaide nazarıyla bakarak, insanlardaki daimî keramet ve şerefi, onların muvakkat kin, nefret, gayz ve vahşetlerine feda etmeyi hiç mi hiç düşünmedik. Bu duygu, bu düşünce ve bu anlayışımızı herhangi bir iltibasa meydan vermeyecek şekilde ifade edebilmek için, yer yer başlarımızı, kaldırım taşları gibi, insanî duygular taşıdığına inandığımız hemen herkesin ayaklarının altına koyduk. Böyle bir tavır hazm-ı nefis adına olması tevazu ve mahviyettir; ve bu şekilde davranırken, şayet dinimiz adına zillet gösterip, bilmeyerek günahlara girmişsek, onu da Allah affetsin! "İnsana saygı" deyip inledik ve kimse varlığımıza takılıp tereddüt yaşamasın diye de, hep hümâ kuşu gibi sadece gölgemizle var olma yolunu seçtik. Gönüllerini hoş tutmaya çalıştığımız, düşüncelerini saygıyla karşıladığımız ve her fırsatta yüzlerine tebessümler yağdırdığımız kimselerden de, insanca davranmalarını ümit etmenin ötesinde herhangi bir beklentiye girmedik. Aslında bu kadarcık beklenti de, insanî şekil ve surete bizim bir "hüsnüzan" armağanımızdı; vermemezlik edemezdik.

Evet, gözlerimiz hemen herkesin üzerinde; gönüllerimiz de bütün insanlığın heyecanıyla çarparken, bir anne şefkati derinliğinde alâkamıza karşılık hiç mi hiçbir talebimiz olmadı. Zaten böyle bir talep olsaydı, yetmiş iki milletle bu ölçüde ve bu kadar içten bir münasebeti devam ettirmek de mümkün olmazdı; zira karşılık ve bedele bağlanmış alâkalar, münasebetler kat'iyen devam vaad edemez. Bu mülâhaza ile biz de, insanlar ile olan münasebetlerimizi sonsuza kadar devam ettirmek için, onlarla alâkamızı Allah'ın sanat eserleri olmaları esasına bağlama yolunu seçtik. Hep bu espri içinde oturup kalktık ve herkese kadeh kadeh sevgi sunduk; –ihtimal, ifratımız bazılarının başlarını döndürdü ki, sevgiye nefretle mukabele etmeye başladılar– her fırsatta sinelerimizi açıp insanî duygu ve düşüncelerimizi gözler önüne serdik. Sevgi çağlayanlarımızdan herkesin istifade etmesi için değer değmez kriterlerini müzakere konusu dışında bırakarak kriterler üstü yaşamaya çalıştık. Sonra da akıl gözünün salim düşünce ile buluşup birleşeceği eşref saati beklemeye koyulduk. Zannediyorum, insan unvanıyla yaratılmış bir varlıktan bu kadarını da beklemek hakkımızdı. Bunun aksi, insan olarak dünyaya gönderilen ve potansiyel zenginlikleri ile melekleri bile aşkın bulunan bir varlığa karşı saygısızlık olurdu.

İşte, yıllar ve yıllar boyu hep bu derûnî hislerle sevgi kurnalarımızı sonuna kadar açık tutarak, belli bir zaman dilimi itibarıyla kinle, nefretle, düşmanlıkla,

gayzla, komplo duygusuyla kirlenmiş bir zeminde muhabbet fidelerinin çoğalıp, gelişip her yanı saracağı hülyalarına kapıldık. Aynı hülyaları bizimle paylaşan toplumun büyük çoğunluğu da;

Ses ver yiğidim, yoksa beni duymuyor musun?
Yıllar var ki, hep hayalinle oynaşıyorum;
Kalkıp geleceğin inancıyla yaşıyorum...
....
Ümitle ışıldayan gönlüm seni bekliyor;
Kâh göklerde uçup, kâh yerlerde emekliyor.
....
Her tarafta harap eller, baykuşlara bayram,
Köprüler bir bir yıkılmış, yollar yolcusuz;
Gelip uğrayanı kalmamış, çeşmeler susuz..
....
Tıpkı rüyalarda olduğu gibi diril, gel!
Beyaz atının üzerinde bir sabah erken;
Gözlerim kapalı ruhumda seni süzerken,
Tıpkı rüyalarda olduğu gibi diril, gel!

gibi gönülden çığlıklara ses verdi ve milyonlar, bu masmavi mefkûrenin büyüsüne kapılarak, her yerde sevgi mırıldanmaya başladı. Öyle ki, bu sevgi sağanağı zaruret ölçüsünde bir beklentiye bağlandığından, başlangıçta küçük bir iki sızıntıdan ibaretken, zamanla bir çağlayana dönüştü; dönüştü ve hemen her kesimin ümit dünyasında yepyeni bir dirilişin remzi olarak anılır oldu.

Allah'ın büyüklüğünün ayrı bir tecellî buudu.. O, bazen, çok küçük varlıklara büyük işler gördürerek, esbabın önemsizliğini vurgular ve farklı bir üslupla kendi ululuğunu hatırlatır. Bu süreçte, biz de hep aynı şeyleri yaşadık. Öyle ki, Kudreti Sonsuz, bir kısım sıradan, düz insanlara, gönüllerin kapılarını ardına kadar açtı ve sevgi saltanatında onlara âdeta Süleymanlık bahşetti; bahşetti de kinin, nefretin, kavganın temsilcisi bütün şeytanî ruhlar, geçici de olsa şoka girdiler ve ifritten emelleri ile hezeyan yaşamaya başladılar. Artık her yerde söz hoşgörü kahramanlarınındı; onların elinde taş-toprak som altın kesiliyor, kömür elmasa inkılap ediyor, zehir de şeker-şerbete dönüşüyordu. Onlar, toplumun kendisi olma istikametindeki bu hızlı değişimiyle mest ü mahmur, toplum da yeniden kendi derinliklerini keşfetmekle ferih fahurdu. Evet,

incelik bir kere daha zarafetle buluşmuş ve yıllardan beri kan, irin ve gözyaşından bıkmış gönüller, bir âsûde şafağı duyuyor gibi, tâli'lerine tebessümler yağdırmaya başlamışlardı. Artık herkes, bu gök kubbenin altında oturup kalkıp gönül hikâyelerinden bahisler açıyor ve tabiî gönüllere inşirah veren bu gerçek beyan karşısında, söz şeklindeki cadı mırıltıları da saklanacak kuytular arıyordu. Her yerde ışık karanlıkları boğuyor ve her yerde kinin, nefretin uğultularının yerini en ince tellerden nağmelerle sevgi ve insanî münasebetler alıyordu. Gayz ve nefret, eli kolu bağlanmış ölümünü bekliyor, kin ve düşmanlık duyguları, daralıp büzüşmenin inkisarını yaşıyordu.

Biz de kendi kendimize seviniyor ve çok yakın bir gelecekte, hâlâ insaniyetinin şuurunda olan kimselerin, gönüllerine Cibril'in kanatlarından tüyler takarak, meleklerin uçuşup durdukları iklimlere ulaşacaklarını ve dünyaya ruhtan, mânâdan bestelenmiş yepyeni bir ses duyuracaklarını bekliyor ve sabırsızlanıyorduk; içinde kavga hırıltıları olmayan, yalana, iftiraya, tezvire, karalamaya bütün bütün kapalı, göklerin en üst tabakalarından yepyeni bir ses...

Ama ne acıdır ki, tabiatları düşmanlığa, tecavüze, anarşiye, iftiraya kilitlenmiş marjinal bir kesim; güçleri ve tesirlerindeki fevkalâdelikleri tahrip yanlısı olmalarında ve çığırtkanlıklarında marjinal bir kesim, gulyabanîler gibi yolları tuttu ve kendi aklıyla hareket etmeyen bir kısım mütehayyir ve mütereddитleri de yanlarına alarak kendi yaptırdıkları anket neticelerine göre toplumun yüzde seksen beş ve doksanının çok olumlu bulduğu bu mübarek süreci kundaklamaya kalktılar. Onunla da yetinmeyip, bu bir fırsattır diyerek dine hücum etti ve bütün dindarları karaladılar. Hemen herkesi bir ideolojinin insanı gibi göstererek, kimini dinci –o da ne demekse– adı altında, kimini de bir tarikat mensubu gibi göstererek irtica çığırtkanlığıyla her yerde fitne ateşleri yaktılar ve bir zaman kızıl bayraklar altında toplanıp millete, devlete yağdırdıkları aynı küfürleri bu defa da dindarlara karşı kullandı ve içlerini boşalttılar. Tutup tutmaması ayrı bir konu,

"Zalimin zulmü varsa, mazlumun da Allah'ı var;
Bugün halka cevretmek kolay, yarın Hakk'ın divanı var."

Sükûtumuz, üslûbumuza emanet.. misliyle mukabele, bizim kitabımızda zalimce bir kaide.. dövene elsiz, sövene dilsiz davranma, vicdanlarımızla aramızdaki mukavelenin gereği.. ne yapalım, Allah, ısırmak için bir diş, parçalamak için de vahşi bir pençe vermemiş, elimizden bir şey gelmez ki...! Ayrıca, herkes kendi karakterinin gereğini sergiler, karakterimize rağmen farklı

bir tavır takınmayı kendimize karşı saygısızlık saydık ve böyle bir saygısızlığı irtikâp etmemek için, gürül gürül konuşacağımız bir yerde sadece yutkunmakla iktifa ettik.

Aslında, bizim şuna-buna mukabelede bulunmamıza da ihtiyaç kalmamıştı; zira onca yaygaraya rağmen, toplumun yüzde seksen küsuru, yapılanları birer çığırtkanlık olarak görmüş ve soylu bir millete yakışan o muhteşem tavrını bir kere daha ortaya koymuştu; koymuş ve bizi üslûbumuza aykırı hareket etme mecburiyetinde bırakmamıştı. Biz de, son bir kez daha "cebrî lütfî", kendi afv u safh çerçevemizde kalarak, herkesi sevgiyle kucaklama ahd ü peymanımızı bozmamış oluyorduk.

Evet, son bir kere daha bazıları, kendi ruh atlaslarını ortaya koymuş, biz de, kendi ledünniyâtımızı ifade edebilme fırsatını bulmuştuk. Bundan sonra da hep böyle davranacak ve karakterimize saygılı olmaya çalışacağız. Üç beş günlük bir dünya için baş yarmayacak, göz çıkarmayacak, kem söz söylemeyecek, gönül kırmayacak ve Yunus edasıyla herkese sevgi çağrısında bulunacağız; bulunacak ve milletimize karşı münasebetlerimizde hep şu sözlere bağlı kalacağız: "Senelerden beri çektiğim bütün eza ve cefalar, maruz kaldığım işkenceler, katlandığım musibetler, hepsi de helâl olsun!. Seksen küsur senelik hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum. Ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında, memleket hapishanelerinde geçti. Aylarca ihtilâttan men edildim. Divan-ı Harplerde bir cani gibi muamele gördüm. Bana zulmedenlere, beni kasaba kasaba dolaştıranlara, türlü türlü ithamlarla mahkûm etmek isteyenlere ve zindanlarda bana yer hazırlayanlara hakkımı helâl ettim."[1] Evet, ben de bir mü'min olarak, bu duyguları paylaşacağıma söz veriyorum. Kimseye küsüp darılmayacağıma söz veriyorum.. ölümü gülerek karşılayacağıma söz veriyorum.. celâlden gelen cefayı, cemalden gelen vefa ile bir bileceğime söz veriyorum. Allah'a ait hukuka karışamam ama, bana ait hiçbir haktan dolayı kimseden davacı olmayacağıma söz veriyorum.

1 Bkz.: Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.616 (Tahliller).

Kendimizi Dinleme Zamanı

İç içe aydınlık günlere doğru, ümitlerle dopdolu yol alırken, birdenbire sağda solda yeniden karanlık çağrıları duyulmaya başladı.. ve “Acaba yine o eski kavgalı günlere mi dönüyoruz?” diye ürperdik hepimiz. “İnsana saygı, herkese ve her şeye sevgi, bütün dünyaya karşı hoşgörü..” ne sihirli sözlerdi bunlar.! Onları ne kadar da sevmiş ve beğenmiştik; sevmiş, beğenmiş ve karşımıza çıkacak olumsuzlukları düşünmeden uslu uslu ve güvenle yürüyorduk geleceğe.. evet, işte böyle yürüyorduk ki, ansızın önümüze kinden, nefretten, öfkeden ifritler dikildi ve her yana saldıkları kapkaranlık düşünceleri ile bütün ufukları kararttı, köprüleri yıktı ve yolları da yürünmez hâle getirdiler; getirdiler ve yer yer ışık temsilcileri gibi görünüp karanlık oyunlar oynadılar; zaman zaman da, katrandan renklerini ortaya koyarak aydınlık düşüncelere karşı açıktan açığa savaş ilan ettiler; savaş ilan etti ve en müspet düşünce ve teşebbüsleri dahi karalamaktan geri kalmadılar. Aslında bunlar, karanlığın birer figüranı iken de karanlıktılar, ışık gibi göründüklerinde de; hemen her iki durumda da şeytanın define parsalar saçıyor ve fitne ateşlerine körükler çekiyorlardı.

Evet bizler, bazılarımız itibarıyla bir hayli zamandan beri, her şeyi bırakarak, aramızdaki kardeşlik ve dostluk duygusunu tahribe yöneldik.. gözümüz o kadar dönmüştü ki, kendi kendimize kıydığımızı hiç mi hiç fark edemiyor; dahası bütün duygu, düşünce ve davranışlarımızı götürüp düşmanlığa bağlıyorduk. Artık, hep onunla oturup kalkıyor ve sürekli düşmanlık solukluyorduk.. oysaki, kardeşliğe, dostluğa ne kadar ihtiyacımız vardı..! Vardı ama, bir türlü onu gerçekleştiremiyorduk. Keşke gerçekleştirebilseydik..! Ama ne gezer… Eğer bugüne kadar millet fertleri arasında böyle bir kardeşlik ve dostluk tesis edebilmiş olsaydık, bugün karşımızda bulunan o dağlar cesametindeki problemleri bir hamlede aşacak ve sesimizi ta yıldızlara duyuracaktık. Ama yapamadık veya yaptırmadılar; yaptırmadı ve bizi birbirimizin kurdu hâline getirerek sürekli vuruşturdular ve hemen herkese, her fikre karşı çıkan birer çağzede durumuna düşürdüler. Bugün, bazılarımız itibarıyla herkese ve her düşünceye karşı tavır alıyor, bizim gibi düşünmeyen hemen herkesi karalıyor ve bu gidişle bir gün yapayalnız kalacağımızı ve kendi boşluklarımızın tutsakları hâline geleceğimizi hiç mi hiç düşünmüyoruz, düşünmüyor ve geleceğin muhtemel Cennetlerini Cehennemlere

çeviriyoruz. Hâlbuki azimlerimize, ümitlerimize esas teşkil edecek ne kadar da çok sebep ve sâik var..! Demek ki bazılarımız, akılları, muhakemeleri hislerine yenik düştüğünden, duygu dünyalarında hep çelişki yaşıyor ve temel düşüncelerinde sürekli krizlere takılıyorlar. Doğrusu, düşünce ve davranışları itibarıyla birbirini yıkmaya planlanmış böyleleri, aynı toprağın çocukları olsalar da, kat'iyen sıhhatli bir millet hâline gelemezler; gelemez ve "teâruzların, tesâkutların (iç çelişkiler ve dökülüp dağılmalar)" ağında esir olarak yaşar ve esir olarak ölür giderler.

Bilmem ki, millet olarak kendi kendimizi sorgulama zamanı gelmedi mi.? Yoksa, bu hissizlik böyle sürüp gittiği takdirde –hafizanallah– çok yakın bir gelecekte kendi enkazımız altında kalıp ezilmemizden korkulur. Aslında böyle bir ihtimalden korkmalı, titremeli ve birbirimize sımsıkı sarılmalıyız. Millet olarak bizim en önemli, en kayda değer yanımız, fert fert birbirimize karşı fevkalâde saygılı olmamız ve en esaslı bir güç kaynağımız da kalb, his, şuur ve irade planında tesanüdümüzdür. Temelde bu hususların her ikisi de gelip, birbirimizi kendi konumlarımızda kabule dayanmaktadır. Nedendir acaba, bütün dünyaya dostluk mesajları sunup ve topyekün insanlıkla beraber yaşama projeleri ürettiğimiz bir dönemde, hemen her millete, hem de hiç tereddüt göstermeden vermeye hazırlandığımız o geniş dostluk mesajlarının öşrünü (onda bir) olsun kendi milletimizden esirgiyoruz?

Evet, herkese dostluğa "eyvallah!" ama, ondan evvel, birbirimize karşı beslediğimiz kin, nefret, düşmanlık ve yobazlık duygularını yok etmemiz gerekmez mi..? Kin, nefret, düşmanlık ve yobazlık kimde bulunursa bulunsun –ki bu, bir dindar olabileceği gibi, bir ilim adamı da olabilir; bir idareci olabildiği gibi, bir düşünür ya da bir lider de olabilir– çok ciddî bir kusur ve ayıptır. Ve böyleleri, Hak nazarında da, halk nazarında da kayıplar yaşıyor demektir; hem de kazanma kuşağında kayıplar.

İnsana saygı, insan olmanın gereğidir; onu sevmek de, Hak hatırının ve millet hatırının. Sözleriyle, tavırlarıyla insanlara karşı saygısız davrananlar, kendi karakter ve seviyelerini ortaya koymuş olurlar; insanlardan nefret eden ve onlara karşı düşmanlık besleyenler de vicdanî kimliklerini. Yüksek karakterler, toprak gibi yüzleri yerde ve hep alçakgönüllüdürler. Her yerde meltemler gibi eser ve herkesi serinletirler. Onların nazarında sevgi ve saygıdan daha değerli bir şey yoktur.. onlar sevmeyi-sevilmeyi, sevilip gönüllerde bir yer tutmayı cihan hükümdarlıklarına tercih ederler! İşte böyleleridir ki, onlar, hayatlarını

hep başkalarının mutluluğuna bağlar, yaşatmak için yaşar ve hep ülü'l-azmâne bir tavır içinde bulunurlar.

Aslında herkes için iyi düşünüp iyi dileklerde bulunanların, her zaman bu düşünce ve dileklerinin kat kat karşılığını elde edecekleri de âdetullahtandır. Evet onlar, öyle bir karşılık peşinde olmasalar da, bir verir on alırlar ve insan olmanın bütün avantajlarından yararlanırlar. Kendini kine, nefrete, düşmanlığa salanlar ise, her zaman kendi insanî değerlerini dinamitlemiş ve gönüllerdeki yerlerini de yıkmış olurlar. Ömrünü kötü duygu ve tutkuların kıskacında sürdürmek hem bir azap, hem de bir seviyesizliktir. Herkesin iyi yanlarını görüp, herkesi kucaklamak ise, hem bir seviye, hem de bir kahramanlıktır: Kin, nefret, öfke ve hırs duygularını kontrol altına alma kahramanlığı. İşte bu kahramanlardır ki, nefislerine köle olma ve şeytana ırgatlık yapma zilletinden kurtulur ve bir anda Allah'ın onurlu birer kulu ve kendi iç dünyalarının da efendileri hâline gelirler.

Toplum olarak bir hayli zamandan beri arzularımızın esiri ve nefislerimizin de köleleri olduk.. ve pek çoğumuz itibarıyla, bugün hep şeytanın dürtüleri ile oturup kalkıyor, herkese karşı rahatsızlık duyuyor ve herkesten rahatsız oluyoruz. Bu şekilde davranmakla da –farkına varalım varmayalım– hızla insanî değerlerden uzaklaşıyor ve iç dünyamızda sürekli krizler yaşıyoruz. Evet, pek çoğumuz itibarıyla, birer sevgi otağı olan gönüllerimize, kötülük duyguları gelip taht kurdu. Ruhlarımızı nefret ve düşmanlık hisleri sardı. Artık birbirimizi sevemiyor, kucaklayamıyor ve hoş göremiyoruz. Otağını hep harabelere kuran baykuşlar gibi, yıkıp dökmekten ve harabeler görmekten âdeta zevk alıyoruz. Herkese ve her şeye hücum ediyor, korkunç bir hırsla hep tahrip peşinde koşuyoruz. Allah'a, ülkemize, insanlara saygısızlık ediyor ve affedilmeyecek günahlara giriyoruz. Hatta bazen, bütün bu yaptıklarımızın, bir hizmetmiş gibi alkışlanmasını bile bekleyebiliyoruz. Şimdilerde güneş her gün bir zulüm, bir tecavüz, bir haksızlık ve bir hezeyan üzerine doğuyor. Geceler de hep karanlık geçiyor. Âdeta bir günah toplumu olmaya azmetmiş gibi bir hâlimiz var. İnsanî duygularımız, nefsanîliğin çok çok gerisinde; hissîliklerimiz, mantık ve muhakemelerimizin önünde; sevgi ve hoşgörü de, düşmanlıklarımızın kanlı hançerleri altında paramparça. Peşin hükümlerle mahkûm ettiğimiz insanların hadd ü hesabı yok. Ne zaman ne yapacağımız, kime küfredip kimi hakarete boğacağımız belli değil. Müstatil bir cinnet içindeyiz ve toplumsal bir şizofreni yaşıyoruz. Zulme doymuyor, tecavüzden utanmıyor ve sürekli günah

işliyoruz.

Hakk'a saygısızlık günahı; insanlara kin ve nefret duyma günahı; fikirlere hürmetsizlik etme günahı; toplumun içine ihtilâf ve iftirak tohumları saçma günahı; karanlık görme, karanlık düşünme günahı; kendimizi masum, başkalarını mücrim kabul etme günahı; herkesi Cehennemlik ya da yobaz sayma günahı; olumlu her hareketi baltalama günahı; kendi insanî değerlerimizi tahrip etme günahı.. ve daha nice günahlar… Bence, artık bütün bu günahlardan tevbe etme zamanı gelmiş olmalı..

Öyle ise gelin, şu ışıktan günlerin ufkumuzu sarmasını iyi bir vesile sayarak, bütün günahlarımızdan tevbe edelim ve bir arınma süreci başlatalım.. bundan sonra olsun, insanlara karşı saygılı davranıp, insanî değerleri korumaya çalışalım.. fikirlere hürmet edip, kim olursa olsun, herkesi kendi konumunda kabul edelim.. geçmişi, kötü yanları ile kendi tarihselliğine gömüp, dünkü kavgaları şimdilerde yeniden kavga vesilesi yapmayalım.. toplumu değişik kamplara, gruplara ayırmadan vazgeçip, her fırsatta birlik ve beraberliğimizi vurgulayalım… Hâlâ gönüllerimiz, az da olsa, insanî duygularla çarpıyor ve pazularımız da kuvvetli ise, gelin, o heyecan ve o güçle birbirimizi kucaklayalım. Kırıp parçalayıp, sağa sola saçtığımız kendi parçalarımızı bir araya getirerek, bunları bir daha kopup dağılmayacak şekilde birbirine bağlama yollarını araştıralım.. bizim için her zaman birer kaba yol kesici ve gulyabânî sayılan kinden, iğbirardan, gayzdan uzaklaşarak, bizi halka sevdirecek ve Hakk'a ulaştıracak kalbin dilini anlamaya çalışalım…

Eğer bu mübarek ülkenin Cennetlere çevrilmesi isteniyorsa –ki, istendiğinde şüphe yok– böyle bir şeyi ancak, o Cennetleri önce kendi gönüllerinde kuranlar başarabileceklerdir. Aksine, ruh ve gönül dünyaları nefsanîliğin pençesinde ve insanı basitleştiren, seviyesizleştiren duygulardan kurtulamamış olanlar, dünyayı Cennetlere çevirmeleri bir yana –farz-ı muhal– yolları firdevslere uğrasa, ihtimal, oranın da çehresini karartır ve zindanlara çevirirler.

Gelin son bir kere daha, ufukların ilâhî teveccühlerle nurlandığı, ruhlarımızı ötelerden gelen ışıkların sardığı ve her yanda Cibril'in soluklarının duyulmaya başlandığı, derken ilaçla dertlinin buluştuğu, şerbetle hastanın uyuştuğu şu mübarek günlerde el ele tutuşalım, gönüllerimizle konuşalım ve avaz avaz sinelerimizin seslerini ta yıldızlara duyurmaya çalışalım.

Fanteziler ve İhtiyaçlar

Yıllar var ki milletçe, hakikî ihtiyaçlarımızı görmezlikten gelerek, ihtiyaçmışçasına bir kısım fanteziler arkasından koşup durduk. Bazen neyin ihtiyaç olduğunu kestiremeyerek, bazen de bir kısım lükslerimizi ihtiyaç zannederek, hayatımızı bütünüyle bu kabîl lükslere bağlayıp sürekli tenakuzlar (çelişki) yaşadık. Böyle bir çelişki hangi sâiklere dayanırsa dayansın biz, onca ciddî ihtiyaca rağmen, her zaman bir kısım fanteziler peşinde olduk. Dahası, bazen peşinde bulunduğumuz şeyler ihtiyaçlarımızı gidereceğine, onları daha da artırdı; artırdı da, tıpkı susuzluktan ciğeri kebap olmuş birinin hararetini giderme yolunda deniz suyu içe içe, içme-susama fasit dairesinde zebun olup gittiği gibi, biz de, herhangi bir ihtiyacımızı gidermeyen bir kısım fantezilerin bağımlısı olarak bütün enerjimizi bir hiç uğruna kullana kullana, gölgelerin azat kabul etmez köleleri hâline geldik.

Bu itibarla da millet olarak, şu anda başka şeye değil, bizi içinde bulunduğumuz bu "körebe" oyunundan kurtarıp, her zaman tabiatlarımızla bağdaşabilecek olan o köklü dinî, millî, ahlâkî, terbiyevî disiplinlerimizi hayata geçirmeye ihtiyacımız var. Şimdi, hem ortada zaruret derecesine gelmiş böyle bir ihtiyacı, hem de bu ihtiyacı karşılamanın biricik yolu o sağlam medeniyet telâkkimizi, o mazbut millî tabiatımızı ve o zengin kültür yapımızı görmezlikten gelerek, bir kısım fanteziler arkasından koşmamız, kendi millî değerlerimizi ihmal ve millet ruhunu tahrip değil de ya nedir..?

Bizim medeniyet telâkkimiz ve kültür anlayışımızda, insan ve insanî değerler her zaman öncelikli konular olagelmiştir. İş böyle iken, her biri birer elmas sütun mahiyetindeki kendi kültür kaynaklarımızı kulak ardı ederek; zenginlerden zengin o koskoca tarihî mirasımıza rağmen, farklı ve mânâ köklerimize ters bir dünya görüşü ortaya koymak, bilmem ki hangi mübrem ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır.? Ama gel gör ki, toplum olarak, yıllardan beri kendi iç âlemimizi, mânâ köklerimizi ve dünden tevarüs ettiğimiz değişik zenginliklerimizi hesaba katmadan ve tamamen bir kısım fantastik mülâhazalar, ya da bazı kimselerin lüksü olarak, hazır bir elbise gibi nice nesepsiz şeyleri alıp başımıza geçirerek, hem millet yapısındaki tenasübü hem de millî endamımızı berbat etmişizdir. Evet, körü körüne benimseyip millete de dayattığımız nice şeyler olmuştur ki, ya tamamen bir basiretsizlik ve cehalet sâikiyle, ya da başkaları öyle istediği için bu yabancı unsurlar gayet rahat gelip

bize ait değerlerin yerlerine oturmuşlardır da, kılımız bile kıpırdamamıştır. Çok acıdır, bu meş'um dönemde zekâlarımız, hevâlarımızla heveslerimizin emir kulu, mantıklarımız göreneklere tâbi, iradelerimizin kolu-kanadı kırık, muhakemelerimiz de başkalarını taklide bağlı olmanın darlığı içinde, lüksten lükse koşan birer çağzede gibi hep sürüm sürüm yaşamışızdır.

Evet, milletçe bu karanlık dönemde, hemen her zaman mantıkî boşluklarımız, ahlâkî zaaflarımız ve entelektüel yetersizliklerimiz üçgeninde, tıpkı Bermuda Müsellesi'ne kapılmış gibi kendimizi ölüme salmış ve âdeta birer cansız cenaze görünümü sergilemişizdir.. bu arada bazı aydınlarımızın durumu ise, bütün bütün yürekler acısıdır. Evet, varlık ve hâdiseleri bir bütün hâlinde görememe zaafı, terkip ve tahlil zaafı, şablonculuk ve taklit zaafı ve kendi kendini inkâr zaafı içinde her yanıyla hiçliğe emanet bu dönemin aydınları, yol alıyorum vehmiyle hemen her zaman gidip mesafelere takılmış ve birer yol garibi gibi, bir oraya bir buraya toslamış durmuşlardır. Kimseyi suçlamaya hakkımız yok; göz göre göre yoldan çıkan bizlerdik. O koskoca tarihî sorumluluk da bize aitti. Hele kat'iyen kimse kabahati bilime, teknolojiye ve değişik türden düşmanlarla sarılı bulunduğumuza yüklemeye kalkmamalıydı. Onları ortaya atan, şekillendiren ve bütünüyle hayatı onlara bağlayan, başta yarım aydınlarımız olmak üzere bizlerdik. Bilim, bilim olarak masum, teknoloji de günahsızdı. Bu itibarla da, eğer mutlaka bir mücrim aranacak idiyse, o bizim aramızda aranmalıydı.

Evet, insan, kâinat ve topyekün hâdiseleri gerçek sahiplerinin referansı çerçevesinde bir türlü değerlendirememe ve yanlış mânâlandırma sonucu her şeyi tabiat ve esbaba bağlayan, en açık şeyleri bile anlaşılmaz hâle getiren, ifadeleri gayet vâzıh kâinat kitabını, dizaynı olabildiğine mükemmel dünya sarayını ve o kitabın okuyucusu, sarayın da nezaretçisi sayılan insanı gayesiz gören ve gösteren bizlerdik. Bizler, hiçbir şeyi temelde doğru yorumlayamadığımız gibi, varlığın mâverâsını da bir türlü göremedik; dolayısıyla da, eşya ve tabiat adına hilâf-ı vâki bir sürü yorumda bulunduk. Ne varlığı analitik bir mülâhaza ile ele alabildik, ne de varlık ötesi gerçeklerle alâkalı tutarlı bir şey söyleyebildik. Yanlış gördük, yanlış değerlendirdik ve yanlış sonuçlar karşısında hep apışıp kaldık. Derken, bu zincirleme hatalarla sürekli zincirleme günahlara girdik.. cezasını geri kalmışlıkla, fakirlikle, türlü türlü iftiraklarla çekeceğimiz zincirleme günahlara.

Oysaki eğer, daha ilk yenilenme rüyaları görmeye başladığımız günden

itibaren, maddeyi de mânâyı da kontrollü olarak ele alıp atbaşı götürebilseydik, hem zihnî ve ruhî faaliyetlerimiz, hem de fizyolojik hareketlerimiz dengeli bir çizgi takip edecekti. Evet, daha o ilk günlerde hiç olmazsa bir parça okuyup düşünebilenler; matematik, fizik, kimya, astronomi ve biyolojiye olduğu kadar metafizik mülâhazalara, dine-imana ve kendi düşünce çizgimizde estetiğe; sözün özü, temel kültür kaynaklarımıza yönelebilselerdi, bugün çok daha farklı ve insanlık adına daha yararlı neticeler elde etmiş olacaktık. Ama ne gezer.! Biz, büyük ölçüde ikinci şıkkı tamamen ihmal ederek, ihmalin de ötesinde, her zaman o türlü düşüncelerin aleyhinde bulunmayı aydınlığın gereği saydık. Öyle ki, en önemsiz şeyler karşısında fevkalâde duyarlı davrandığımız hâlde, zihnî, ruhî, kalbî aktivitelerimizi bütün bütün görmezlikten gelerek, bilim ve düşünce adına da, din-iman ve bütün metafizik mülâhazalar hesabına da, Einstein'ın yaklaşımıyla, bir sürü kör bir sürü de topal yetiştirdik. Bilim ve araştırma mevzuunda duyarlı olmak elzemdi ve o hususta kat'iyen kusur edilmemeliydi. Buna "eyvallah" ama, ne gariptir ki biz; insan, varlık ve hâdiselerle alâkalı konularda –gücümüz nispetinde de olsa– meselenin fizikî buuduna fevkalâde ihtimam gösterirken, metafizik yanını bütün bütün görmezlikten geldik ve geliyoruz. Her şeyi maddeye, kaba güce ve ekonomiye bağlıyor ve bunları, dünyayı Cennetlere çevirmenin biricik temel unsurları sayıyoruz.

Aslında böyle bir mülâhaza ile maddeyi, kuvveti, ekonomiyi hafife aldığımız zannedilmemelidir. Ama eğer, bugün insanlık ciddî bir huzursuzluk içinde ise, nesiller her gün biraz daha kargaşaya kayıyor ve ırz çiğneniyor, namus pâyimal olup gidiyor ve herkes birbirini ısırıyorsa, siz bütün bu olumsuzlukları ve bu korkunç boşlukları, madde ile ve onun vaad ettiği refahla kat'iyen dolduramazsınız. Zaten onca gayrete rağmen doldurup "toplumsal" barış ve güven adına bir şey yapılamadığı da meydanda. Ama acıdır, belli bir süreden beri biz, dünyevî mülâhazaları ve maddî refah unsurlarını her şeyin önüne çıkararak, tıpkı materyalistler gibi, hatta daha da ileri giderek, maddeyi hayatın –olmazsa olmaz– esası gibi görmeye başladık.. mâneviyatımıza musallat olan hurafelerden sıyrılmaya çalışırken –elbette ki böyle bir gayreti her zaman alkışlarız– gidip materyalizm hurafelerine saplandık ve kendi kültür mirasımızın önemli bir bölümünü bütün bütün inkâr ettik. Dahası, zamanla kendi millî çizgimizden tamamen saparak, temel dinamiklerimiz açısından da kendimizi değişik krizlerin ağında bulduk; sürekli yeni krizler doğuran bir krizler ağında. Ve bir daha da –dengemizi bulup– bu fasit daireden

sıyrılamadık. Öyle ki; maddenin o katı, sıkıcı ve bunaltan dar çemberinden kurtulalım derken, ya ifratlara girerek eşyayı, tabiatı, hatta bütün fizikî mülâhazaları kaldırıp bir kenara attık ve kendimizi tuhaf bir mistisizme saldık. Ya da maddenin yerini, lüzumunu ve kendi çerçevesinde önemini vurgulayalım derken, gidip gırtlağımıza kadar maddeciliğe ve tabiatperestliğe gömüldük. Belki ruhçulukla gelen bir kısım hurafelerden kurtulduk; ama bu defa da ya tam bir materyalizm üstûresine ya da natüralizm putuna takıldık; yani, cinden kaçarken şeytanın ağına düştük.

Daha kötüsü de, böyle bir düşünce hercümerci içinde bazılarımız, bütün bütün imanlarını yitirdiklerinden, insan, eşya ve kâinat gerçeklerini tamamen duyguların ihsas dairesine veya dünyevî aklın sınırlı çerçevesine inhisar ettirerek “madde” diyor, “pozitivizm” diyor, “natüralizm” diyor ve bunların dışında hiçbir şeyi kabule yanaşmıyor; bazılarımız da, ilk filozofların akıl ve nefis mütalâalarına benzeyen değişik mârifet nazariyelerinin arkasından koşuyor; insan, kâinat ve eşya ile alâkalı hemen her mülâhazayı irfana bağlıyor; aklı da, insan duygularını da ve bu duyguların varlığı –kendi ihata çerçevelerinde– ihsaslarını da görmezlikten geliyordu. Evet, temel referans kaynaklarımıza karşı alâkasız kaldığımız bu dönemde, sürekli bir fikir keşmekeşliği içinde bocalayıp duruyor ve hemen her zaman birbirimizle uğraşıyorduk. Derken, upuzun yıllar hep böyle kısır çekişmelerle gelip geçti; ama, biz bir çuvaldız boyu bile yol alamadık.

Şu anda dahi kavga vesilesi o eski miras etrafında dedikodu etmeden öte bir şey yapamıyor; bazen tamamen tahribe programlanmış gibi sürekli yıkmaya koşuyor, bazen de sûret-i haktan görünerek tahriplerimizi birer inşa şeklinde gösteriyor ve o yıllanmış teâruzlarımızı, tesâkutlarımızı hep devam ettiriyoruz. İşte böyle bir mantıkla şimdiye kadar, bir hamlede, bir nefhada yıkıp yerle bir ettiğimiz nice âbidevârî değerlerimiz oldu ki, onları yakıp yıkarken, hep yerlerine daha iyilerini ikame edeceğimiz hülyalarıyla oturup kalkıyorduk. Heyhat!. Daha iyilerini ikame etmek bir yana, bilmem kaç asır oldu, yıktıklarımızın sahtelerini bile henüz ortaya koyabilmiş değiliz.

Oysaki, varlık Hakikî Sahibi’ne bağlanarak bu kör dövüşüne bir son verilebilir ve O’na imandan kaynaklanan güç, disiplin, fazilet ve hikmetle yepyeni bir diriliş gerçekleştirilebilirdi. Böyle bir teşebbüs bundan sonra da olmayacak demek değildir. Ama, bu yön ve istikametteki bazı “hudâyinâbit” oluşumlar müstesna, şu ana kadar ciddî bir şey yaptığımızı söylemek oldukça

zordur. Aslında mesele dönüp dolaşıyor ve gelip, bir iman ve diriliş neslinin yetiştirilmesine dayanıyor. Sadece içinde bulundukları günün hesabına bağlı kalmayıp, yarınları ve daha sonraki günleri de düşünen; inanç, disiplin, faaliyet ve aktiviteleriyle bugünün insanları oldukları gibi, bütün davranışlarını götürüp sonsuza dayayan ve upuzun bir geleceğin muhasebesine bağlayan bir iman ve disiplin neslinin yetiştirilmesine.

İstikbal vaad eden sıhhatli bir toplum için bu evsaftaki insanların yetiştirilmesi çok önemlidir. Aksine, fertleri itibarıyla sadece kendilerini düşünen ve himmetleri açısından da aile çerçevesini aşamayan bir toplum, cemiyet vasfını yitirmiş ve bir yığına dönüşmüş sayılır. Sağlam bir millet olabilme, o milleti teşkil eden fertler arasındaki âhenkle mepsuten mütenasiptir. Böyle bir âhenk de, gönüllerden fışkıran köklü bir kardeşlik ve sevginin mevcudiyetine, hem de bugüne kadar olandan çok daha farklı ve aşkın bir kardeşlik ve sevginin mevcudiyetine bağlıdır. Zaten şimdiye kadar yapılanlardan daha müessir, daha güçlü, daha farklı yeni bir şeyler söyleyip, yeni bir şeyler yapamayacaksak; farklı bir şeyler yapıyormuş gibi yüksek sesli ve yüksek frekanslı bağırıp çağırmanın da bir anlamı olmasa gerek.

Hâsılı, bugün toplumumuz, o muhteşem geçmişini üzerine bina ettiği kendi temel dinamiklerine yönelerek yeniden hayata "bismillâh" deme mecburiyetindedir. Aksine, eğer o, dinî ve millî değerlerini canlandırıp hayata geçiremez ve kendi kültür mirası itibarıyla dirilemezse, bugün içine sürüklenmiş olduğu kaoslardan, sırf bir kısım maddî imkânlar ya da teknolojik güç ve ilmî aktivitelerle sıyrılması zor görünmektedir. Bence bugün içinde bulunduğumuz değişik krizlerden sıyrılabilmek için, milletimizin hemen her kesiminde yeniden bir iman, bir aşk, bir heyecan ve bir ümit duygusu uyarmaya ve dinin kendi orijinalitesine uygun, çağın idrakine göre yeniden seslendirilmesine ihtiyaç vardır. Bir din, kendi ruhu açısından susturulmuş ve kendi ilâhî orijinalitesinden uzaklaştırılarak her şeyi maddeye ircâ eden banal bir telâkkinin yorumlarına hapsedilmişse, o dinin kendinden bekleneni vermesi mümkün değildir; insanlığa yeni bir mesaj sunması da. Allah'ın dünyada da, ötede de insanları mutlu etmek için gönderdiği din, şahısların keyfine ve şahsî yorumlarına tâbi olamaz.. o, dünyevî ve geçici bir kısım menfaatlerin, çıkarların ve muvakkat mutlulukların esasları gibi "algılanamaz".. hele kat'iyen, bazı şahısların isteklerine ve bazı devirlerin gereklerine göre tevil edilerek, mesaj alanı daraltılamaz. Aksine, böyle yaptığımız takdirde onu

öldürmüş olur ve kendi arzularımızı, isteklerimizi; hatta hevâ ve heveslerimizi onun yerine ikame etmiş sayılırız.

Yakın tarihimiz itibarıyla onun bir türlü kendini ifade edememesini şu hususlara bağlamak mümkündür: Bazı müntesip ve dostlarının taassubu, ufuksuzluğu ve vefasızlığı; düşmanlarının da kin, nefret, husumet ve ilhad yobazlığı.. evet o, her zaman bu iki engele çarptı, beklenmedik inkisarlara uğradı ve gölgede kaldı. Oysaki din, kendi olarak konuşmak, kendi olarak gönüllere girmek ve kendi olarak söyleyeceklerini söylemek için gönderilmişti. O, kimseyi tevkil etmemişti ve kimsenin de onun namına konuşmaya hakkı yoktu. Ama gel gör ki, her şeyde "uzmanlık" ve "ihtisas" dediğimiz bir çağda, pek çoklarımız itibarıyla, utanmadan ve sıkılmadan onun hakkında rahatlıkla konuşabiliyoruz. Keşke uzmanlığa saygı hissimizden o da nasibini alabilseydi. Aslında, bu kadarcık olsun, onun da böyle bir vefa beklentisi gayet tabiîydi. Ama, bilmem ki o, bu beklentinin öşrünü bulabildi mi..? Bu konuda söylenecek daha çok şey olabilir, ancak daha fazlası, bu makalenin istiap haddini aşar.

Bir Sorgulama

Ey nefis!

Sıyrıl hazan duygularından ve bir yeşillik ol, uçuşsun kuşlar, kuşçuklar çevrende.. bir su kaynağı ol, koşsun bütün bağrı yanıklar semtine.. mumlar gibi eri ve etrafına ışıklar saç; hem öyle bir saç ki, mehtabı temâşâya dalmış olanlar, onu bırakıp da senin ikliminin pervanesi olsunlar. İnsanları tıpkı bir anne gibi öyle sıcak ve içten kucakla ki, hışmından korkanlar bile, tereddüt etmeden kendilerini senin kucağına atsınlar. Allah'ın sana ihsan ettiklerini sen de saç cömertçe etrafına; saç ki, insanı insanlara, Cennet'e ve Allah'a yaklaştıran en sırlı formül civanmertliktir. Bu formülü ruhuna mal edip kullanabilirsen, mezhebi kin, nefret, düşmanlık olan en kaba ruhlar bile, bir gün mutlaka senin atmosferine girebilmek için kuyruklar oluşturup bekleyeceklerdir.

Sen her zaman bulutlar gibi olmalı ve kesmelisin güneşin yakıp kavuran sıcaklığını.. mevsimlere takılıp kalmadan, sağanak sağanak boşalan yağmurlar gibi söndürmelisin herkesin ve her şeyin hararetini; hiç olmazsa çiselerin okşayıp geçtiği gibi bağı-bahçeyi, ovayı-obayı, dağı-tepeyi; sen de okşamalısın bütün kurak gönülleri ve ruhları.. herkese açık öyle tatlı bir su kaynağı olmalısın ki, her zaman çevrende testilerin sesi duyulsun.. hasretle yanan gönüller aradıklarını senin ikliminde bulsun. Sen ağzını açıp da ruhunun ilhamlarını seslendirince, hikmetli söz avcılarının kalemlerindeki mürekkepler bitsin ve kitapların sayfalarını renklendiren o nefis duygular ruhanîlerin mezamiri hâline gelsin.. gayzların, öfkelerin, kinlerin, nefretlerin hançerlerini bileyip hemen herkese saldırdıkları, her şeyi yakıp yıktıkları dönemlerde sen, en öfkeli ruhlar dahil, gelip bağrına sığınan bütün yurtsuzların-yuvasızların en içten hâmisi olmalı ve vesayetine koşanları hayal kırıklığına uğratmamalısın...

Günümüzde olduğu gibi, bazı ifritten mütemerrid düşünceler milletçe bizi birbirimize ulaştırabilecek olan yolları yürünmez hâle getirip köprüleri yıktıklarında dahi sevgilerinden, müsamahalarından ve gönül heyecanlarından mânevî yollar ve köprüler kurarak ulaşılabilecek her noktaya ulaşmaya çalışıp, kat'iyen mukabele-i bilmisil (bir davranışa aynı ile karşılık verme) mülâhazalarına takılıp kalmamalısın; ölsen bile mutlaka Müslüman karakterinin gereklerini yerine getirmeli ve başına atılan taşları, atmosfere çarpıp eriyen meteorlar gibi ışığa çevirerek etrafına maytap ziyafetleri çekmelisin. Çevrende hiddetle, şiddetle yükselen bütün sesleri yumuşatarak onlardan sevgi

güldesteleri meydana getirmelisin; getirmeli ve ne yolların harap olmasından, ne de köprülerin geçilmez hâle getirilmesinden kat'iyen söz açmamalısın.. söz açıp geçmişteki kin ve nefret virüslerini harekete geçirmemelisin. Bu yol, peygamberlerin yolu ve insan-ı kâmil olmanın da en sağlam köprüsüdür. Şimdiye kadar bu yolda yürüyenlerden hiç kimse takılıp yollarda kalmamış; kalmadığı gibi, herhangi bir kabalık ve hoyratlık karşısında da tavrını değiştirmemiştir. Aslında, eğer bir insan, insanlığının şuurunda ise, ne kinler, nefretler, kabalıklar, ne de değişik türden hamlıklar onun düşünce istikametine ve tavırlarına tesir edemez; etmemelidir de. Gerçi bir kısım toslamalar karşısında yol ve yön değiştiren Müslümanlar da vardır ama bunlar, duygu ve düşünceleri itibarıyla henüz dalgaları dinmemiş ve oturaklaşamamış ham ruhlardır. Ben, böyle hazımsız ruhların başkalarına bir şey verebileceğini zannetmiyorum. Böylelerinin, değişik türden hâdiseler karşısında tavırları hep karşılık verme ve tokmak yemiş davul gibi gürültü çıkarma şeklinde olagelmiştir ki; günümüzde insanlar arasında çokça yaşanan hırgürün en önemli bir sebebi de bu olsa gerek..

Mahviyet, tevazu, hazm, olgunlaşmış, oturaklaşmış insanların dâimî hâlidir. Şartlar ne olursa olsun, böyleleri, her zaman gökler gibi derin, deryalar gibi engin, dağlar gibi mehîb ve sağlam, toprak gibi de mütevazidirler. Ne çevrelerinde olup biten şeylerden müteessir olur, ne değişik ihtilatlarla bulanır, ne de fırtınalara boyun eğer; aksine, toprak gibi yüz yere sürer, her şeye ve herkese dâyelik yaparlar. Onlar, potalarda eriyip kaynayıp özünü bulmuş altın gibidirler; granitleri eriten fırınlara bile girseler mahiyet değiştirmezler. Ve onlar öylesine yanıp kül olmuşlardır ki, artık hiçbir ateşten müteessir olmaz ve hiçbir kor karşısında "pes" etmezler. Zaten külü yeniden yakmayı ve som altını potalara koyup eritmeyi de kimse düşünmez.

Ey nefis! Herkesin derdini vicdanında öyle derince duyup yaşamalısın ki, artık bu konuda kimsenin senden hiçbir beklentisi kalmasın.. onların acılarını öylesine içten hissedip ağlamalısın ki; ağlamaya durmuş bütün gözlerin yaşları kurusun.. onlar için öyle yanıp yakınmalısın ki, ızdıraptan ciğeri kebap olmuş böyle biri karşısında, bütün muzdaripler acılarını unutsun.

İşte kendisini bu ufka ayarlayabilmiş bir bahtiyar, kendi adına tasavvurları aşkın bütün güzelliklerin kadir gecesini idrak etmiş sayılır ve yerde gökte Allah halifesi olma pâyesi ile anılır.

İnsanın tabiatında hem safâ, hem de keder vardır; kederi iradenin

mahbesinde sıkıca tutup, safâyı bir murad güvercini gibi uçurabildiği en son noktaya kadar uçurabilen, kâmil insandır ve âdeta o, bir yandan zindancı, diğer yandan da bir kuşbazdır. Bağlayacağını bağlar, salıvereceğini de salıverir. Evet, iradelerimizle hevâ ve heveslerimizin sesini kesmek bir yiğitlik, gönüllerimizi herkesi misafir edecek kadar geniş tutmak da bir babayiğitliktir.

Ey nefis! Her zaman yiğitçe davran ve hep babayiğitlik arkasında ol! Kendini kritik etmede vicdanını bir mihenk taşı gibi kullan; pota görmüş bir altın gibi o sapsarı çehrenle gül herkesin yüzüne.! Herkesin yüzüne gülerken de, sakın iyi bir sarraf olmayı kulak ardı etme.! Mahiyetin itibarıyla sen bunların hepsine açıksın; gökteki ilk maceran da bunun en açık delilidir. Orada melekler senin beşiğini sallarken gıpta ninnileri söylemiş, şeytanlar da haset merasimlerinde zangoçluk etmişlerdi. Sen, daha o ilk gün hem korkunç bir hasetle karşılaştın, hem de takdirkâr nazarlara çarpıldın. Nazar değdi mi değmedi mi onu bilemem ama, âkıbetin uçmak ile noktalansa bile, bir sendeleme yaşadığın muhakkak: memnû' meyveye elini uzatırken iftar vaktini belirlemedeki içtihad hatanla –bu bir mukarreb hatasıdır– kendini dünya zindanında, hayır hayır! Hazreti Ahmed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) dâyelik yapacak olan toprağın bağrında buldun. "Hakikî şecerenin hikmeti, dünyaya gele Muhammed Hazreti." (M. Lütfi) sözü, senin ekşi çehreli kaderinin tatlılardan tatlı ilk meyvesini işaretler.. evet, eğer Cennet'te kalsaydın, inkişafa kapalı semeresiz bir ağaç gibi kalacak ve o potansiyel zenginliğini hiçbir zaman duyamayacaktın. Oysaki, oradan ayrılıp da çadırını dünyaya kurunca, bu toz-toprak ülkesi seninle bir gülistana döndü.. ve sürgün edildiğin bu köhne diyar, enbiya, evliya sürgünlerinin bağı bostanı hâline geldi. Sonunda, meleklerin gıptası bütün bütün takdire dönüştü ve şeytanların kıskançlığı da, dönüp bir zıpkın gibi onların bağırlarına saplandı.

Şimdi gel, kendi değerlerini koruma altına al! Hakk'a kurbet yolu sayılan bu sürgünü en iyi şekilde değerlendirmeye bak ve Hakk'a yakınlık vesilelerini O'ndan uzaklaştıran sebepler hâline getirme! Kin, nefret, gayz, hırs, haset ağına düşerek, ebedî hasmın olan şeytanı sevindirme! Şayet bir gün yanılıp da kendi çizginin altına düşersen, Âdem Nebi gibi davran; doğrul, kendine gel, suçunu itiraf et. Hakk'ın her zaman açık olan kapısına yönel ve hatalarına bir dakika bile yaşama hakkı ve şansı tanıma! Günahla bozulup başkalaşan insanî tabiatını tövbe iksiriyle yeniden ihya et, ayağa kaldır ve bir kere daha Allah'a doğru şahlandır! Bütün bunları yaparken de, topyekün insanların tabiatının da aynı

olduğunu, sen hata yaptığın gibi, onların da aynı şeyleri yapabileceğini düşün ve bütün mücrimleri mazur gör! Hatta nefislerine yenik düştüklerinden ötürü, elinden geliyorsa onlara acı, kucakla ve yardımcı ol! Zinhar kendini başkalarının günah muhasebecisi gibi görüp de, şunun bunun hatalarıyla meşgul olma! Yanlışlıklarla meşgul olmak hoşuna gidiyorsa, bu hobini kendi günahlarına karşı kullan ki, âlemin küçük lekeleri sana, senin yağlı karalarını unutturmasın!

Uğradığın herkese, gül kokularıyla esen yeller gibi uğra.! Geçtiğin yollarda burcu burcu senin kokun duyulsun. Mumlar gibi yan, eri, başkalarını aydınlat, ama kat'iyen bu büyük fedakârlığı kendi çıkarlarına bağlama! Dolaplar gibi dön ve inle, bütün yanan yüreklerin ateşini söndür, ama kendini hiç düşünme! Bir buhurdanlık gibi için için hep kavrul, çevrene güzel kokular neşret, ama hâlinden asla şikâyet etme! Her zaman yüzün yerde olsun, Hakk'ın sana olan lütuflarını, başkalarına karşı tefâhur vesilesi yapma; aksine, onu muhtaçlara verilen avanslar gibi gör, ücretini peşin almış olmanın hicabını duy! Eğer kalkıp da, hizmet ve gayretlerini, hakkınmış gibi başkalarının teveccühüne bağlarsan, döner, çevrenden iltifat beklemeye başlarsın. Bu ise tedavisi çok zor ve herkesi senden ürkütüp kaçıran öyle bir hastalıktır ki, ısrar ettiğin takdirde, her gün maksadın aksiyle tokatlar yer ve insanları kendinden uzaklaştırmış olursun.. şayet gönül huzuru istiyorsan o, istiğnâ, tevazu, mahviyet ve kanaattedir. Kendini büyük görenler, kendinde olağanüstü yetenekler vehmedenler, herkesten teveccüh bekleyenler, hırsla çalımla oturup kalkanlar, huzur yolunda olsalar da, bir gün mutlaka huzursuzluğa kurban giderler.

Ey nefis! Eğer yüreğin varsa, içindeki düşmanlığın yüzüne tükür! Vefasızlığı kapından kov! Zulmü ayaklarının altına al, çiğne; Hakk'ın her yerde hazır olduğu mülâhazasıyla hayâsızlığın nefesini kes; kötülük hislerini ilâhî intikam inancıyla frenle; hevâ ve hevesin istikametinde değil, her zaman Hakk'ın hoşnut olabileceği yolda bulunmaya çalış! Allah'ın seni her zaman gözettiğini düşün; ağaçlar gibi titre ve tabiatını bozup seni çirkinleştiren, ruhuna yabancı ve kalbinin sırtında da bir yük sayılan ne kadar günah, hata ve mâsiyet var ise, savur gitsin gidebileceği yere.! Unutma ki, tabiatını değiştiren ve ruhunu kirleten bu şeylerden sıyrılmak adına göstereceğin her gayret bir cihad gibi değerlendirilecek ve seni adım adım Allah'a yaklaştıracaktır. Aksine, hep O'ndan uzaklaşman, gurbetin en acılarını yaşaman ve kimsesizliğin vahşetinde boğulup gitmen kaçınılmaz olacaktır.. hem de, amel defterinin hasenât hanesi

bomboş, kalbî ve ruhî hayatın itibarıyla da karanlık ve loş olarak. Öyle ise doğrul, kendine gel, insanî değerlere sahip çık, sabırsızlık edip yitirdiğin Cennet'i bir de umursamazlığa kurban etme!

Bugün önceden kaybettiğin şeyleri yeniden elde etme yolunda ortaya koyacağın her gayret, toprağa saçılan tohumların başağa dönüşmesi gibi, mevsimi gelince yirmiye, otuza katlanarak mutlaka geriye dönecektir. Öyle ise hiç durma, tohum saçar gibi her yana iyilikler, güzellikler, faziletler saç; kötülüklere kilitlenmiş duyguların paslarını çöz ve hayatını başkalarının dünyevî-uhrevî mutluluğuna bağlayarak yaşa.! Yaşa da, şahsî hesap ve çıkarların, ruhunu öldüren mahbesinden kurtul! Nefsin adına her zaman sıkıntı çek ve başkalarına rahatlık dağıt!.. Dert dinle; dert yaşa, dertlerle inle ama, herkese derman olmaya çalış! Bütün insanlara sineni sevgiyle öyle bir aç ki; kinle, nefretle donacak hâle gelmiş, kendi kendilerinin mazlumu ve tir tir titreyen bütün nefiszedeler senin sıcaklığına koşsun!

Irmaklar gibi hep yüz yere sür ve hayat ol çağla! Ay ve güneş gibi herkesi ve her şeyi ışığınla kucakla ve başlarını okşa! Sana yönelen ve senden bir şeyler bekleme imasında bulunanları asla hüsnüzanlarında yalancı çıkarma! Hizmette hep önlerde koş, mükâfat tevziinde de arkaların arkasında saklanmaya çalış; Allah için yapılan şeylerin dünyevî menfaatlere bağlanmasından yılandan-çıyandan uzak durduğun gibi uzak dur! İstemeyerek de olsa, bu türlü duygu inhiraflarına düşmeyi kalbin hesabına bir kirlenme kabul et ve bir dakikalığına dahi olsa böyle bir kirlenmeyi varlık içindeki o müstesna insanî konumuna karşı en büyük hürmetsizlik sayarak, hemen bir iç arınma kurnasına koş!

Her zaman iyilik duygularıyla otur-kalk ve hep güzelliklere tercüman ol! İyilik ve güzellik yolunda yürüyen ayaklar baştan daha yüce, ihsan hisleriyle çarpan gönüller de Kâbe kadar kutsaldır. Aslında, senin mahiyetin bir Kâbe, hedefin Hak rızası; yolun da, Hakk'a ulaşma istikametinde kudsiyânın dönüp durduğu bir metâftır. Sen bu çizgini koruduğun sürece ünün gökler ötesi muhaverelerin mevzuu olacak ve nâmın ruhanîlerle anılacaktır. Öyle ise, bu insanî çizgideki hızını daha da artır, artır ki, insanî değerlerin aşındığı bir dünyada bu kabil gayretlere su kadar, hava kadar ihtiyacımız var. Hep hayır düşün, hayır konuş ve hayırlı işler istikametinde koş!

Bayraklar, hareket hâlindeki insanların omuzlarında daha bir güzel görünürler. Arılar, bal yaptıkları müddetçe mübarek kabul edilirler. Askerin yürüyüşü, duruşundan daha mehîbdir. Kalk, askerler gibi bayrak taşı, arılar gibi

kovanını balla doldur ve amelmanda olma sevimsizliğine düşme! Her zaman insanlığa hizmette emre amade bulun ve göçüp gitmeye de hazır ol! Ne zaman göç emri geleceği belli olmasa da o, muhakkak ve mukadderdir. Öyle ise hep tetikte ol, günahlardan arın; meçhul çağrıya kapını arala ve beklemeye dur.

Huzur Ufku

İnsanoğlu, yeryüzüne ayak bastığı günden beri hep huzur rüyaları görmüş, huzur sayıklamış, huzur arkasından koşmuş ve huzur uğrunda ne kavgalar, ne kavgalar vermiştir.? Bazen onu, çok çalışıp çok kazanmada ve maddî refahta; bazen gönlünce yaşamakta ve sınırsız hürriyette; bazen geniş teknolojik imkânlara sahip olmada ve konforda; bazen de yeme-içme ve cinsî arzularını tatminde görmüş ve hayatını bunları elde etmeye ve bunlara sahip olmaya bağlamış.. böyle sisli, dumanlı yolda yer yer ümitlenmiş, zaman zaman da hayal kırıklığı yaşamış ve yeisle kıvranıp durmuş, ama hiçbir zaman o mahbub-u muntazara ulaşamamıştır; ulaşamazdı da, zira onun, arkasından koşup durduğu huzur, imanlı faziletin bir meyvesiydi ve ancak mükemmel bir imanla elde edilebilirdi. Bu, aynı zamanda peygamberlerin çağrısının da esasıydı.

İşte bu huzur çağrısının özünü, ferdin bütün benliği ile Allah'a yönelip O'na teslim olması teşkil etmektedir ki, bu ölçüde teslimiyete muvaffak olmuş bir mü'minin, ne sürekli nefsanî arzularına esir olup kalması, ne de Allah'tan başka herhangi bir şeyden korkup endişe duyması söz konusudur. Çünkü artık o, sevip gönül bağlayacağı maksud ve mahbubunu bulduğu gibi, her zaman ululuğu karşısında mehabet ve saygı duyacağı bir Kudreti Nâmütenâhî'nin himayesine de girdiğinden huzur içindedir; huzur içindedir, zira o bilmektedir ki, o Sonsuz Kudret ve İnayet, kim olursa olsun Kendisine yönelenleri hiçbir zaman yüzüstü bırakmaz ve perişan etmez.

Bundan dolayı mü'min, hep üfül üfül huzur içindedir ve emindir. Her şeyi O'na bağlayıp yürüdüğü takdirde hedefe ulaşacağından, yol boyu güven içinde bulunacağından ve ötelerde de iç içe "şeb-i arûs"lar yaşayacağından, o, gönlünde imanın vaad ettiği güven, his ve şuurunda teslimiyet esintileri, iradesinde ilâhî meşîetin yönlendirmeleri ile aşar nefsanîliğin bütün gayyalarını, hevâ ve heveslerin azgın iştihalarını ve yürür Kur'ân'ın rehberliğinde varlığın gayesine doğru. Evet, Kur'ân'ın atmosferine girip O'nun rehberliğine sığınanlar, her zaman ruhlarında derin bir itminan ve sarsılmayan bir güven duyar ve sürekli emniyet soluklarlar. Vicdanlarını dinlerken, varlık ve eşyayı temâşâ ederken, uzak-yakın yarınları, yani sonsuza kadar bütün bir istikbali düşünürken, hatta Berzah'ı, Mahşer'i, Sırat'ı, Cehennem'i, Cennet'i mülâhazaya alırken, fevkalâde bir vazife şuuru ve sorumluluk duygusu taşımalarının yanında, derin bir recâ hissiyle de dopdoludurlar ve recâ

duyguları da gönüllerindeki imanın derinliği ile mebsûten mütenasip (doğru orantılı)'tir. Onlar, inançlarının enginliği ölçüsünde her şeyi öyle farklı bir rahmet aralığından temâşâ ederler ki, eğer perde açılıverse, ötede görüp yaşayacakları şeyleri, burada duyup hissettikleri bütün müteşâbihi bulacak veya dünyevî darlığın gereği, icmalen duyduklarının tafsilleriyle karşılaşacak ve tâli'lerine tebessümler yağdıracaklardır.

Evet iman, dünyevî-uhrevî mutluluğun bir sihirli anahtarıdır ve ömrünü onun gölgesinde geçiren herkese hayırla çene kapama vaad eder.. apaydın bir berzah hayatı sözü verir.. yumuşak ve ılık bir mahşer muştusunda bulunur.. ruhlarımıza sevindiren bir Mizan serencâmesi fısıldar.. ümit ve temkin derinlikli Sırat maceramızı gönüllerimize duyurur.. Cennet, rıdvan ve rü'yet unvanlarıyla tasavvurları aşkın değişik sürprizlere kapılar aralar ve en sıkıntılı, en ızdıraplı anlarımızı bile unutturacak ölçüde Tûbâ-i Cennet'ten neler ve neler sunar bize.!

Aslında mü'min, bütün benliğiyle Allah'a yönelince, O'ndan gayrı her şey gözünden silinir gider. Bütün yalancı güçler, kudretler havası alınmış balonlar gibi söner. Zaman zaman sahte ziyalarıyla gözlerimizi kamaştıran bütün fâni ışıklar, gelip gönüllerimize vuran O'nun nûru karşısında birer birer kararır ve her tarafta: *"Bugün mülk ve milk, O mutlak ve galip olan Allah'ındır."*[1] sözü duyulmaya başlar ki; böyle bir noktaya ulaşmış gönül, bütün sahte güçlerin, kuvvetlerin, rahmetlerin, inayetlerin aldatıcı vaadlerinden kurtulur, sadece ve sadece O'na teveccüh eder ve imdadı da O'ndan bekler.. zorda kaldığında veya musibetlerle sarsıldığında O'na güvenir, O'na dayanır.. her çeşit tehdit karşısında, bütün varlığı kuşatan O'nun inayet, rahmet ve nusretinin serasına sığınır.. zayıf düştüğünde, O'nun o aşkın kuvvetinin vesayetine girer.. ezkazâ günahlarla kirlenince, hemen O'nun mağfiret kurnaları altında arınmaya koşar.. zaman zaman ufkunu saran sis ve dumanı O'na iman, itimat ve teslimiyetle darmadağın eder. Dolayısıyla da hiçbir hâdise karşısında dize gelmeden yürür istikbale.. ferdî, ailevî, içtimaî her bir problemini vicdanında O'nunla irtibata geçerek çözer ve hiçbir zaman ruhunda aşılmayacak bir vahşet, bir yalnızlıkla karşılaşmaz.. yer yer halk içinde muvakkat bir kısım gurbetlere maruz kalsa da, iman ve teslimiyeti sayesinde her zaman kendini "üns esintileri" içinde hisseder; başına gelenleri kaderden atılan ikaz taşları şeklinde değerlendirir.. ve böyle bir alış- verişi de hep rıza ve sabırla karşılar.

Allah'a imanı ve imanda mârifeti ona, her şeyle muârefe ufkunu açar.. ve bu sayede o, canlı cansız bütün varlığı âdeta kardeşleri gibi görür.. onlarla

münasebete geçer.. eşyaya müdahale eder ve vicdanında kendine bahşedilmiş bulunan hilâfet payesini bütün enginliğiyle duyar.. her şeyin kendisi için yaratılmış olduğunu idrak ederek minnetle iki büklüm olur.. meleklerin şuuru ve kâinatların ruhuyla el ele olduğunun farkına varır.. ayağını bastığı zemini, içinde dolaşıp durduğu ovayı-obayı ata ocağı gibi sımsıcak bulur ve annesinin kucağındaymışçasına kendini rahat hisseder.. varlığı maddeci ve natüralist mülâhazaların resmettiği gibi değil, her şeyi Allah'a nispet eden bir mü'min gözüyle değerlendirir ve herkesten, her nesneden bir muârefe karşılığı görür.. münasebete geçtiği her şeyden emniyet mesajları alır ve emniyet ifade eden tavırlarla karşılık verir.. kimseden ürkmez, kimseyi ürkütmez; herkesi kardeşi gibi kucaklar.. bütün eşyaya tebessümler yağdırır; suyu, havayı ve daha değişik nimetleri Hak'tan gelmiş birer armağan gibi yudumlar.. toprağı ve onun yetiştirdiklerini misk ü amber gibi koklar.. bağı-bahçeyi, dağı-taşı, otu-ağacı, gülü-çiçeği âdeta canlı varlıklarmışçasına gönül diliyle selâmlar.. rast geldiği canlıları, bu misafirhanede refakatine tahsis edilmiş arkadaşları gibi okşar.. ve her hâliyle yeryüzüne, bir uzlaşma ve uzlaştırma çağrısı ile geldiğini ortaya koyar.

İşte herkesi ve her şeyi o engin imanıyla bu çerçevede gören bir mü'min, her zaman kendini bütün insanları kıskandıracak ölçüde çok buudlu bir huzur atmosferi içinde hisseder ve imanlı yaşamanın tariflere sığmayan zevkleriyle kendinden geçer.. evet, ne kavga ne nizâ; bütün enerjisini duyup zevk ettiklerini başkalarına da duyurma ve o derûnî hislerini herkesle paylaşma, gücü yettiği nispette ufukların körlüğünü açarak bütün insanları bu zevk zemzemesine ulaştırma istikametinde çırpınır durur.. ve yaşatma gayretiyle her zaman birkaç adım yaşamanın gerisinde bulunur. O, oturur kalkar Cenâb-ı Hakk'a sonsuz bir güven duyar ama, halkı da karşısına almaz. Evet o, bir yandan kendi izafî gücünü Allah'ın kudretiyle beslerken; diğer yandan da mü'minlerin himmetlerini yanına almayı ihmal etmez.. ve kendisine karşı çıkması muhtemel bütün güçleri kendi iktidarının birer derinliğine dönüştürerek, hiçbir şeye takılmadan yürür uçuyormuşçasına hedefine.. imanla huzura erme, inandırıp Hakk'ın hoşnutluğunu kazanma hedefine.

Doğrusu, fertleri bu ölçüde doygunluğa ulaşmış, birbirini seven-sayan ve birbirine gönülden bağlı bulunan böyle bir toplum, huzura namzet bir toplumdur. Huzura namzettir zira, artık onun fertleri arasında insanları huzursuzluğa ve ayrılıklara sürükleyecek faktörler silinip gitmiştir. Zaten

onların arasında asalet, soy sop, bölge, muhit farklılıkları ve imtiyazları gibi hususlar kat'iyen söz konusu değildir. Herkesi ve her şeyi mutlak bir menşein vesayetinde gören, kabul eden bu insanlar tam mânâsı ile birer kardeştirler. Kur'ân, *"Mü'minler, başka değil, birbirlerinin kardeşidirler."* [2] derken, işte bu derin gerçeği hatırlatır. Aynı zamanda bu, sûrî bir kardeşlik de değildir; Nebi ifadesiyle, birbirlerine karşı sevgide, merhamette, gönülden davranmada bir vücudun uzuvları ölçüsünde kavî bir irtibat içindedirler ve her zaman birbirlerinin acılarını ruhlarında duyar, müteellim olur, sevinçlerini de paylaşır ve onlarla aynı mutluluğu beraber yaşarlar.

Evet onlar, birbirlerinin gözü-kulağı, dili-dudağı, eli-ayağı gibidirler. Bu toplumda her fert, hayatını diğerini yaşatmaya bağlamış, onun mutluluğu adına oturup kalkmaktadır. Dolayısıyla da, onların arasında yalnızlığa düşme ve perişan olma kat'iyen söz konusu değildir. Birinin canı yansa hepsinin ciğeri "cız" eder. Birinin sevinç şölenine herkes neşeyle katılır. Yine, bu toplum içinde anneler-babalar, azizler gibi ihtiram görür; çocuklarsa, saksılardaki çiçekler gibi ihtimamla büyütülür. Eşler, ötedeki ebedî beraberlik mülâhazasıyla, en ileri yaşlarda bile birbirlerine karşı hep ilk günün neşvesiyle davranırlar. Ve hayatlarını hissî münasebetlerin çok çok ötesinde, kalbî ve mantıkî bir çizgide devam ettirmeye çalışırlar. Bunlar, gözlerinin içine yabancı bir hayal girmeyecek kadar da birbirlerine karşı vefalıdırlar. Aile içindeki bu âhenk geniş bir aile sayılan millet için de aynen geçerlidir; böyle ailelerden müteşekkil bir millette herkes birbirini sever-sayar, birbirine şefkatle bakar.. herkes için iyilik düşünür ve elinden geldiğince kötülükleri savmaya koşar. Kimseye suizanda bulunmaz, kimseyi zan altında tutmaz.. kimsenin ırzıyla, namusuyla, şerefiyle uğraşmaz.. tahminlere, ihtimallere binaen insanları takibe almaz, tutuklamaz.. ve fertleri birbirlerine karşı casus olarak kullanmaz.. ve o toplumun bir kesimi, varlığını diğer kesimi yıkmaya bağlamaz.. hele hiç kimse, bir kısım aşağı insanların işi olan komploya, yalana, tezvire, iftiraya kat'iyen başvurmaz. Çünkü, bu huzur toplumunda her fert, insanî değerleri korumaya ant içmişçesine, bütün olumsuzluklara karşı savaş vaziyetindedir.. ve bu toplum, bir vicdan ve huzur toplumudur.

1 Mü'min sûresi, 40/16.

2 Hucurât sûresi, 49/10.

Ölümün Öteki Yüzü

Çoğu kimse ölüme, her şeyin sona ermesi, bir yok olma, bir inkıraz, bir çözülüp dağılma ve topraklaşma nazarıyla bakar ve kat'iyen onunla yüz yüze gelmeyi arzu etmez. Hastalık, yaşlılık, harb u darp, trafik kazaları ve deprem gibi ölüm sebebi sayılan hâdiseler zuhur ettikçe, o da tir tir titrer; kabrin yalnızlık ve vahşetini düşünerek ürperir ve hayatını tahammül edilmez bir azaba çevirir.. evet böylelerine göre, insan ölünce her şey biter. Ceset toprağa dönüşmek üzere ebedî istirahatgâhına tevdî edilir. Her şey ve her yer yokluğun karanlığına gömülür; şairin ifadesiyle: *"Artık güneş görünmez olur, rahatça dal, ölüm sonu gelmez bir uykudur."* Ebed için yaratılan, ebede namzet bulunan bir insanın böyle bir telâkki ile ne kadar muzdarip olacağı açıktır. Böyle bir ebed arzusunu, vicdanını dinleyen biri: *"Bütün dünya benim olsa, gamım gitmez, nedendir?"* diyerek seslendirir ki, üzerinde durulmaya değer.

Oysaki ölüm, bir yok olma, bir inkıraz, bir çözülüp dağılma, bir hiçlik, bir tükeniş olmadığı gibi, kabir de bir topraklaşma çukuru, bir yalnızlık ve vahşet hücresi değildir. Ölüm, yaratılırken belli bir plan, program, hikmet ve maslahata göre yaratılan insanın, yine bir plan ve programa bağlı olarak bir buuddan başka bir buuda intikali, bir hâl değişikliği geçirmesi, amellerinin ürünlerine göre farklı bir sürece girmesi ve neticede vatan-ı aslîsine dönerek, inanç ve davranışlarının belirleyiciliği ile tabiî, müstakim ruhların iç içe vuslatlar koridoruna girip, Yaratan'la "bî kem u keyf" yüz yüze gelip görüşmeye yürümesi ve rıdvan yudumlaması demektir. Keza kabir de, görülüp zannedildiği gibi karanlık bir kuyu, yoklukla muhat bir çukur ve tecrid odası değil, aksine, aydınlıklara açılan bir kapı, insanı nuranî âlemlere taşıyan bir koridor ve ruhun ötelere yükselmesi adına bir rampadır. Hazreti Şâhid-i Ezelî karşısında resmigeçit vazifesini tamamlayan veya asker olarak bulundukları bu dünyada engin bir hizmet şuuruyla imanlarını ibadetlerle, ibadetlerini de ihsanla derinleştirip ebedî bir mutluluğa tam hazırlanmış olanlar yürürler bu koridordan gözlerin görmediği, kulakların işitmediği tasavvurları aşkın saadetlere.

Evet ölüm, bizim için, her zaman ruhun dolaşıp durduğu çok buudlu bir mekâna ve çok derinlikli bir zamana kulluk vazifesinden terhis mânâsına, Cenâb-ı Hakk'ın "Haydi şimdi bütünüyle bana gel!" demesinden başka bir şey değildir. O'nu gönülden tanıyıp sevenler için bu "gel" deyişin üslûbunda öyle

bir iltifat ve öyle baş döndürücü bir teveccüh vardır ki; *"Ey gönlü itminana ve huzura ermiş ruh! Sen O'ndan, O da senden razı olarak dön Rabbine.! Katıl has kullarıma ve gir Cennetime!"*[1] şeklindeki çağrıyı alan ruh, bir dakika bile burada kalmak istemez. Zira bu çağrının mânâsı, dünyanın sıkıntı, dağdağa ve boğucu havasından sıyrıl.! Yitirdiğin Cennet'e ve ruhun asıl yurduna dön, demektir. Ölümü, bu mânâda bir iltifat çağrısı kabul edenler, dünyaya gelişi bir memuriyet ve askerlik, ondan ayrılışı da bir terhis, bir ikinci doğum ve bir ebedî varoluşa uyanma şeklinde anlar ve merdane yürürler kabre doğru. Azrail arkadaşlığını, İsrafil dostluğuyla bir bilir, Allah'a yürüme ânının her lahzasını Cebrail rehberliğinde miraca yükseliyor gibi zevk ederler. Aslında mü'min, ölüp mezara gömülmeyi, sümbül vermek için toprağın bağrına saçılan bir tohum ve insan olmaya koşan bir sperm gibi görür.

Hangi tohum vardır ki, toprağa atılmış da başağa yürümemiştir.! Hangi sperm vardır ki, "rahm-i mâder"e düşmüş de, orada yokluğa mahkûm olmuştur! Allah, insanı kendi ruhuyla şereflendirmiş ve onu bir ebediyet üveyki olarak donatmıştır. Ceset çürüyüp dağılsa da ruh, O'nun varlığının gölgesinde ebedlere kadar yaşayacaktır. Zaten canı, Can Sahibi'nin aldığını bilenler için ölüm âdeta bir baldır, bir kaymaktır. Onlar için ölüm ve mezar bir perde; bitmeyen bir cümbüş vardır, o da az ileride. *Daha şimdiden onlar, imanları, inanç zenginlikleri ve mârifet ufukları ölçüsünde gönül dünyalarında Naîm Cennetleri'nin en mûtena yerlerinde karşı karşıya oturmaktadırlar mücevherlerle işlenmiş tahtlar üzerinde.. döner durur çevrelerinde çelik çavak gençler, ellerinde kevserlerle köpüren testiler, sürahiler, kadehler... Onlar, ne bir baş ağrısı duyar ne de sarhoşluk hissederler.. ve tercihi kendilerine ait, başlarının üstünde istedikleri kadar meyveler... Canlarının çektiği kuş etleri, sadefleri içinde inciler gibi el değmemiş elâ gözlü eşler.. dal bastı kirazlar.. salkım salkım dolgun muzlar.. uzayıp giden gölgeler.. şakır şakır çağıldayan sular.. ardı arkası kesilmeyen ve yasakla sınırlandırılmayan meyveler...* (Bu yaklaşık mealler, *Vâkıa*'dan.)[2]

Her zaman iyiliğe kilitlenmiş bu insanlar, *"Salarlar kendilerini öyle koltuklara ki, orada ne güneş sıcağı görürler ne de zemheriri.. Cennet ağaçları salar gölgelerini her yandan üzerlerine.. ve meyveleri devşirilmeye hazır sarkmıştır burunlarının dibine."* (Bunlar da, *İnsan* sûresinin bir-iki dar meali.)[3]

"O gün mutlulukla tüllenen öyle yüzler vardır ki, emeklerinin neticeleriyle

lütuflandırıldıklarından ötürü o yüksek Cennet'te tam bir hoşnutluk içindedirler.. ve bulundukları yerde boş söz de işitmezler... Orada fışkırıp akan kaynaklar, (oturmaya müsait) yüksek kanepeler, içmeye hazır (dolu) kadehler, yaslanılacak yastıklar ve nefislerden nefis döşemeler vardır." (*Gâşiye*'den bir kırık meal.)[4]

"İşte bunlar, mükâfatları, içinde devamlı kalacakları altından ırmaklar akan 'Adn Cennetleri'dir. (Dahası) Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutturlar ve bu rıza makamı da, sadece Rabbi'ne karşı saygılı ve haşyet içinde bulunanlara mahsustur." (*Beyyine*'den incelikleri düşünülmeden alınmış ayrı bir meal.)[5]

Evet, *"Bunların mükâfatları, Adn Cennetleri'dir; girerler oraya kollarında altın bilezikler, süslenmiş olarak incilerle ve elbiseleri de ipektendir. (Girerken de) 'Hamdolsun, bizden her türlü tasayı, kederi gideren Allah'a; doğrusu Rabbimiz Gafûr'dur, yarlığar hepimizi; Şekûr'dur, yaptıklarımızın kat katıyla mükâfatlandırır bizi' derler."* (*Fâtır*'dan kısa bir alıntı.)[6]

Eğer, sırf cismaniyet adına dahi olsa, ölümün arka yüzü bu ise, bu ten kafesinin parçalanıp dağılmasına ağlayıp inlemek değil, bizi dar bir zindandan, genişlerden geniş bağlara bahçelere alıp götürdüğü için sevinmeliyiz; sevinmeliyiz zira, gönüllerimizde kendini hissettiren ve rüyalarımızın menfezleriyle her gece ruhlarımıza tebessümler yağdıran o büyülü ve baş döndüren âlemin biricik köprüsü var. O da ölümdür; O'nun emri ve izni dairesinde gelen ölüm... Ölümün hakikatini kavramış gönlü imanla, duyguları da aşk ve heyecanla köpük köpük bir muhabbet kahramanı bin can ile koşar Sevgili'ye. O'na kavuşunca da, dünyevî benliğiyle şekerler gibi erir ve şerbete dönüşür. Farklılaşır ve uhrevîlerin letâfetine ulaşır... Ruhanîlerin "hayhuy"u ve meleklerin kanat sesleriyle banyo yapar. Başkalarının, nefsanî kirleriyle çevrelerinde tiksinti uyardıkları bitevî ve tulûu, gurûbu olmayan kederlerle yoğrulduğu kesintisiz bir zamanda o, gül gibi elden ele dolaşır ve uğradığı her yerde misk ü amber gibi koklanır. Cân Hükümdarı da, ona başları döndüren, gözleri kamaştıran ebedî sultanlıklar bahşeder.. onu her zaman yeni yeni teveccühlerle iltifatlandırır.. hususî muamelelerle ağırlar.. Cemaliyle ufkunu aydınlatır.. hoşnutluğundan besteler dinletir ve ruhuna kâse kâse güzellikler içirir. Var olmayı ganimet bilip değerlendirmiş bir mârifet eri; imanı ve aşk u şevki ölçüsünde ahiret pazarının her menzilinde incilerin, elmasların gördüğü

teveccühü görür; hayatını suiistimal edenlerin, zifiri karanlıklarda ürkek ürkek dolaşmasına karşılık o, hep ışık görür, ışıklarla hasbıhal eder; ışık atmosferinde sabahlar ve akşamlar; ışık yudumlar ve ışıklar içinde sermest dolaşır; onun ufkuna asla gece uğramaz ve onun mağriblerini kat'iyen gurublar karartamaz. Otağını böyle bir ufka kuran bahtiyar, hemen her zaman insanî duygularının yaratılışına gaye teşkil eden şahikalarda dolaşır; irade ufkundan şuur zirvesine, şuur zirvesinden kalb arşına yükselir ve yükseldiği her burçta kendini ayrı bir mevhibe sofrasının başında bulur ve ayrı bir temâşâ zevkinin vecdini yaşar. Bunlar idrakleri aşkın öyle lütuflardır ki, bir kısmını dünyada bazı gönül erleri duysalar da, tamamını yaşayıp hissetmek ahirete mahsustur.

Bu hususiyete mazhar olacak bir mü'min, hiçbir petekte bulamayacağı balı, hiçbir yerde elde edemeyeceği kaymağı, orada dili damağı arasında bulur. Bu bildiğimiz göklerin ve yerlerin bulunmadığı o sihirli dünyada her şey, bütün o feyizler ve güzellikler kaynağı etrafında sabahlar-akşamlar; sadece O'nu görür, O'nu bilir, O'nu duyar ve O'nun câzibesiyle kendi mahiyet çizgisinin üstüne yükselerek, O'nun varlığının ziyasına bağlanır ve pâr pâr parlamaya başlar.. ve *"Bir şûlesi var ki şem-i cânın / Fânûsuna sığmaz âsumânın."* (Gâlib) hakikatinin mücessem bir misali olur.

Eğer bütün bu mazhariyetlere ölüm köprüsünden geçilerek ulaşılabiliyorsa, bence ölüm insanın en tatlı emeli olmalı.. ama hayata çağrı ve ona mazhariyet bize ait olmadığı gibi, ölümü arzu etmek ve istemek de bizim hakkımız değildir. Yaratan çağırınca severek O'na koşarız; "Hele az daha durun" dediğinde de, vuslata karşı sabır mülâhazasıyla dişimizi sıkar dayanırız.

1 Fecr sûresi, 89/27-30.

2 Bkz.: Vâkıa sûresi, 56/15-33.

3 İnsan sûresi, 76/13-14.

4 Ğâşiye sûresi, 88/8-16.

5 Beyyine sûresi, 98/8.

6 Fâtır sûresi, 35/33.

Dua

Dua; bir çağrı, bir yakarış ve küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya, arzdan, arzlılardan semalar ötesine bir yöneliş, bir talep, bir niyaz ve bir iç dökmedir. Dua eden, kendi küçüklüğünün ve yöneldiği kapının büyüklüğünün şuurunda olarak, fevkalâde bir tevazu içinde ve istediklerine cevap verileceği inancıyla el açıp yakarışa geçince, bütün çevresiyle beraber semavîleşir ve kendini ruhanîlerin "hayhuy"u içinde bulur. Böyle bir yönelişle mü'min, ümit ve arzu ettiği şeyleri elde etme yoluna girdiği gibi, korkup endişe duyduğu şeylere karşı da en sağlam bir kapıya dayanmış ve en metin bir kaleye sığınmış bulunur.

Bizim ümit ve arzularımız birer başarı ve muvaffakiyet sâiki, korku ve endişelerimiz de olumsuz davranışlarımıza karşı birer temkin ve teyakkuz vesilesidir. Biz, Allah'ın geleceğimizle alâkalı takdir buyurduğu şeyleri bilmesek de, her zaman ümit ve endişelerimizi, azim ve kararlılıklarımızı o takdirin birer emaresi ve kavlî, fiilî, hâlî dualarımızı da –şart-ı âdî planında– onun bir vesilesi sayarız. Zira, Hazreti Sâdık u Masdûk'un beyanıyla; sonuçta herkesin elde edeceği netice, büyük ölçüde o kimsenin davranışlarına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Ne var ki, duada Hakk'a teveccühü kendi isteklerimize bağlayıp, kendi arzularımızı öne çıkarmamız da doğru değildir. Doğru olan, bir kulluk şuuruyla Hakk'a yönelip, tevazu ve mahviyet içinde, acz, fakr ve ihtiyaçlarımızın lisanıyla O'na arz-ı hâlde bulunmaktır.

Aslında dualarımızla biz, beşerî isteklerimizin gerçekleştirilmesinden daha çok, Rabbimiz'e saygımızı, güvenimizi ve O'nun gücünün her şeye yettiğini itiraf eder; son noktayı bazen bir sükûtla, bazen de –esbâba tevessül mülâhazası mahfuz– her şeyi O'ndan bekleme durumunda bulunduğumuzu vurgulama adına: *"Ne hâlimiz varsa hepsi de Sana ayân / Dua, kapı kullarından miskince bir beyan.."* mânâsına hâl-i pür-melâlimizi dile getiririz. Evet, bazen Kur'ân-ı Kerim, bazen de sözleri lâl ü güher Söz Sultanı'ndan alıntılarla istediklerimizi Hakk'ın dergâhına sunar ve ebedî mihrabımız olan O'nun kapısına yönelerek, ruh dünyamızı şerh eder, içimizi O'na döker ve "huzurun edebi" diyerek ağzımızı sımsıkı kapatarak sükût murakabesine geçeriz ki, bazılarınca böyle bir hâl –ihlâs ve samimiyetin derecesi ölçüsünde– en belagatli sözlerden daha beliğ ve en yüksek ifadeleri aşkın bir beyan ve bir arz-ı hâl sayılır. Allah, gizli-açık her hâlimizi bildiğine göre, duada sözden daha ziyade öz önemli olsa gerek.. zaten Cenâb-ı Hak da: *"Kullarım Beni senden*

sorarlarsa; bilmeliler ki, Ben onlara çok yakınım; Bana dua edenin duasına icabet ederim."[1] mazmununca O, arzu ve isteklerimizi bilmede, bize bizden daha yakındır. Bu itibarla da, istek ve dileklerimizi huzur mülâhazasına bağlayarak, sessizlikle seslendirmek, hususiyle de o seviyenin insanları için ayn-ı edebdir. İster gayb telâkkisi, ister huzur mülâhazası, bize bizden daha yakın olan Rabbimiz: *"Siz Bana dua edin ki, Ben de icabet edip karşılık vereyim."*[2] buyurarak, bizi duaya teşvik etmekte ve dua etmemeyi anlamsız bir istiğna ve bir kopukluk saymaktadır.

Dua eden bir kimse, bütün gönlüyle Allah'a yönelip yalvarışa geçebildiği takdirde, kendine her şeyden daha yakın olan Rabbisine karşı, kendi beden ve cismaniyetinden kaynaklanan uzaklığını aşarak O'nun her zaman var olan yakınlığına saygısını ifade etmiş ve kendi uzaklığının vahşetinden kurtulmuş olur. Cenâb-ı Hak da ona, duyması gerekenleri duyurur, görmesi gerekenleri gösterir, söylemesi icap eden şeyleri söyletir ve yapması lâzım gelen şeyleri de yapmaya muvaffak kılar. Bu paye aynı zamanda nafilelerle ulaşılan öyle hususi bir yakınlık (kurb) payesidir ki, artık böyle bir mazhariyetle şereflendirilen "kurb" kahramanının görmesi, gözler ötesi bir gözle, işitmesi kulaklar ötesi bir kulakla, diğer aktiviteleri de kendi benliğinin üstünde farklı bir kimlikle gerçekleşmeye başlar; başlar da bir hamlede gider, ayrı bir buudun insanı olma seviyesine yükselir; derken, her fırsatta Rabbi'yle dua ve icabet alışverişinde bulunur, yalvarış ve yakarışa, O'nun sonsuz kudretine itimadın ifadesi olarak sımsıkı sarılır ve sırtını sarsılmayan bir güce dayamış olmanın güveniyle, dilinde dua yürür en olumsuz gibi görünen şeylerin üzerine.

Bu itibarladır ki, imanın zevkine ermiş ve ibadette hassaslaşmış ruhlar, kat'iyen duada kusur etmezler. Aksine böyleleri, ibadeti varlıklarının gayesi gibi duyar ve duaya da fevkalâde önem verirler.. maddî-mânevî sebeplere riayetin yanında gönüllerini Rabbilerine açıp yalvarmayı, O'na yakınlık arayışının sesi-soluğu gibi değerlendirir ve dualarını bir ümit, bir reca nağmesi gibi seslendirirler. Böyle bir yakınlık atmosferinde, çok defa ümit ve beklenti neşvelerinin yanında, bazen de mehabet ve endişe esintileri hissedilebilir. İnsan, her şeye O'nun sonsuzluk ve sınırsızlığı içinde baktığı aynı anda, kalbinin râşelerle ürperdiğini duyar gibi olur ve hemen temkin ve teyakkuza geçer. Duada, her zaman iç içe yaşanan bu iki hâl, insanın mârifet ufkunun vüs'atiyle mebsuten mütenasip (doğru orantılı) inkişaf eder. Kur'ân, mü'min tabiatındaki bu hisler halitasını: *"Rabbinize huşû ile ve içten içe duada*

bulunun."[3] diyerek, kat'iyen O'ndan müstağni kalınamayacağını, ululuk, azamet ve ceberûtuna rağmen, rahmet ve inayet kapılarının da ardına kadar herkese açık bulunduğunu vurgular ve duanın önemi üzerinde ısrarla durur.

Bizim acz, fakr, zaaf ve ihtiyaçlarımıza karşılık O'nun, bizi var eden, besleyen, büyüten, arzu ve isteklerimizi görüp-gözeten ve bizi asla başkalarına bırakmayan bir engin rahmet sahibi olması, O'na karşı tavırlarımızı devamlı ince ayara tabi tutmamız bakımından fevkalâde önemlidir. Bizler âciz, zayıf ve muhtaç, O ise, her şeye hükmeden mutlak bir Hâkim'dir. Bu itibarladır ki, biz hemen her zaman, küçüklüğümüzün şuurunda ve O'nun büyüklüğünü takdir hisleriyle hep iki büklüm yaşar ve isteyeceğimiz her şeyi, kavlî, fiilî ve hâlî talep çerçevesinde sadece ve sadece O'ndan ister ve O'na karşı müstağni davranmayı küstahça bir çalım; O'nunla dua ve ibadet münasebetlerimizde lâubalî, gayriciddî bulunmayı da bir saygısızlık kabul ederiz; ederiz de, O'na teveccühlerimizde her zaman ümit ve endişe, mehabet ve beklenti mülâhazalarımızı beraber götürmeye çalışırız. O'nun bize çok yakın ve dualarımıza icabet edeceğini düşünürken, ululuk ve azametini rahmetinin vüs'at ve ihtişamıyla iç içe duyar.. haşyet ve râşelerle ürperir.. tavırlarımızı yeni baştan gözden geçirir.. ses tonlarımızı ayarlar.. hâzır ve nâzır birinin huzurunda bulunduğumuz mülâhazasıyla zevk ve temkini aynı anda hisseder ve yaşarız. Bu mânâda dua her zaman, Cenâb-ı Hakk'a arzıhâlde bulunmanın sesi-soluğu olması itibarıyla en sâfiyâne ve en hâlisane bir kulluk tavrıdır. Aslında bütün varlık, istidat, kabiliyet veya fıtrî ihtiyaçlarının dilleriyle hep O'na dua ederler. O da bunların hepsine, belli bir hikmet çerçevesinde cevap verir ve her sesi duyup ona icabet ettiğini herkese ve her şeye duyurur.

Ne var ki, dualarımıza cevap verilmesini, bizim isteklerimizin aynıyla yerine getirilmesi şeklinde anlamak da doğru değildir. Biz bazen, sadece bugünü, hâlihazırdaki heves ve arzularımızın gereğini düşünerek kendi talep çerçevemizi daraltmış, yarınları ve bizimle münasebeti olan daha başka şeyleri gözden çıkarmış olabiliriz. O ise, hem bizim için hem her şey için, hem bugünümüzü hem de uzak-yakın yarınlarımızı iç içe görüp gözeterek, bizim daralttığımız hususları açar, genişletir; dünya-ukba vüs'atine ulaştırarak, merhamet ve hikmetinin derinliğine göre çok buudlu cevaplarda bulunur.. evet O, hâlihazırdaki durumumuzu aydınlatırken yarınlarımızı karartmaz.. bugünün ışıklarını yarınların zulmeti hâline getirmez ve bize iltifatlarda, teveccühlerde bulunurken başkalarına kat'iyen mahrumiyet yaşatmaz.. herkese ve her şeye çok

derinlikli cevaplar verir, dualarımızı duyduğunu, isteklerimizi nazar-ı itibara aldığını gösterir.. ve huzuruyla gönüllerimize tasavvurlarımızı aşkın ne inşirahlar, ne inşirahlar verir..

Bütün bu mülâhazalara açık bir gönül, ellerini açıp yakarışa geçince, kendisini gören, soluklarını duyan, içinden geçenleri bilen ve iniltilerini değerlendiren her şeye Kâdir, her şeye Hâkim, istediğini istediği gibi yapan, yaptığı her şeyde farklı hikmetler gözeten birinin var olduğunu düşünür; O'nun merhameti, iradesi, meşieti sayesinde her şeyin üstesinden gelebileceği inancıyla gerilir ve en karanlık anlarında bile sürekli huzur yudumlar, itminan soluklar ve ümitle oturur-kalkar. Bu çerçevede günde birkaç defa O'na yönelmek, kalbin gözü-kulağıyla fizik ötesi şeyleri görüp işitmeye çalışmak o kadar derin ve anlamlıdır ki, bir kere bu mazhariyeti duyup tadan birinin, bir daha da o kapıdan ayrılması düşünülemez. Bu mazhariyeti tam yakalayamasak da, son bir kez daha o Yüce Dergâh'a yöneliyor ve O'nun kapısının tokmağına dokunarak inliyoruz:

Ey, varlığı canlarımızın cânı, nuru gözlerimizin ziyası Yüce Varlık! Sen tenlerimize can vermeseydin, bizim çamurdan, balçıktan ne farkımız olurdu.! Sen gözlerimize ziya çalmasaydın, kâinatları, eşyayı nasıl değerlendirebilir ve Seni nasıl bilebilirdik.! Sen bizi önce taştan-topraktan, sonra da iman ve mârifet bahşederek iki kez var ettin. Sana kâinatın zerreleri adedince hamd ü senâda bulunsak, yine de hakkıyla şükür vazifesini yerine getirmiş sayılamayız...

Ey, her zaman güzellikler izhar edip çirkinlikleri örten ve en çirkin görünen şeyleri dahi izâfî güzelliklerle bezeyen Güzeller Güzeli! Gönüllerimizi güzellik duygularıyla mamur kıl ve bize her zaman güzel kalmanın yollarını göster!

Ey, günahlarla kirlenmiş kimseleri hemen cezalandırmayan, haddini bilmezlerin ayıplarını görmezlikten gelerek onlara mânevî kirlerinden arınma fırsatları veren Merhametliler Merhametlisi! Bizi günahlarla, hatalarla kirlenmekten koru; kirlendiğimizde de mağfiret ve merhametini bizden esirgeme! Biz, Senin var etmenle var olduk ve Senin lütuflarınla ayaktayız. Her zaman Senin cömertliğini soluklamakta ve Senin ihsanlarını yudumlamaktayız. Dimağlarımıza aydınlık veren Sen; gönüllerimizi iman zevkiyle mamur kılan da Sensin. Akıl Seni buluncaya kadar şaşkınlıklar içinde bocalayıp duruyor, nefis de bâğîlikler peşinde koşturuyordu. Aklı rehber hâline getiren Sen, nefsin arzularını frenleyip, ona itminan ufkunu gösteren de Sensin.. Senin lütuflarınla

kendimizi bulduk ve şurada-burada zayi olup gitmekten kurtulduk.

Gönüllerimiz Senin mârifetinle itminana erip oturaklaştı.. düşüncelerimiz Sana teslim olmakla öldürücü hafakanlardan sıyrılabildi. Bizler hemen hepimiz, ellerimiz Senin kapının tokmağında boynu bükük dilencileriz –Allah, bu dilenciliği sonsuza kadar devam ettirsin–. Dualarımızla Seni mırıldanıyor, içlerimizi çekiyor ve vereceğin cevabı bekliyoruz. Bugüne kadar Senden başka bizi duyan, yüzümüze bakan ve şefkatle başımızı okşayan olmadı. Ne bulduk, ne gördükse Sende bulduk, Sende gördük ve Sana inancımız sayesinde hayretten, dehşetten, gurbetten ve yalnızlıktan kurtulduk. Bütün benliğimizle son bir kere daha Sana yöneliyor, af ve afiyet dileniyoruz.

Kalb katılığından, gafletten, başkalarına bâr olmaktan, aşağılıktan, aşağılanmaktan, miskinlikten; cehaletten ve faydasız bilgiden; ürpermeyen gönülden, doyma bilmeyen nefisten, kabul edilmeyen duadan; nimetlerinin zeval bulmasından, lütuflarının değişip başkalaşmasından; ansızın bastıran azabından, gelip çatan gazabından Sana sığınıyoruz. Senden her zaman, yalvaran diller, haşyetle ürperen gönüller istiyoruz. Tevbelerimizi kabul buyur, bizi günahlardan arındır, dua ve isteklerimize cevaplar lütfeyle! Delil ve bürhanlarımızı hedefine yönlendir, kalblerimizin ufkunu aç, dilimizi doğruluğa bağla ve gönül kirlerimizi temizle! Allah'ım, Senden her işimizde sebat, Kur'ân yolunda kararlılık ve nimetlerine karşı da duyarlılık hissi bekliyoruz. Kapına yönelenleri boş çevirme, itaatte bulunanlara bol bol karşılık ver, Sana baş kaldıranlara da doğru yolu göster.. muzdariplerin dualarını icabetle taçlandır, sıkıntıda bulunanları lütfunla şâd eyle, hasta ruhlara hususi muamelede bulun, küfür ve ilhad içinde bocalayanlara da nurunu göster; göster de kalmasın hiçbir yanda muzlim bir nokta..!

1 Bakara sûresi, 2/186.

2 Mü'min sûresi, 40/60.

3 A'râf sûresi, 7/55.

Hususî Bir Açıdan İman

Tarifler çerçevesinde veya bilim ve mârifet nazariyesi açısından iman; "emn ü eman" kökünden türetilmiş, inanmak, güven vaad etmek, başkalarının emniyetini temin etmek.. ya da emin, güvenilir ve sağlam olmak mânâlarına gelen bir kelime. Allah'a inanmak, O'nu tasdik etmek ve doğrulamak, vicdanî itiraf ve kalbî iz'anda bulunmak da, dil geleneği açısından bu mübarek kelimeye yüklenen mânâlardan sadece birkaçı.

İman edene mü'min denir. Mü'min; tarifler çerçevesinde yukarıda gördüğümüz hususların tam bir tasdikçisi ve temsilcisidir. –Burada amel-iman münasebeti, amelin imanın tarifine girip girmemesi konuları üzerinde de durulabilir ama, biz şimdilik onları geçiyoruz– Evet mü'min; sağduyusu, basiret ve firaseti, vahiy ile aydınlanmış dupduru ve tertemiz aklı, engin ve objektif anlayışı, sağlam ve kuşatıcı görüşü, sorumlulukları adına titizlik ve duyarlılığı, kötülüklere karşı azim ve kararlılığı, bütün bir ömür boyu yücelikler peşinde olması ve yüksekleri kollaması, her zaman dipdiri tutabildiği hissi, şuuru ve iradesi, her şeyin özüne nüfuz edebilme hususundaki tecessüsü ve hâdiseleri yorumlamadaki derin idraki, Allah'a itimat edip güvenmesi ve insanlar arasında bir güven insanı olarak tanınıp bilinmesi, Hakk'ı gönülden tasdik edip her zaman O'na karşı vefalı kalabilmesi, emanette emin olarak tanınması ve herkesin her zaman başvuracağı bir emniyet insanı şeklinde hatırlanması, hatırlanıp maşerî vicdanca kabul görmesi, duyulup görüldüğü her yerde Hakk'ın yâd edilmesine vesile olması ve semtine uğrayanları hâliyle, diliyle O'na yönlendirmesi açısından "Mutlak zikir kemâline masruftur." esasına binaen tam bir tasdik, iz'an ve temsil kahramanıdır.

Her inanan insan, aynı seviyede bir iman ve İslâm kahramanı olmasa da, her fert için inanma hissinin ne kadar önemli olduğu açıktır. Bir kere bu his, yaratılışı itibarıyla insanın tabiatında var olan en yüksek değerdir. İnanmayanlar, cismanî ve bedenî zevk u safayla doymaya, tatmin olmaya, daha doğrusu avunmaya çalışsalar da, kendilerini sürekli bir boşlukta hissederler. Boştur onların nazarında bütün zamanlar ve mekânlar, bugünler ve yarınlar.. ruhunda derinden derine böyle bir boşluğu hisseden biri, hezeyana dönüşen hafakanlarını;

"Bütün boşluk; zemin boş, âsuman boş, kalb ve vicdan boş;
Tutunmak isterim, bir nokta yok pîş-i nigâhımda."

(Tevfik Fikret)

şeklinde dile getirir. Küfrün ürperticiliğini ve imanın vaad ettiği huzuru, itminanı haykıran bir mü'mine gelince: "İmansız olan paslı yürek sinede yüktür." (M. Âkif) der ve kestirir atar. Bu paslı yüreklerin pasını çözmeye karar vermiş bir gönül eri ise: "Hakikî zevk, elemsiz lezzet, kedersiz sevinç yalnız imanda ve iman hakikatleri dairesindedir;"[1] öyle ise, "Hayatın zevk ve lezzetini isteyenler, onu imanla hayatlandırmalı, farzları yerine getirmekle bezemeli ve günahlardan uzak durmakla korumalıdırlar;"[2] zira, "Bir kimse bâkî hayata tam yönelebildiği takdirde, dünyası ne kadar fena ve sıkıntılı da olsa; o, bu dünyayı Cennet'in bir bekleme salonu mahiyetinde gördüğünden her şeyi hoş karşılar, her şeye katlanır ve şükreder." (Az bir tasarrufla Bediüzzaman'dan)[3] der; reçete mahiyetindeki sözleriyle ufkumuzu aydınlatır ve imanın büyüsünü gönüllerimize duyurur.

Muhteva ve özü itibarıyla iman; can âleminden koparılıp ruhlarımıza sunulmuş bir yemiş, duygularımıza içirilmiş bir kevser, gönül dudaklarımızla emilen bir mânâ, his, şuur, idrak pergeli ve cetveliyle sinelerimizde şekillendirilmiş nurdan bir âbidedir. Gönlünü ve duygularını imanla, mârifetle onarıp ihya eden bir iman kahramanı, düşünce dünyasını Cennetlere çevirmenin sırrını keşfetmiş, ebedî mutluluk yoluna girmiş ve başka arayışlardan da kurtulmuş demektir. Zira, "Her zaman imanda mânevî bir Cennetin, küfür ve dalâlette de mânevî bir Cehennemin mevcudiyeti söz konusudur..[4] evet, iman mânevî bir Tûbâ-i Cennet çekirdeğini taşıdığı gibi, küfür de içinde mânevî bir Cehennem tohumu saklamaktadır." (Siyakın üslûba tesiri çerçevesinde küçük bir değişiklikle Bediüzzaman'dan).[5]

Aslında bir ruh imanla kanatlanmışsa, artık o ne başka eşiğe baş koyar, ne de başkalarına dilencilik yapma zilletine düşer.. kimseden korkmaz, kimseye baş eğmez ve imanın gücü ölçüsünde her şeye karşı yiğitçe davranır. Evet, "İman hem nurdur, hem kuvvettir; hakikî imanı elde eden adam kâinata meydan okuyabilir ve hâdiselerin tazyikatından kurtularak her zaman mutlu olabilir."[6] Çünkü, "İman tevhidi, tevhid teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül de saadet-i dâreyni (dünya-ahiret mutluluğu) netice verir." (Bir-iki kelime değişikliğiyle Üstad Bediüzzaman'dan.)[7] Böyle bir iman âbidesi, her zaman gönlünü, gökler ötesi âlemlere ulaşmak için bir helezon gibi kullanır ve onunla meleklerin, ruhanîlerin iç içe bulunduğu melekûtî derinliklerde kanat çırpar durur. Zaman

olur, melekler ve ruhanîler onun kulaklarına bir şeyler fısıldar ve zaman gelir o, ruhanîlerin boyunlarına mârifet gerdanlıkları takar ve bulunduğu âlemin müşârun bil-benânı (parmakla gösterilen) olur. Hele bir de o, imanını irfanla derinleştirip irfanını da ruhanî zevklerle bezeyebilmişse.. evet işte o zaman, melekleri bile imrendiren ufuklarda pervaz etmeye başlar.. hep Hakk'ın hoşnut olacağı zirveleri kollar.. sürekli Cennetliklerle oturur kalkar ve "a'lâ-yı illiyyîn" rüyaları görür. Nûr-u iman ile a'lâ-yı illiyyîne yükselip, Cennet'e lâyık bir kıymet almak hakikî mü'minin kaderi; küfrün zifirî dünyasında aşağıların aşağısına (esfel-i sâfilîn) düşüp Cehennem'e ehil hâle gelmek de kâfirin mâkus tâli'idir. (İkinci şık başlı başına bir konu ama, zannediyorum tahliline bu sahifeler yetmez…)

Hakikî mü'mini kendi derinlikleriyle görebilenler, onda Hakk'ı hatırlar.. onun nefeslerini duyan İsa Mesih'e uğramış gibi canlanır ve onun gönlünden yükselen sesleri dinleyenler, Beyan Sultanı'nın meclisine ermiş gibi söz şarabıyla mest ü mahmur hâle gelir. Evet, iman ve imanın vaad ettikleriyle donanımını tamamlamış bir ruhun, artık başka herhangi bir şeye ihtiyacı kalmamıştır. Allah'a intisabı sayesinde o, aczi içinde Hakk'ın kudretiyle güçlü, fakirliğiyle beraber O'nun servetiyle zengin ve küçüklüğüne rağmen de ululardan bir uludur. Çünkü o, ihtiyar ve iradesinin yetersiz kaldığı noktada, Efendisinin sonsuz iradesine dayanır. Üstesinden gelemeyeceği konularda O'nun kudretine itimat eder.. dünyevî hayatı itibarıyla sarsıldığında, ebedî hayatının bağ ve bahçelerine sığınır.. ufkunu ölüm endişeleri sardığında, kendini ebedî hayatın ferah-feza iklimlerine atar.. akıl ve idrakiyle çözemediği problemler karşısında da, Kur'ân'ın "hall ü fasl" eden aydınlık iklimine müracaat eder.. ve hiçbir zaman yeis yaşamaz, boşluk hissetmez; karanlığın mütemadî olanıyla karşılaşmaz; hayatını bir zevk zemzemesi şeklinde duyar, yaşar ve ömrünü Yaradan'a şükürlerle yedi-yetmiş-yedi yüz veren başaklara çevirir.

Mükemmel bir mü'min, sadece kendi donanım ve şahsî kıvamına da bağlı kalmaz; o, peygamberâne bir azimle herkese açılır, herkesi kucaklar ve kendini ihmal edecek ölçüde hayatını başkalarının dünyevî-uhrevî mutluluğuna bağlar ve hep bir sahabi gibi yaşar; yaşar da, tıpkı mumlar gibi özündeki aydınlatma usâresiyle sürekli çevresini nura gark eder ve kendine rağmen bir yol izler.. evet o hep, gece gibi karanlık iklimleri kollar.. zulmetlerle yaka paça olur.. her zaman par par yanar.. yandıkça içi "cız" eder boynu bükülür ama, ne sürekli

yanması, ne de yanıp tükenmesi, onu başkalarını aydınlatmadan alıkoyamaz.

İman yolunun başına sancağını sağlamca saplayabilmiş iman eri, bir hamlede arzı aşar.. gider semalara ulaşır.. yıldızlarla hasbihâl eder.. güneşle münasebete geçer.. ayla arkadaşlık kurar.. ve yürür fezanın derinliklerinde "Refîk-i A'lâ"ya doğru. Yürürken de, her zaman tevazu içinde yüzü yerde ve mahviyet soluklamaktadır.. evet o, gönlüne meleklerin kanadından tüyler takmış gibi, her zaman akıl almaz irtifalarda kanat çırpar durur; kanat çırpar durur ama, ne irtifaların baş döndürücülüğü, ne de ruhanîlerle at başı hâle gelme, onun o durulardan duru düşüncelerini bulandıramaz. Başı her zaman bir Âdem Nebi duygusuyla sinesi üzerinde buruk, dudaklarında hiç dinmeyen bir efgan ve ümitleriyle de kıpkırmızı güller gibidir. Güneşe bakar gibi Hakk'a yönelince renklerle köpürür; O'nun mehabetini duyunca da, Sûr sesi almışçasına sabahın şebnemli yaprakları gibi terler.

Onu temâşâ edenler, onun her hâlinden Hakk'ı müşâhedeye menfezler bulur, sonsuza yönelir ve dünyalarını bir sevda yuvasına çevirirler. O, ışığa hasret en karanlık gecelerde ve hazanla sarsılmış bağlarda-bahçelerde çeşit çeşit ışık oyunları gösterir ve çevresine gönlünün mânâlarından demet demet güller, çiçekler sunar.

Bazen duygularını heybet ve mehafetle yoğurur, kavrulmuş sinesini gözyaşlarıyla serinletir; bazen de ümit ve beklentilerinin yollarına su serpiyor gibi yaş döker, hülyalarının çarçabuk gerçekleşeceği tefe'ülü ile sevinç murakabesi yaşar. Ne var ki, imanının enginliği ölçüsünde, her zaman ötelere açık bulunur. Kalbinin ritmine ayak uydurur, mantığını kalbinin kanatlarından tüylerle kanatlandırır; düz akıl ve dünyevî idrakin takılıp yolda kaldığı aşılmaz gibi görülen engebeleri bir hamlede aşar ve mânâ dünyasının şâhikalarına ulaşır.

İman erleri gam ve keder sâikleriyle kuşatıldıkları zamanlarda bile hep huzur içindedirler. Onlar, ne devamlı gam çeker ne de kederin süreklisini bilirler. Allah'a intisap ve O'na dostlukları sayesinde, rahatlıkla gamın boynunu kırar; kederi, kendi küdûreti içinde boğar; varsa tasalarını "hüzn-ü mukaddes" renkleriyle bezer ve sıkıntıların arka yüzündeki uhrevî güzelliklerin tül pembe renklerini temâşâ ile, elemleri lezzetlere, ızdırapları da doğum sancılarının vaad ettiği inşirahlara bağlayarak, dudaklarından dökülen "of"ları ânında "oh"lara çevirir ve en muzdarip hâllerinde bile çevrelerine kalblerinin diliyle sevinç neşideleri dinletirler. Bir kere de bu çizgiyi yakalayıp ilk nefeslerini

böyle uhrevîleştirince, ikinci kez soluklanmada, kalblerini dimağlarına bağlar, akıllarını gönül diliyle konuşturur ve seslerini ta yıldızlar ve yıldızlar ötesi âlemlere duyurarak, vicdanlarının zirvelerinden bütün ruhanîlere, bugüne kadar duymadıkları ne ezanlar ne ezanlar dinletirler. Bu ezanları mü'minin kendisi de duyup zevk edebilir; elverir ki, ufkunu dalâlet kirlerinden temiz tutabilsin...

1 Bediüzzaman, *Sözler* s.159 (On Üçüncü Söz, İkinci Makam); *Şualar* s.470 (On Dördüncü Şua).

2 Bediüzzaman, *Sözler* s.155 (On Üçüncü Söz, İkinci Makam).

3 Bkz.: Bediüzzaman, *Mesnevi-i Nuriye* s.38 (Lâsiyyemalar).

4 Bkz.: Bediüzzaman, *Şuâlar* s.658 (On Beşinci Şuâ, İkinci Makam).

5 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s.16 (İkinci Söz).

6 Bediüzzaman, *Sözler* s.334 (Yirmi Üçüncü Söz, Birinci Mebhas, Üçüncü Nokta).

7 Bediüzzaman, *Sözler* s.335 (Yirmi Üçüncü Söz, Birinci Mebhas, Üçüncü Nokta).

Küfrün Bir Yüzü

Küfür; Allah'ın nimetlerini görmezlikten gelerek nankörlük etme anlamında bir kelime. Bir hareke farkıyla kefr, herhangi bir şeyin üzerini örtüp gizleme mânâsına gelir ki, tohumun toprağın bağrında, tomurcuğun da yapraklar arasında saklanması bir kefr olduğu gibi, onca delil, şahit, nimet, ihsan.. gibi inanma ve sevme sâiklerine rağmen insanın, bütün bunları görmezlikten gelerek Allah'ı inkârı ya da O'na karşı alâkasız kalması da hem bir küfür ve küfran hem de tam nankörlüktür.

Din açısından küfür, başta Allah inancı olmak üzere iman esaslarının bütününü veyahut bir kısmını inkâr etmeye denir ki, temelde, âfâkî-enfüsî şahitleri görmeme, her yandaki işaret ve işaretçilerden bir şey anlamama, hissetmeme gibi bir körlük, bir sağırlık, bir kalbsizlik ya da değişik sebeplerle bir inat, bir tuğyan ve bir temerrüdün mevcudiyeti demektir. Sebep ne olursa olsun, gönlünde küfür tohumu bulunan biri bu hissini; düşünceleri, sözleri ya da tavırlarıyla açığa vurunca kendini belli etmiş olur. Burada, küfrün temel esprisine ters bir açığa vurma söz konusu olsa da, "nefsü'l-emir"deki hakikatin örtbas edilip, hilâf-ı vakiin ilan edilmesi açısından yine de bir gizleme, bir saklama ve bir setretme var sayılır ki, isterseniz siz buna hakikati gizleyip O'nun hilâfını ilan etme de diyebilirsiniz..

İman; inanılması gerekli olan şeylere tam bir bölünmezlik içinde inanıp iz'anda bulunmanın unvanıdır. Küfür ise, bunlardan herhangi birini kabul etmemenin adıdır. İman, bütün inanç esaslarının eksiksiz kabul edilmesinden ibaret bir fenomen olmasına karşılık küfür, bunlardan tek birinin olsun inkâr edilmesiyle gerçekleşebilen bir hâdisedir. Bu itibarladır ki, imanla küfür sadece birbirine zıt değil, aynı zamanda birbirinin tersidirler. Dolayısıyla da bunlar için hiçbir zaman bir ortak nokta ve orta çizgi söz konusu olamaz.. evet "El-menziletü beyne'l-menzileteyn", Kur'ân mantığına ters mesnetsiz bir iddiadır. Bir insan ya kâfirdir ya da mü'min. Günah, insanı imandan çıkarmadığı gibi, bazı cürüm ve cinayetler de, Hak'tan uzaklaşmaya birer vesile teşkil etseler de, kat'iyen küfür sayılmazlar.

İman, insanı değerler üstü değerlere yükselten fevkalâde önemli ve hayatî bir intisabın unvanı; küfür ise, onun zıddı ve tersi olarak içine düşen tâli'sizi değersizliğe mahkûm eden ve onun ufkunu karartan korkunç bir olumsuzluğun adıdır. İman, en baş döndürücü irtifaların bile ona nispeten kuyuya dönüştüğü

semavî bir yükseklik ve zirve; küfür ise, en derin kuyuların bile onun yanında kubbeleştiği ürperten bir çukur ve göçüktür. Yakasını ona kaptıran bir tâli'siz, ömür boyu hep bir uçurumun kenarında bulunuyor gibi sürekli ürperir, titrer; vicdanındaki boşluğu bir gayya, bir Cehennem gibi duyar ve ölümü de her zaman ebedî bir yıkılıp gitme şeklinde hisseder. Tabiî ötede de, burada duyup hissettiklerinin tecessümüyle karşılaşır ve bir lanetlik gibi gezdiği hemen her yerde lanet sağanaklarına maruz kalır. *"İnkâr edenler ve hayatlarını inkârla noktalayanlar var ya, işte ötede, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetleri üzerlerine olanlar onlardır."*[1] gerçeğini gözleriyle görür ve çırpınır durur bir boşluk içinde; ne tutunacak bir dal bulabilir, ne de şefkatle kendine uzanan bir el. Vurunur, dövünür bir çaresizlikle.. ve çığlık çığlıktır sürekli ama; artık hiçbir şeyin fayda vermeyeceği de açıktır.. evet *"İnkâr edip küfre düşenlerin ne mallarının ne de evlatlarının o gün, Allah'ın vereceği cezayı savma adına hiçbir yararı olamaz/olmayacaktır."*[2]

Aslında, küfürle karartılmış bir ömrün ya da çiçeği, meyvesi dökülmüş bir hayatın, bu dünyada cezası vicdan azabı, sürekli boşluk ve tasa; ötede de bütün bu menfî mülâhazaların tecessümünden ibaret olan pek çok hasret ve hicran buudlarıyla Cehennem ateşidir. Evet, küfürle geçen bir hayatın içinde, muvakkat bir zevk ve lezzete bedel her zaman dünyalar kadar elem, keder, hasret ve hicran mevcuttur. Bir yerde, Bediüzzaman Hazretleri'nin de belirttiği gibi, bütün varlığa halife olabilme pâyesiyle şereflendirilmiş bulunan insan, hayattan lezzet alma noktasında, arıdan, sinekten daha aşağı ve örümcekten daha iktidarsızdır.[3] Onun bütün kıymet ve değeri Allah'a imanında ve O'na intisabındadır. Ama ne acıdır ki, küfürle bütün bu güç, kuvvet, zenginlik ve ötede namzet olacağımız her şeyi kaybeden bir tâli'sizin nazarında, geçmiş ve gelecekle beraber işte bu iman bir masal sayılmakta ve ebedî mutluluk da bir aldatmaca kabul edilmektedir. Aslında böyle inanıp böyle düşündüğü için çok defa onun hep yokluk hafakanlarıyla kıvranıp durması ve "Şu vahşetgâha geldim ama bin pişmanım." deyip inlemesi kaçınılmazdır.

Ne var ki o, kimi zaman mâlâyani şeylerle kendini avutmaya çalışır; kimi zaman "çare" der lehviyata sığınır ve hayat-memat realitelerine karşı ömrünü hep körler-sağırlar gibi geçirir. Ama nafile.. her zaman çevresinde, kafile kafile arkasından göçüp gidenlere muttali oldukça, ufkuna sürekli matemler yağar.. canlı-cansız her şey ona yetimler gibi görünür.. her tarafta yokluğun hırıltılarıyla ürperir.. ve hele bir de ruhundaki öldüren bu boşluklara, kalben

alâkadar olduğu kimselerin hasretleri, hicranları da inzimam edecek olursa işte o zaman bütün bütün kamburlaşır, iki büklüm olur ve kendini kahreden öyle bir yalnızlığa salar ki, bir daha da ya geriye döner ya da dönemez.

Evet, yol olarak inançsızlığı seçmiş bir tâli'sizin nazarında, yaşamak iç içe hasret, hicran ve gurbet; ölüm de ürperten bir yokluktur. Her zaman, beklenmedik bir sürü hâdisenin sürpriz tehditleriyle karşılaşma durumundaki böyle bir bahtsızın, her adımda ayrı bir irkilme duyacağı ve sürekli ürperip duracağı açıktır. Aslında bütün bunlar, bir inançsızın küfürle kirlenmiş dünya hayatından sadece birkaç satır.! Onun adına öbür âlemi düşününce dillerimiz tutulur, başlarımız döner ve kendimizi bir dehşet murakabesi içinde buluruz: Evet böyle biri için öbür âlem, buram buram hicap ve pişmanlık terlerinin döküldüğü meçhul bir alan, haşyetle herkesin ürperdiği müthiş bir Arasat, solukları kesen bir sorgulama arenası, geçilmesi çetinlerden çetin bir köprü ve aşılması zorlardan zor öyle bir akabedir ki, bunlardan her birisi tek başına insanı çıldırtacak birer hâdise sayılabilir.

Evet, eğer bir insan kalbini küfürle kirletmiş, düşüncelerini hevesata bağlamış, insanî melekelerini de nefsinin yedeğine vermişse o, göklerin üveyki olmaya namzet iken, kolunu-kanadını kırmış, yerlerde sürüm sürüm bir sürüngen hâline gelmiş ciğeri kan içinde bir tâli'sizdir. Bütün hayatını Cehenneme çevirmiş böyle birinin: "Hürüm, serâzâdım, kendi hayatımı yaşıyorum..." gibi tesellileri ise realite planında hiçbir şey ifade etmeyeceği açıktır. Farkında olsun olmasın o, şeytanın azat kabul etmez kölesi hâline gelmiş ve nârı nur zannetmekte, yakını uzak sanmakta, kısayı uzun görmekte ve gelip geçici şeylerin ötesinde de hiçbir şeyi sezememektedir.

Her şeyi maddeye bağlayan, maddeyi de yenilmez, değişmez bir güç kabul edip Yüce Yaratıcı ve O'nun sonsuz ilim, irade ve kudretini görmezlikten gelen böyle biri, hayatını da tabiatın dar kuralları içinde yorumladığından, kendi ilmi, iradesi ve inkişaf kabiliyetleri adına, genişi daraltmış, nihayeti olmayanı sınırlandırmış ve her şeyi bugün ve bugünün şartlarından ibaret olan dar bir alana sıkıştırmak suretiyle, geçmişsiz, geleceksiz bir hayatın boynu tasmalı, ayağı prangalı kölesi hâline gelmiştir. Böyle birinin, temkinsiz, dikkatsiz, dünsüz, bugünsüz muvakkat bir hayatın "hayhuy"u içinde ömrünü –Nurlar'daki beyan çerçevesinde– israf edeceği ve meyhanelerle, kumarhanelerle, hapishanelerle hayat ufkunu karartacağı açıktır. Ne acıdır ki, netice itibarıyla Cennetlere namzet bir mahiyette yaratılan bu insan, onca istidat, kabiliyet ve

donanımına rağmen Cehenneme ehil hâle gelmekte, göz göre göre Allah'a götüren şehrahtan çıkarak şeytanî mülâhazaların patikalarında sürüm sürüm olmakta, elindeki kevser dolu kadehleri müskirat kâseleriyle değiştirmekte, diriler arasında ölüler gibi yaşamakta ve ömrünü cismanî iştihaların gayyasında körler ve sağırlar gibi geçirmektedir.

Tamamen bir şeytan yolu olan küfür çıkmazı, ırmak başında insanı susuzluktan öldüren, bahar mevsiminde ruhları hazan tasasına boğan, gündüzün rengini karartıp geceleri kabre çeviren öyle ifritten bir yoldur ki, o yolun âb-ı hayatı hicran ve gözyaşı, neticesi hasret ve nedamet humması, vaad ettiği de bir serap ve öldüren bir azaptır. *"Hayatlarını küfre bağlamış olanların hâli, ıssız çölde serabı su zanneden susamış birinin hâline benzer ki, gelip ona ulaştığını sandığında, orada su namına hiçbir şey bulamaz/bulamayacaktır..."*[4] Bulamama bir yana, sürekli olarak, hiç de arzu etmediği şeylerle karşılaşacak, hicranla kıvranıp duracak ve nedamet duygularıyla yutkunarak: "Yâ Rab, (diyecek) ne olur beni dünyaya geriye gönder de, zayi ettiğim ömrümü telafi yolunda iyi işler işleyeyim..." Bu hicranlı talebe verilen cevap fevkalâde müskittir: *"Hayır, hayır! Bu onun söyleyip durduğu bir kısım lakırdıdan başka bir şey değildir."*[5]

Bundan sonra artık o, zülâl yerine zakkum yudumlayacak.. "Yandım!" dedikçe, hasret ve hicranları daha bir artacak.. serinleme beklediği her yerde ocaklar gibi yanacak ve işte her şeyini kaybettiği böyle bir noktada, nerede, nasıl yanlış yaptığını anlayacak ama, *"ve ennâ lehü'z-zikrâ"*[6] fehvasınca böyle bir anlama da pek bir işe yaramayacaktır.

1 Bakara sûresi, 2/161.

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/10.

3 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.153 (On Yedinci Lem'a, Sekizinci Nota).

4 Nûr sûresi, 24/39.

5 Mü'minûn sûresi, 23/99-100.

6 Fecr sûresi, 89/23.

Nifak

İnanmadığı hâlde inanıyor görünmek, akide ve düşüncelerinde münkir olmasına rağmen farklı bir tavır ve kanaat sergilemek, her zaman duruma göre hareket edip sürekli iki yüzlü davranmak demek olan nifak; ferdî, içtimaî bir riyakârlık ve bir ruh hastalığıdır. Bu hastalığı taşıyan mürâî ve münafık, her zeminde ayrı bir tavırda bulunur, her yerde farklı bir görüntü sergiler ve o rengârenk davranışlarıyla âdeta birkaç hayatı iç içe birden yaşar. Münafığın gerçek renginin ne olduğunu, ne türlü bir düşünce ve kanaat taşıdığını kestirmek çok zor; hatta imkânsızdır. O, kendine göre ters görüp "öbürleri" dediği hemen herkese karşı düşmanca duygular besler.. onlar hakkında açık-kapalı kötülük düşünür. Ama bu duygularını her zaman dışarı vurmaz; gerektiğinde hakikî hislerini gizleyerek onların düşünce ve kanaatlerine saygılı görünür.. onlara karşı olabildiğince yumuşak davranır.. ve onlardan biriymiş gibi hareket eder. Ne var ki o, hemen her zaman, içten içe de güm güm gümler ve mevhum hasımları için ne komplolar ne komplolar planlar.. planlar da, hasım kabul ettiği kesim veya kimselerin sıkıntılı hâl ve kritik durumlarında gerçek niyetini hemen ortaya koyuverir. Sonra da başkalarının, "hüsnüzan"na binaen ardına kadar açık bıraktıkları kapıdan içeriye girerek akla hayale gelmedik kötülüklerin hepsini yapar. Din, iman düşmanlarının açıktan açığa diyanet ve mukaddesata sürekli hücum etmelerine karşılık o, çok defa dinî, millî ve vatanî değerlere saygılı görünerek her zaman ehl-i imanı aldatmaya çalışır.. her zaman sinsi davranır ve moda tabiriyle "takiyye"lerde bulunur.. yerinde herkesi dostça kucaklar ama, fırsat bulunca da arkadan hançerlemeyi ihmal etmez.

Münafık, konuşurken yalan söyler; bugün vefa sözü verdiği bir konuda bakarsınız, ertesi gün hemen sözünden döner; sizin itimat ve güveninize hıyanetle karşılık verir ve hemen her zaman en haince düşmanlık duygularını dostane tavırlar içinde icra eder. Bu itibarla da o, din, iman ve Kur'ân düşmanı bir münkirden daha tehlikelidir; tehlikelidir zira, sizin gibi düşünüyor görünüp, düşmanca duygulara karşı tedbirli olma ve teyakkuzda bulunma hislerinizde gevşeklik hâsıl ederek yanınıza kadar sokulur, yüzünüze güler; fırsat bulunca da yılan gibi ısırır ve akrep gibi de sinsice sokar.

Münafık, aslında hiçbir şeye inanmadığı hâlde, duruma göre "Benim Allah'a ve ahiret gününe inancım tamdır." diyerek kendine mü'min süsü verir ve her zaman ehl-i imanı aldatmaya çalışır. Ne var ki, her aldatma hareketinde aldanan

da onun kendisidir; zira mü'minler firasetlidirler ve imanın nuru ile, gördükleri her şeyi doğru görürler.. *"Evet ehl-i iman ne kadar âmî ve cahil de olsa, aklı derketmediği hâlde, kalbi öyle hodfuruş adamları gördüğünde soğuk görür ve onlardan nefret eder."*[1] Kur'ân-ı Kerim bir yerde kendi kendini aldatan bu tip kimseleri şöyle resmeder: *"Öyle insanlar da vardır ki bunlar, Allah'a ve ahiret gününe inandık derler; oysaki bunlar asla inanmış değillerdir (inanmış değillerdir ama, akılları sıra böyle yapmakla) Allah'ı ve ehl-i imanı aldatmayı kurarlar. (Aslında onlar bu tavırlarıyla sadece) kendi kendilerini aldatmışlardır, ama bunu fark edemezler."*[2] Yine Kur'ân'ın tespitine göre bunlar, kalben hasta kimselerdir. Hisleri malûl, idrakleri tutarsız, şuurları kapalı, iradeleri de nefsanî temayüllerinin emrindedir. Vicdanî mekanizmalarıyla tamamen meflûç olan bu insanlar, hastalıkları ile o kadar uyuşmuşlardır ki, onları tedavi etmeye kalksanız tepki alırsınız, ilâç verseniz tokat yersiniz, kurtarmak isteseniz hakarete maruz kalırsınız…

Onlarla karşılaştığınızda yer yer kendinizi tam bir mülhit ve münkirle, zaman zaman da bir reybî (şüpheci), bir sofistle (safsatacı, mugalâtacı) yüz yüze gelmiş sanır ve irkilirsiniz. Münafığın bu hastalığı bazen öyle şiddetli bir şüphe, bir kuşku ve bir telâşa dönüşerek dışarıya vurur ki, onun o hâli karşısında ürpermemek elden gelmez. Bu hasta ruh, her zaman fevkalâde bir korkuyla sarsılır; çok defa da içine kapanarak kendine göre mevhum düşmanlar icat eder ve bu mevhum düşmanlar karşısında tir tir titremeye durur. Bazen münafık, her ses ve her sözden irkilir, her hareketi kendi aleyhinde bir tecavüz hamlesi gibi görür, her kıpırdanışı da kendisine karşı bir baskın teşebbüsü şeklinde yorumlar ve bar bar bağırarak etrafında kıyametler koparır. Böylelerinin bu garip görüntü ve ruh hâletleri Kur'ân-ı Kerim'de şöyle tasvir edilmiştir: *"Sen onları gördüğünde kılıkları-kıyafetleri karşısında hayrete düşer (ve bunları bir şey zannedersin); konuşmaya kalktıklarında (kendilerini dinletirler), sen de dinlersin. (Ne var ki bu kimseler, ruh dünyaları itibarıyla) içleri bomboş kuru kütükler gibidirler. Her sesten ürker, her sayhadan pirelenir ve her şeyi aleyhlerinde sanırlar."*[3] Bazen de o, bir orada bir burada bulunma telâşıyla sürekli kararsız davranır, tereddütlerle dolar-boşalır, her şeyi ve herkesi farklı görür, farklı yorumlar, hiçbir şeye ve hiçbir kimseye karşı güven duymaz. Bu gibi durumlarda eğer güçlü ise, hasım kabul ettiği cepheyi hem kendinin, hem sistemin, hem bütün insanlığın düşmanı gibi gösterir.. gösterir ve değişik vehimlerle, ihtimallerle

zihninde mahkum ettiği bu mevhum cephe insanlarını hemen bitirmek veya bitirtmek ister: çığırtkanlık yapar, iftiraya tezvire başvurur, moda tabiriyle yargısız infazlarda bulunur ve ne yapıp yapıp onların hakkından gelmeye çalışır. Hele bir de medyatik gücü varsa, o ipe-sapa gelmeyen vehim ve kuruntularıyla haftalarca, hatta aylarca kamuoyunu meşgul eder, hem öyle bir eder ki, yığınlar artık başka şey düşünemez hâle gelirler. Eğer güçsüz ve bunları yapabilecek durumda değilse, vehimlerinin bağrında besleyip büyüttüğü o düşman kampı karşısında, riyâdan tabasbusa, tabasbustan da aldatmaya her türlü melânete başvurur, her zaman iki yüzlü davranır –birkaç yüzlü de denebilir–. Ve kafasında kurduğu vehmî cepheler arasında sürekli gelgitler yaşar, herkese ayrı bir yüz gösterir ve tipik bir yüzsüzlük örneği sergiler. İlâhî Beyan'da onun bu zikzakları ve yüzüp gezmeleri ise şöyle seslendirilmiştir: *"Bu hâlleriyle onlar, mü'minler ve münkirler arasında mütemâdî gelgitler yaşarlar; ne sonrakilerle tam bütünleşebilirler ne de öncekilerle. Her kimi de Allah şaşırtmışsa, artık sen ona çare bulamazsın."*[4]

Münafığa göre, tek doğru insan kendi, tek doğru düşünce de onun düşüncesidir. Evet ona göre, doğrunun biricik mikyası onun çarpık kriterleri, müşevveş şuuru, endazesiz idraki ve her zaman yanıltan hisleridir. Varlığı ve varlığın perde arkasını böyle bir ruh hâletiyle değerlendiren –bilhassa "temâşâ eden" demiyorum– böyle bir hasta ruh nazarında, her nesne olduğundan çok farklı ve hemen herkes de, kendisinden endişe duyulması icap eden potansiyel bir düşmandır. Evet ona göre, bütün bir fizikî dünya ve onun metafizik buudu, yerleri-gökleri, ayları-güneşleri, yıldızları-nebulaları, dağları-dereleri, ovaları-obaları, bağları-bahçeleri, canlıları-cansızları, insanları ve hayvanlarıyla simsiyah bir fon üzerinde aldatan yalancı ışıklar, ürperten resimler ve ruhlara dehşet saçan görüntülerden ibarettir. O, ruhundaki maraz ve mizacındaki inhiraftan ötürü, âfâkî ve enfüsî her hâdiseyi, sisli-buğulu, tozlu ve dumanlı görür: öyle ki, onun o zifirî düşünce karanlığında, bazen iman ve imanın vaad ettikleri, Allah'la insanın Hâlık-mahlûk münasebetleri, ruhun ebediyet arzusu ve ukba mülâhazaları üzerinde ya hiç durulmaz ya da onun vicdanını saran sis ve dumandan ötürü kat'iyen oldukları gibi hissedilmezler. Bazen de o, iradî olarak bunları hissetmemek için kendini keyiflere, neşelere, eğlencelere ve oyunlara salar ve âdeta bütün insanî derinliklere karşı hep kapalı kalmak ister; ister de, dalıverir cismanî zevk ve safâya, şehvete, hevâya ve en derin uykulara.. sonra da kaçar, aklının getirip önüne serdiği

realitelerden, mantıkî istidlâl ve istinbatlardan. Vehimlerle oturur kalkar.. sırf kuruntularını yaşar.. ve bu öldüren kâbustan uzaklaşmayı da asla düşünmez / düşünemez.

Münafık nazarında, insanı yükselten gerçek değerlerin ve insanoğlunun Hak nezdindeki konumunun hiç mi hiç önemi yoktur. Onun için varsa da yoksa da zevk u safâ ve her çeşidiyle cismanî arzular: O, yaşamak için yaşar.. en değerli sermayesi olan ömrünü nefsanî isteklerinin ağında tüketir.. hayatını yolda bulmuş bir metâ gibi kullanır.. ölümü ve ötesini kat'iyen düşünmez.. ebedîlik vehmiyle sürekli değişik arzular arkasında koşar.. zevklerinin bulanmasından, bulandırılmasından fevkalâde rahatsızlık duyar.. ve hep keyiften keyfe, neşeden neşeye sıçrar durur; sıçrar durur da, bir gün realitelerle, tûl-i emellerini besleyen vehimlerinin delinebileceği endişesiyle tir tir titrer.

Münafık, kendi gibi düşünmeyenleri aptal ve beyinsiz kabul eder ve elinden geldiğince onlardan uzak durmaya çalışır. Meşru-gayrimeşru her vesileyi değerlendirir; çalar-çırpar.. haram-helâl demeden yer-içer; sonra da yan gelir kulağı üzerine yatar; yatar da cismaniyeti adına olsun, bunca nimetlerle kendini tanıttırmak isteyen Zât'ı bir kerecik olsun hatırlamaz; O'nu tanımayı, anmayı ve O'na teşekkür etmeyi asla düşünmez ya da düşünemez.. münafık, varlık-eşya-Yaratıcı konularında tutarsız bir yol takip ettiği gibi, insanlarla münasebetinde de fevkalâde bencil, hodgâm ve nefisperesttir: menfaat ve çıkarlarına dokunabilecekleri vehmiyle bazen, aynı kulvarda koşan herkesi, hatta en yakınlarını bile düşman kabul eder.. ve hemen onlara karşı savaş vaziyetine geçer; "harp hiledir" mülâhazasıyla entrikalar çevirir.. komplodan komploya koşar.. rakip ve düşman ilan ettiği kimseleri aldatmaya çalışır.. yalan, iftira, tezvir gibi gayriinsanî her yola başvurur.. ve başa çıkamayacağını anlayınca da, hemen taktik değiştirir ve onlardan biriymiş gibi görünmeye çalışır.. mü'minler arasına girer.. kendine onlardan daha iyi bir mü'min süsü verir ve onlarla bulunduğu sürece de, ayrı düşmemeye, farklı düşünmemeye dikkat eder.. hatta onlar üzerinde fevkalâde olumlu hisler uyarır. İnkârcılar arasına dönünce de, açıktan açığa küfrünü ilan ederek, onlardan daha ileri bir tavır sergiler.. hâsılı o, her ortamda farklı bir görüntü ve farklı bir düşünceyle renkten renge girer ve kılık değiştirir durur. Onun bu davranışlarıyla alâkalı Kur'ânî tespit de şöyledir:

"Bunlar, mü'minlerle karşılaştıklarında, 'Biz de iman eden kimseleriz' şeklinde konuşurlar. Şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında da, 'Emin olun,

biz sizinle beraberiz; onlarla sadece alay ediyorduk' derler."[5]

Evet işte bu hâliyle münafık, hiçbir zaman kendi olamaz, sâbit bir kimliğe bağlı kalamaz ve bazı cinler ve şeytanlar gibi, her an ayrı bir şekil ve suretle insanların karşısına çıkar. O, hayatını farklı anlayışlara bağlı yaşadığından ötürü de, hemen her cepheye hem yakın, hem de uzak kalmaya ve iki cephe arasında ortak bir nokta bulup orada ayakta durmaya çalışır. Bazen de, böyle müşterek bir nokta bulabilme telâşıyla bir oraya-bir buraya gelir gider.. sezilme endişesiyle korkular yaşar ve sürekli yalpa yapar durur. Bu şekildeki bir seciyesizlik, yaşana yaşana, zamanla onun mahiyetinin bir derinliği, daha doğrusu bir çukuru ve bir uçurumu şekline dönüşerek, onda ikinci bir tabiat hâlini alır.

Aslında her insan, bir hadisin de işaret ettiği gibi, doğarken, imana, itikada açık ve "insan-ı kâmil" olmaya müstaid olarak (İslâm fıtratı üzere) doğar; onun daha sonraki menfî ve müspet şekillenmesini ise, büyük ölçüde, ana-babası veya sosyal çevre belirler. Bu iki güçlü sâikle o, ya "a'lâ-yı illiyyîn"e doğru yürür ya da onca mükemmel donanımına rağmen, baş aşağı "esfel-i sâfilîn"e sürüklenir. Esfel-i sâfilîne sürüklenme, inançsızlıktan, iman etrafındaki şüphe ve tereddütlerden, Allah'tan gafil bulunmaktan, mânâya ve metafizik mülâhazalara karşı kapalı kalmaktan, bir kısım ahlâkî zaaflardan ve cismanî arzulara yenik düşmekten kaynaklanmaktadır. Bu sebep ve sâiklere daha başkalarını ilave etmek de mümkündür. İlaveye gerek yok, bunlardan her biri bile tek başına, insanı/insanları yere serebilecek güçte bir hastalık âmilidir ve böyle bir virüsü taşıyan kimsenin ayakta kalabilmesi de çok zordur. Bunların bütünüyle yaralanmış ve sarsılmış bir ruhun iflâh olması ise tamamen imkânsızdır. İşte böyle bir tâli'siz, gün gelir bütün bütün istikrarını kaybeder.. özünden uzaklaşır.. vicdanıyla tenakuza düşer.. iman ve imana müteallik şeylerden sıkılır.. dinden diyanetten ürker.. kitaba kuşkuyla bakar.. doğruyu gösteren delil ve burhanlardan kaçar.. her gün ayrı bir havada yaşamaya başlar.. "Dün dündü, gelip geçti; bugün bugündür, mutlaka yaşamalı ve keyif çıkarmalı; yarınlara gelince, onlar da cismanî arzulara göre planlanmalı ve gerisi düşünülmemelidir." der ve her şeyi içinde bulunduğu âna inhisar ettirerek, sınırsızı sınırlandırarak ve genişi de daraltarak, ömrünü bir zamanzede olarak geçirir.

Münafık, ne toplumun ıslâhını düşünür ne de salâha alâka duyar; o, şahsî çıkar ve mutluluğunun –ona da mutluluk denecekse– dışında hiçbir şeyi

önemsemez ve gözü hiçbir insanî değeri görmez; evet o, başkalarını düşünmez.. beraber yaşamasını bilmez.. paylaşmaya gelmez.. fedakârlıktan hiç anlamaz.. fazilete güler geçer.. ve başkalarını yaşatma hissini aptallık sayar.. hatta bazen başkalarının saadetlerinden rahatsızlık bile duyabilir ve onlara karşı kötülükler planlar.. onlar için hep fesat düşünür, ifsada koşar.. ve kendine ters gelen her şeye ve herkese ne amansız ne imansız taarruzlarda bulunur.. ona insanca davranması ve çevreyi yakıp yıkmaması söylenince de, hemen bir diğergâm ıslahçı gibi gürler ve kendisinin tam bir salâh insanı olduğunu haykırır. Onun bu türlü iki yüzlülüğünü ise Kur'ân şöyle resmeder: *"Onlara, 'Yeryüzünde ve insanlar arasında fesat çıkarmayın' dendiğinde, 'Biz barışçılarız; ve ortalığı düzeltmeden başka bir işimiz de yok.' derler."*[6] Böyle der, fesadı da, salâhı da çarpıtarak demagoji yapmaya kalkarlar. Aslında hareketlerini kendi çıkarlarına bağlamış bulunan bu hasta ruhlar, kendi menfaatleri çerçevesindeki her şeyi salâh, aksini de fitne ve fesat sayarlar.

Evet münafıklar, bütün işlerini şahsî menfaatlerine bağlamışlardır. Çıkarları öyle davranmayı gerektirdiği bir yerde, rahatlıkla her türlü bozguncuyla anlaşabilir, münkir ve mülhitlere arka çıkabilir ve bir müfsit, bir anarşist gibi davranmada da asla beis görmeyebilirler. Onlar, her konuya nefsanîlik açısından yaklaşır ve her şeyi egoizmaya bağlı değerlendirirler. Ölçüleri bozuk, kıstasları ayarsız, kriterleri de yanlıştır: akı, kara görür; güzele çirkin der; zulmü alkışlar, zalimle sarmaş-dolaş yaşar; ışığa söver, nura savaş açar; inanıp emniyet insanı olmayı aptallık sayar; hileyi, iğfali akıllılık kabul eder ve her işinde tahribin kolaylaştırıcılığına sığınarak güçlü görünmeye çalışır. Aslında, münafıkların kendi aralarında da sağlam bir birlikten söz etmek mümkün değildir; ama, doğruyu eğri, eğriyi doğru görme, münkeri mâruf, mârufu da münker bilme ve ehl-i imana karşı mütemadî kin duyma tabiatları, muvakkaten de olsa onları bir araya getirebilir. Ne var ki, böylesi bir beraberlik, kat'iyen kalbî bir beraberlik değildir; aksine onlar, duyguları ve düşünceleri itibarıyla hep bir dağınıklık örneği sergilemektedirler.

Münafıkların, iman, emniyet, tevekkül ve teslimiyet konularındaki tenakuzları da diğer çelişkilerinden farksızdır. Onlara iman deyince, "Şu aptalların inandığı gibi mi inanacağız?" derler. Böyle bir karşılık vermede Müslümanları hafife aldıkları açıktır. Ancak, onlar böyle bir mukabele ile, kendilerince daha farklı bir inanma şekli olabileceğini vurgulamak istemektedirler: evet onlar, aydındırlar, imanları, din telâkkileri ve İslâmî anlayışları da farklı olmalıdır (!)

Onlar hakikî dindar (!), dinin emirlerini kemâl-i ciddiyetle yaşayanlarsa dinci –o da ne demekse!–, onlar samimî, her işinde Allah'ın hoşnutluğunu takip edenlerse istismarcıdırlar. Bu itibarla da onlar, dinî anlayış ve İslâmî telâkkilerinde kat'iyen başkalarıyla aynı seviyede olmazlar. Böyle bir eşitlik, onlar için zül, onların o modern "kast" anlayışları açısından da kendilerine hakaret ihtiva etmektedir. İşin doğrusu bunların, imanla da, tevekkülle de, teslimiyetle de alâkaları yoktur ama, açıktan açığa "inanmıyoruz" demeye cesaret edemediklerinden ötürü bu kabîl demagojilere sapmaktadırlar.

Hâsılı münafıklar, güçlü kuvvetli olup fırsat da bulunca, açıktan açığa millî ve dinî değerlere karşı savaş ilan ederler. Zayıf düştükleri ya da toplumdan tepki alabilecekleri durumlarda da, bir yandan akla hayale gelmedik sinsi komplolarla düşmanlıklarını devam ettirirken, diğer yandan da, imandan, İslâmiyet'ten bahisler açarak dinin istismar edildiğinden dert yanar ve "Biz de mü'miniz, hem de hakikî mü'min." demeyi ihmal etmezler. Ancak böyle demeleri de fazla uzun sürmez. Kendileri gibi düşünenlerle baş başa kalınca, *"Biz temelde sizinle beraberdik ama, inananlarla alay ediyorduk"*[7] –bu da yine Kur'ân'ın tespitidir– der ve çıkarlar işin içinden.

Kur'ân, nifak çizgisi üzerinde daha geniş durur. Ancak, şimdilik biz böyle bir makalenin istiâb çerçevesinde kalarak, ondan pek az alıntıyla iktifa ettik. Küfür gibi nifakın da bütün hususiyetleriyle anlatılması koca bir mücellet ister. Onu da uzman araştırmacılar yapabilir.

1 Bediüzzaman, *Mektubat* s.467 (Yirmi Dokuzuncu Mektup, Altıncı Kısım).

2 Bakara sûresi, 2/8-9.

3 Münâfikûn sûresi, 63/4.

4 Nisâ sûresi, 4/142.

5 Bakara sûresi, 2/14.

6 Bakara sûresi, 2/11.

7 Bakara sûresi, 2/14.